శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సంపూర్ణగ్రంథావళి

ప్రబంధ రత్నావళి

సంపాదకుడు

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

ప్రచురణ

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠం

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

2014

PRABANDHA RATNAVALI
Edited By **Veturi Prabhakara Sastri**

T.T.D. Religious Publications Series No. 1079

© All Rights Reserved

First Edition:2014

Copies : 1000

Price Rs.............

Published by
Sri M.G.Gopal I.A.S.
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams,
Tirupati-517 501

D.T.P. :
Srivari Graphics, Tirupati.

Printed at
Tirumala Tirupati Devasthanams Press
Tirupati.

ఓం నమో వేంకటేశాయ

ముందుమాట

యం.జి.గోపాల్ ఐ.ఏ.ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి,

తి.తి.దేవస్థానములు,

తిరుపతి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ప్రజల్లో ధార్మిక చింతనను కలిగించడంతో పాటు ధార్మికసాహిత్యాన్ని ముద్రించి విశేషంగా ప్రచారం చేస్తున్నది. తిరుమలలో వెలసిన అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకుడైన శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిపై భక్తిభావనతో రచనలు చేసినవారెందరో ఉన్నారు. వారిలో అన్నమయ్య ప్రముఖుడు. అన్నమయ్య, ఇతర తాళ్లపాకకవులు రచించిన సంకీర్తనలనేగాక ప్రాచీనకవుల తాళపత్ర గ్రంథాలను కూడా సేకరించి పరిశీలించి, పరిష్కరించి అచ్చువేసిన పరిశోధకులలో అగ్రగణ్యులు శ్రీమాన్ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

సంస్కృతాంధ్రభాషలో విశేషపాండిత్యాన్ని సంపాదించిన శాస్త్రిగారు మద్రాసులో కొంతకాలం తెలుగుపండితునిగా పనిచేశారు. తర్వాత మద్రాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో పరిశోధక పండితునిగా పనిచేసి అనేక గ్రంథాలను వెలుగులోనికి తెచ్చారు. ఉత్తమ పరిశోధనగ్రంథాలను పరిష్కరించి ముద్రించారు. తిరుపతిలోని తి.తి.దే ఓరియంటల్ కళాశాలలో ఆచార్యులుగా పనిచేస్తూ తాళ్లపాక అన్నమాచార్య సంకీర్తనల రాగిరేకులను తొలుత పరిష్కరించి రెండు సంకీర్తన సంపుటాలను వెలుగులోనికి తెచ్చారు. ఎంతోమంది శిష్యులను ఉద్దండపండితులుగా తీర్చిదిద్దారు.

యోగివర్యులు, ఉత్తమపరిశోధకులు, బహుముఖప్రజ్ఞాశాలి, కవి, ఆత్మ దర్శనులైన శ్రీ శాస్త్రిగారి సాహిత్యసేవను గుర్తించి తి.తి.దేవస్థానం 2007వ

సం॥లో శ్వేతభవనంలో “శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠాన్ని” స్థాపించింది. ఈ పీఠం స్థాపించిన నాటి నుండి వారు పరిష్కరించి రచించిన గ్రంథాలను ముద్రించి ఆంధ్రసాహితీ లోకాని కందించడానికి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం., శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠం శ్రీకారం చుట్టింది. ఈ క్రమంలోనే ఇప్పటికే చాలా గ్రంథాలు ముద్రించింది. ఈ వరుస క్రమంలో ప్రచురింపబడుతున్న గ్రంథమే శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సంకలనం చేసిన **“ప్రబంధరత్నావళి”.**

ఈ గ్రంథం తెలుగు సంకలన గ్రంథాలలో అద్వితీయమైనది. ప్రాచీన కవుల కావ్యముల నుండి సేకరించిన పద్యములతో కూడిన ఈ గ్రంథం ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రకారులకు ఎంతగానో ఉపయోగపడుతుంది. ప్రాచీన తెలుగు వాఙ్మయంలో మనకు అలభ్యమైన ఎన్నో తెలుగు గ్రంథాలకు సంబంధించిన వివరాలు ఈ సంకలన గ్రంథంవల్ల తెలియవస్తున్నాయి. ఇంతటి ఉత్తమగ్రంథాన్ని అచ్చువేసినందుకు శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వాఙ్మయపీఠం అధికారులను అభినందిస్తూ, ఈ గ్రంథాన్ని తెలుగు సాహిత్యాభిమానులందరూ తప్పక ఆదరించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

సదా శ్రీవారి సేవలో...

కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు
తిరుపతి.

మనవి

(శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి ప్రచురణలోనిది యథాతథం)

శ్రీ ప్రభాకరపరిశోధక మండలి పక్షమున కీ॥ శే॥ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు మున్ను రచించినవియుఁ గూర్చినవియు నగు గ్రంథములుకొన్ని నవ్యములును పునర్ముద్రణములును వెలువడినవి. అవి నేటికి చాలవఱకు చెల్లిపోయినవి. కొన్ని మాత్రమే, కొలంది మాత్రమే మిగిలియున్నవి. 'తెలుగు మెఱుగు' లతో (1948) నారంభమైన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాససంకలనములు పిదప 'మీగడ తఱకలు', 'సింహావలోకనము' అను మఱిరెండు సంపుటములు వెలువడినవి. ఇంకను వారివి ప్రాచీనసాహిత్యమునకును, సంస్కృతాంధ్ర కవులచరిత్రకును సంబంధించిన వ్యాసములు కొన్నియును, జానపదసాహిత్యము, చరిత్ర, శాసనములు, భాష మున్నగు విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు కొన్నియును సంకలన రూపమున ప్రకటింపవలసినవి కలవు. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి గారు 1950 కంటె పూర్వము నాలుగాశ్వాసములకుపైబడి రచించిన ఉత్తర హరివంశ వ్యాఖ్యానము, వారే పరిష్కరించి యుంచిన పద్యపాఠములతో కూడ ప్రకటింప బడవలసి యున్నది.

ఇంకను నాటకములలో వారి ప్రతిమానాటకము పునర్ముద్రణ భాగ్యమును బడసినది. శ్రీ శాస్త్రిగారు సగమే ఆంధ్రీకరింపగా మిగిలిన భాగమును డా॥దివాకర్లవేంకటావధానిగారిచే పూరింపంజేసి 'నాగానందనాటకము' ను వెలువరించుటైనది.

ఇంకను వారి భాసనాటకానువాదములు, తెలుగుఁజేసిన ప్రహసనములు, స్వతంత్రములగు నాటికలు కొన్నియును, కలిపి, నాటకసంకలనమొకటి

వెలువరింపవలసియున్నది. ఇక పద్యకృతులలో 'దివ్యదర్శనము' 'కపోతకథ' 'కడుపుతీపి' మున్నగు లఘుకృతులొండు రెండు పునర్ముద్రణమందినవి. ప్రభాకర కవిచూడామణి కృతములైన కావ్యఖండికలన్నియు వారెడనెడ చెప్పిన పద్యావళితో పాటు చేర్చి కూర్చిన కావ్యసంకలనమొకటి వెలువడ వలసియున్నది. శ్రీశాస్త్రిగారి చాటుపద్యమణిమంజరి రెండు భాగములు ముద్రింప బడినవి. విస్తరింపబడిన ద్వితీయ భాగమున ప్రథమ సంపుటముమాత్రమే నేటికి అందుబాటులో నున్నది. ద్వితీయ సంపుటముగా రావలసిన సామగ్రితో కూడి సమగ్రమైన సంకలనము చాటుపద్యమణిమంజరి తిరిగి ముద్రింపవలసిన అవసరమెంతేని కలదు. ఇట్లే వారి "నీతినిధి" వంటి ఉత్తమ వచన గ్రంథములు, "శృంగారశ్రీనాథము" వంటి మేటి విమర్శగ్రంథములు పునర్ముద్రణమందవలసి యున్నవి. ఇట్లే ఇంకను వారి రచనలు కథలు - గాథలు, జాబులు-జవాబులు, డైరీలు, గ్రంథపీఠికలు, టీకలు-టిప్పణములు, సమీక్షలు, ఉపన్యాసములు, వ్యాఖ్యలు-విశేషములు, ఆత్మకథ, ప్రజ్ఞాప్రభాకరము. జీవితము-యోగము అను విభాగములతో ననేక సంపుటములును, సామెతలు - నానుళ్ళు, గాంధిరామాయణము మున్నగు సంకలనములు మఱికొన్నియును క్రమమున ముద్రింప వలసియున్నవి.

ఇట్లే ఇంకను పలువ్రాతప్రతులను పరిశీలించి పాఠనిర్ణయము గావించి ప్రకటనకు సిద్ధముచేసి యుంచిన ప్రాచీనకావ్యములు కొన్ని యున్నవి. 'లక్షణోద్ధార' మను లక్షణగ్రంథవిషయ సంకలనమునకు బృహత్ప్రణాళికను రచించి, సామగ్రిని సేకరించి, విశ్లేషించి యున్నారు. అదియు వెలుగునకు రావలసి యున్నది.

ఇట్లు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారి సంపూర్ణగ్రంథావళి ప్రణాళికా బద్ధముగ క్రమమున వెలువరింపవలసియున్నది. ఈ రచనాసామగ్రి నంతటిని శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధకమండలి పరిశ్రమించి సేకరించి, పైని వివరించిన విధమునే విశ్లేషించి ప్రకటించుటకు సిద్ధపఱచియున్నది. తత్ప్రకటనమున కొకప్పుడు కొంత యత్నించితిమి గాని ఆ యత్నము ఫలింపలేదు.

గ్రంథప్రకటన మనుకొన్నంత తేలిక పనికాదని తెలియును. అది మాటలతో జరుగునదియు కాదు. అయినను దీక్షతో వానినన్నిటి నొక క్రమప్రణాళిక ననుసరించి ప్రకటించుట కిపుడు శ్రీ ప్రభాకరపరిశోధన మండలి కృషిచేయు చున్నది.

ప్రథమ ముద్రణము జరిగిన యేఁబదియెనిమిదేండ్ల తరువాత నిప్పటికీ విలువగల సంకలనగ్రంథము 'ప్రబంధరత్నావళి' పునర్ముద్రణమందు చున్నది. దీనికై అర్థింపగా ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీవారు దయతో మూడువేల రూపాయలు, రెండేండ్ల వ్యవధిలో, వడ్డీలేక తీర్చుకోవలసిన విధమున, అప్పుగా నిచ్చిరి. దానికి వారికెంతో కృతజ్ఞులము. ఆ పైకముతోనే ఇప్పుడీకార్యము నారంభింప గల్గితిమి.

అప్పుతీరి, తిప్పలుదాటి, ఆరుమాసములకొక పుస్తకము చొప్పున వెలువరింప గల్గినను పదేండ్లపాటు జరుగవలసినంతపని యున్నది. ఆంధ్రప్రదేశ ప్రభుత్వమును, అకాడమీలును ఈ విషయమై ఉదారముగ ఉచితరీతిని ఆర్థిక సహాయమందించి యీ బృహత్కార్యక్రమమునకు చేదోడువాదోడు కాగలవనియు వారి తోడ్పాటుతో శ్రీ ప్రభాకరపరిశోధకమండలి తన బాధ్యతను నెరవేర్చి ఆంధ్ర పాఠకలోకముయొక్క ఆశయమును తీర్చగలదనియు ఆశించుచున్నది.

మా కోర్కి మన్నించి అడిగినంతనే విలువగల 'భూమిక'ను రచించి యొసగిన కళాప్రపూర్ణ, విద్యారత్న శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారికి హృదయ పూర్వకముగా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుచున్నాము.

ఈ గ్రంథము నిప్పుడు ప్రథమముద్రణము ననుసరించి యథా మాతృకముగ పునర్ముద్రించుచున్నాము. అనుబంధమున చేర్చబడిన విషయములను అందలి సూచన ననుసరించి గ్రంథమున చేర్చితిమి. ఆ కారణమున పద్యసంఖ్యా క్రమము మారినదేగాని ప్రణాళిక మారలేదు. అక్కడక్కడ పుటలలో శ్రీశాస్త్రిగారే గుర్తించిన విషయములను అధోజ్ఞాపికలలో పేర్కొంటిమి (పుటలు 5,6,33,106 లోని అధోజ్ఞాపికలు మాత్రము మేము క్రొత్తగా చేర్చినవని మనవి.) గ్రంథమున శీర్షికల ప్రక్కనగల (ఆం), (జ), (ఇ)-అను సంకేతములు ప్రథమ ముద్రణము (పు. 185-189) లో గల సూచనల ననుసరించి సౌలభ్యమునకై కూర్పబడినవి. ఆ యనుబంధములను కూడ యథాపూర్వము గ్రంథాంతమున పరిశీలనార్థముంచితిమి. ప్రథమ ద్వితీయ ముద్రణములందుగల పద్య సంఖ్యాక్రమము నెరుగుటకై పద్యానుక్రమణిక నకారాదిగా సంధానించితిమి. భూమికారచయిత పేర్కొన్న పద్యసంఖ్యలు ప్రథమ ముద్రణము ననుసరించినవే.

కృతజ్ఞతలు

(శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి ప్రచురణలోనిది యథాతథం)

ప్రబంధరత్నావళి ప్రకటనమునకై చేయూత నొసగిన ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీవారికిని-ప్రత్యేకముగా అకాడమీ అధ్యక్షులైన డా॥ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారికిని మా కృతజ్ఞత తెలుపుకొనుచున్నాము.

సరసమైన ధరకు అచ్చుకాగితమును లభింపజేసిన ప్రభుత్వ యంత్రాంగమునకు కృతజ్ఞత.

స్వల్పవ్యవధిలో వడివడిగా అచ్చుపని సాగుచుండగా పద్యపదాను క్రమణికల నకారాదిగా తీర్చుటలో తోడుపడిన చిరంజీవులు విశ్వమోహన్ రాధాకల్యాణి, ఆదిత్య, ప్రభాకరులను ఆశీర్వదించి అభినందించుచున్నాము. భూమిక అచ్చు అగుచుండగా ప్రెస్సుపనిలో మాకు తోడుపడిన శ్రీ నిడుదవోలు శివసుందరేశ్వర రావుగారికి మా కృతజ్ఞతలు.

గ్రంథము నీ రీతిని సుందరముగా ముద్రించి వేళకందించిన చంద్రశేఖర ప్రింటింగ్‌వర్క్సువారికి, ముఖ్యముగా శ్రీ ఏ. వి. రావుగారికిని, మేనేజరు శ్రీ లీలాకృష్ణ రాజుగారికిని, శ్రీ కే.యన్. సుందరంగారికిని మా కృతజ్ఞతలు

హైదరాబాదు-28 **ప్రకాశకులు**

22-5-76

శ్రీ గురుభ్యో నమః

పీఠిక

(శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి ప్రచురణలోనిది యథాతథం)

ప్రాచీన కావ్యాలంకారములిప్పుడు కొన్ని బయల్పడుచుండుట మన యాంధ్ర భాషావధూటి యదృష్టవిశేష మనవచ్చును. చెల్లాచెదరులై లోకమునం జేకుఱుచున్నయట్టి సుకవితాలంకారములు కాలక్రమమున వంకలుదీరిభాషా సౌభాగ్యమును బరిపుష్టపఱుపగలవు. క్రొంగ్రొత్తకవనములం గూర్చుటతో బ్రాఁబడినకవనముల బయల్పఱుచుటయు భాషాసౌందర్యమునకుఁ బోషకమేగదా! గ్రంథరూపమును గైకొనకయ, లోకమున జేకుఱుచున్న యాంధ్రకవితా వాఙ్మయ మపారముగా నున్నది. అందుఁగొంత భాషాయోషకుఁ బ్రాణప్రాయ మనఁదగినదికూడను, నాకిట్టి వాఙ్మయమును సేకరించుటయందు గోరిక కొండంత. ప్రాచీనకవీశ్వరరచితములగు చాటుధారలను బెక్కింటి సమకూర్చి చాటుపద్య మణిమంజరి యనుపేర నింతకుముందు సంతరించితిని[1]. మఱియు, నవకము, చవి, చక్కన కలిగి యాంధ్రతావాసనల బరిమళించు మధురకవితల బెక్కింటి సేకరించి వేఱొక గ్రంథమును వెల్వరింపనున్నాడను[2]. ప్రాచీన కవీశ్వరకృతములై యీనాఁడు దొరకకున్న ప్రబంధముల నుండి ప్రాచీనులే సేకరించియుంచిన పద్యసముదాయమును **"ప్రబంధ రత్నావళి"** యనుపేర నిప్పుడు ప్రచురించితిని.

---

1. చాటు–ప్రథమ భాగము 1914, ద్వితీయభాగము 1922, 1952 (ప్రకాశకులు).
2. ఇందు 'బాలభాష' అను విభాగము మాత్రమే వెలువడినది. 1930 (భారతి). ఇదే ఆ తరువాత గ్రంథరూపమున వెలువడినది. (ప్రకాశకులు).

ఇందలి పద్యములను సంకలనము సేసినవారిర్వురు. ఒకడు పెద్దపాటి జగన్నాథకవి, నారాయణస్తుతి, శంకరస్తుతి, త్రిపురవిజయము, అర్ధనారీశ్వరము ననిమొదలువెట్టి యిట్టితెఱగున బెక్కువర్ణనాంశముల నేర్పఱచుకొని యైదాశ్వాసములుగా **"ప్రబంధరత్నాకర"** మనుపేర నీతడు గ్రంథము సంధానించెను. పై గ్రంథమున మొదటిమూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే తంజాపురపు సరస్వతీపుస్తకభాండాగారమందున్నది. కడమగ్రంథ మెక్కడను గాన రాలేదు. వేఱొక్కని పేరు తెలియరాదు. అతని సంధానమాంధ్ర సాహిత్య పరిషద్భాండాగారము నందున్నది. ఆ సంధానమునకుఁ బేరు లేదు. మొదలు లేదు. తుదలేదు. పరిషత్తువా "రుదాహరణపద్యము" లని పేర్కొన్నారు[1]. ఈ యిర్వుర కూర్పులందలి పద్యములను గ్రుచ్చి యెత్తి నే నీ ప్రబంధరత్నావళిని గ్రొత్త వెలయించితిని. పై యిరువుర సంధానము లందుండినను నిప్పటికి ముద్రితములై సుప్రసిద్ధములై దొరకుచున్న నన్నయాదుల భారతాదులలోని పద్యములనిందుఁ జేకొనలేదు. కవులను గావ్యములందలి పద్యములను గూడ నకారాద్యక్షరక్రమమునకుఁ దార్చితిని. భాషాకవిచరిత్రాద్యపేక్షకుల కీచేఁత మిక్కిలి సాహాయ్యకమగునని చక్కఁ జర్చించియే సల్పితిని. ఇర్వురసంధానములు వేర్వేఱుతెఁఱగులవి. ఆ రెంటిని జేర్చుటలో విషయానుక్రమణికిఁజిక్కుకలదు. పూర్వోత్తర సందర్భరాహిత్య మిప్పుడే కాక యప్పుడు నున్నది. ఆ కూర్పులు కూడఁ గథాఘటితములు కావు. కావున, నీ మార్పుసేత కొంత చిక్కును దీర్చుటయే.

ప్రయోగరత్నాకరము[2] రంగరాట్ఛందము మొదలగు కొన్ని లక్షణ గ్రంథములందుఁబ్రాచీనకవికృతములుగాఁ గొన్ని ప్రబంధములపేళ్లతోఁ బద్యము

1. ఇది నాకు శ్రీ కే.వి. లక్ష్మణరావుపంతులుగారి మూలమున వచ్చినది.
2. ఇది గణపవరపు వేంకటకవిది. తంజాపురపుస్తకశాలలో నున్నది.

లుదాహరింపఁబడియున్నవి. ఆ పద్యములనుగూడ నీ కూర్పు నందుఁజేర్పఁ జూచితిని గాని, యాలోచింపఁగా నందసత్యతాసంశయము సంఘటిల్లెను. గణపవరపువేంకటకవి ప్రభృతులు కొందఱు తమకు సమ్మతములగు కొన్ని ప్రయోగములను నిల్వరించుకొనుటకయి తమ లక్షణగ్రంథములందు లక్షణకల్పనముచేసి లక్ష్యముగా బ్రాచీనకవీశ్వర కృతులైన ట్లేవో గ్రంథ నామములును, పద్యములును సృష్టించియుందురని తోఁచెను. నన్నయ ఇంద్రవిజయములోని దట యీ పద్యము.

క. **"అంగజుఁ దనుమాసటి చ**
క్కంగను రాయంచయేనుఁగును నూఁకుచుఁజే
చెంగలువ నేజచేఁజెలి
చంగవనదుచక్కిఁగ్రుమ్మి సరగున నార్చెన్"

విశ్వాస్యమగునా? ఇట్లే భాస్కరునిసునందోపాఖ్యానము, సోముని హరవిలాసము, భీముని నృసింహపురాణము మొదలగునవి. కావున, లక్షణ గ్రంథములందలి పద్యముల నిందుఁబొందింప మానితిని. అవియెల్ల వేరొక కూర్పుగా వెల్లడించెదను.

పెద్దపాటిజగన్నాథకవి కృష్ణామండలమందలి యేలూరునకుఁ జేరువనున్న పెదపాడునందున్నవాఁడు. తన గ్రంథము నతఁడు నీలాచలమందు నెలకొన్న జగన్నాథస్వామికంకితము సేసినాఁడు. ఆతనివంశస్థితి మొదలగునవి యీ గ్రంథము ననుబంధమును జూచి యెఱుంగునది[1].

ఇర్వురు సంధాతలును గొంచెమించుమించుగా సమకాలమువారనియే తలఁపవచ్చును. మనమెఱిఁగినంతలో జగన్నాథకవి యుదాహరించినవారిలో

---

1. చూ. ఇందలి యనుబంధము – పుట. 129 ప్రకాశకులు

మాదయగారిమల్లయ్య, తెనాలి రామలింగయ యును, రెండవసంధాత యుదాహరించిన వారిలో నల్లసాని పెద్దనార్యుఁడును నర్వాచీనులు. జగన్నాథకవికంటె నిర్వదేండ్లు రెండవసంధాత ప్రాచీనుఁడయిననుఁ గావచ్చును.

గ్రంథమున నకారాద్యక్షరక్రమమున నుదాహరింపఁబడిన యథర్వణాదులగు కవులను గూర్చియుఁదత్తత్కృతులను గూర్చియు దెలుపఁదగిఁన నూత్నవిషయములనిఁక నిందుఁగొండొక వివరించుచున్నాఁడను. ఇందు నేను బేర్కొనని వారింగూర్చి భావికాలపరిశీలనములవలనఁగాని, నేఁడే యింతకంటె హెచ్చు పరిశీలించియుండిన ప్రాజ్ఞలోకము మూలమునఁగాని విశేషవిషయములు బయల్పడవలయును.

అధర్వణాచార్యుఁడు:

ఈతనిభారతము లాక్షణికులుదాహరించెదరు. 'తృష్ణాతంతు' అన్నపద్యము లక్షణగ్రంథమందలిదే. ఈతని యాంధ్ర చ్ఛందస్సు నాకు లభింపలేదు. వికృతివివేకమనియు, త్రిలింగశబ్దానుశాసనమనియు సంస్కృతమున రెండాంధ్ర వ్యాకరణ గ్రంథము లీతనిపేరఁ గానవచ్చు చున్నవి. ఈ రెండును నథర్వణునిపేర నిటీవలఁ గల్పింపఁబడినవే యని యూహ. "శ్లేషే సఖండనిర్బింద్వో" రిత్యాది లక్షణము లుండుటనుబట్టి యా యూహ యుక్తమ కాఁదోఁచుచున్నది. అరయఁగా, సంస్కృతమున నున్న యాంధ్రవ్యాకరణములన్నియుఁ గొంత యసత్యకల్పనముతోఁ గూడినవిగనే కన్పట్టును. రా. బ. కందుకూరు వీరేశలింగము పంతులుగారు:–

[1]"ప్రమాణ మకలంకస్య పూజ్యపాదస్య లక్షణమ్" అని వికృతి వివేకమున బేర్కొఁబడిన యకలంకుఁడు కర్ణాటక వ్యాకరణమును రచించిన యకలంకుఁ

1. జైనులకు –శ్లో ॥ ప్రమాణమకలంకస్య పూజ్యపాదస్య శాసనమ్।
ద్విసంధానకవేః కావ్యం రత్నత్రయమిదం స్మృతమ్.

డనియు, నాతఁడు క్రీ.శ. 1604 లో నుండెనుగావున నది యహోబల పండితుని కాలముననే సృష్టింపబడియె ననియుఁ గ్రొత్తవెల్వ రించిన కవులచరిత్రమున విశేషవిషయము చేర్చినారు. ఇది సిద్ధాంతము కానేరదు. అకలంకుఁడు ప్రాచీనుఁడున్నాఁడు. ప్రాకృతవ్యాకరణకర్తలలోఁ బూజ్యపాదుఁడు ప్రాచీనతముఁడు; ప్రసిద్ధుడు; క్రై 1490 ప్రాంతమున [1]'నౌదార్యచింతామణి, యను ప్రాకృతవ్యాకరణము రచించిన శ్రుతసాగరుఁడు వీరిని బేర్కొన్నాఁడు. వికృతివివేకమునఁ బేర్కొనఁబడిన వారు వీరేలకారాదు? ఆ శ్లోకము లివి:-

"సమంతభద్రై రపి పూజ్యపాదైః కలంకముక్తై రకలంకదేవైః
యదుక్త మప్రాకృత మర్థసారం త త్ప్రాకృతం చ శ్రుతసాగరేణ
శ్రీపూజ్యపాదసూరి ర్విద్యానందీ సమంతభద్రగురు:
శ్రీమదకలంకదేవో జినదేవో మంగళం దిశతు.

శ్రీపూజ్యపాదనకలంకసమంతభద్ర
శ్రీ కుందకుంద జినచంద్ర విశాఖసంజ్ఞాః
శ్రీ మాఘ నందిశివకోటి శివాయనాఖ్యా:
విద్యానందిగురవశ్చ మమీ దిశంతు."

సమయసంకోచముచే నీ విషయమింతట విడిచెదను. బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు,

క. మగణమ్ము గదియ రగణము
వగవక కృతిమొదటనిలుపు వానికి మరణం
బగునిక్కమంద్రు మడియఁడె
యగుననియిడి తొల్లిటెంకణాదిత్యుఁడనిన్."

---

1. ఇది విశాఖపట్టణమున శ్రీపరవస్తువారి యార్షపుస్తకశాలలో నున్నది.

అను పద్య మధర్వణాచార్యుని ఛందమందలిదని కుమారసంభవ పీఠిక లోఁజేర్చినారు. వారు దీని నేదేని లక్షణగ్రంథమును జూచి కైకొనిరో యధర్వణఛందమును జూచియే కైకొనిరో చెప్పలేదు. ఇది యధర్వణుని దగు నాఁ డాతఁడు నన్నిచోడనికంటెఁదర్వాతివాఁడగును. మఱియు వారే క్రీడాభిరామమును ముద్రించుచు దానికి నాందిగా "అంబరసీమఁదారలు" అను పద్యము నతకరించి యది 'యధర్వణుని భారత విరాటపర్వమున మొదటి యాశ్వాసము నుండి యెత్తఁబడినట్లు వ్రాసినారు. వారుదాని నధర్వణభారత విరాటపర్వ ప్రథమాశ్వాసమునఁజూచిరేమోగాని యిందు 'దామరాజు సోమయభరత' మందలిదిగాఁ గూర్పఁబడియున్నది. ఏది సత్యమో?

అన్నమయ్యంగారు, తాళ్లపాక:

ఈతఁడు రా. బ. కం. వీరేశలింగము పంతులుగారి కవులచరిత్ర ప్రథమభాగమునఁజేరవలసినవాఁడు. పదునాల్గవశతాబ్దిలో నించుమించుగా శ్రీనాథునికాలమున నున్నవాఁడు. తిరుపతి తామ్రశాసనమునుండి ఈ విషయమెఱుఁగఁబడును.

అప్పన:

ఈతఁడు భోజమహారాజుచే సంస్కృతమున రచియింపఁబడిన చారుచర్యను దెలుఁగు సేసినవాఁడు. ఏనాఁటివాఁడో తెలియదు. రచనమును బట్టి ప్రాచీనుఁడని యూహించితిని. గ్రంథారంభ మిట్లున్నది.[1]

క. **ప్రత్యూహబహుళతిమిరా**
దిత్యుఁడు శ్రీకీర్తి భారతీసంతత సం
పత్త్యున్నతుండు శ్రీహరి
నిత్యుఁడు నాగాంబయప్పనికిఁ బ్రియమొసఁగున్

1. ఇది శ్రీముక్త్యాలప్రభువులగు శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి చంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాదబహద్దరుగారి పుస్తకశాలలో నున్నది. తంజావూరు పుస్తకశాలలో గ్రంథారంభము కొంచెమున్నది.

సీ. విద్వన్నుతుండు భారద్వాజగోత్రుఁ డా
పస్తంబసూత్రుండు పరమపుణ్య
విమలోజ్జ్వలాంగి గోవిందార్యునకుఁ గుల
ద్వయ శిరోభూషణధర్మచరిత
నాగమాంబకుఁగూర్మినందనుఁ డప్పయ
మణిమౌళి సింగనామాత్యు మేన
యల్లుఁడు ధార్మికుఁడనఘుండు శ్రీవల్ల
భాచార్యుతమ్ముండు హరిపదాంబు

గీ. జాతషట్పదుఁ డుభయభాషాకవిత్వ
మాన వైదగ్ధ్యుఁడప్పనమంత్రివిదుఁడు
సంస్కృతంబున నొప్పారు చారుచర్యఁ
దెనుఁగు సేసెఁ దానెంతయుఁ దేఁటపడఁగ

ఉ. రాజహితంబుపొంటె సుకరంబుగ వైద్య సునీతిధర్మ ని
ర్వ్యాజపథానుసారమధురంబుగ నిర్జరభాషఁ దొల్లి యా
భోజునిచేతఁ జెప్పఁబడి పొల్పగు నీ కృతి నూత్నసత్కళా
భోజుఁడు మంత్రియప్పన ప్రబుద్ధుఁడు చేసెఁ దెనుంగు బాసఁగన్.

ఎఱ్ఱయ, కూచిరాజు :

[1]సకలకథానిధానమని, కొక్కోకమని యీతని కృతులు రెండున్నవి. కొక్కోకము సర్వత్ర దొరకునదియే. ఇందలి సకలపురాణ సారము మూఁడవది. ఇది యింతదనుక లభింపలేదు. సకల కథానిధానపుఁ బీఠికలో నిది పేర్కొనఁబడినది. చూడుఁడు.

1. ఇది ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో గ్రంథపాతములతో నున్నది. ముద్రింపఁదగిన యుత్తమకావ్యము. ప్రత్యంతరము దొరకలేదు.

సీ. **శ్రీవత్సగోత్రవారిధి పూర్ణశీతాంశుఁ**
దగు కూచమంత్రికి నాత్మజుఁడవు,
వివిధాష్టభాషాకవిత్వ వాచా ప్రౌఢిఁ
బూర్వకవీంద్రులఁబోలినాఁడ,
వఖిల పురాణేతిహాసకావ్యస్మృతి
చయము రచించిన చారుమతివి,
మా పినతండ్రియౌ మల్లమంత్రికిని గొ
క్కోకంబు సెప్పిన కోవిదుఁడవు,

గీ. **రసికులభినుతిసేయఁ బురాణసార**
మనుపమంబుగ నాకిచ్చినట్టి ప్రోడ
వట్లుగావున నొకటి నిన్నడుగఁదలఁచి
యిచ్చుటికిఁబిల్వబంచితి నెల్లనార్య!

కేతన ప్రెగడ :– ప్రయోగరత్నాకరమందు "భాస్కరుని కేతన కాదంబరి" అని కలదు. దశకుమారచరిత్రకర్త మ్రానయకేతన కావున నాతఁడు వేఱగును. తిక్కన సోమయాజి పితృవ్యుఁ డొక కేతన కలదు. ఆతని తండ్రి భాస్కరుఁడే. దశకుమారచరిత్రమం దీవిషయము గానవచ్చుచున్నది. అందలి వర్ణనమునుబట్టి చూడఁగా నా భాస్కరునికేతనయుఁగవిగా నెఱుఁగఁబడు చున్నాడు.

చ. **కవితకు ముఖ్యుఁడీతఁడనఁ గామితవస్తువులిచ్చువాఁడు నా**
నవరసభావకుండితఁడనన్ బురుషార్థపరాయణుండునా
నవునన రాజనీతివిషయజ్ఞుఁడితండనఁ గీర్తిచంద్రికా
ధవళితదిక్కుఁడై నెగడె ధన్యుఁడు కేతనమంత్రి యిమ్మహిన్. (దశకుమార)

కాదంబరీ, దశకుమారచరిత్రములందు రసవత్తరమగు కాదంబరిని వీడి రెండవది యగు దశకుమారచరిత్రమునే కేతన తెలిఁగించుటకుఁ గారణము తతః పూర్వమే యది తెలిఁగింపఁబడియుండుట యగునేమో? తన కృతికిఁ

బతి యగుచున్న తిక్కనసోమయాజికృతులనే పేర్కొనని యీ యభినవదండి యిఁక నాతనికిఁ బెద్దతండ్రియగు వాని కృతిని బేర్కొనకపోవుటలో నసందర్భమేమి యుండును? కాఁబట్టి, యీ కాదంబరీకర్త కేతన తిక్కన పెద్దతండ్రి కేతన కాఁగూడును. ఇఁక, నా కువలయాశ్వచరిత్రకర్త కేతనప్రెగడ యేతఁడో? ఇదియెల్ల నానుమానికమే.

కొమ్మయ, నిశ్శంక :- ఈతని వీరమాహేశ్వరము దొరకలేదు. [1]శివ లీలావిలాసము రెండాశ్వాసములు మాత్రము చేకూఱెను.

గంగరాజు (గంగాధరుఁడు) చిరుమూరి :- రా. బ. వీరేశలింగము పంతులుగారు కవులచరిత్ర ప్రథమభాగ పీఠికలో నైరావతచరిత్ర మీతని కృతిగా వ్రాసినారు. ఐరావతచరిత్రప్రతులు రెండు నే నెఱుంగుదును[2]. రెండింటను పీఠికాగద్యములు లేవు. కృతిమంచిది. చిన్నది. కథ భారతేతిహాస ప్రసక్తము. కాని, సంస్కృతాంధ్రభారతములం దాకథ గానరాదు. కర్ణాటభారతమందు మాత్ర మున్నది. ఆంధ్రమున వేఱుగ నున్న యీ కృతి యత్కర్తృకమో నా కెఱుఁగరాలేదు. గంగరాజుకృతి యని మీ రెట్లువ్రాయఁగల్గితిరని శ్రీ వీరేశలింగముపంతులవారికి వ్రాసి కనుఁగొంటిని. శ్రీరామకృష్ణకవిగా రపూర్వవాఙ్మయ పరిశోధనమను పేరఁ బ్రచురించిన యుపన్యాసమునఁ జూచి వ్రాసితిమని బదులు వ్రాసిరి. [3]కవిగా రట్లుపన్యసించినచో నాధార మేమో? తెలియవలసి యున్నది.

---

1. ఇది నాదగ్గఱనున్నది. తప్పులకుప్ప. ఆరంభము రెండు కాగితములు పోయినవి. మచిలీపట్టణములోనున్న యిమ్మానేని వీరేశలింగమునాయని గారి వలనఁ జేకూఱినది.
2. ఒకటి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో నున్నది. వేఱొకటి విశాఖపట్టణమున శ్రీపరవస్తు వారి యార్షపుస్తకశాలలో నున్నది.
3. శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగా రన్యదీయములగు విషయములనేకములు స్వకపోల సాధితములట్లు కవులచరిత్రమునఁ జేర్చినారు. ఆయా విషయముల కాకరము తెలుపకుండుట భావిపరిశీలకులకుఁ జిక్కుఁగల్గించును.

చిక్కయ, చందలూరి :- నాచికేతూపాఖ్యానము నిర్వురు తెల్గున రచియించినారు. ఈతఁడును, శ్రీనాథునిబావమఱఁది దగ్గుఁబల్లిదుగ్గనయును, ఈతఁడేనాఁటివాఁడో? దుగ్గన నాసికేత (నాసికా–ఇత) పదమును బ్రాసమున 'స' వచ్చునట్లు సవ్యుత్పత్తికముఁగా బేర్కొనుటచే నట్లే ముద్రించితిని. ఉపనిషత్తులయందు నాచికేతుపదమే కన్పట్టును. దుగ్గనకృతి శివకాంచీమాహాత్మ్యము దొరకలేదు. [1]నాసికేతోపాఖ్యాన మున్నది.

చౌడయ, గంగరాజు :- కసువామాత్యున కంకితముగా నొక సాముద్రిక మున్నది. అది యీతని దగునో? ఈతఁ డేనాఁటివాఁడో? నంద(న) చరిత్రము దొరకలేదు.

తిక్కన - విజయసేనమునందలిదని యిందు వైశ్యవర్ణనము (156-వ పద్య)మున్నది. ప్రబంధమణిభూషణమున నీ క్రిందిపద్యము తిక్కన విజయ సేనములోని దని శ్రీకవిగారు వ్రాసినారు.

సీ. అమ్మెద నననిఁ బద్మాక్షుకౌస్తుభ మైన
వెఱవక కొనియెడు వెరవు గలిగి,
విలువ యిచ్చెద మని వేఁడినఁ బులిజున్నుఁ
గమ్మపసిండియు నమ్మఁ గలిగి,
యేవస్తు వెంతప్రొద్దెందఱు చనుదెంచి
యెంతటి కడిగిన నెదురఁ గలిగి,
తమయింటలేని యర్థము లర్థపతియింట
నైన వెదకిన లేవనుట గలిగి,

---

1. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో నున్నది.

గీ. **తమ కులాచారవర్తన క్రమముకొఱకు**
సంగడుల యొప్పునకును బేహారి మాట
గాని లాభమునకు నాట గాదనంగ
వఱలుదురు పురవరమున వైశ్యవరులు.

ఇదియువైశ్యవర్ణనమే. రెండుపద్యములును విజయసేనమందలి వేయగునా?

తిమ్మయ్య, కుంటముక్కల. –[1]ఈతని శైవాచార సంగ్రహము దొరకియున్నది.

త్రిపురాంతకుఁడు. రావిపాటి. – ఈ కవీశ్వరునికృతి[2] యుదాహరణము మాత్రమే సమగ్రముగా దొరికియున్నది. తారావళి, అంబికాశతకము, ప్రేమాభిరామము దొరకలేదు. క్రీడాభిరామమునకు సంస్కృతమైన ప్రేమాభిరామమును రచియించుట చేతనే యేమో యాతని గూచిరాజు-ఎఱ్ఱయ యిట్లు తన కొక్కోకమునఁ బేర్కొన్నాఁడు

సీ-గీ. **ముని సనత్కుమారు ధనద తనూభవు**
నాశ్వినుల జయంతు నభినుతించి
పృథివి రావిపాటి త్రిపురాంతకాది శృం
గారకవులనెల్ల గారవించి.

ప్రేమాభిరామము శృంగారకావ్యమే యగును గదా! రామకృష్ణకవి గారు త్రిపురాంతకుఁడు మదనవిజయమను కామశాస్త్ర గ్రంథమును (వాత్స్యాయన సూత్రములకుఁ దెలుఁగఁట) రచియించెనని వ్రాసినారు.[3] దొరకినంతవఱకుఁ

1. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నున్నది.
2. తంజావూరుపుస్తకశాలలో నున్నది. శ్రీరామకృష్ణకవిగారు ముద్రించినారు.
3. క్రీడాభిరామపీఠికాదులు చూడుఁడు.

బరికింపఁగా నీతని యాంధ్రకవిత యతిప్రశస్తముగా నున్నది. ఈ క్రింది రెండు పద్యములుగూడ నంబికాశతకమందలివి.[1]

చ. బెడఁగగు రత్నదర్పణముఁ బేరిన వెన్నెల పోసి నిచ్చలుం
దుడువక పాలసంద్రమునఁ దోఁచి సుధాకరుమేనికందుఁ బోఁ
గడుగక నేరెటేలు సితకంజము ముంపక నైజకాంతితోఁ
దొడరినఁ దల్లి! నీ మొగముతో సరిపోల్పఁగఁ జాలు నంబికా!

ఉ. తెప్పలబోరుఁదల్పు లిసితింతలువాతెడుచూపుఁ గుంచియం
ద్రిప్పి తళుక్కనం దెలచి తిన్ననిమోమునఁ గాయువెన్నెలల్
ముప్పిరిగొన్నవేడుకలు మూఁగిన సిగ్గసియాడఁ బ్రీతి నీ
వప్పరమేశుఁ జూచి తనువర్ధముఁ గొంటి పొసంగ నంబికా!'

నరసింహభట్టు, ఆమదూరి. – ఈతని షోడశకుమారచరిత్రము దొరక లేదు, కాని, వేఱొక కవి, వెన్నెలకంటిసూరనకుమారుఁ, డన్నయామాత్యుఁడు రచియించిన షోడశరాజచరిత్రమొకటి[2] దొరకినది. శ్రీబహుజనపల్లి సీతారామా చార్యులుగారు శబ్దరత్నాకరమున షోడశకుమారచరిత్రమొకటి యెల్లనకృతముగా నుదాహరించినారు. వారుపరికించిన యా ప్రతి యెక్కడ నున్నదో?

నాగనాథుఁడు, పశుపతి. – ఈతఁడు వెన్నెలకంటిసూరనకంటెఁ బ్రాచీనుఁడే కావలెను. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు వెన్నెలకంటిసూరన (విష్ణుపురాణకర్త) కాలము క్రీ. 1480–90 ప్రాంతమని యసమర్థసాధనములతో సిద్ధాంత

1. ప్రయోగరత్నాకరమునందున్నవి. మా.రా. కవిగారు ఉదాహరణ పీఠికలోఁ గూడ నుదాహరించినారు. మొదటి పద్యము నర్థ మసందర్భముగా నున్నది. తుడువఁగ, కడుగఁగ, ముంపఁగ, తొడరినతల్లి, అనియుండఁగూడును.
2. ఇది నా దగ్గఱ నున్నది. గ్రంథపాతములతో నిండి యందదుకులుగా నించుక మాత్రమున్నది.

పఱిచినారు. కాని, తత్కృతిపతి యగు [1]బసవయ రాఘవుడు క్రీ. 1526–29 ప్రాంతమున నున్న వాఁడగుటచే నాతఁడంతకుఁ గొంత తర్వాతివాఁడగును.

నన్నిచోడఁడు.– ఈ కవికాలనిర్ణయాదికమును గూర్చి పెక్కురు చర్చించియున్నారు. అన్నిచర్యలపర్యవసానము నింతే. ఈకాలమువాఁడని నిర్ధారించుటకుఁ దగిన సాధనములు లేవు. శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రాంధ్రులచరిత్రమున నిట్లు వ్రాసినారు. "క్రీ. 925–40 సం. ప్రాంతమున నున్నయీసత్యాశ్రయుని నన్నెచోడమహాకవి తనకుమారసంభవకావ్యమున నీ క్రింది పద్యములోఁ బేర్కొని యున్నాఁడు.

క. మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గు నిలిపి రంధ్రవిషయమునఁ
జన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టి చాళుక్యనృపుల్.

దీనింబట్టి నన్నయభట్టారకునకు నూఱేండ్లకుఁ బూర్వమే యాంధ్ర కవితాసతి వర్ధిల్లుచున్నదని స్పష్ట మగుచున్నది."

శ్రీవీరభద్రరావుగారుగాని మఱియెవరుగాని, నన్నిచోడఁడు నన్నయ కంటెఁ బ్రాచీనుఁడని చెప్పఁజూచుటకును, గావచ్చునని లోకము విశ్వసించుటకును నీ పద్యమే ప్రధానాధారముగా నున్నది. శ్రీరామకృష్ణకవిగారు ప్రచురించిన కుమారసంభవపు ముద్రిత ప్రతిలో నీ పద్యమిట్లున్నది. 1909 సం॥ దీనిని ముద్రించినారు. అప్పు డీపద్యమునకు వారుపాఠాంతరమును జూపలేదు. వారి యచ్చునకు మాతృక యెక్కడిదో చెప్పను లేదు. కాని, తంజాపురపుసరస్వతీ

1. బసవయరాఘవుని శాసనము. (బట్టర్వర్తుగారి శిలాశాసనముల వాల్యూము 2 లో, నెల్లూరు జిల్లా, కనిగిరితాలూకా శాసనములలోఁ జూడుఁడు)

పుస్తకభాండాగారమునఁ దాటియాకులపై వ్రాయఁబడిన కుమారసంభవపుఁబ్రతి యున్నది. అక్కడఁ దక్క నింతవఱకుఁ బ్రత్యంతర మెక్కడను మనకుఁ గనరాదు. వినరాదు. ఆ పుస్తకములోఁ బైపద్యమిట్లున్నది.

క. మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గును నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁజనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్.

కవిగారికి **"చన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టి చాళుక్యనృపుల్"** అన్న పాఠమెక్కడ నుండి వచ్చినదో! వారింకనెక్కడి ప్రతి సంపాదించినారో! ప్రథమ భాగమును ముద్రించునప్పటికి వా రీ తంజావూరుప్రతి నెఱుఁగనే యెఱుఁగరు గావలయు. ఎఱిఁగి యుందురేని యనర్థమగు నీ పాఠమును జూపకుండుట కేమికారణము? తంజావూరుపుస్తకశాలలో నన్నిచోడని కుమారసంభవమున్నదని యెల్లరు నెఱిఁగిన తర్వాత క్రీ. 1914-లో వీరు ప్రచురించిన కుమార సంభవపు రెండవభాగమున **"చాళుక్యరాజుమొదలుగఁబలువుర్"** అనుపాఠాంతరమున్నట్లు తెలిపిరి. కాని, యిప్పుడయినను దంజాపురపుఁ బుస్తకమును వీరు చూచినట్లు వ్రాయలేదు. కావున, నీ పాఠము మఱియొక్క ప్రతిలోఁజూచినారేమో! అత్యూహ లెందులకు? తంజావూరుపుస్తకపాఠము మాత్రమే మనకిప్పుడు గ్రాహ్యము. శ్రీకవిగారిపాఠము గల మాతృక బయల్పడువఱకును, అట్టిప్రత్యంతరము బయల్పడెనా యది పాఠాంతరముగాఁ గూర్చుకొందము. ఇఁకఁ "జాళుక్యరాజుమొదలుగ" నన్నప్పుడు రాజరాజనరేంద్రుఁడే యేల కారాదు? చోడఁడు నన్నయకంటెఁ బ్రాచీనుఁడనుట కాధారములు తగినవి లేవు. శ్రీవీరేశలింగము పంతులుగారు నన్నిచోడని భాషాప్రయోగములనుగూర్చి చేసిన యాక్షేపములు నిలువఁజాలనివి.[1] వానినెల్ల

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము 1 భాగము.

నిర్వచించుట కిక్కడ స్థలము చాలదు. పాల్కురికి సోమనాథుఁడు 1180 ప్రాంతముల నున్నవాఁ డను పంతులవారి సిద్ధాంతము పోలును. నన్నిచోడఁ డంతకు ముందటివాఁడో వెనుకటివాఁడో సిద్ధాంత మేర్పడలేదుగదా! ఈ యిర్వురిలో నొకనిపుస్తకము నింకొకఁడు చక్కఁగా సంగ్రహించుకొన్నాఁడు. ఇది చదివిచూడుఁడు!

ద్వి. నెట్టన నేలకు నింగికి సూత్ర
పట్ట మ్రోఁకాళ్లకు బట్టతలలకు
ముడివెట్టఁ దననీడ గడవంగఁ బాఱ,
వడి నెండమావులకడగళ్లు కట్ట,
పాయక రెండుగాఁ బారెడునీరు,
వ్రేయఁ బుల్జున్ను గోరో యని యమ్మ,
ఊనార యొలువఁ జట్రాతిపైఁ గ్రుంక
నేనుంగుపురు దోమ నిసుము త్రాద్వేన,
లలిగొన దెసలు తాళములు వాయింపఁ
జెలఁగుచు రోఁకటఁ జిగురులు గోయ,
కలి వెన్న పుచ్చుఁ గొండలు దొంతిఁబేర్చ
నిలమంచుఁగుంచానఁ గొలువ రేఁబవలు
సేయ నాకసమునఁ జిత్రరూపములు,
వ్రాయ వాయువుఁ బట్ట వడగళ్లగుళ్ల
గట్ట వెన్నెలగుంపుగాఁ జేయవచ్చి
పుట్టినప్పుడె నేర్చు బుద్ధులప్రోఁక.

సీ. నేలయు నింగియుఁ దాలముల్ వాయింప
నెండమావులఁ బట్ట బండతలయు,

మ్రోఁకాలు ముడివెట్ట రోఁకటఁ జిగుళులు
గోయఁ జట్రాతిపైఁ గ్రుంగ నిడుపు,
లేక చిత్రము వ్రాయ నాకాశమునఁ దాఁప
రము నిడ మంచుఁ గుంచములఁ గొలువ,
నేనుంగుపురు దోమ ఊనార గొన గాలి
గంటిడ నిసుమున గట్టు దాల్ప,

గీ. **నీరినదుము దెంప నేలఁ దెన్నుండి చే**
వెల్పఁగలియుఁ ద్రచ్చి వెన్న గొనఁగఁ
గడవ నేర్పు గలిగి కందువు మా నెఁద్దై
కత్తిగంటులయిన యత్తగంతు. కుమా. భా. 2-135

ఇట్లీ యిర్వురగ్రంథములనుండియు వలసినన్ని సంవాదములు చూప వచ్చును. సులువుగా ద్విపదలో సోమనాథుఁడు కూర్చఁగా నన్నెచోడఁడిట్లు సీసపద్యమునఁ జేర్చుకొన్నాఁడేమో! సుసూక్ష్మముగా నీ యిర్వురకృతులను బరిశీలించినచో నీ విషయము బయల్పడఁగలదు. భాషావ్యుత్పత్తిలోఁ జోడఁడును సోమనాథుఁడునుగూడ సమధికులేయని యా యాగ్రంథములఁ జక్కం జదివి యెఱిఁగినవారు భావింతురని నా నమ్మకము.

పెద్దిరాజు, పొన్నాడ. – ప్రబంధమణిభూషణపుఁ బీఠికలో శ్రీరామకృష్ణకవిగారిట్లు వ్రాసిరి. "విన్నకోట పెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణియుఁ[1] బ్రద్యుమ్నచరితయు రచియించెను. రెండవకృతిచాలఁ బ్రౌఢ మయినది. దానిలోనుండి 113-వ పద్యము మాత్రమే గ్రహింపఁబడినది."కావ్యాలంకారచూడామణి కర్తయింటిపేరు **'విన్నకోట'**

1. కావ్యాలంకార చూడామణి 7 ఉల్లాసములు మాత్రము ముద్రింపబడెను. ఇంకను మఱికొంత గ్రంథము ముద్రింపఁబడవలసియున్నది.

గదా! ప్రద్యుమ్నచరిత్ర కర్తయింటిపేరు **'పొన్నాడ'** యని యిందున్నది. కవిగారిట్లు వ్రాయుటకేమి యాధారమో? ప్రద్యుమ్నచరిత్రము వారికడ సమగ్రముగానుండెను గాఁబోలును. లేనిచో నదిచాలఁ బ్రౌఢమయినదనియు నన్నూటయేఁబదికిఁ బైపడిన పద్యములు యత్కర్తృకములో, యేకృతులలోనివో తమకెఱుఁగ రాకపోయిన, యా ప్రబంధమణిభూషణమున, 113-వ పద్యమొకటి మాత్రమే ప్రద్యుమ్నచరిత్రమునుండి గ్రహింపఁబడినదనియు నెట్లు చెప్పఁగల్గుదురు? కవిగారు ప్రబంధమణిభూషణమనుపేరుతోఁ బ్రచురించిన సంధానమునకుఁ బ్రతులు నాల్గయిదు తంజాపురపుఁ బుస్తకశాలలో నున్నవి. కాని, వానియందు లేని పద్యములనేకములు వీరి ముద్రణమునఁ జేరినవి. వీరే యే ప్రతులను బట్టి యాగ్రంథమును ముద్రింపఁగల్గినారో తెలియదు.

పోతరాజు. – ఈతఁడొక 'బేతాళపంచవింశతి' రచియించెనట! శ్రీరామకృష్ణ కవిగారు తమకు దొరికిన కవిభల్లటుని విక్రమార్క చరిత్ర బేతాళ పంచవింశతి యందలివని యుదాహరించిన పద్యములు కూచిరాజు ఎఱ్ఱయ రచించిన సకలకథానిధానమందలి బేతాళపంచవింశతి కథలలోనివే. ఇటీవల నొక బేతాళపంచవింశతి భాగముదొరికినది[1]. అది యత్కృతియో?

మల్లయ, నంది. – ఈతఁడును ఘంటసింగయయును గలసి జంటకవులు గదా! అఘోరశివాచార్య దక్షిణామూర్తిశివాచార్యులకు వీరు శిష్యులు. విద్యానగరమున 'శివాచార్య' పీఠమొకటి యా కాలమునందుండెను. అందు వైరాగ్యశివాచార్య, అఘోరశివాచార్య, దక్షిణామూర్తిశివాచార్యాదు లధిష్ఠాతలు. అఘోరశివాచార్యాదుల కృతులు శైవాగమగ్రంథములు శైవతత్త్వామృతాదులు పెక్కులున్నవి. లక్షద్వయాధ్యాపకుఁడట యఘోర శివుఁడు. మా.రా కవిగారు

1. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నున్నది

క్రీడాభిరామపీఠికలో "......అవి రుచ్యములుగావని నందిసింగనయు ఘంట మల్లయయు-(ఇంటిపేర్లుఁబేర్లును దార్మారు.) గలసి యార్వీటి తిమ్మరాజున కంకితముగా షష్ఠస్కంధమును శృంగార షష్ఠమనుపేరుతో రచించిరి" అని వ్రాసినారు. నందిమల్లయ ఘంటసింగయలు ప్రసిద్ధులు. వారుగాక వీరువ్రాసిన విధముగాఁగూడ నిర్వురున్నారా? ఏమో? లక్షణగ్రంథకర్తలు రాచమల్లువారి శృంగారషష్ఠమని యుదాహరింతురు. ఇదియెట్లో? ప్రయోగ రత్నాకరమున శృంగారషష్ఠమందలిదిగా నీ పద్యముదాహృతము.

ఉ. చండాంశు ప్రభవీక్ష తిమ్మయతనూజా! తిమ్మ! విధ్వస్త పా
షండంబైన త్రిలింగభాగవత షష్ఠస్కంధభాగంబు నీ
కుండక్కెం జతురాననత్వగుణయుక్తు ల్మీఱ వాణీమనో
భండారోద్ధతి చూఱకారబిరుద ప్రఖ్యాతి సార్థంబుగన్.

ఈ సంధానమున మలయమారుతము సర్వయ షష్ఠస్కంధ ముదాహరింపఁ బడినది.

రామయ్య, ఆంధ్రకవి:- వాసిరాజు రామయ్యయు నీతఁడు నొక్కఁడో వేఱో? ఈతఁడు ప్రాచీనకవులను మాత్రమే స్తుతియించినాఁడు. అందు, "ఛందోనిబంధన చాతురీధౌరేయ వాగ్ధామువేములవాడభీము" ననుచున్నాఁడు- లాక్షణికులుగూడఁ బెక్కురు కవిజనాశ్రయము వేములవాడ భీమకవి రచితమని యుదాహరించెదరు.

క. చను నుత్తమగండాథ,
ర్వణ హనుమదనంతకవిరాక్షస జయదే
వ నుతశ్రీధర గోక,
ర్ణ నీలకంఠాది భీమనచ్ఛందంబుల్

అనఁగా "దశవిధచ్ఛందములు." రంగరాట్ఛందస్సు.

ఈ విషయము మిక్కిలి సందిగ్ధముగానే యున్నది. భీమకవియే రచియించి కోమటియగు మల్లియరేచనిపేర బ్రకటించెనని నానుడి! ఆ కోమటి మిక్కిలిగా నందుఁ బ్రశంసించుకొనఁబడినాఁడు. వేములవాడ భీమకవియే కోమట్లను బడఁదిట్టినాడు, వినుఁడు.

ఉ. **కోమటి కొక్కటిచ్చి పదిగొన్నను దోసములేద, యింటికిన్**
సేమమెఱింగి చిచ్చిడినఁ జెందద పాపము, వానినెప్పు దే
నేమఱుపాటున న్మఱియు నేమియొనర్చిన లేద దోస, మా
భీమునిలింగమాన! కవిభీమునిపల్కులు నమ్మియుండుఁడీ.

చ. **గొనకొని మర్త్యలోకమునఁ గోమటి పుట్టఁగఁ బుట్టెఁ దోన బొం**
కును గపటంబు లాలనయుఁ గుత్సితబుద్ధియు రిత్తభక్తియున్
ననువరిమాటలున్ బరధనంబును గ్రక్కున మెక్కఁజూచుటల్
కొనుటలు నమ్ముటల్ మఱియు గొంటుదనంబును మూర్ఖవాదమున్

లేములవాడభీమన ఇట్లు సెప్పఁగా వేఱొకకవి దాని నిట్లు ప్రశం సించినాఁడు.

[1]ఉ. **లేములవాడభీమ! భళిరే! కవిశేఖరసార్వభౌమ! నీ**
వేమని యానతిచ్చితివి యిమ్ములఁ గోమటి పక్షపాతివై
కోమటి కొక్కటిచ్చి పదిగొన్నను దోసము లేద యంటివా
కోమటి కొక్కటీక 'పదిగొన్న' ను ధర్మమె ధర్మపద్ధతిన్

కోమటి సొమ్ముఁదిని కృతినమ్ముకొని యాతని నెంతోపెద్దగాఁ బ్రకటించిన కవినోరే యా కోమటి కొలము వారినిట్టు తిట్టునా? ఏమో? కృతిచెప్పించు కొని

---

1. ఈ పద్యమున లేములవాడయనియె కలదు. తక్కిన భీమకవి చాటువు లన్నిటిలోఁగూడ లేములవాడ యను పాఠమున్నది. ఇది ప్రయోగరత్నాకరమున నుదాహరింపఁబడినది.

వెల్లడించుకొని తుదకుఁ గోమటి ద్రోహముచేయఁగా దిట్టినాఁడేమో! ఏమో ఊహలెందులకు? "ఘనుఁడన్ వేములవాఁడవంశజుఁడ" నిత్యాదిచాటు పద్యములకుఁ బ్రసక్తుఁడగు భీమకవి కవిజనాశ్రయకర్త కానేరఁడనియే నాతలంపు. ఆతఁడు శివభక్తిపరాయణుఁడు. ఐతిహ్యములు, చాటుపద్యములు, నితరక వికృతస్తుతులు, నీ విషయమును రాద్ధాంతపఱుచుచున్నవి. పార్వతీపరమేశ్వరులే తమకుఁ దల్లితండ్రులనుట శైవులసంప్రదాయము. "ధర నుమా మాతా, పితా రుద్ర యనెడు వరపురాణోక్తి నీశ్వరకులజుండ … బసవని పుత్త్రుండ బసవగోత్రుండ"[1] పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.

"ఇట్లె భీమకవియుఁ దాక్షారామభీమేశనందనుఁడ" నని చెప్పికొన్నాఁడు. ఇఁకఁ గవిజనాశ్రయకర్తగా గ్రంథమున నెఱుఁగఁబడు రేచనజైనుఁడు. శైవులకును జైనులకును బ్రచండవిద్వేషము. వీరికి వారికి నాఱుచాళ్లపెట్టు. మతమున విశ్వాసము, పట్టుదల, నెట్టుకొని యున్న యా కాలమున మాఱుమతము వానిపేరఁగృతిని వెల్లడించుటయేకాక యందుఁ దనకు మిక్కిలి విద్వేషింపఁదగిన యా మాఱుమతపు దేవరనుబ్రశంసించుటయు 'భీమేశనందనుఁడ' నని చెప్పుకొను స్వమతాభిమానికి భీమకవివంటివానికి సంభవింపదు. కవిజనాశ్రయమున జినదేవతాప్రశంసయే కాక స్తోత్రముకూడ నున్నది. [2]శ్రీ జయంతిరామయ్య

---

1. కం. వీ. కవులచరిత్రమున, "దీనినిబట్టి సోమనాథుఁడు లింగార్యుని ఛాత్రుఁడయి నట్టును బసవేశుని పుత్రుఁడయినట్టును గనంబడుచున్నాఁడు" అని యుండుట సరికాదు.
2. కవిజనాశ్రయము శ్రీరామయ్యపంతులుగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. అందు రెండవపద్యమున "పరహితచరితుండ నాంధ్రపదభక్తిమెయిన్" అనుపాఠ మున్నది. ఒక పత్రికలో 'జితేంద్ర' యని యున్నదనియు, నది కవి సమ్మతమైనచో 'జినేంద్ర'యని యుండవలెననియు వారు వ్రాసిరి. అనేక తాళపత్రప్రతులలో 'జినేంద్ర'యన్నపాఠ మున్నది.

పంతులుగారు దక్షిణదేశమున దొరకిన యొక్కప్రతిలో మాత్రమున్నవని యేడు పద్యము లవతారిక యనుపేర గవిజనాశ్రయమునఁ బ్రకటించినారు. ఇంచు మించుగ ముప్పదినలువది కవిజనాశ్రయపుఁ దాళపత్రప్రతులాంధ్రదేశమునను దక్షిణదేశమున బరిశీలించితినిగాని యా పద్యములు నా కెందుకు గానరాలేదు. పంతులుగా రాపద్యములనుగూర్చి యిట్లువ్రాసినారు. "ఈ యవతారిక యొక్క ప్రతిలో మాత్రముండుటచేఁ బ్రక్షిప్తమని తోఁపవచ్చును గాని, కవితావైఖరిని బట్టిచూడ నది ప్రక్షిప్తము కాదనియే నా నమ్మకము." పంతులుగారి యీ నమ్మక మసమర్థమని నా నమ్మకము. అనంతునిచ్ఛందమందలి మొదటిపద్యమే యీషద్భేదముతో నీ యవతారికకు మొదటి పద్యముగా నున్నది.

క. **శ్రీవల్లభు యతిగణ సం,**
సేవిత పాదారవిందుఁ జింతితఫలదున్
భావజగురు నలఘు చ్ఛం,
దోవినుతు మురారి భక్తితో వినుతింతున్.

లేకపోయినను భీమేశ నందనుఁడగుభీమకవి యిట్లు 'మురారి' నిష్ట దైవముగా స్తుతియించు నని నమ్మరాదు. కాన, యిది యాతనిది కానేరదు. ఇంక రెండవపద్యము:

క. **శ్రీకరముగ రేచనపై**
లోకంబున సుకవివరులు లోలతఁ బొగడన్
బ్రాకటముగ నీఛందము
లోకంబౌ ననఁగఁ దెలుఁగులో నొనరింతున్.

ఇందుఁ బ్రాసమునకై 'శ్రీకరముగ' 'లోకంబున' 'ప్రాకటముగ' 'లోకంబౌననఁగఁ' నని నాల్గుపడిఁతాళ్ళు పడినవి. యతికై 'లోలత' వచ్చినది. కవిజనాశ్రయమందలి శైలికి నీ పద్యముల శైలికిని బోలికయే లేదు. ఈ

ఛందము తెల్గులో నొనరింతునని రచింపబోవువాఁడెట్లు చెప్పఁగూడును? రచింపఁబోవు దశలో 'నీఛందమనుటకుఁ బొసఁగుఁబాటెట్లు? కవిజనాశ్రయ మును బఠించినఁ కవితాలుబ్ధుఁడెవఁడో దాక్షిణాత్యుఁ డిటీవల నీ యవతారిక నైతిహ్యమును బట్టి కూర్చినట్టీ పద్యమే చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇట్టికవితా వైఖరినిబట్టి చూచి యట రామయ్యపంతులుగారిది ప్రక్షిప్తముకాదని నమ్ముచున్నారు. 5, 6, 7, పద్యములుగూడ నస్వరసమగు కూర్పుతో నున్నవి. మఱియుఁ బంతులుగారు,

క. **పరఁగిన విమలయశో భా**
సుర చరితుఁడు భీమనాగ్రసుతుఁ డఖిలకళా
పరిణతుఁడయ్యెను భూసుర
వర ప్రసాదోదిత ధ్రువశ్రీయుతుఁడై"

క. **అసమాన దానరవితన**
యసమానోన్నతుఁడు వాచకాభరణుఁడు ప్రా
ణసమాన మిత్రుఁ డీకృతి
కి సహాయుఁడు గా నుదాత్త కీర్తి ప్రీతిన్.

అని గ్రంథమందుండవలసిన పద్యములను సాధుపాఠములుగల సముచిత ప్రతుల తోడ్పాటు లేమిచేఁ గావలయు, "విమల యశోభాసుర నిరతుఁడు" "భూసురవరుఁడు ప్రసాదోదితధ్రువశ్రీయుతుఁడై' "యాచకాభరణుఁడు' నను నప పాఠములతో గ్రహించి "ఈ పద్యములనన్వయముగా నుండుటచేత నందుఁ బేర్కొనఁబడిన భీమునకును గ్రంథమునకును గల సంబంధ మిట్టిదని నిర్ణయింప వలను గాకున్న" దని పీఠికలో వ్రాసి ప్రక్షిప్తములట్లు గ్రంథమునఁ జేర్పక క్రిందఁ గూర్చినారు. పైపద్యము లనన్వితములు గావు. గ్రంథమునఁగూర్చుకొని చూచి నచోఁదేటపడఁగలదు. పాఠము తప్పుగా నున్నప్పుడు సమన్వయ మెట్లేర్పడును?

మఱియు, రామకృష్ణకవిగారు భీమకవిదేశము నైజాం రాష్ట్ర మందలి లేములవాడయగునో యని నీతిశాస్త్రముక్తావళి పీఠికలోఁ దెలిపినతలఁపును రామయ్య పంతులుగారు కొన్ని యుపపత్తులతోఁ బొందించి బలపఱిచినారు. వాస్తవము కావచ్చును. నైజాంరాష్ట్ర మందలి లేములవాడలో వెలసిన యీశ్వరునకు రాజేశ్వరుండని సుప్రసిద్ధనామమయ్యెను. మనభీమకవి తఱచుగాఁ దనయిష్టదైవమును 'భీమేశ్వర' 'భీమలింగ' నామములతోనే పేర్కొన్నవాఁడయ్యెను. ఆ రాజేశ్వరునకుఁగూడ భీమేశ్వరుఁడని సుప్రతీతి కలదా? అక్కడ సుప్రసిద్ధమయిన రాజేశ్వర నామమును విడచి స్థలాంతరమున సుప్రసిద్ధమగు భీమేశ్వర నామమును బేర్కొనుట భీమకవి గోలకొండ రాష్ట్ర వాస్తవ్యత్వమునకుఁ గొంత బాధకము. పద్యములలోనున్న లేములవాడ యన్న పేరు గోదావరీమండలమందలి వేములవాడకుఁగుదురక పోవుట తత్రత్యత్వమునకు బాధకము. కవినిఁ గూర్చియుఁ గవికావ్యములను గూర్చియు నిదమిత్థమని నిర్ధారణ మేర్పడని యప్పుడీ స్థలమును గూర్చి యింతచర్చ యెందులకు?

మఱియు రామయ్యపంతులుగారు **'ఘనుఁడన్ వేములవాడ'** అన్నపద్యమున శ్రీరామమూర్తిగారు 'కల్పించిన' **'వెలుంగాధీశ'** యన్న పాఠమునకు బదులుగా వీరేశలింగముపంతులు గారు **'తెలుంగాధీశ'** యన్న పాఠమును జెప్పి' రనియుఁ 'దెలుంగ్వధీశ' యని కాని **'తెలుంగధీశ'** యని కాని యుండవలయునే కాని 'తెలుంగాధీశ' యనుట వ్యాకరణదుష్టమనియు నట్లు భీమకవి ప్రయోగింపఁ డనియు గర్హించి 'కళింగాధీశ' యని చేర్చుకొని **"కళింగాధీశ"** యను పాఠమీ ప్రతీతి కనుగుణము, సర్వవిధముల నిర్దుష్టము, ఇదియే కవిప్రయుక్తపాఠమై యుండవలయును" అని వ్రాసిరి. కాని, యీపాఠము వీరికెట్లువచ్చినదో చెప్పనొల్లక పోయినారు. కావుననే, వీరేశలింగముపంతులుగారు "తెలుంగాధీశ" యన్న పాఠము వ్యాకరణదుష్ట మగుటచే నది"కళింగాధీశ" యని యుండవలెనని యొక రనుచున్నారు" అని, యది రామయ్యపంతులుగారు

సంస్కరించినపాఠమయిన ట్లభిప్రాయపడినారు. 'తెలుంగాధీశ' యనుట వ్యాకరణదుష్టమనెడు వాదము గ్రాహ్యము కాదు. తద్భవ, దేశి, నామములకు "డు"ప్రత్యయము పరమగుచో నకారాదేశము వచ్చును. రంగఁడు, లింగఁడు, మారఁడు, సూరఁడు, గురువఁడు, తిప్పడు, మొ॥ ఇట్లే తెలుఁగఁడు కూడను. తెలుఁగఁడే తెలఁగఁడని కూడ మాఱెను. 'తెలుఁగుఁడు' అని యుండదు. 'తెలుఁగు' అన్నట్లుకూడఁ గానరాదు. సంస్కృతసమాసఘటిత మగునప్పు డా యకారాంత రూపమే ప్రాతిపదిక మగును. కళింగగంగు, సాళ్వమంగు అనురూపములున్నను గంగ్వధీశుఁడు, మంగ్వధీశుఁడు, నని యుండదు. పంతులుగారు 'తెలుంగాధీశ' యనుట వ్యాకరణదుష్ట మనునప్పుడు, శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని 'యక్షయ్యంబగు' పద్యమును మరచిపోయినారు. వీరేశలింగము పంతులుగారి పాఠము యుక్తమే. "సుచరిత్రాఢ్యుని వత్సవాయతెలుఁగున్ క్షోణీశ చూడామణిన్" అని కం.వీ. గారు ప్రచురించిరిగాని, యదికూడ వత్సవాయ తెలు(ల) గక్షోణీశచూడామణిన్ అనియే యగునని నా నమ్మకము.

ఇఁక నా 'కళింగాధీశ' యన్న పాఠమును రామయ్యపంతులుగారు నా చాటుపద్యమణిమంజరి నుండి గ్రహించియుండవచ్చును. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలోని యొక తాళపత్రప్రతిలోఁ జూచి దానిని జాటుపద్యమణిమంజరిలో 'తెలుంగాధీశ' యనుటకుఁ బాఠాంతరముగా ముద్రించితిని. లోకమువాకు లందుఁదె'లుంగాధీశ' యన్న పాఠమే పాదుకొనియుండుటనుబట్టియు శ్రీనాథునకుఁ గస్తూరికాభిక్షాదానము సల్పిన తెలుంగురాయనిపేరే భీమకవికూడఁ గస్తూరికాభిక్షమే యాచించినవానిపేరుగా నుండుటలో సందర్భ విశేషముండఁదగి యుండుటనుబట్టియుఁ ద్రోసిపుచ్చుటకు సాహసింపక ప్రధానపాఠముగా దీనినే యుంచితిని. ఈ పాఠము పరిత్యాజ్య మనుటకు వ్యాకరణదుష్ట మనెడు కారణము తగనిది. ఇతరవిధములఁ 'గళింగాధీశ' యన్నపాఠము పరిగ్రాహ్యతరము కావచ్చును.

మఱియు వీరేశలింగముపంతులుగారు "సోమగురువాక్యములు పెట్టి భీమసుకవి, గరిమ బసవపురాణంబు గణనచేసె" నని పిడుపర్తి బసవన బసవపురాణ పద్యమును గొని వ్యాఖ్యానచాతుర్యముచే 'గణనచేసె' ననుటకుఁ గర్ణాటీకరించుటగా నర్థముఁ గూర్చి, పాల్కురికి సోమనాథుని యాంధ్రబసవ పురాణమునుబట్టి కర్ణాటభాషలో భీమకవిచే రచియింపఁబడిన బసవపురాణము నుదాహరించి యా యర్థమును స్పష్టపఱిచిరి. పిడుపర్తి బసవన బసవపురాణపుఁ దాళపత్రప్రతులలో "గరిమ బసవపురాణంబు కన్నడించె" నని యున్నది, గావున వ్యాఖ్యాన శ్రమ మక్కఱలేకయే యయ్యది కంఠోక్త మగుచున్నది. కాని, యా భీమకవియే వేములవాడ భీమకవి యని పంతులవారు పల్కుటకుఁ బ్రమాణమో! లేదు. వేములవాడ భీమకవి చాటుపద్యములలోఁ గూడ దాక్షారామ భీమేశ్వరుని స్మరించి యున్నాఁడు. కర్ణాటక బసవపురాణకర్త యాతఁడే యగునాఁడందలి యెన్మి దాశ్వాసములలో నెక్కడనేని భీమేశ్వరుని స్మరింపకుండునా? తెలుఁగుఁగవీశ్వరులచే స్తుతింపఁబడుట కాతఁ డే వేని తెలుఁగుఁగబ్బములను గూర్చియే యుండ వలెనుగదా! ఏవో యవి చేకుఱవలసియే యున్నవి. ప్రయోగరత్నాకరమున వేములవాడ భీమకవి నృసింహపురాణమందలివని కొన్ని పద్యము లుదాహరింపఁబడినవి. ఎంత నిజమో! వీరేశలింగముపంతులుగా రీతఁడారాధ్యబ్రాహ్మణుఁడనిరి. కోవెల గోపురాజు నన్నయభట్టును భీమకవిని వేఱుగా స్తుతియించి, తిక్కనాదులను "మత్కులచంద్రు" లని తర్వాతఁ జెప్పుకొన్నాఁడు. మీఁది చర్చవలన వేములవాడ భీమకవి విషయము సర్వమును సందిగ్ధమే యగుచున్నది.

రామలింగయ్య-తెనాలి. రామకృష్ణుఁడు వేఱు, రామలింగఁడు వేఱుగా మా. రా. కవిగారు వ్రాసినారు[1]. సత్యము కావచ్చును[2].

1. ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక
2. ఉ. గ్రాంథికసన్నుతప్రతిభఁ గాంచి రసజ్ఞత మించి యాదిమ
గ్రంథములుగ్గడించి ఫణిరాట్పరికల్పిత శాస్త్రవీథికిన్
బంధువులైన సత్కవులఁ బ్రార్థన చేసెద దుష్ప్రబంధ సం
బంధ మహాంధకారఖరభాను గభీర వచోమచర్చికన్.

సీ. మహితమూలస్థాన మల్లికార్జునశిరస్థలచంద్రచంద్రికాధవళితంబు
చెదలువాటీపుర శ్రీరఘూద్వహభుజా-స్తంభరక్షణవిధా సంభృతంబు
వేదండముఖతటాకోదితపద్మ సౌ-గంధికగంధ పాణింధమంబు,
రాజబింబాననారాజిత గాంధర్వ-మాధురీసాధు రతీధరంబు,

గీ. కరటికటనిర్గళర్ధ్వాననిరవధిక, సమగ్ర నూతనవృష్టిజంబాలితాఖి
లావనీపాలమందిరప్రాంగణంబు, గురుసమృద్ధులసైదోడు కొండవీడు.

మ. పరగన్ వారిధి వేష్టితాఖిల మహీభాగంబునన్ రెడ్డిభూ
వరసింహాసనమై శుభాయతనమై వర్ధిల్లు తత్పట్టణం
బురుబాహాబలసంపదం బెనుచుభద్రోద్యోగి నాదెండ్ల గో
ప రసాధీశుఁ డశేషబంధుకుముదప్రాలేయ ధామాకృతిన్.

గద్యము ఇది శ్రీమదేలేశ్వరగురువరేణ్య చరణారవిందషట్చరణ సకలకళాభరణ రామనార్యసుపుత్ర సుకవిజనమిత్ర **కుమారభారతి**బిరుదాభిరామ రామ లింగయప్రణీతంబైన యుద్భటారాధ్యచరిత్రంబునం ... ... మన్మిత్రులు చల్లా సూర్యనారాయణరావుపంతులుగారు దీనిని బంపినారు. పాండురంగ మాహాత్మ్యకర్తయు, నేతత్కృతికర్తయునొక్కఁడే యని గాని వేఱనిగాని నిర్ధారింపఁదేలకున్నది. ఆతఁడు నీతఁడును రామయ పుత్రులే "శైవవైష్ణవ పురాణావళీనానార్థరచనాపటిష్ఠైకరమ్యమతివి" కావున నాతఁడుకూడ నీ శైవకథ రచియించియుండఁదగును. అక్కడ, రామ కృష్ణుఁడని యిక్కడ రామలింగఁడని యున్నది. ఇక్కడఁ దెనాలి ప్రశంస కానరాలేదు. ఈ యుద్భటారాధ్యచరిత్రము కూడా బయల్పడినఁగాని యథార్థము తేలదు. ఇందుదాహరింపఁబడిన పద్యమందు నాదెండ్లగోప మంత్రి పేర్కొఁబడి నాఁడు. ఈరామలింగనికిఁ, గుమారభారతియని బిరుదు

వల్లభరాయఁడు:– శ్రీ మా. రా కవిగారు వల్లభరాయఁడు రచించినట్టున్న [1]క్రీడాభిరామ మను వీథినాటకమే శ్రీనాథుని వీథినాటకము కావచ్చుననిరి. శ్రీ కం. వీ, పంతులుగారది "యతిసాహస' మనిరి. నా నిశ్చయము తప్పక యది శ్రీనాథునికృతియే యగునని, కారణసామగ్రి పుష్కలముగా నున్నది. ముద్రింపఁబడు నా "శృంగార శ్రీనాథ" మను గ్రంథమున నీ చర్చ కలదు.

శేషనాథుఁడు:–ఈతని పర్వతపురాణము ముద్రితము

శ్రీనాథుఁడు– వల్లభాభ్యుదయమను శ్రీనాథకృతి యొక్కటి యున్నట్టిందలి యొక్కపద్య మెఱిఁగించుచున్నది. వల్లభాభ్యుదయమును గూర్చి శ్రీ. మా. రా. కవిగారిట్లు వ్రాసినారు. "వల్లభాభ్యుదయములోఁ గృష్ణాతీరమున నుండు శ్రీకాకుళస్వామి తిరునాళ్ళలో జరుగు నసభ్యములు దీనికంటెఁ బచ్చిగా నున్నవి. మఱియు నాంధ్రవల్లభుని తిరునాళ్లలోని విధవాదుర్వర్తనములు శ్రీనాథుఁడు విశదముగా వర్ణించియున్నాఁడు.....శ్రీనాథుఁడు శ్రీకాకుళాధీశ్వరుఁడగు దెలుఁగురాయని దర్శించి యతని కంకితముగా వల్లభాభ్యుదయమును జెప్పెను గదా! అప్పుడు 'అక్షయ్యంబుగ సాంపరాయని తెలుంగాధీశ' అని శ్రీనాథుఁడు చెప్పెను" ఈ వ్రాఁత శ్రీకవిగా రావల్లభాభ్యుదయమును జక్కఁగాఁ జదివి యెఱింగిన వారని చెప్పుచున్నది గదా! ఆ గ్రంథము శ్రీకాకుళాధీశ్వరుఁడగు తెలుంగురాయని! కంకితమట! ఆతఁడేయట సాంపరాయని తెలుంగురాయఁడు. సాంపరాయని తెలుంగురాయఁడు కృష్ణాతీరమందలి శ్రీకాకుళమునేలినాఁడనుట కట్టుకత. ఆధారము లేవియును లేవు. ఈ విషయమునఁగల యసందర్భములు పూర్ణముగా నా "శృంగారశ్రీనాథము" న వెల్లడింపఁబడినవి. ఇప్పటికి నఱువది యేండ్లకుఁబూర్వ మొక కవి శ్రీకాకుళక్షేత్రమాహాత్మ్యమును వల్లభాభ్యుదయమను

1. క్రీడాభిరామపీఠిక చూడుఁడు.

పేరఁ దెల్గించినాఁడు. అది యున్నది. శ్రీనాథుని వల్లభాభ్యుదయమునుగూర్చి యిందలి పద్యమొకటితక్క మనకిఁక నేమియుఁదెలియదు. శ్రీకవిగారు గ్రంథమును జదివినట్లు వ్రాయుచున్నారు. వారు దానిని వెల్లడింపవలసి యున్నారు[1].

హరిభట్టు – ఈతడు బహుగ్రంథకర్తగా నున్నాడు. ఈతని మాత్స్యవారాహ పురాణములు దొరికియున్నవి. ఉత్తరనృసింహపురాణము దొరకలేదు. విష్ణుభాగవతము నేకాదశద్వాదశస్కంధములుగూడ నీతఁడు తెలిఁగించినాఁడు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తక భాండాగారమున "హరికభట్టు" రచించినట్లు పై రెండు స్కంధములు నున్నవి. హరిభట్టనుటకు హరికభట్టనుట వ్రాఁత గాని దోషమే.

నీతిసారము, పంచతంత్రి, కామందకము[2] మొదలగు కొన్ని గ్రంథములకుం గర్తలెవరో యెఱుఁగ రాదు. మఱికొన్ని పద్యము లేగ్రంథము లందలివో కూడా నెఱుఁగరాక యున్నవి. ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన కవీశ్వరులు పెక్కురు ప్రాయికముగా కం. వీ. కవులచరిత్రము ప్రథమభాగమునఁ జేరఁదగినవారగుదురు. ఇంతవఱకు నాంధ్రభాషలోఁ గవిజనాశ్రయముతక్క జైనప్రసక్తమగు కబ్బము కానరాలేదు.

---

1. మా.రా.కవిగారు, క్రీడాభిరామపుఁబీఠికలోనే యిట్లు వ్రాసినారు. "చంద్రశేఖరుఁడను నియోగిపుంగవుఁడు నరసింగరాయలమంత్రియని సాళువాభ్యుదయమున నున్నది. కావున "చంద్రశేఖరుక్రియాశక్తి రాయలయొద్దఁ బాదుకొల్పితి సార్వభౌమబిరుదు" అనునది స్పష్టంగా నర్థమగుచున్నది". సాళ్వాభ్యుదయము ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నున్నది. అందెక్కడను నరసింగరాయలకుఁ జంద్రశేఖరుఁడను నియోగిపుంగవుఁడు మంత్రిగా నున్నట్టు కానరాదు. వారు మఱెక్కడిప్రతిలో నట్టుచూచినారో! ఆ చరణమునకట్టి యర్థము లేదు. శృంగారశ్రీనాథమందలి "కనకాభిషేకము" చూ.
2. తంజావూరు పుస్తకశాలలో వేంకటరాజప్రణీతమగు కామందకము పద్యకావ్య మున్నది. అది యిది కానట్టున్నది.

ద్రవిడకర్ణాటభాషలలో జైనకృతులు పెక్కులున్నవి. ఇందు జినేంద్రపురాణమనియు నాదిపురాణమనియు రెండు జైనప్రబంధములుదాహరింపఁబడినవి. కాని వానియందలిపద్యములెక్కువగాఁ జేకొనఁ బడవయ్యెను. ఉన్నపద్యములం జూడగాఁ బ్రాచీనతర రచనముగాఁ దోఁపకున్నది.

సంస్కృత వాఙ్మయమున శార్ఙ్గధరుని పద్ధతి, జల్హణుని సూక్తిముక్తావళి, వల్లభదేవుని సుభాషితావళి మొదలగు సంధానగ్రంథముల మూలమున నిప్పు డనుపలభ్యమానములగు కావ్యములయుఁ గవులయు వృత్తాంతములెన్నో గుర్తింపఁబడుచున్నవి, అట్లే యీ సంధానములు గూడ నెందఱనో యపూర్వకవులను, నెన్నింటినో యపూర్వకావ్యములను బయల్పరచినవి. ఇందుఁ గొన్ని యేని మన భావిపరిశీలనమూలమున బయల్పడఁగలవని విశ్వసింతము. మఱియు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ రామాయణము మొదలగు ప్రాచీనప్రబంధము లిందుఁగూడ నను దాహృతములు పెక్కులు మనకు దొరకవలసియున్నవి. పేరుకూడ లేకుండఁ గాలప్రవాహమింక నెన్ని మంచికావ్యములను ముంచివైచినదో గదా!

ఈ సంధాతలు ప్రాచీనులే యగుటచే వారి కాయా కవీశ్వరుల కావ్యములు దొరికియేయుండుననియు వారు వానిని బఠించియే పద్యములను సంగ్రహించిరనియు విశ్వసింపఁగూడును. అయినను బ్రతివిలేఖకాదుల మూలమున నిప్పుడు దొరకినప్రతులందుఁగొన్ని కావ్యములపేళ్ళును, గవులపేళ ్ళను దార్మా రయియుండవచ్చును. కొన్ని పద్యముల విషయమున నీ రెండుసంధానములకును ద్వైవిధ్య మేర్పడెను. ఈ పద్య మీ కావ్యమందలిదగును, గాదని నిర్ధారింప నా కావ్యములు దొరకినంగాని కుదురదుగదా! ఈసంధానములకుఁ బ్రత్యంతరము లేవి లభింపవయ్యె.

ఈ గ్రంథము చెన్నపురిలో ముద్రింపఁబడుచుండటయు నే నక్కడ నుండరాక యవిరతప్రయాణములతో దేశాటనము సల్పవలసియుండుటయు సంఘటిల్లుటచే

నచ్చుపని చూడనేకాక, పీఠిక వ్రాయను, వలసిన గ్రంథపరికరము పరికింపను, గూడc గుదురదయ్యెను. అయినను, నా రెండు ప్రాచీనసంధానములను జతకూర్చుట మొదలుగా నిట్లు ముద్రితమై వెల్వడుదాcకc జెన్న పురిలో మన్మిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ గన్నవరపు-సుబ్బరామయ్యగారు సల్పిన తోడ్పాటు, పరిశ్రమము, మిక్కిలి పెక్కువ. వారి తోడ్పాటు లేనిచో నే నిప్పుడీ గ్రంథమిట్లు ముద్రింపcజాలను. మా ముద్రణావసరమునcగూడc గొన్ని పొరcబాట్లు పొసcగియుండవచ్చును. సందిగ్ధములగు పద్యభాగములట్లే నిల్పితిమి. ప్రయత్నపూర్వకమగు విపర్యయ మిందేదియు నుండదు. ప్రమాదములు సరిపఱుచుకొనc బ్రాజ్ఞులకు నమస్కారము.

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

9-1-18.

పీఠిక

(శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి ప్రచురణలోనిది యథాతథం)

తెలుగులో పూర్వకవుల కావ్యములను గూర్చి తెలిసికొనుటకు లక్షణ గ్రంథములును, సంకలన గ్రంథములును ప్రధానాధారములు. లక్షణ గ్రంథములలో అప్పకవీయము, రంగరాట్ఛందస్సు, సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము మొదలైనవి మనకు పరిచితములైనవేగాని,అందుండి మనకు కాలగర్భమున నడగిపోయిన కావ్యములు చాల కొలదిగానే తెలియుటవల్ల వాఙ్మయచరిత్రకారుల కవి కొంతవఱకు మాత్రమే ఉపయోగకారులు.

అముద్రితములైన లక్షణగ్రంథములింకను ఎన్నియో యున్నవి, గాని యింతవఱకు వానినిగూర్చి పరిశ్రమయే లేదు– వాని కూలంకష పరిశీలనము వలన మన కీ నాడు తెలియని ప్రాచీనకావ్యములు బయలుపడును – అవి పూర్తిగా పరిశీలితములైనగాని వాఙ్మయచరిత్ర పూర్తికాదు.

సంకలన గ్రంథములు

మన యదృష్టవశమున సంకలనగ్రంథములు మానవల్లి రామకృష్ణ మహోదయులు, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మూలమున వెలుగునకు వచ్చి, ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రకారులకు విస్మృతములైన కావ్యములను, విస్మృతులైన కవులను పరిచయమొనర్చినవి–అట్టి సంకలన గ్రంథములు మూడు.

1. ప్రబంధమణిభూషణము – 1910. సంపాదకులు మానవల్లి కవిగారు.
2. సకలనీతిసమ్మతము – 1923. " "
3. ప్రబంధరత్నావళి – 1918 సంపాదకులు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

మొదటి రెండును ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారిచే విపుల పీఠికలతో పునర్ముద్రితములైనవి[1].

---

1. పీఠికలకర్త నిడుదవోలు వేంకటరావు, సంపాదకులు డాక్టరు పి.యస్.ఆర్. అప్పారావు – (1970–71)

ప్రభాకరశాస్త్రిగారి గ్రంథము నేడు అనగా ప్రథమముద్రణమున కేబదియేనిమిదేండ్లయిన తరువాత తిరిగి ముద్రణభాగ్యమునందుట సాహితీ చరిత్ర కారులకు ముదావహమైన విషయము.

సంకలన గ్రంథములు-వాఙ్మయ చరిత్ర

పై మూడు గ్రంథములును తెలుగువాఙ్మయచరిత్రలో నన్నయకు పూర్వమునుండి, క్రీ.శ. 18 వ శతాబ్దివఱకు గల విస్మృతములైన కవి కావ్యములను దెలుపుచున్నవి. వాఙ్మయచారిత్ర్యకదృష్ట్యా పరిశీలించిన వాని వివరణ మిట్లుండును.

ప్రబంధరత్నావళి - నన్నయకుపూర్వ కవికృతులు, క్రీ.శ. 1560 వఱకు గల కాలమున నున్న కవులు, కావ్యములను దెలుపును.

సకలనీతిసమ్మతము - నన్నయనుండి క్రీ.శ. 1430 వఱకు గల కవులు, కావ్యములను దెలుపును.

ప్రబంధమణిభూషణము - క్రీ.శ. 16,17 శతాబ్దములలోనున్న కవులు , కావ్యములను తెలుపును.

ఆధారములు

ప్రబంధమణిభూషణమున కాధారమైన తాళపత్ర గంథమును కవిగారు పేర్కొనలేదు-కాని, ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రబంధరత్నావళి పీఠికలో నిట్లు చెప్పినారు "కవిగారు ప్రబంధమణిభూషణమను పేరుతో ప్రచురించిన సంధానమునకు ప్రతులు నాల్గైదు తంజావూరి పుస్తకశాలలో నున్నవి" (పుట 16)

దీనివలన - ప్రబంధమణిభూషణమునకు మూలము తంజావూరి పుస్తక శాలలోనున్న గ్రంథమనుట స్పష్టము.

సకలనీతిసమ్మతపు వ్రాతప్రతిని మాత్రము ఆత్మకూరు సంస్థానాధీశ్వరు లగు శ్రీమంతు రాజాముక్కర సీతారామబహద్దరు వారిచ్చినట్లు తెలిపినారు-(పుట 72 పునర్ముద్రణము).

ప్రభాకరశాస్త్రి గారు తమ గ్రంథపీఠిక యందు తాము సంధానించిన విధానము నిట్లు తెలిపిరి.

"ఇందలి పద్యములను సంకలనము చేసిన వారిర్వురు. ఒకడు పెదపాటి జగన్నాథకవి. నారాయణస్తుతి. శంకరస్తుతి, త్రిపుర విజయము, అర్ధనారీశ్వరమునని మొదలుపెట్టి తెలుగున బెక్కువర్ణనాంశముల నేర్పఱచుకొని యైదాశ్వాసములుగా 'ప్రబంధరత్నాకర'మనుపేర గ్రంథము రచించెను. పై గ్రంథమున మొదటిమూడాశ్వాసములు మాత్రమే తంజావూరి సరస్వతీ పుస్తక భాండాగార మందున్నవి. కడమ గ్రంథమెక్కడ నున్నది కానరాదు. వేఱొక్కని పేరు తెలియరాదు. అతని సంధానమాంధ్రసాహిత్య పరిషద్భాండాగారమున నున్నది. ఆ సంధానమునకు బేరులేదు. మొదలు లేదు. తుదిలేదు- పరిషత్తు వారుదాహరణ పద్యములని పేర్కొన్నారు. ఈ యిర్వురు కూర్పులందలి పద్యములను గ్రుచ్చి యెత్తి నేనీ ప్రబంధరత్నావళిని గొత్తవెలయించితిని".

పైదానిని బట్టి-ప్రబంధరత్నావళి కాధారములు.

1. జగన్నాథకవి ప్రబంధరత్నాకరము
2. ఉదాహరణ పద్యములు.

వీనిలో ఉదాహరణ పద్యములు పరిషత్పత్రికలో ముద్రితములైనవి. మొదటిదగు ప్రబంధరత్నాకరమును గూర్చి వివరములు తెలిసికొనుట యావశ్యకము

తంజావూరి పుస్తకశాలలోని గ్రంథ వివరము.

189. ప్రబంధరత్నాకరము-పెదపాటి జగ్గన Prabandharatna-karamu-Pedapati Jaggana M. 352-181/2 x 1; d-162 = 114 : G. 3240

యుగ విభజనము

ప్రబంధరత్నావళి తెలుగు సంకలనగ్రంథములలో కాలక్రమమున ద్వితీయమైనను-ప్రాచీన కావ్యోదాహరణములను ప్రపంచించుటచేత నద్వితీయమైనది. ముఖ్యముగా ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర కీ గ్రంథమెట్లు తోడ్పడినదియు వివరించుచున్నాను.

నన్నయ పూర్వయుగము (క్రీ.శ. 850-1000)

జైనసాహిత్యము

నన్నయకు పూర్వము తెలుగులో సాహిత్యమున్నదనియు నది జైన సాహిత్యమనియు మొదటిసారిగా నిరూపించినది ప్రబంధరత్నావళి- ఇందు

పద్మకవి-జినేంద్రపురాణము
సర్వదేవుడు-ఆదిపురాణము

అను రెండు కావ్యములనుండి పద్యములుదాహరింపబడినవి. వీనిని గూర్చి పీఠికలో (27 పుట.) నిట్లున్నది.

"ద్రవిడ కర్ణాటభాషలలో జైనకృతులు పెక్కులున్నవి. ఇందు జినేంద్రపురాణ మనియు నాదిపురాణమనియు రెండు జైనప్రబంధము లుదాహరింపబడినవి. కాని, వానియందలి పద్యములెక్కువగా జేకొనబడవయ్యెను. ఉన్న పద్యములు జూడగా ప్రాచీనతర రచనముగా దోపకున్నది."

నేను వీనినిగూర్చి పరిశ్రమచేసి - ఇవి ప్రాచీనములనియు, తెలుగున జైనసాహిత్యమునకు సంబంధించిన కృతులనియు నిర్ణయించితిని.

పద్మకవి జినేంద్రపురాణము (క్రీ.శ. 941)

ఈ పద్మకవియే కన్నడ వాఙ్మయమున ఆదికవియని ప్రసిద్ధిగాంచిన పంపమహాకవి. పద్మకవి పంపకవియేయని **"నాడోజపంప"** అను గ్రంథమున నిర్వివాదముగా నిరూపింపబడినది. పంపమహాకవి తెలుగుదేశమున కరీంనగర మండలమున వేములవాడ నివాసి. వేములవాడ కధీశ్వరుడైన అరికేసరి ఆస్థానకవి పంపకవి. తెలుగు బ్రాహ్మణుడు. జైనమతము నవలంబించినవాడు. ఈతని సోదరుడు జినవల్లభుడు వేయించిన శిలాశాసనమొకటి నేడు బయలుడినది. అందు మూడు తెలుగు కందపద్యములుండుట విశేషము. దీనినిబట్టి పంపకవి తెలుగున కవియని మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

పంపకవి తన గురువైన జినేంద్రముని చరిత్రమును జినేంద్రపురాణముగా తెలుగున రచించినాడు. ఇందుండి యొక్కపద్యము మాత్రము నేడు మనకీ గ్రంథము ద్వారా లభ్యమైనది (చూ. నా తెలుగుకవుల చరిత్ర పుటలు 83-86)

సర్వదేవుడు (క్రీ.శ. 953)

సర్వదేవుని తెలుగుకవులు స్తుతించిరి. ఎడపాటి ఎఱ్ఱన మల్హణచరిత్రలో.

చ. **వినుతియొనర్తు నాంధ్రకవి ప్రభు నన్నయభట్టు తిక్కయ**
జ్వను శివదేవు భాస్కరుని, జక్కన నాచనసోము సర్వదే
వుని భవదూరు వేము నలపోతన పిల్లలమఱ్ఱి వీరభ
ద్రుని శరభాంకు వీరకవి ధూర్జటి కేతన భట్టబాణునిన్.

ఎఱ్ఱన క్రీ.శ 1500 ప్రాంతమువాడు.

దీనినిబట్టి తెలుగున సర్వదేవుడన్న కవి యున్నట్లు మనకు తెలియ గలదు.

ఈ సర్వదేవుడు కన్నడ రత్నత్రయమని ప్రసిద్ధిగన్న పంప, పొన్న, రన్న లలో - పొన్న అనునతడు. ఈతడు కన్నడభాషలో శాంతిపురాణము అను గ్రంథము రచించి, అందు ద్వాదశాశ్వాసమున నిట్లు చెప్పుకొన్నాడు-

మ. **సకలజ్ఞ కవిచక్రవర్తి జినచంద్రేంద్రంగ సద్భక్తి పూ**
ర్వక దిందమ్మన భక్తినుంత దనుజాతం పొన్ననుంపేళ్వు దం
దుకర ప్రార్థిత శాంతినాథ కథయం వేసప్పనం సర్వదే
వ కవీంద్రం బరదంబుధర్ పొగఱ్వినం తన్నం మహోత్సాహదిం.

పైపద్యమువలన పొన్నకవియే సర్వదేవకవి యని నిశ్చితమైనది.

పొన్నకవికూడ పంపకవివలె తెలుగువాడే. ఆతడు వేంగిదేశమున కమ్మనాటిలో పుంగనూరు వాస్తవ్యుడు.

ఆదిపురాణము

సర్వదేవకవి రచితమైన గ్రంథమునుండి రెండు పద్యము లుదాహరింపబడినవి. అందొక మత్తేభము, ఒక కందము గలవు.

క. **హరినీలమణి విరాజిత**
సురుచిర గోపురముదగిలి చూచి తమిస్రా
కరుడు విధుంతుదమండల
పరిశంకంజేసి పురముపై జననోడున్

ఆదిపురాణమనగా జైనతీర్థంకరులలో తొలివాడైన–ఋషభదేవతీర్థంకరుని చరిత్రము–దీనిని కన్నడభాషలో పంపమహాకవి వ్రాయగా తెలుగున పొన్నకవి వ్రాసినాడు.

పొన్నకవి ఆదిపురాణము మన కీ నాడు లభ్యముకాకపోయెను. తిక్కన కాలమునాటి కుండినట్లుగా మన కీ క్రింది పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది.

క. **అరదములు దీవులున్నత**
కరులు గిరులు హరులు వీచికలు సుభట సము
త్కర ముగ్ర సత్త్వములుగా
శరనిధిగతి పాండుపుత్ర సైన్యం బొప్పెన్. (భీష్మ 1-131)

ఆదిపురాణము - కన్నడము

క. **తరళ తరంగ తురంగం**
కరిమకరకరీంద్రమాఖిలశఫరతదాత్యు
త్కరముగ్రగ్రాహరథం
భరతం గిత్తురుపయోధి బళ విళ సవమం

ఆదిపురాణము తెలుగునను నిదే ప్రాస యుండనోపును. తిక్కన పద్యమున - "ర" ప్రాసయే యుండుట గమనించదగినది.

తిక్కన - **కరికరశీకర తురగో**
త్కర లాలాజాలరక్తధారాపటలీ
పరిషిక్తంబై సంగర
ధరణీ రజమడఁగె నద్భుతంబెలరారన్ - (భీష్మ 1-245)

కన్నడము-**కరికరశీకరమదజల**
తురంగలాలాంబుసేకదిందఱదుఱది
ర్ధరజం నరేంద్రచామర
మరుదభిహతియందెరళ్దు తూళ్ధత్తాగళ్

పైవానినిబట్టి తిక్కననాటికి సర్వదేవుని ఆదిపురాణము వ్యాప్తిలో నున్నది.

ఉ. **శాలివనాలి గ్రాలి జలజాతపరాగము దూలి పద్మినీ**
కూల లతాంత సౌరభము గ్రోలి మధూలిత పక్షజాత వా
తూలము నేలి వాఃకణము దోలి మదేభమదాంబుధారలన్
దేలి వనాంతరాళములఁ ద్రిమ్మరు గాలి ప్రమోదశాలియై

ఇది సర్వదేవుని యాదిపురాణమునందలిదని లక్షణసారమను నొకలక్షణ గ్రంథమున నున్నది.

అప్పకవినాటికి ఆదిపురాణమున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆదిపురాణమని యిచ్చిన పద్యము ఉత్తరహరివంశములో నున్నది కాని, ఆ కాలమునకు తెలుగున ఆదిపురాణమున్నట్లుగా అది తెలుపుచున్నది.

(తెలుగు కవుల చరిత్ర పుటలు 91-96)

శివకవియుగము (1100-1250) నన్నెచోడకవి

నన్నెచోడకవికృత్యంతరమగు కళావిలాసము నుండి యిందు నాలుగు పద్యము లుదాహరింపబడినవి. ఈ గ్రంథమునకు ముందుగా కళావిలాసమును గూర్చి తొలుత మానవల్లి వారే తెలిపిరి-1908 లో కుమారసంభవ ప్రథమభాగమున- పీఠికలో నాల్గుపద్యములిచ్చిరి.

	ప్రబంధరత్నావళి
క. తలపోయఁగ రుచులాఱును	184 పద్యము
చ. తొడవులు వెట్టుసంభ్రమముతో	185 ప.
సీ. పృథుల విశ్వంభరారథము	186 ప.
క. శ్రీమంతుడు గుణవంతుఁడు	187 ప

ప్రబంధరత్నావళిలో 187 పద్యముగా నున్న 'శ్రీమంతుఁడు" అన్న పద్యము కవిగారీయలేదు. దానికి బదులుగా

చ. **లలనలు కొందరాత్మపతులం దగ గూడిన చెయ్వులన్నియున్**
దలఁచి సఖీజనంబులకు దప్పక చెప్పెడివారు పుణ్య జీ
వులు చెలి యామినీశుని కవుంగిలి దాయుటెగాక తాల్మి కీ
ల్డొలఁగిన తీరుగేరునట దోపవు నాకు రతిప్రయోగముల్.

ఇందువలన కళావిలాసమున లభించిన పద్యములైదని తెలియవలెను. ఇందలి మన్మథస్తుతి లోకోత్తరమైనది. ఇతరకవులెవ్వరును చేయనిది.

అట్టిజగజెట్టి మన్మథుఁ దఖిలలోక
ములకు వెఱగొంగ జీవులమూలకంద
యతని యిలుసొచ్చివెడలని యతఁడుగలఁడె
యతని యమ్ములఁబడకున్న యతఁడు గలఁడె.

(కవిగారి రచనలు, పీఠికలు పుట 2)

సోమేశ్వరుదు పాలపర్తి. (5-11-12 పద్యములు)

ఇచ్చట 'పాలపర్తి' అని యుండుట సరి కాదు. అది "పాలకుర్తి" యని యుండవలెను. ఇది ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి ఉదాహరణ గ్రంథములో గలదు. అచ్చుటి వ్రాతప్రతినిబట్టి నేను నా ప్రతిలో సవరించినాను. ఇందుదాహరింపబడినవి రెండును సీసపద్యములే. అవి త్రిపురాసురసంహారమును ప్రశంసించునవి. ఇందలి రెండవపద్యము భావధ్వనికి ప్రశస్తమైన లక్ష్యము.

సీ. **వింటిక్రిందికి కొమ్ము వికలించి పెఱికిన**
భూకాంతకును నాభి పొలుపు మిగిలె
నమ్ము పుచ్చుకొనఁగ నమిత తరంగముల్
పాలసంద్రంబునఁ బ్రజ్వరిల్లె
బండికండులు రెండు పండ్లిగిలించినఁ
గలువలు తామరల్ చెలిమి చేసె
వాజులఁ గొనివచ్చి వర రథంబునఁ బూన్పఁ
జిచ్చుకు నాకలి చిచ్చుపుట్టె

గీ. **నారి సంధింప కశ్యపునారి వడకెఁ**
గోల సంధింప లచ్చికి గోల వుట్టె
విల్లు తెగబాపి పురములు ద్రెళ్ళ నేసి
తరిది విలుకాఁడ వౌదువు శరభలింగ!

త్రిపురాసురసంహారమింత భావధ్వనివైభవముతో వర్ణించిన వేఱొక కవి లేడు.

రంగనాథుఁడు (407-409)

ఈతని పద్యములు మూడుదాహరింపబడినవి. ఈతడు పాల్కురికి సోమనాథుని సమకాలికుడైన చక్రపాణి రంగనాథుడు – ఈతనిగూర్చి తొలుత తెలిపినవారు ప్రభాకరశాస్త్రిగారే. (చూడుడు; బసవపురాణము ప్రథమముద్రణము) (1926), పీఠిక పుటలు 23-26)

ఈతడు శ్రీగిరినాథ విక్రమము అను 700 సీసపద్యములుగల గ్రంథము రచించెను. ఈతని చరిత్రము కన్నడ కవిచరిత్రలో గలదు. అందాతడు పెక్కు శతకములను, దండకములను, తోటకవృత్తములను, రగడలను రచించినట్లు గలదు. ఇందు దుదాహరింపబడిన పద్యము-

"గిరిజాధినాయకా" అను

మకుటముగలది. ఆ పేరుగల శతకములోనిది కావచ్చును-ఇట్లే ఈతని చంద్రాభరణశతకము నుండి యొక పద్యము లాక్షణికులుదాహరించిరి. ఈతని రగడలను రెండింటిని నయనరగడ-నమశ్శివాయరగడ అను వానిని శాస్త్రిగారే గుర్తించిరి-ఆరెండింటిని వారు "రంగనాథుని శివకవిత్వము" అను వ్యాసమున బ్రకటించిరి. అది శ్రీవేంకటేశ్వరప్రాచ్యపరిశోధనాసంస్థ పత్రికయందు ప్రకటిత మైనది. (1951)

తిక్కన - ఎఱ్ఱన యుగము (1250-1400)

తిక్కన

తిక్కన విజయసేనమునుండి యిందు పద్యము లుదాహరింపబడినవి. (151 -160)

151వ పద్యము "ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తులు" అనునది – నీతిభూషణము లోని పద్యము – సకలనీతిసమ్మతము (150 పద్యము)

సీ. అరిమానసంబులు

ఉ. అల్లనఁ దొండ మెత్తి

క. కిసలయకదళీ

చ. కొనియెద మన్న

శా. గీర్వాణాచల

క. పరధన పరాంగనాజన

సీ. మదనవశీకార మంత్రదేవత

గీ. మహిమ చెడదు స్వామ్యమాత్య.

గ్రంథాంతమున :

సీ. పద్మంబులును

చ. తరుణుల వీగు చన్నుగవ.

పై పద్యములుగాక – మానవల్లి కవిగారు కుమారసంభవమున లఘుటీకలో నీ క్రిందివానిని నుదాహరించినారు.

ఉ. పల్లవ పుష్పసంపదలఁబంచి వసంతుఁడు కావురాకకై
యెల్లవనంబుసంకటములేఁదగఁ దారొడికంబుమీఱ న
ట్టల్లనగ్రోలిక్రోలి మలయానిలుడందు పురాణపత్రముల్
దుల్లఁగఁజేసె సత్క్రియఁ బటుత్వము రాముఁడు పిచ్చలింపగన్

సోమయాజి విజయసేనము

సీ. కలయంగధారుణీతల మగ్నితప్తమై
యుప్పరిపెనమట్టు లుబ్బియుండుఁ
గులపర్వతంబులు కొలిమిలోఁగ్రాఁగిన
యినుపముద్దలక్రియ నెసఁగియుండు

(మానవల్లికవి రచనలు పీఠికలు పుట 22)

ఆంధ్రకవితరంగిణియందు - 3వ సంపుటమున తిక్కన చరిత్రయందు పై పదకొండు పద్యములుదాహరింపబడినవి, కాని, నేను పైని చూపిన పద్యము సీసపద్యపాదము అందు చూపబడలేదు-

అప్పకవీయమున విజయసేనమునందు

వల్లభుఁడేగు దుర్లభుఁడు వానిదెసం దగులూది యిమ్మెయిన్
దల్లడమందెదేల యుచితస్థితికి న్ననుఁబాపఁజూపినన్
దల్లియు బంధులోకమును దండ్రియునేమను వారెఱింగిరే
నుల్లమ నీకు నిట్లు తగునో తగదో పరికించి చూడుమా. (3-253)

అని ప్లుతయతికి నుదాహరణముగా నీయబడినది. దీనినే కస్తూరి రంగకవి ఆనందరంగరాట్ఛందస్సున గ్రహించినాడు. (3-189)

ఇందువలన విజయసేనమునందలి పద్యములు 13ను-ఒక సీసపద్యమున రెండు పాదములును లభించినవని గ్రహింపవలెను.

విజయసేనము - తిక్కనకృతిగా పెదపాటి జగ్గన ప్రబంధ రత్నాకరమున యుదాహరించినాడు -

ప్రబంధరత్నావళి చివర -

పెదపాటి జగన్నాథకవి మాత్రమే యుదాహరించిన కవులు కావ్యములు

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషద్గ్రంథసంధాత మాత్రమే యుదాహరించిన కవులు కావ్యములు.

ఇర్వురు నుదాహరించిన కవులు కావ్యములు - అను మూడు శీర్షికలలో కవి కావ్యవివరము లీయబడినవి.

ఇందులో మూడవ శీర్షికలో -

"8 తిక్కన-విజయసేనము 153-157 ఆం. 152, 154, 155-160" అని స్పష్టముగా దెలుపబడినది. కావున, క్రీ.శ 1560 నాటికది తిక్కన కృతియే యని సంకలన గ్రంథకర్తలు నిశ్చయించినట్లు తెలియగలదు. (పుట 188)

విజయ సేనమునందలి -

"తరుణుల వీగుచన్నుగవ తాకున" అను ప్రబంధరత్నావళిలోని పద్యము-తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము 1-51 లో నున్నది.

తిక్కన తన గ్రంథములలో నొక కృతిలోనివి మఱియొక కృతిలో గ్రహించు సంప్రదాయము గలవాడు. నిర్వచనోత్తర రామాయణ పద్యములను భారతమున గ్రహించినాడు. అట్లే తన విజయసేనమునందలి పద్యమును నిర్వచనోత్తర రామాయణమున గ్రహించినాడు ఇందువలన-

"ఈ లాక్షణిక గ్రంథ ప్రామాణ్యము ననుసరించి విజయసేనమును తిక్కనగారే వ్రాసినారనుట కవకాశము కనిపించుటలేదు" అను వాక్యము పరాస్తమగుచున్నది. (డాక్టరు కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రి. తిక్కన కావ్య శిల్పము. (పుట 3)

తిక్కన విజయసేనములోని-

"మదన వశీకార మంత్రదేవత దృష్టి
గోచరమూర్తి గైకొనియె నొక్కొ"

అను పద్యపాదమును నూతనకవి సూరన తన ధనాభిరామమున నిట్లనుకరించినాడు-

"మదన వశీకార మంత్రరూపములోన
మెలగెడు తొలుకారు మెఱుపులనఁగ" (2-24)

దీనిని బట్టి విజయసేనము ప్రచారములోనున్నదని చెప్పవచ్చును.

ప్రబంధమణిభూషణమున (క్రీ.శ. 17వ శతాబ్ది)గల విజయసేనము నందలి పద్యములు ఇవి యీ గ్రంథమున లేవు.

సీ. అమ్మెద ననినఁబద్మాక్షుఁగౌస్తుభమైన
వెఱవక కొనియెదు వెరవుఁగలిగి
విలువయిచ్చెదమని వేఁడినఁ బులిజున్నుఁ
గమ్మపసిండియు నమ్మ గలిగి
ఏ వస్తువైన ప్రొద్దెందఱు జనుదెంచి
యెంతటి కడిగిన నెదురుఁగలిగి
తనయింటలేని యర్థము లర్థపతియింట
నైన వెదకిన లేవనుటఁగలిగి

గీ. తమ కులాచారచారు వర్తనము కొఱకు
నంగడుల యొప్పునకును బేహారిమాట
గాని లాభంబునకు నాటగాదనంగ
వరలుదురు పురవరంబున వైశ్యవరులు

ఏనుగులు

100 సీ. ఉన్నచో గతిమాలి యునికి యిష్టంబని
గ్రుమ్మఱనేర్చిన కొండలనఁగ
గాలిచేఁ దూలెడు కష్టంబు వోవఁగ
ఘనమైన నీలమేఘంబులనఁగ

వినురూపమై యున్కి వెల్లదనంబని
కదు నల్లనైన దిగ్గజములనఁగ
తిమిరారి యటయని ద్యుమణితో మార్కొని
నిలిచిన యిరుల మన్నీలనంగ

ఆ.వె దానవారినాభిదఘ్నమై వీథుల
నేఱులట్లపొంగి పాఱుచుండఁ
బవనిఁబోయివచ్చు ప్రథమకేళీ జయ
సారణములు పురము వారణములు.

మలయానిలము

144.సీ. ఘనసారకస్తూరికాగంధములనన్య
గంధబంధంబులఁగలపిగలపి
కుసుమితవల్లికాలసిత వీథులఁజొచ్చి
చనిసరోగృహములమునిఁగిమునిఁగి
సమధికాహార్యాంగ సంగీతములతోడ
కన్నెతీగల కాట ఁగఱపిగఱపి
కుముదకుట్మలకుటీకోరకంబులుదూఱి
యలిదంపతుల నిద్ర తెలిపితెలిపి

ఆ. వె. అనుదినంబునప్పురాంతికమ్మునగట్టి
వాలువోలె విప్రవరుఁడు వోలె
నట్టువొజ్జవోలె నచ్చిన చెలివోలె
మలయుచుండు మందమారుతంబు.

పై వివరణవలన తిక్కన విజయసేనములో 16 పద్యములు, ఒక సీస పద్యమున రెండు పాదములు దొరికినవని గ్రహింపవలెను.

కేతన

ఇతఁడు తిక్కన పెదతండ్రి. ఈతఁడు కాదంబరిని పద్యకావ్యముగా వ్రాసెను. అందుండి రెండుపద్యము లుదాహృతములైనవి. (96-97). ఒకటి శార్దూలము, రెండవది సీసము.

కేతన కాదంబరినుండి మఱి రెండుపద్యములను కవిగా రుదాహరించినారు.

వేసవివర్ణన

సీ. కదువేడి పెల్లెండ పుడమిపేల్చిన ప్రొద్దు
లాకాశగతియ మేలని తలంప
వాత్యాభిహతిలగ్గవాడి వియచ్చరు
లవనిపై జనుట మేలని తలంప
వడవడగా నీళులుడికిన జలచరుల్
వనచరవృత్త మేలని తలంప
వనముల గార్చిచ్చు దనరిన వనచరు
లంబు సంచరణ మేలని తలంప

ఆ, వె. వాఁడి యెండ గాసె వడగొనె సురగాడ్పు
లెసగి వడయగాలి నెగడి వీచె
దావదహనమడరె జీవులకధిక సం
తాపకారియగు నిదాఘవేళ

కవిస్తుతి

సీ. ఆనక యమృతంబు దానిట్టి చవియని
జనులకేర్పఱుపగా జాలు వారు
చూడక మన్మథు సుందరాకారంబు
గరిమ చూపగ జాలు కడక వారు

వినక యపరతత్త్వ విపుల నినాదంబు
వినిపింప జాలెదు వెరవు వారు
అంటక మెఱుగులయందంబు వ్రేగును
గణుతింపజాలు ప్రఖ్యాతి వారు

గీ. కంపుగొనకయ కల్పవృక్షముల పుష్ప
సౌరభం బిట్టిదని చెప్పఁజాలువారు
ఎందుజూచిన ధాత్రిలో హృదయదృష్టి
కవులుగానని మర్మంబు గలదె జగతి

కేతన కాదంబరినుండి మఱియొక సీసపద్యము మూడు పాదములు మాత్రమే కవిగారుదహరించినారు.

సీ. దీనిలోపల గొన్ని దినములూనిన నుష్ణ
కరుఁడైన నటు శీతకరుఁడుగాడె
దీని లోఁతెఱిఁగిన దానాంబురాశిలోఁ
గాదని జలశాయి కాపురాఁడె
దీని తియ్యనినీరు దివిజులు త్రావిన
దమ యమృతంబు చేఁదనుచుననరె

అన్నయ (షోడశకుమార చరిత్ర)

వెన్నెలకంటి అన్నయకృతమగు షోడశకుమారచరిత్రయం దుదాహరింపబడినది. (చూడుడు: పుట : 753)

అన్న దానమహత్త్వము 514-515

గీ. ఆదిమూర్తి మహాలక్ష్మి యప్పురంబు
సొచ్చి నిల్చిన వారాశి చూడవచ్చి
కోటసొరరాక కూతుపైఁగూర్మిఁ జుట్టు
పొరియున్నటు లొప్పారి పరిఖమెఱయు.

గీ. **మహిత సన్మార్గవర్తన మాన్యులనఁగ**
బొలుచు నినరాజగురుకవి బుధులనైనఁ
దగులఁబడఁజేయుఁ బెంపునఁ దనరు వీటి
కొమ్మలకు సాటియై కోటకొమ్మలమరు.

షోడశకుమార చరిత్ర–ఆంధ్రసాహిత్యపరిషన్ముద్రితము 1934

గీ. **ఆది.....పురమునఁ**
గాపురంబుండగాఁ జూడఁగడలివచ్చి
కోట సొరరాక కూతుపై కూర్మిఁజుట్టు
పారియున్నట్టు లొప్పార పరిఖ మెఱయు

పరిషత్తుకు దొరికిన తాళపత్రప్రతిలో మొదటిపాదముమధ్య లోపించినది. అది

"ఆదిమూర్తి మహాలక్ష్మి యప్పురంబు" అని యీ గ్రంథమునుబట్టి పూరింప వచ్చును.

రెండవ పాదమున పాఠభేదమ్మిది.

"కాపురంబుండఁగా జూడఁగడలి" – ముద్రితప్రతి
సొచ్చి నిల్చిన వారాశిచూడ ప్ర. ర. పాఠము

మహిత సన్మార్గవర్తన మాన్యులనఁగఁ
బొలుచు నినరాజకవిగురుబుధులనైనఁ
దగులువడఁ జేయు పెంపునఁదనరు వీటి
కోట కొమ్మలు తారకాస్ఫోటనములు ప్ర. 4.

కొమ్మలకు సాటియై కొటకొమ్మలమరు – ప్ర. ర. పాఠము

శివదేవయ్య (పురుషార్థసారము)

జైతరాజు ముమ్మయ విష్ణుకథా నిధానములోనిదిగా

సీ. **ఊకరల్ గొట్టక యుబ్బసంబందక**
వెఱవక దేహంబు విఱచుకొనక

ఈ పద్యమునందచ్చట చుక్కలున్నవి-

అసలు పద్యమిది

సీ. **ఊరక మురియక యుబ్బసంబందక**
వెఱవక దేహంబు విఱిచికొనక
నిడుసునఁబెట్టక నిప్పోటమునఁబోక
తరవాయి దప్పక తడవికొనక
అక్షరస్పష్టతయన గీతనష్టత
గాకుండ నర్థంబు గానఁబడఁగ
నయ్యైరసంబుల కనురూపముగఁ బెక్కు
రాగముల్ ఫణితుల బాగుపుట్ట

గీ. **చెఱకు కొననుండి నమలిన చెలువుఁదోప**
నంతకంతకు వేడుక యతిశయిల్లఁ
జదువుచున్నారు వీరల చదువుబోల
జదువులేదని పొగడిరి సభికవరులు

సకలనీతిసమ్మతము, పురుషార్థసారము 308 ప.

ఎఱ్ఱన
నృసింహపురాణము

గ్రంథనామము కర్తనామము తెలియరానివి-

1. 524 సీ. అఖిలలోకాధార ...
సారమహనీయ నృసింహపురాణము
మహిమకాధారమగుచు 1-26

2. 537. కడలుఁ జేతులార్చుచు ఫేనఘనత రాట్ట
హాసరుచితోఁ ప్రవాళజటాలివిచ్చి
... ...
... ... 1-34

ఇందు రెండుపాదములు లేవు. ఆ రెండుపాదములివి.
యౌర్వ శిఖిఫాలలోచనంబనఁగ సింధు
వమరుఁ దాండవమాడెడు హరునివోలె

3. 540. మహాస్రగ్ధర.

కనిరుగ్రగ్రాహనక్రగ్రహణ ఘుమ ఘుమాకార కల్లోలడోలా
స్వనస[2] ప్రద్యోతకేళీ సరభసపణ భృచ్చారుజూటాగ్ర జాగ్రత్
ఘనరత్నో దంచితోద్యత్కటు[3] కుటిల మయూఖచ్ఛటాటోప మిథ్యా
జనితౌర్వారంభ శుంభత్సలిల నివహనిస్తంద్రు రత్నాకరేంద్రున్. 3-3.

ముద్రితపాఠము

1. క్రమణ
2. 'ప్రత్యూష' అయియుండును
3. కట-
4. 557. సీ. తిమిర భూతముసోఁకుఁదెలియ

… … … …
చంద్రుఁడుదయించెఁ గాంతి నిస్తంద్రుఁడగుచు 3-84

5. 577. ఉ. రాజితతేజుఁడైన దినరాజు. 3-81
ఈ పద్యములను గ్రంథములో జేర్చుకొనుడు.

6. గీ. పొదలి యొండొంట దివియును భువియుదెసలు
బొదివికొనియెడి చీకటి ప్రోవువలన
మిక్కుటంబుగఁగాటుక గ్రుక్కినట్టి
కరవటంబన జగదండ ఖండమమరు 3-80.

చెన్నమల్లు శ్రీగిరన్న

ఈతని శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునుండి నాలుగు పద్యము లుదాహృతము లైనవి.

ఈ శ్రీ గిరన్నకవి-ప్రోలయవేముని మోగల్లు శాసనము (క్రీ.శ. 1315)న పేర్కొనబడిన "ప్రమథకవి శ్రీగిరి" అని వాఙ్మయచరిత్రకారుల యభిప్రాయము. ఈతడు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమే గాక "నవనాథచరిత్ర" అను పద్యకావ్యమును రచించినట్లును, దానిని తాను ద్విపదగా చేసినట్లును గౌరన తన నవనాథచరిత్రలో తెలిపినాడు. మడికి సింగన సకలనీతిసమ్మతమున నుదాహరించిన శ్రీగిరీశ శతకము (చిరతరప్రకాశ-శ్రీగిరీశ-అనుమకుటము) శ్రీగిరిదే నని కొందరి యభిప్రాయము.

ఈతడు శైవుడగుట స్పష్టము. అయితే శైవుడు వైష్ణవ క్షేత్రమై, వైష్ణవమత సంబంధమైన శ్రీరంగమాహాత్మ్యము వ్రాయునా అని మనకు సందేహము కలుగవచ్చును. కాని, అట్టి సందేహమున కవకాశము లేదు-శైవుడనని స్పష్టముగా చెప్పుకొన్న పోతన, వైష్ణవగ్రంథమగు భాగవతమును రచించెను. పోతనకు ముందే శంభుదాసుడగు ఎఱ్ఱన రామాయణ హరివంశములను వైష్ణవ సంబంధ గ్రంథములు రచించెను.

నాచన సోమన

సోముని యుత్తరహరివంశమునుండి ఒక పద్యమిందుదాహృతమైనది-

386 జయనారాయణ! పుండరీకనయనా! శార్ఙ్గీ! జగన్నాయకా!
జయపీతాంబర! భక్తవత్సల! విరించి! స్తోత్రపాత్రక్రియా!
జయ జంభారి విరోధి! విక్రమకళాశ్లాఘావిఘాత క్రియా!
జయ గోవింద! ముకుంద! మంధరధరాశౌరీ! మురారీ హరీ!

ఇది జైతరాజు ముమ్మయ విష్ణుకథానిధానములోనిదిగా నున్నది. కాని ఉత్తర హరివంశమున (6-2) నిది గలదు-

చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుడు

ఈతని కృతియగు విక్రమసేనమునుండి (10-63) 53 పద్యము లుదాహరింపబడినవి- ఈ సంకలన గ్రంథమున - పెమ్మన అనిరుద్ధచరిత్రనుండి 63 పద్యములు గ్రహింపబడినవి. కనుక, పద్యగ్రహణమున నిది రెండవది. అమరేశ్వరుడను కవియున్నట్లు లక్షణ గ్రంథమూలమున మనకు తెలిసినను, అతని పూర్వకవులు చాలగా ప్రశంసించినను, ఆతని కవితా వైశిష్ట్యమును తొలుత లోకమున కెఱుక పఱచినది ప్రభాకర శాస్త్రిగారే. ప్రబంధ రత్నావళిలో నుదాహ రింపబడిన 53 పద్యములలో నాలుగుపద్యము లమరేశ్వరునికావు. కాబట్టి, యందున్నవి 49 పద్యములని మనము గ్రహింపవలెను.

క్రీ.శ. 1656 సంవత్సరముననున్న అప్పకవి సమకాలికుడగు అహోబలపతి తన అహోబలపండితీయమున అమరేశ్వరుని విక్రమసేనము నుండి యొక పద్యపాద ముదాహరించినాడు.

అజంతపరిచ్ఛేదము- "అర్థవిశేషమున నమహత్తులకు మహదాకారము వచ్చును" అను అథర్వణకారిక నుదాహరించుచు -

"మా కెల్లఁగలహంబు కూడదిక నీ మర్యాద జెల్లింపవే"

అని యమరేశ్వరుని ప్రయోగము (ఇందు మాకనుచోట బహువచనము (పుట 362)

క్రీ.శ. 1740లో కూచిమంచి తిమ్మకవి తన సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున విక్రమసేనము నుండి యీ క్రింది పద్యము నుదాహరించినాడు-

ఆ వె. నీరనగ్ని యునికి మారయ విస్మయం
బనుచు బాడబాగ్ని కదలి యప
రంబు జొచ్చెనొక్కొ రత్నాకరము మణు
లనగ జెలువమమరు నాపణములు

ఇందువలన 1740 ప్రాంతమున నీ కావ్యము ప్రచారమున నుండెను.

క్రీ.శ 1908లో కవిగారు తమ కుమారసంభవ లఘుటీకలో విక్రమసేనమునుండి పద్యములుదాహరించుటచేత నిది యీ శతాబ్దిలోగూడ పరిశోధకులకు పరిచితమని తెలియవలెను.

విక్రమసేనమున ప్రబంధరత్నావళిలో లేని పద్యములు-
ప్రబంధమణి భూషణము నుండి.

137.మ. శరధిప్రఖ్యము వేదమూర్తులు కుభృత్సంకాశముల్ మారుతో
ద్ధుర వేగంబులు కిన్నరేశధను లుద్ధూతారు లభ్రంకష
స్ఫురణౌన్నత్యము లభ్రగేహనిభముల్ పుణ్యాప్తముల్ తత్పురీ
పరిఖా విప్ర గజాశ్వవైశ్యసుభట ప్రాకారసౌధోన్నతుల్

147. సీ. వికచారవింద దీర్ఘికలలో విహరించి
నలిఁగమ్మదావులననఁగి పెనఁగి
కుసుమిత నవలతా విసరంబుగదలించి
యలదేనియలసోన నలము కొనుచు

సహకారపాదపచ్ఛాయలకై యేగి
శశికాంతవేదుల నుపచరించి
సురతకేళీ శ్రాంతి సొగియు ముద్దియలపై
చిట్టాడు తనువుల చెమటలార్చి

గీ. చంచరీకంబురీతి, పర్జన్యుభాతి,
విరహపరితాపహరుమాడ్కి సురటిరీతి
నప్పురంబున సకల జనానుమోద
కరణదక్షుడు దక్షిణగంధవహుఁడు.

492.గీ. రత్నసుందరి వక్రేందు రమ్యలీలఁ
గాంచి విలసిల్లె నృపనేత్రకైరవములు
పొంగె రాగాంబుధులు నిట్టఁబుష్పధన్వు
నగ్గమగువారిచేష్టల నభినుతింతు

493 క. కప్పురపుధూళి యొక్కడు
గుప్పుంబ్రస్వేద మొదలఁగూడక యున్నన్
మెప్పువడఁగుండలద్వయి
నొప్పుగ వీడ్వడఁగఁదాల్చునొక్కొండొరిమన్.

494.క. మంచాంతరంబు దన పా
దాంచలమున మెట్టి గర్వహాసవికాసా
భ్యంచిత వదనుండై యా
డించున్ కరవాలమలపుడిగ్గం ద్రోచున్.

అమరేశ్వరుని విక్రమసేనమున పైపద్యములతో గలిపిన– (ప్రబంధరత్నావళి 49+5)– 54 పద్యములు మనకు లభించుచున్నవి.

ఇంకను అముద్రితమైన సంకలనగ్రంథముల యందెన్నియున్నవో తెలియరాదు.

ఇందలి పద్యము (34) నన్నెచోడని పద్యమున కనుకరణము

శా. దానానేకపబృంహితస్వనము గంధర్వావళీహేషిత
ధ్వానంబున్ మృదువేదనాదమును గాంతానూపురారావమున్
గానాపూనరసంబుఁ దూర్యమహుశంఖస్ఫారరావంబు బె
ల్లై నీరాకరఘోషమో యనఁగ నిత్యంబుం జెలంగున్ బురిన్.

నన్నెచోడని పద్యము

మ. సమదానేకపబృంహితంబు హయహేషాఘోషమున్ గీత వా
ద్యమృదుధ్వానము వేదరావము భటోద్దండోక్తులున్ భూరి పం
చమహాశబ్దరవంబుఁగూడి సుమహత్సంక్షోభితాంబోధి నా
దము నా దిగ్బధిరీకృతంబగుచు నిత్యంబుం జెలంగుం బురిన్.

(కు. సం. 7.176)

35. విక్రమసేనము - ఈ సీసపద్యమున 3, 4 చరణములు ఎత్తుగీతి, ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణములోని 3-84 పద్యముతో సరిపోవుచున్నది. ఈ పద్యము 557 గా అజ్ఞాతక ర్తృత్వముగా నున్నది.

శ్రీనాథయుగము (1400-1500)

శ్రీ నాథుడు (వల్లభాభ్యుదయము)

శ్రీనాథుడు వల్లభాభ్యుదయము అను కృతిని రచించినట్లీ గ్రంథమూలము ననే లోకమునకు తెలిసినది (ప. 461). దీనిని గూర్చి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పీఠికలో చర్చించియున్నారు. (పుట. 25-26)

శ్రీనాథ కృతులనుండి యీ క్రింది పద్యము లిందుగలవు.

269. **భావన పెమ్మన - అనిరుద్ధ చరిత్ర**
వేలుపు గిడ్డియుం బరుసవేది భీమేశ్వర పురాణము 2-14

272. **విష్ణుకథానిధానము**
శా. ఆడెందాండవమార్భటీ " 4-148

547. క్షయకాలంబున కాశీఖండము 5-83

తాళ్లపాక అన్నమయ్య

అన్నమయ్య వేంకటేశ్వరశతకమునుండి యొక పద్య(7) ముదాహరింప బడినది. ఈ శతకమునుగూర్చి కీ.శే. వంగూరు సుబ్బారావుగారు శతక కవులచరిత్ర (1924) లో వ్రాసిరి. 1953 లో వావిళ్లవారు నా పీఠికతో గూడ దీనిని ముద్రించిరి.

జైతరాజు ముమ్మయ్య

ఈతని విష్ణుకథానిధానము నుండి 42 పద్యములు(364-406) దాహరింపబడినవి. ఇందు ఆఱు పద్యములీతనివి గావు. కావున, యిందున్న పద్యములు-36. ఇది ప్రశస్తకావ్యము కావుననే యిన్ని పద్యము లుదాహరింపబడినవి.

ముమ్మకవి శ్రీనాథుని సమకాలికుడు. శ్రీనాథుడు ప్రౌఢ దేవరాయని ఆస్థానమునకు వెడలినప్పుడు తొలుత ఆస్థానమునన్న ముమ్మకవిని దర్శించి యిట్లు చెప్పినాడు.

సీ. పంపా విరూపాక్ష బహు జటాజూటికా
రగ్వధప్రసవసౌరభ్యములకు

తుంగభద్రాసముత్తుంగ వీచీఘటా
గంభీరఘుమఘుమారంభములకు
కళసాపుర ప్రాంత కదళీవనాంతర
ద్రాక్షాలతా ఫలస్తబకములకు
కర్ణాటకామినీ కర్ణహాటకరత్న
తాటంక యుగధాళధళ్యములకు

గీ. నిర్ణిబంధ నిబంధమై నెనయు కవిత
తెలుగునను సంస్కృతంబునఁబలుకనేర్తు
ప్రౌఢదేవేంద్రరాయ భూపాలవరుని
సమ్ముఖమున దయజూడు ముమ్మసుకవి.

(చాటుపద్య మణిమంజరి. 2భా. పుట 23)

ఈ ముమ్మకవియే జైతరాజుముమ్మయ.

మడికి సింగన

మడికి సింగన పేరిందులేదు. కాని, యాతని పద్మపురాణము నుండి రెండు పద్యము లుదాహరింపబడినవి.

ప. 532, శా. ఆ రాజాస్యలు-గాంచి రయ్యెడ-పద్మపురాణము 3-110

ప. 562. చ. పరమ వివేకసాగరుడు 4-188

ప్రౌఢకవి మల్లన

ఈతని పేరిందు లేదు. కాని, యీతని రుక్మాంగదచరిత్రమునుండి యొక పద్యముదాహరింపబడినది.

ప. 586. వెలువెలబాఱెఁ దూర్పు - రుక్మాంగదచరిత్ర 3-187

పోతన

పోతనపేరిందు లేదు. కాని, యాతని భాగవతము దశమ స్కంధము నుండి 4 పద్యములున్నవి.

ప. 30. తరుణుండగు శీతల కరు	భాగవతము, దశ.	1288
53. భూమి నిండె మిగుల	”	1291
244. ధన్యవిభూతి	”	1276
580. విటసేన	”	965

కుంటముక్కల తిమ్మయ

శైవాచార సంగ్రహము

ఈతని గ్రంథమునుండి ఒక పద్యముదాహరింపబడినది. అది 167 పద్యము విభూతి వర్ణన – ఈ గ్రంథము ముద్రితమైనది. (మదరాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకభాండాగారము వారు 1951 లో ప్రకటించిరి) ఇందు 167 పద్యము 'కపిలవర్ణము గోవు' అనునది, 1-26 పద్యముగా నున్నది.

నూతనకవి సూరన్న

ధనాభిరామము

ఇందుండి ఒక పద్యముదాహరింపబడినది.

482. "ఇరువదియాఱు వీక్షణములెన్నగ" ఈ కావ్యము వావిళ్లవారిచే క్రీ.శ. 1950లో ప్రకటితము. అందు 482 పద్యము 2ఆ. 45 పద్యముగా నున్నది.

ఈకావ్యము తెలుగు విమర్శకులు చదివినట్లు కానరాదు. సాంఘికేతి వృత్తమునకు సంబంధించినది. రూపము, ధనము వీని రెండింటిలో నేది గొప్పది అని మన్మథుడును కుబేరుడును వాదించుకొని, ఒకరునొకరు గెలువ లేక పోయిరి.

అప్పుడు శివుడు ప్రత్యక్షమై రెండును మానవ జీవితమున కావశ్యకములే యని వెల్లడించును. కథ దాక్షారామమునకు సంబంధించినది.

అన్నయ - సాముద్రికము

ఈ గ్రంథమున 143-144 పద్యము లిట్లున్నవి
చౌడయ్య గంగరాజు సాముద్రిక శాస్త్రము

క. **ఉదరంబు దర్దురోదర**
సదృశ్యంబై జఘనమతి విశాలంబైనన్
సుదతీరత్నంబున క
భ్యుదయంబుగ ధరణి యేలు పుత్రుఁడు పుట్టున్. 143

క. **కడునిడుదయుఁ గడుకుఱుచయుఁ**
గడువలుదయుఁ గడుకృశంబుఁ గడునల్లనిదిన్
గడు నెఱ్ఱనిదగు మెయిగల
పడతిం గీడనిరి మునులు వరమునిచరితా. 144

ఈ రెండు పద్యములు అన్నయ సాముద్రికములోనివి (చూడుడు. ముద్రిత ప్రతి. వావిళ్ల 1951)

ఈ అన్నయ సాముద్రికము నుండి శ్రీనాథుడు కాశీఖండమున పద్యములను గ్రహించినాడు. (423-33)

చూ. సాహితి - చొక్కనాథయ్య - (శివసుందరేశ్వరరావు వ్యాసము - 1955)

కృష్ణరాయ యుగము

హరిభట్టు

ఈతని యుత్తర నారసింహపురాణమునుండి యొక పద్యము (513) దాహరింపబడినది. ఈ కావ్యము నాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారు - 1925 లో ముద్రించిరి. అందు పై పద్యము 1-227 లో నున్నది.

ఎడపాటి ఎఱ్ఱన

కుమారనైషధము, మల్హణచరిత్ర - అను రెండు కృతు లీతని విందుదాహృతములైనవి.

కుమారనైషధము - అను కృతి ఎడపాటి ఎఱ్ఱన వ్రాసినట్లుగా నీ ప్రబంధ రత్నావళి నుండియే తొలుత లోకమునకు తెలిసినది. ఇందుండి (72-89) 17 పద్యములు గలవు. శ్రీనాథుని నైషధచ్ఛాయలిందుగలవు.

"నైషధమందలిదిగా నీ పద్యము నాం. సా. గ్రంథసంధాత యుదాహరించి నాడు. నైషధమున గానరాదు"

సీ. **మించికన్నులఁ గోరగించు రాజాన్నంబు**
లొలుపయించుకలేని యొలుపుబప్పు
నభినవ సంతప్తహైయంగవీనంబుఁ
బరువంపు రుచినొప్పు పాయసములు
నేతియు మిరియాల నెనసిన కూరలు
ఖండశర్కరతోడ పిండివంట
గ్రొజ్జుగా గాచిన గోక్షీరపూరంబు
పనస రంభాచూత ఫలచయంబు

గీ. **ద్రాక్షపండులు ఖర్జూర మాక్షికములు**
బహు సుగంధిరసావళుల్ పానకములు
పెక్కువిధముల పచ్చళ్లు పెరుగు మజ్జి
గలును వడ్డించిరెంతయుఁ గ్రమముతోడ. (పుట 182-83)

శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమున నీ సందర్భమున నిట్టి పద్యము లేదు. అందాఱవయాశ్వాసమున భోజన వర్ణనమున నీ క్రింది పద్యములు గలవు. (119-125 మొదళ్ళు)

6-120 సీ. గోధూమ సేవికానుచ్ఛంబులల్లార్చి ఖండశర్కరలతో గలిపిగలిపి

121. చ. తరుణులు చంచలాలతలు

122. గీ. పచ్చరా మానికంబులఁ బళ్ళెరముల

123. క. అరుదుగ నపుడొక్కొక్క యెడ

124. సీ. అమృత రసోపమంబైన కమ్మనియాన

125. ఉ. ఆదరణంబుతో నభినవోజ్య

వీనిని బట్టి నైషధమున అనునది శ్రీనాథ నైషధమున లేకపోవుటచేత ఎడపాటి యెఱ్ఱన కుమారనైషధములోని దనియే మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఈ "మించి కన్నులఁగోరగించు" అన్న పద్యము కొలది మార్పులతో జక్కన విక్రమార్క చరిత్ర 4-188లో నున్నది.

ఇట్టిదే యింకొకటి, ఇందు 553 పద్యము.

ఉ. చుక్కల నెయ్యపుందగవు సూచిన యామిని కూర్మి చూచినన్
జక్కవనాథు దీనతకు జాలక మున్కదు నస్తమించె య
మ్మక్క శిలావిశేషము గదా శశి యశ్మము నీలరోచి గా
దొక్కొ కలంక నొల్లనని యోర్చె దదీయ వియోగదుఃఖమున్

శృంగారనైషధమున 8వ ఆశ్వాసమున 656 పుటలో నీ పద్యముదాహరింప బడినది. సంస్కృత మూలమునకు సరియైన పద్యము - "తటుకున నస్తమించె" అను దాని తరువాత-

"చుక్కల నెయ్యపుందగవు సూచిన "అను పద్యము ముద్రింపబడినది. దీనికి ముందు

"ఒక వ్రాత ప్రతిలో దీనికి పర్యాంతరము" అని వ్రాయబడినది. ఇందు వలన శృంగార నైషధ వ్రాతప్రతులలో నిదిలేదని యర్థము. మూలమునకు సరిగా పద్యమున్నప్పుడు తిరిగి యదే యర్థముగల పద్యము శ్రీనాథుడు వ్రాయడు. కావున, నిదియును కుమార నైషధము నందలిదే యని గ్రహింపవలెను.

ఇందు వలన కుమారనైషధమున పద్యములు 19.

మల్హణ చరిత్ర

కుమార నైషధమునుండి 19 పద్యములను గ్రహించిన జగ్గన-మల్హణ చరిత్ర నుండి మూడు పద్యములను మాత్రమే యుదాహరించుటచేత ఎఱ్ఱన కుమార నైషధము మంచి రచనగల గ్రంథమని మనమంగీకరించవచ్చును. మల్హణ చరిత్రపద్యములు (90-92). ఇది రెండు పరియాయములు ముద్రితమైనది.

1930 శృంగార గ్రంథమాల, మదరాసు
1940 శృంగార కావ్య గ్రంథమండలి, బందరు
ఇందలి పద్యము

క. కురువింద వజ్రమయ గో
పుర కాంతులవలనఁ బ్రొద్దుపోకలు రాకల్
పరికింప నరిదియయ్యెను
సరసిజ కైరవ వికాససంపద తెలియన్ (1-12)

అనునది కుమారనైషధమున గలదు-79 పద్యము.

ఇందుదాహరింపబడినవానికి ముద్రణ ప్రతి సంఖ్యలు.

90	సీ. కువలయ కమలాభినవ	...	...	1-33
91	చ. గములగు పద్మరాగము	...	...	1-35

92 సీ. పగడపుఁ గంబాల

పెదపాటి సోమయ అరుణాచలపురాణములో నీ క్రింది పద్యము గలదు. (488)

సీ. అంగయుక్తంబుగా నామ్నాయములు నాల్గు
చదువంగనేరని సద్విజాతి
బ్రహ్మపాద్మాది పురాణాగమేతిహా
సము లెఱుంగని బ్రహ్మసంభవుండు
భాట్ట వై శేషిక, ప్రాభాకరాది శా
స్త్రములాఱు చూడని ధరణిసురుడు
స్వకులోచితములైన సప్తతంతువులెల్లఁ
బారమెయ్దింపని బాడబుండు

గీ. కావ్యనాటక లసదలంకారముఖ్య
విద్యలన్నియు నెఱుఁగని విప్రవరుఁడు
పంచయజ్ఞములును లేని బ్రాహ్మణుండు
వెదకిచూచిన బొడమండు వీటిలోన.

ఈ పద్యమే కొలది మార్పుతో మల్హణచరిత్రలో నిట్లున్నది.

సీ. అంగయుక్తంబుగా నామ్నాయములు రెండు
బల్లిపాఠంబుగాఁ బరిచయించె
బ్రహ్మాండ శైవాది బహు పురాణంబులు
కరతలామలకంబుగా నెఱింగె
భాట్ట వైశేషిక ప్రముఖ శాస్త్రంబులు
నవగతంబులుగాక నభ్యసించె
శుకుల వ్యాసాది దేశికుల తత్త్వార్థముల్
శోధించె నామూలచూడముగను

గీ. **వాదవహ్ని జలస్తంభవాదులరసి**
నంజనాకర్షణక్రియ లలమిఁ గనియె
సరస సంగీత సాహిత్య సరణి దెలిసె
నఖిల విద్యావిశారదుండయ్యె నంత. (1-6)

తెనాలి రామలింగయ్య

ఈతని కందర్పకేతువిలాసమునుండి నాలుగు పద్యము లుదాహరింప బడినవి (425-428).

ఈ కందర్పకేతువిలాసమునుండి యొక పద్యము కవిగారిట్లుదాహరించి నారు.

"లలితాస్యాంబురుహంబు నీలకచరోలంబంబు నేత్రా సితో
త్పలముచ్చైస్తనకోకమోష్ఠ విలసద్బంధూకముద్యత్కటీ
పులినంబుద్ధత చిత్తజాతరసనావాఃపూరంబు ప్రాణేశ్వరీ!
జలజావాసముఁజొచ్చియాడక మనోజాతానలం బారునే"

(కుమారసంభవము. ప్రథమ భాగము : పుట : 107)

తెనాలి రామకృష్ణకవి పాండురంగమాహాత్మ్యము

తెనాలి రామలింగకవి హరిలీలావిలాసములోనిదిగా నీ క్రింది పద్య ముదాహరింపబడినది.

చ. **తెలతెలవాఱ నొయ్య నరుదెంచు నిశాంత రతాంతతాంతలొ**
చెలువలకింపుగా మెలఁగుఁజెక్కులఁగూరిన చూర్ణకుంతలా
వళి సరసంబుగా జడియువాలిన సెజ్జలమీది ప్రావిరుల్
దొలఁగఁగఁజేయు నూడిగపు తొయ్యలులంబలె వేగుదెమ్మెరల్ (437)

ఈ పద్యము పాండురంగమాహాత్మ్యములోనిది 1-119.

తెనాలి రామలింగకవి - ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర-

కాకమాని గంగాధరుడు - బాలభారతము (132)

శా. **సంసారార్ణవ పారగున్ పరమహంసవ్రాత చూడా పదో**
త్తంసంబున్ శ్రుతి సంకరోద్దళన పాథఃక్షీర భేదక్రియా
హంసంబున్ జగదేకవంద్యు జలదశ్యామున్ మహాపాతక
ధ్వంసాభారతు భారతామృతనిధిన్ వ్యాసున్ బ్రశంసించెదన్.

ఈ పద్యము రామలింగకవి ఉద్భటారాధ్య చరిత్రమున గల యీ క్రింది పద్యము ననుసరించినది.

శా. **సంసారాహ్వయాసింధు పోతము జగత్సంబోధ దీపాంకురున్**
కంసారాతి పదాబ్జబంభరము సాక్షాత్పద్మగర్భున్ బుధో
త్తంసంబున్ శ్రుతి సంకరోద్దళనపాథః క్షీరభేదక్రియా
హంసంబున్ బరిశీలిత స్మృతిరసున్ వ్యాసుంబ్రశంసించెదన్ (1-9)

నందితిమ్మన (పారిజాతాపహరణము)

గ్రంథనామము, కర్తనామము తెలియరానిది.

గీ. **అమరులమృతాబ్ధి లోపలి యమృతరసము**
నిండి చేరులపటికంపుఁ గుండగట్టి
చేఁదుకొనియెదరో నాగ శీతరోచి
మెల్ల మెల్లన రుచులతో మిన్నువ్రాఁకె

ఇది తిమ్మన పారిజాతాపహరణము 2-39వ పద్యము.

ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రకారుల కత్యంతోపయుక్తమైన యీ గ్రంథమును పునర్ముద్రణము చేసినందులకు డాక్టరు వేటూరి ఆనందమూర్తిగారిని యత్యంతము నభినందించుచున్నాను.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి గ్రంథముల నన్నింటిని పునర్ముద్రించుటకు వారు చేసిన ప్రణాళిక పూర్తియై ఆంధ్ర సాహిత్యవీథి నలంకరించుగాత!

మానవల్లి కవిగారి సంకలన గ్రంథములు - ప్రబంధమణిభూషణము. సకలనీతిసమ్మతముతోపాటు నీ ప్రబంధరత్నావళికి పీఠిక వ్రాయు నవకాశము నా కొసగిన - డాక్టరు ఆనందమూర్తిగారికి - ఈ పీఠికారచనమున నాకు చేదోడు వాదోడుగానున్న నా పెద్దకుమారుడు చి॥ శివసుందరేశ్వరరావునకు నా యాశీస్సులు.

ఇతి శివమ్

13-5-76
2-2-1137/ 5
లక్ష్మీకాంతనిలయము **నిడుదవోలు వేంకటరావు**
హైదరాబాదు -44.

ప్రబంధరత్నావళి

పద్యములు - ఇతర కవి కృతములుగా తెలియుచున్నవి.

పద్యము 24 కొలదికిమీఱబెద్దయగు కుమారసంభవము (7-10)
పద్యము 30. తరుణుండగు శీతల కరు భాగవతము దశ, 1288
పద్యము 48. పొడవుగనెల్ల యంగళుల జక్కన విక్రమార్కచరిత్ర 1-74
పద్యము 53. గీ. భూమినిండెమింటఁ బూర్ణమై భాగవతము - దశ. 1291
పద్యము 95. మెచ్చుఁడు మెచ్చవచ్చునెర ఆంధ్ర భాషాభూషణము

ఇది కేతన దశకుమారచరిత్రలోనిది. చూ. ప్రబంధ మణి భూషణము వ్రాత ప్రతి. ప. 867

218. గీ. ఇగముచేనంబరంబెల్ల - భైరవుని శ్రీ రంగమహత్త్వము (2-241)
244. ఉ. ధన్యవిభూతి శోభితుడు - భాగవతము, దశ
269. ఉ. వేలుపుగిడ్డియుం బరుసవేది - భీమేశ్వరపురాణము (2-14)
గీ. ఆత్రిముని కంటె పసిబిడ్డ-తపతీసంవరణోపాఖ్యానము (3-105)
శా. ఆడెందాండవ మార్భటిన్ - భీమేశ్వర పురాణము (4-148)
301. సీ. ఒనరంగఁగపాలంబు నుపహారసంధియు-సకలనీతిసమ్మతము ...512
303. శా. నానా శాస్త్రవిశారదుండు " 339
305. క. పతిచీరలట్టిచీరలు " 485
306. సీ. బలుగాపు వాకిళ్లు " 60

పై వానిలో పర్వతపురాణమునగల

"సీ. ఒనరంగఁగమలంబు నుపహార సంధియు"

అన్నది పంచతంత్రములో నున్నది. ప్రబంధరత్నావళిలో పద్యము సరిగాలేదు,

రెండవపాదము

జాలనుపన్యాస సంధియు సంధియు యోగసంధికమును - అనునది.

"జాలనుపన్యాస సంధియుఁ బ్రతికార సంధియు సంయోగ సంధికంబు"

అనియుండవలెను- సకలనీతి సమ్మతము 512

303. శా. నానాశాస్త్రవిశారదుండు - అనునది పంచతంత్రములోనిది

సకలనీతిసమ్మతము 339

305. క. పతిచీరలట్టిచీరలు నీతిసారము 485

306. సీ. బలుగాపు వాకిళ్లు నీతిసారము 60

304 పద్యము బద్దెన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళి లోనిది.

376. సీ. ఊకరల్ గొట్టక యుబ్బసంబందక...ఇది పురుషార్థసారములోనిది

సకలనీతిసమ్మతము 307

381. మ. కరధక్కారవ ...ఇది యథావాక్కుల అన్నమయ్య సర్వేశ్వర శతకము లోనిది

398. చ. వెనుకకుఁబోక... పురుషార్థసారము (సకలనీతిసమ్మతము)306

517. క. అరుణుండు కిరణముల... సకలనీతిసమ్మతము 382

518. ఆ. వె. అన్యదేశమెల్ల... సకలనీతిసమ్మతము

519 చ. చెలువుగ దుష్కరంపుబని... 435

520. బలుకొఁఅడువోలె 470

521. జానుగఁ బతిబనిచిన 438

గ్రంథనామము-కర్తనామము తెలియనివి

524. సీ. అఖిలలోకానందుడగు చంద్రుడు... నృసింహపురాణము-1-26

532. శా. ఆ రాజాస్యలు గాంచిరయ్యెడ... పద్మపురాణము- 3-110

537 గీ. కడలుఁజేతులార్చుచు... నృసింహపురాణము - 1-34

540. మహాస్రగ్ధర. కనిరుగ్రగ్రాహనక్ర...	నృసింహపురాణము - 3-3
547. మ. క్షయకాలంబున...	కాశీఖండము - 5-83
557. సీ. తిమిరభూతమునోకు...	నృసింహపురాణము - 3-84
577. రాజితతేజుడైన	నృసింహపురాణము -3-81
580. సీ. విట సేనపై దండువెడలిన..	భాగవతము. దశ.
పూ.భా.-965	
ప్రబంధ రత్నావళి-	ప్రబంధమణిభూషణము
47. పూవులప్రోవులై	13 ప
49. ప్రత్యగ్రరచనా	41 ప
207. లలితలతాంత	113 ప
245. సీ. ధూర్జటి కోపాగ్ని	742 ప.
333. సీ. సంతతిలేని	167 ప.
494. ఉ. రాజులు	78 ప.
522. క. చీటికిమాటికి	57 ప.

* * *

శ్రీరస్తు

ప్రబంధరత్నావళి

అథర్వణాచార్యులు – (భారతము) (ఆం.)

తృష్ణాతంతునిబద్ధబుద్ధులగు రాధేయాదులం గూడి శ్రీ
కృష్ణుం గేవలమర్త్యుఁగాఁ దలఁచి మర్దింపంగ నుత్సాహ వ
ర్ధిష్ణుండయ్యె సుయోధనుం డకట ధాత్రీనాథ! యూహింపుమా
యుష్ణీషంబునఁ గట్టవచ్చునె మదవ్యాఘ్రోగ్ర శుండాలమున్. (ఆం) 1

మ. నతనానావనినాథయూథమకుటన్యస్తాబ్జ రాగోజ్జ్వల
ద్యుతి విభ్రాజితపాదపీఠు లలనాదోశ్చామరోద్ధూత మా
రుతలోలాలి వినీలకుంతలుఁ బ్రభారుగ్ధాముఁ గేయూర శో
భిత బాహాపరిఘున్ సువర్ణధరణీభృద్ధైర్య దుర్యోధనున్. (ఆం) 2

మ. ప్రణతాశేష వసుంధరాధిపశిరస్స్రగ్గంధలుబ్ధ భ్రమ
[1]త్క్వణదభ్ర భ్రమకృద్ద్వి రేఫగణ ఝుంకార ప్రదాబద్ధ సం
(?) ప్రణవత్త్యుత్ప్రథిత ప్రవర్ధిత సమస్త క్షత్త్రసూయాధ్వ ర
క్షణ సింహాసన భాసితున్ దృఢధనుశ్శ్లాఘానుజున్ ధర్మజున్ (ఆం) 3

సీ. రాజమండలపూర్ణరాజమండల వీథి
రత్నగర్భామల రత్నగర్భ,
గంధర్వగంధర్వగంధర్వనగరంబు
నాగపున్నాగపున్నాగవనము,

1. ఇందలి 2, 3, చరణముల యర్థము కుదురలేదు. మేము మార్పలేదు.

మార్గణమార్గణమార్గణ పీఠ ము
త్తుంగ భుజంగ భుజంగభూమి,
కాంత కాంతారాతి కాంతకుంతస్థలి
వీరకుమార కుమారసరసి,

ఆ.వె. యనఁబొగడ్త కెక్కు నలకాపురంబు దే
వేంద్రుపురము దానవేంద్రుపురముఁ
గ్రేణిసేయు లలితశోణాంశుమణిబద్ధ
గోపురంబు హస్తినాపురంబు. (ఆం) 4

అన్నమరాజు - కానుకొలను. (అమరుకము) (ఆం)

చ. చులుకనఁ జాపముం దిగుచుచోఁ గటకాముఖపాణిమీఁదఁ బె
ల్లొలయు నఖాంశులం గదిసి యొప్పెడు కెంజిగురాకుగుత్తిచే
నలవడి కర్ణపూరమున నంటిన తుమ్మెదవోని పార్వతీ
లలన కటాక్షదృష్టి మనలం జరితార్థులఁ జేయుఁ గావుతన్. (ఆం) 5

సీ. తివిరి రాశికి నెక్కి తిరుగు చక్రంబులు
మెట్టులఁ బదిలమై మెఱయుతేరు,
బహుముఖంబుల నేర్పు పచరించుసారథి
వ్రాసి చూపఁగరాని వారువములు,
గట్టియై వీఁక నక్కుఱఁదీర్చు విలుగమ్మి
శ్రుతిరహితంబుగ మ్రోఁత చూపునారి,
విజయానుకూలమై విలసిల్లు బాణంబు
సరిలేని కోటుల సంఖ్యబలము,

గీ. దనకు నబ్బుటయునుఁ బురత్రయము గెలిచి
పృథులవిఖ్యాతిఁ గైకొన్న రథికవరుఁడు

జయముఁ దేజంబు భూతియుఁ బ్రియమెలర్ప
మనలఁ గరుణావిధేయుఁడై మనుచుఁ గాత. (ఆం) 6

అన్నమయ్య - తాళ్లపాక (తిరువేంకటేశ్వరశతకము) (ఆం)

చ. అరిసెలు నూనెబూరెలును నౌఁగులుఁ జక్కెరమండెఁగల్ వడల్
బురుడలు పాలమండెఁగ లపూపము లయ్యలమేలుమంగ నీ
కరుదుగ విందువెట్టెఁ బరమాన్నశతంబుల సూపకోట్లతో
నిరత వినిర్మలాన్నముల నేతులసోనల వేంకటేశ్వరా! (అం).. 7

అప్పన్న - (చారుచర్య) (జ)

సీ. కఠినమై దొడ్డచిక్కణమునై వత్సరా
ర్ధ ప్రమాణము ప్రాఁతఁదనము గలిగి
యుజ్జ్వలచ్ఛాయమై యొత్తినతరవాయి
శశమాంసఖండంబు చంద మగుచు
నొగరించుకయు లేక మిగులంగఁ దీపైన
క్రముకంబు; నొణ్ణనై కమ్మ వలచి
దళమెక్కి పండినతాంబూలదళములు;
కాలోపలంబులు గాల్చి వడియ

గీ. నూని కట్టిచ్చి చూర్ణంబుగా నొనర్చి
భుక్తి గొనక ముందట నాల్గు భోజనోత్త
రమున రెండును నటమీఁద రాత్రి యాఱు
మార్లు తమ్ముల మొప్పారు మంత్రియప్ప! (జ)8

సీ. లఘుకారి క్రిమిదోషవిఘటన సంధాయి
దీపన నిర్దోష దీప్తికరము,

పాషాణచూర్ణంబు; పైత్యవాతఘ్నంబు
శంఖచూర్ణము పైత్య శైత్యహరము;
చిప్పలసున్నంబు శ్లేష్మంబు నడcగించు
గుల్లసున్నము వాతగుణముc జెఱచు,
తనివిచ్చుc జాల ముత్యంపుc జూర్ణము చూర్ణ
పర్ణ మాయువునకు బాధకంబు,

గీ. పత్రమూలంబునను రోగపటల ముండు
నగ్రమది పాపములకెల్ల నాలయంబు
నడిమి యీనియ బుద్ధివినాశకరము
వీని వర్జించి తగc జేయు వీడియంబు. (జ)9

చ. వదనవికాససౌరభ వివర్ధనకారి లసన్ముదావహం
బుదర విశేషసౌఖ్యకర ముద్గతదోషబలప్రహారి స
మ్మదజనకంబు తమ్ములము మానవతీ పరిభోగవేళలన్
మదనపునర్భవీకరణమంత్రము తుల్యమె దీనికెద్దియున్. (జ)10

అమరేశ్వరుcడు - చిమ్మపూcడి (విక్రమసేనము) (ఇ)

మ. అదె కైలాసము దృగ్విలాసము విహాయశ్చారిణీసమ్మద
ప్రదవిన్యాస ముదగ్రభాసము మరుద్భానూసదాధ్యాస మ
భ్యుదయన్యాస మసన్నిరాసము మయూరోదారనిధ్వానబి
భ్యదహి వ్రాతకృత ప్రవాసము త్రినేత్రావాస ముర్వీశ్వరా ! (ఆం)11

సీ. అరుణపుష్పావలి యగ్నిగా సంధించి
యళుల నుల్కలుగాcగ నావహించి,
దండడి వీతెంచు దక్షిణపవనంబు
భస్త్రానిలంబుగాc బరిభవించి,

చిలుకలు పికములు చేదోడు సేయంగ
మాధవుండనుకనుమరి గడంగి,
యంగజుం డనుపతియానతిఁ బనిపూని
మొగడ లన్ములుకులమొనలు చఱచు

గీ. కొలిమియొక్కొ యనఁగఁ గురియు పరాగంబు
విస్ఫులింగములుగ విరహు లులుక
నేచి పూచియున్న యీ యశోకమహీరు
హంబుఁగంటి మాళవాధినాథ! (ఆం)12

చ. అలకలు తేఁటిదాఁటులును, హస్తతలంబులు పల్లవంబులుం
బలుకులు గీరపోతములభాషలు, మేనులు బువ్వుఁదీగెలున్,
లలిఁ దమలోఁ దడంబడ విలాసవతు ల్మదనాధిరాజ్య ల
క్ష్ములగతి నెల్లచో విరులు గోయుట చెన్నెసలారెఁదోఁటలన్ (ఆం)13

చ. అలరులపాన్పులం దలిరుటాకుల సెజ్జల హర్మ్యవేదికా
తలములఁ దీవయిండ్ల సికతాశయనంబుల మున్వియుక్తి మై
నలఁదురి వందుకందువుల నప్పటి కప్పటి కింపుఁ బెంపఁ గో
ర్కులు తనివారి వేడ్కపడఁ గూడిరి వేడుకతోడ దంపతుల్. (ఆం)14

గీ. అలికలితపంకజము నొక్క యతివ దెచ్చి
చుట్టమగునట్టి వనితకుఁ జూపుటయును
తన కురులు మోము నెదుట నద్దంబులేక
తోఁచె ననుచు నమ్ముగ్ధ యద్భుతముఁ బొందె. (ఆం)15

చ. ఇఱియుకుచంబులందొకటి యించుక వీడ్వడ నొక్క కేల లేఁ
బొఱఁగబళించి నిక్కుచును బూవున కెత్తిన చేతిచంక క్రొ

మ్మెఱుఁగులు హస్తముం గడచి మీఁదికిఁ బ్రాఁకఁగ మున్ను గన్న యా
గుఱుతులు డాసి కోసెఁదుది కొమ్ముల పూవులు కొమ్మ నెమ్మితోన్
(ఆం)16

గీ. ఇఱ్ఱి పాపయిల్కుందేలు మఱ్ఱి యనుచు
జనులు కనుకని పలికెడు చందమామ
నడిమిమచ్చకు నెఱిఁగి పే రిడఁగ నేర్తు
రప్పురమున మేడలపయి నాడుసతులు. (ఆం)17

సీ. ఏపునఁ జెలరేఁగి యేయు మనోజన్ము
చెఱకువిల్ రెండుగా విఱిచివైతుఁ;
బలువలై పలుకు చిల్కలనాలుకల ముల్లు
విఱిచి యీరములలో వెడల నడఁతు;
మదమున మ్రోయు తుమ్మెదలఁ జంపకలతాం
తములలో మునుఁగంగ నిమురింతుఁ (?)
దగులమై వీతెంచు దక్షిణాశాగంధ
వహు మహాహీంద్రుని వాతఁ ద్రోతు;

గీ. నేటి కులికెదు నా యట్టిబోటి కలుగ
వెలఁది! నీ మదిలోపల వెఱవకుండు
మమ్మ! ధైర్యంబు వదలకు మమ్మ ।! యెందుఁ
గత్తలము గల్గు మేనికిఁగలదె బాధ? (జ)18

చ. కటి వడఁకాడ నీళ్ల నసికౌను కరంబున నక్కులించి పి
న్నట తరళంబుతోడ నయనద్యుతి భ్రూలతలం దెలర్ప నుం
గుటములు మోపి నిక్కుచును గ్రొవ్విరిచన్నులచాయ మోము చ
క్కటి కెసఁగంగఁ జొచ్చె నొక కామిని తోయజషండ మిమ్ములన్.
(ఆం)19

గీ. కమలినీకాంత యెంతయుఁ గంది వంద
వారుణీసక్తుఁడై వసువ్యయము చేసి
యరిగినట్లు సరాగియై యంబరంబుఁ
దొఱఁగి పశ్చిమజలధిలో నుఱికెఁదరణి. (ఆం)20

సీ. కలయంగ నలఁదిన కస్తూరి పెల్లున
జలములదెల్లను గలఁగఁజేసి,
కుచమండలంబుల కుంకుమ చర్చల
నీరెల్ల జేవురు నీరుచేసి,
తనులిప్త సురభిచందన కర్దమంబున
వారినెల్లఁ బులకవండు (?) సేసి,
మూలల నవపుష్పమాలికా వితతుల
వనమెల్లఁ దెట్టువ గొనఁగఁ జేసి,

ఆ.వె. యలక లలికవీథి నంటఁ గస్తవలఁ గెం
పెలయఁ గామచిహ్నలెల్ల బెరయ
నలరువాతులమర జలకేలి సాలించి
కొలను వెడలి రింతు లలస గతుల. (ఆం)21

మ. కులశైలంబులలో సువర్ణగిరి దిక్కుంభీంద్ర వర్గంబులో
బలభిన్నాగము లోకపాలకులలోఁబర్జన్యుఁ దుగ్రోరగం
బులలో శేషుఁడు పెంపుఁగన్నకరణిం బూజ్యాధిపశ్రేణిలో
వెలసెన్ విక్రమసేన భూవిభుఁడు దోర్వీర్యప్రతాపంబునన్. (ఇ) 22

సీ. కేళిఁదెప్పము సేసిక్రాలి లీలావతి
నీఁదించుచును నొక్క యింతి డాసి,

చే యిచ్చి యిందు విచ్చేయు మంచును దన్వి
నడిపించుచునునొక్క పడఁతి నూఁది,
ముదితచేకూడను ముద్దులాడుచు నొక్క
తరుణికి నిమ్ములఁ దమ్మ యొసఁగి,
రమణిపాపటఁ బుష్పరజముఁబోయుచు నిదె
మిగిలెఁగొమ్మని యొక్క మగువకిచ్చి,

గీ. కదలఁ బడినట్టు లొక్కతెఁ గౌఁగిలించి
ముంపు మునిఁగినట్లొక్కతె మోవి యాని
లలితనాయక కేళీ విలాసమమర
లీల జలకేలి సలిపె భూపాలసుతుఁడు (ఆం)23

చ. కొలఁదికి మీఱఁ బెద్దయగు కోటతనర్పున వస్తుసంత తో
జ్జ్వల తరసత్ప్రభాతిరవిచంద్రరుచుల్ సొరనేరకున్న సం
ధ్యలు దివసత్రియామలును దత్పురిపౌరజనంబెఱుంగుఁ ద
మ్ములముచవిన్ విహంగగతిఁ బూవులతావి రతిప్రసంగతిన్[1].(ఆం) 24

గీ. క్రాలుఁగన్నులు ముద్దు మొగములు దమకు
నసదృశ ప్రభావమునఁ జెల్వగుటఁ జేసి
మునిఁగి మీలను దలలెత్తి వనరుహములఁ
దూలపఱచిరి వనకేళివేళ సతులు. (ఆం) 25

---

1. చూ. నన్నిచోడని కుమారసంభవము - (7-105)
2. "ధనుః పౌష్పం మౌర్వీ మధుకరమయీ... క్రియాసిద్ధిః సత్త్వే వసతి మహతాం నోపకరణే" సుభాషితరత్నభాండాగారం (2-252)

చ. గొనయము తమ్మినూల్ చెఱకుఁగోల ధనుర్లత పూవులమ్ము లే
టును నొకమాటు తా నతనుఁడున్ మును నుగ్రు జయించె జీవరా
శి నొడుచు టేమి చెప్పనని చేయునుతుల్ తగు మోహన ప్రవ
ర్తన గల కాముఁ డీవుత ముదంబున మీ కిలఁ గామసౌఖ్యముల్[2](జ)26

చ. చనవున రెండువక్త్రములు చన్నులపాల్గుడువంగ నొక్క మో
ము నగఁగ నొక్క యాననము ముద్దు నటింపఁగ నొక్క యాస్యము
న్గనఁగ నిదేమి పల్క దని యాలపనంబునఁ బెక్కులించు (?)ను
బ్బున నగు షణ్ముఖుండెలమిఁబొంది త్రిశక్తులు మాకు నీవుతన్ (ఆం)27

సీ. చూపులకట్టు పూఁదూపులఁ జేపట్టు
నబలల చూడ్కుల యాయుధములు,
తాయంబునకు గండుఁగోయిలఁగూయించు
బాలల పలుకుల మూలమంత్ర,
మెదిరికిఁ దేఁటుల నెడయాటలాడించు
నబలలయలకల యాప్తబలము,
సవరణకుం జంద్రుఁ జాలించు మగువల
మొగముల సేనకుఁ దగిన మొగము

గీ. భావభవునకు; నటుగాక బలమె బలము
గాఁగఁ దిరిగెనే వీరిచేఁ గాసిఁబడఁడె?
యనఁగ సౌందర్యసంపద లభినవముగ
వఱలుదురు దత్పురంబున వారసతులు. (ఆం)28

క. తరుణవయస్కుల యౌవన
పరిపాకుల వృద్ధజనుల భటులను నిజ సో

దరులను గురులనుగాఁ జూ
తురు పురము పతివ్రతాసతులు పుణ్యవతుల్. (ఆం)29

క. తరుణుండగు శీతలకరు
మరగి వియల్లక్ష్మి తన్ను మాని ముదుకఁడున్
ఖరకరుఁడును నని ద్రొబ్బిన
కరణిన్ రవి పశ్చిమాద్రికడఁ గ్రుంకె నృపా! (ఆం)30

గీ. తఱులు వడి యుత్తరాయణ, దక్షిణాయ
నముల రవితేర విడిలిన నఱువలట్లు
మెఱయుఁ గనుఁగొనఁ గొమ్మలు మింటి కిడిన
కుదురువిధమునఁ దనరారు కోటమీఁద. (ఆం)31

సీ. దక్షిణపవనంబు తనుగంధమున నూని
మలయాచలముమీఁది మరులు మానఁ,
దివిచి పట్టినలేఁతచివుళులచాయకుఁ
గరతలంబులకాంతి వరము లొసఁగఁ,
గుసుమముల్గోయుచో గోళ్లమెఱుంగులు
తని మొగ్గలకు గవుసెనియ లొసఁగఁ
బలువగఁ జెలఁగెడుపలుకులు రాజకీ
రములకు నొజ్జతనములు సేయఁ,

ఆ.వె. గురులు నలులపిండు బెరయఁగ వనమయూ
రముల గతులువేఁడ గమనలీల
ననఁగి పెనఁగి ప్రీతి వనకేలి సలిపిరి
వనజముఖులు వేడ్క పనుపు సేయ. (ఆం)32

సీ. దళమైనచీఁకటి గుళియలు సేసి ప
 ద్మాసనుండాయువు వోసె ననఁగఁ,
దొలుకారుమెఱుఁగులు కొలఁదికి నఱికి వి
 రించి వాల్గనుల నూరించె ననఁగఁ
జంద్రికాసార మబ్జజుఁడు గట్టిగఁ బద
 నిడి యాణిపాణియుఁబడసె(?)ననఁగఁ,
బాటించి విధి రాగ పరమాణువులఁ బల్ల
 వితమూర్తి గాఁగ నిర్మించె ననఁగఁ,

గీ. బొలచునలులను మదనునమ్ములను ముత్తి
యముల విద్రుమవల్లిక నపహసించి
తరుణి యలకలుఁ జూడ్కులు దశనములును
నధరమును బ్రస్తుతింప నా యలవి యెట్లు? (ఆం)33

శా. దానానేకపబృంహితస్వనము గంధర్వావలీహేషిత
ధ్వానంబున్ మృదువేదనాదమును గాంతానూపురారావమున్
గానానూన రవంబుఁ దూర్యబహుశంఖస్ఫారరావంబుఁ బె
ల్లై నీరాకరఘోషమో యనఁగ నిత్యంబుం జెలంగుంబురిన్. (ఆం)34

సీ. ధర వియోగులనెల్లఁ బరిమార్పఁ బూని హృ
 ద్భవుఁడు గట్టిన వీరపట్టమనఁగ,
విరహులపై దండు వెడలుచో మదనున
 కెత్తిన కెంజివురెల్లి యనఁగఁ,
దోయధి వెడఁ గ్రుంకఁ దోఁచుపురందర
 కుంభిసిందూరిత కుంభమనఁగఁ,
గులిశాయుధుని పెద్దకొలువునఁ జెన్నొంద
 దీపించు మాణిక్యదీపమనఁగఁ,

గీ. గుముదినీ రాగరససిద్ధఘుటిక యనఁగఁ
గాముజనరంజనౌషధీ కబళమనఁగఁ
బొడుపుఁగెంపున బింబంబు పొలుపు మిగులఁ
జంద్రుఁడుదయించెఁ గాంతినిస్తంద్రుఁడగుచు. (ఆం)35

సీ. ధమ్మిల్లభారముల్ కమ్మపూవులతోడఁ
బొదిగొని వెన్నులఁ బొలసి వ్రేల,
నలికతలంబులఁ బొలుచు కుంతలములు
ఘర్మజలంబులఁ గలసి యంటఁ
గల్హారదళములకాంతి మిన్నక కొన్న
చెన్నునఁ గనుఁగవ జేగురింప,
సోలెడువల్లులఁ బోలెడుమేనులఁ
బయ్యెఁట గాలిచేఁ బ్రస్ఫురింప,

ఆ.వె. ఘనపయోధరములఁ గాశ్మీరచర్చలు
గలఁగ నలసగతులు చెలువమొందఁ
బువ్వుఁబోఁడులంతఁ బుష్పాపచయకేలి
సోలి వచ్చి రా నృపాలుకడకు. (ఆం)36

సీ. ధరణీశ! లవణాబ్ధిపరివేష్టిత క్షితి
వఱలిన నేరెడుగఱితి కొలఁది
నొక్కొక్కదిక్కున కొక్కొక్కలక్ష యో
జనములు దన్మధ్యమున సువర్ణ
సారమైయున్నది చతురుత్తరాశీతి
సాహస్రయోజనసంఖ్య మొదలి
వలము పదాఱువేల్గలిగి వెడల్పు ము
ప్పదిరెండువేలుగాఁ బాఁతు లోఁతు

గీ. మొదలివలమునయంత యై తుదిఁ బదాఱు
నేసివేలుగా మేరువన్ శిఖరి యొప్పు
దానిపై బ్రహ్మపురి చతుర్దశ సహస్ర
యోజనస్థితిఁ గనుఁగొనఁదేజరిల్లు. (ఆం)37

చ. నలువగురక్తి మించిన మనంబున నుబ్బును లావు వుట్టి చెం
గలువ వికాసవేళ మురుకంబు (?) నటింపఁగఁ బువ్వుఁబోఁడి మొ
క్కలమునఁ బేర్చి నాథునధికారముఁ గైకొని కేలి సల్పె న
చ్చలమున సిగ్గు చాలమియుఁ జన్గవహారములోలిఁ జెప్పఁగన్. (ఆం)38

ఆ.వె. నీర నగ్ని యునికి యారయ విస్మయం
బనుచు బాడబాగ్ని కడలి యప్పు
రంబుఁ జొచ్చె నొక్కొ రత్నాకరము మణు
లనఁగఁ జెలువమమరు నాపణములు (ఆం)39

గీ. నూఱు క్రతువులు సేయని పాఱుటిల్లు
కోటిపడగలు లేని కిరాటగృహము
జాతిరత్నంబు గాని పాషాణకులము
వెదకి చూపిన వీటఁ బన్నిదము గలదు. (ఆం)40

సీ. నెఱవుగా విరియక నెగడు నెత్తావి తు
మ్మెదలచే మునుముసు మీఁదు వోక,
యకరువు నెఱయక మకరంద మొలుకక
నెఱిదప్ప నొరగక కఱకు లేక.
బింకంబు లొక్కింత ప్రిదులక జిగిసొంపు
చెదరక ఱేకులు చిక్కు వడక,
పొరటతో రాయక పొలుపుసొంపెడలక
సుడియు క్రీగాలిచే సూర గిలక,

గీ. కరము శోభిల్లు రుచిరమంజరులు గోసి
వనిత యొక్కర్తు తనదు లావణ్యరసము
నెలమి నుద్యానమొక క్రొత్తచెలువు దాల్ప
లతలలో నాడు జంగమలతిక వోలె (ఆం)41

మ. పరపై యొప్పెసలారు మానికపుసోపానంబులం బ్రజ్వల
ద్వర వజ్రోపలసైకతంబులను సౌవర్ణారవిందంబులన్
హరినీలాసితవారిజంబులను జక్రాంగాదివాఃపక్షి వి
స్ఫురణంగల్గు సరోవరంబుఁగనియెన్ భూవల్లభుండయ్యెడన్.(ఆం) 42

చ. పరముఁడు కంథరస్థలముపై నిడి వేడుక ముద్దులాడఁగాఁ
గరమున మౌళిగంగయుదకంబులు మెల్పునఁబీల్చి యూఁది శీ
కరములు భూషణేందునకు కారవ (?) తారకలీలఁ జేయు త
త్కరివదనుండు మత్కృతికి దా సుముఖస్థితితోడఁ దోడగున్. (జ)43

సీ. పరిణత ఫణిలతా పత్రంబుఁ గదిసిన
చివురునాఁ జెక్కునఁ జేయి చేర్చి
కందర్పు మదకరి కరముపై జక్కవ
లెఱఁగెనాఁ దొడఁగుచ మిఱియ మోపి,
దవనంబు పొరకలఁ గవిసిన మంచునాఁ
బలుచనిచెమట మైఁగలసి మెఱయఁ
గలువరేకులు మౌక్తికముల నీనెడి ననాఁ
గన్నుల బాష్పంపుఁగణములురలఁ,

గీ. వేఁడి నిట్టూర్పుగాడ్పులు విరహవహ్ని
శిఖలు ప్రబలఁగ వలవంతచింత నొగిలి
యేకతంబున్నదాని రాజేంద్రతనయఁ
గనిరి లతికాగృహంబులో వనజముఖులు. (జ)44

చ. పలుచని చంద్రికారసము ప్రన్నని నున్నని తేట క్రొమ్మెఱుం
గుల తుదలు న్విదిర్చు నెలకొమ్ములకాంతి పసిండి నిగ్గుతోఁ
గలిపి యలంతి వన్నె యిడికాయజునిల్పిన రత్నపుత్రి క
న్నలువ సజీవిఁ జేసెనొకొ నాఁదగు నాతివిభాతి చూడ్కికిన్. (ఆం)45

సీ. పాంథులహృదయముల్ పల్లటంబులు సేయ
దర్పకు పనిచిన దండనంగ,
విరహిమృగంబుల సురిఁగింపఁ దివిరెడు
కాయసంభవుని మొక్కలమనంగఁ
గడునల్గి జైత్రునాగారంబు ముద్రింప
మనసిజు పనిచిన యనుఁగులనఁగ,
సహచరుండగు గంధవహుఁ గానఁగా మీన
కేతను పంచిన దూతలనఁగ,

గీ. నభినవాకార సౌందర్యసుభగ లీల
లతిశయంబుగ మెలఁగుచు నసమబాణు
పుష్పలావికాజనములపోలె నెఱసి
కోమలాంగులు పువ్వులు గోసి రెలమి. (ఆం)46

ఉ. పూవులప్రోవులై చిలుకబోదలు కోయిలపిండు మందలై
తావుల క్రోవులై యలివితానముగానము తానకంబునై
కావను బండఁజాలుటఁ ద్రికాలముఁ గల్గ వరంబుఁ గన్న య
ట్టై వనరాజి పొల్పగుఁ బురాంతిక భూములనెల్లఁ జూడఁగన్. (అం)47

చ. పొదవుగ నెల్లయంగళులఁ బ్రోవులు వోసిన నూత్నరత్నముల్
కడఁక ననేక వేషములు గైకొని వచ్చిన యర్థికోటికిన్

బిడికెఁదులాదిగాఁగ బలివెట్టుదు రప్పురి వైశ్యభామిను
ల్కడపక హస్తకంకణ ఝళధ్వనులొప్పఁగ నెల్లయప్పుడున్. (ఆం)48

సీ. ప్రత్యగ్రరచనాతి భాసురప్రాసాద
నిర్జిత గోత్రావనీధరంబు,
ప్రాకారశిఖరాగ్ర బంధురమణిగణ
ద్విగుణిత తారకా విభ్రమంబు,
పరిఖాజలాంతర ప్రతిబింబిత ద్రుమ
స్మారిత పాతాళ భూరుహంబు,
వరపుష్పసౌరభావర్జిత మధుప శూ
న్యీకృతాశావారణేంద్రగండ,

గీ. మప్సరస్పృహణీయ లీలాతిశయ వి
లాసినీ జననేత్రవిలాసజనిత
కుసుమశరబాణ వైహ్రుత్య మసదృశార్థ
నిర్జితాలక ముజ్జయినీ పురంబు. (ఆం)49

సీ. ప్రాణంబులెడల నభ్యాసంబు సేయు మా
ర్గంబన నిట్టూర్పుగాడ్పులెసఁగ
గవ్యశాలను నేయి గ్రమ్ముకైవడిఁ గామ
శిఖిఁ గ్రాఁగి మైదీగె చెమటవొడమ
మదనునమ్ములు నీరుపదను పెట్టినక్రియ
వాలుఁగన్నులు బాష్పవారి మునుఁగఁ
బగ లేదుటయు నెడఁబదురథాంగము చంద
మునఁ జన్నులుముఖోద్గముగ వడంక,

ఆ.వె. ప్రాణమెదలి నెఱవడి యొడలు (?)
భూషణములతోడి పొత్తు విడిచి
లాఁతులైరి సఖులు లలఁతులు వాయని
ప్రాఁతలైరి నిషధరాజ సుతకు. (జ)50

గీ. బలిమి రాహు సుధాంశుబింబంబు వెఱచి
పాఱఁగడు డాసి వెనుకొను పగిది నొక్క
యెడ సఖులు గూడి చెలరేఁగి యీఁదుచోట
నీలవేణియు మొగమును నెలఁత కొప్పె. (ఆం)51

సీ. భట్టనారాయణ భాషారమాదేవి
లబ్ధవర్ణుల కర్థలబ్ధిఁజేయు,
బాణవాగ్భామినీ ప్రసవమంజరి విశా
రదుల కలంకార రమణఁ జేయు,
రాజశేఖరభారతీజహ్ను కన్యక
సుకవీంద్రులకు భావశుద్ధిఁ జేయు,
మాఘవాణీ శీతమారుతగతి సార
మతులకు రోమోద్గమంబుఁ జేయు,

ఆ.వె. నని యెఱింగి వారియడుగులు దలఁచి న
మస్కరించి దండి మఱి మురారి
వామనుని గుణాఢ్యు క్షేమేంద్రు నిల నలం
కారవిదులఁ దలఁచి గారవమున. (ఆం)52

గీ. భూమి నిండె మింటఁ బూర్ణమై కర్కట
మకర మీనరాశిమహితమైన

హరియశస్సుధాబ్ధియందుల తుంపురు
లనఁగ జుక్కలొప్పె నాకసమున. (ఆం)53

సీ. మకరధ్వజునివిల్లు మనము వాయిని నిడి
నమ లింపుగాఁ జేయు నల్లఁజెఱకు,
మదనుబాణావళి మనము క్రుమ్ముళ్లపైఁ
బొలుపారఁ దుఱిమెడు పుష్పచయము,
మనసిజాతుని యెల్లి మనము వినోదార్థ
మై వచ్చి యాడెడు మావిచిగురు,
మరుతేరి హయములు మనయిండ్లలోఁ బంజ
రంబులఁ బొరలు కీరవ్రజంబు,

గీ. తా ననంగుఁ డట్టివానియలంచుట
యేమి? యతని కడిమి యేమి? యతని
బీరమేమి? ధరణిఁ బిచ్చుక[1] యలుకేమి
వాలఁగ.....నేమి వాలుఁగంటి(?) (జ) 54

సీ. మదవతీ గండూషమదిరాభిషేచన
వడి నంకురించిన వకుళములను,
నతివల మృదుపాదహతి నూత్నకోరక
స్ఫురణఁ గైకొన్న యశోకములను,
సుదతుల క్రేగంటి చూడ్కిపైఁబాతినఁ
దిలకించి యలరిన తిలకములను,
నన్నుల నెవ్వీఁగు జన్నుల సోఁకునఁ
గొమరొంది ననిచిన కురవకముల,

1. పా. యులుమేమి.

ఆ.వె. నెరగఁ జరణములను నెఱకలు విరిసిన
మొగడలందునుండి మొఱయుతేఁటి
కొదమ లెలమిఁ బొంది ఘూర్ణిల్ల నధిక వి
భూతిఁ దనరు చూతపోతములను. (ఆం)55

చ. మరలcగcబోదు రిండ్లకును మా పవునంతకుఁ జేల లోపలం
దిరిగి యొకింత లేఁతవడదేరెడు మోములఁ జెన్ను సేయుచున్
బిరిగొని క్రాలుదృగ్రుచుల పెల్లునఁ జీఁకటి నెల్లఁ బాచినం
దెరువరు లర్థిఁగూడఁ బఱతేరcగc బామర భామినీజనుల్. (ఆం)56

శా. ముత్తా కేకుజముల్పడల్చె? మొగడ ల్మున్నే మహీజంబులం
దొత్తెం? బువ్వులు నిండcగాc బెరిగె నే యుర్వీజముల్? పూcపలన్
మొత్తంబై విలసిల్లె నే ధరణిజంబుల్? కాయలం బండులం
జిత్తానందముఁజేర్చె నే క్షితిజముల్ చెల్వొందcగాఁ జెప్పుమా! (ఆం)57

క. మొగములు విరిదమ్ములఁ గుచ
యుగములు గోకములఁ జూడ్కు లుత్పలముల మం
దగతులు హంసలఁ దోల న
రుగుగతిఁ జొచ్చిరి సతుల్సరోవరమెలమిన్. (ఆం)58

గీ. వామనానేకపము చక్రవాళకుధర
ధాతుతటము గోరాడుచోఁ దరులు విఱిగి
కూలుటయు మింటికెగసెడు ధూళివోలెఁ
బర్వె నెఱసంజ పదుమఱ పట్టుకొనుచు. (ఆం)59

గీ. సతులు చల్లుcబోరాడుచో జలకణములు
నెఱికురులమీఁద నిండి క్రిక్కిఱిసి చెలువ

మమరెఁ గనుఁగొన నింద్రనీలములతోడఁ
గలయఁ గ్రుచ్చినఁ మౌక్తికంబులును బోలె. (ఆం)60

సీ. సారథిశతవృద్ధు చక్రంబు లొనగూడి
జరగవు రథమున సంఘటించి,
యుదకంబుసోఁకునకోర్వని యరదంబు
చేతికి బిరుసైన ఱాతివిల్లు
గఱితాఁకుకోర్వక గడగడ వడఁకుచు
మువ్వంకఁ బోయెడి చివ్వనారి,
మేవు నీరును లేక మెదలాడ నోపక
వర్ణహీనంబైన వారువములు

గీ. నిట్టిసాధనములు నీకు నెట్టులొదవెఁ
ద్రిపురముల నెట్టు గెలిచితి దేవదేవ!
యనుచు నగజాతచెలులాడ నలరుశివుఁడు
చిత్తమిగురొత్త మనల రక్షించుఁ గాత! (ఆం)61

సీ. సుదతులు దస్సినచో నలంతలు వోవ
సొబగుఁడై చలిమిరి చూపి చూపి,
యువిదలు తిలకించి యున్నచో వేడుకఁ
గొలఁది మీఱఁగ నొజ్జఁ గుదిసి కుదిసి,
సొబగులపెనఁకువచోఁ దాన వలఁతి యై
యెఱుకువ వాసన కెక్కి యెక్కి,
వెలఁదులు ముదమున విహరించుచో సోయ
గంబున వీథులఁ గ్రాలి క్రాలి,

గీ. యతులితంబైన శృంగారరతుల నిజ వి
భూతిపొందాస సేసి తత్పురములోనఁ
బవలు రేయును నుడుగక తవిలి తిరుగు
మిండఁడును బోలె మందానిలుండు లీల. (ఆం)62

క. హరగిరి సురగిరి రోహణ
గిరు లీనినకొదమలనఁగ గృహములు పురి న
చ్చెరువగును గుద్యరత్న
స్ఫురణను విలసిల్లి తగినపొడవులతోడన్. (ఇ)63

ఎఱ్ఱయ-కూచిరాజు. (కొక్కోకము.) (జ)

సీ. ఒంట మోహమునఁ గన్గొంట చక్షుః ప్రీతి,
పలుమాఱు నది దలంపంగఁ జింత,
యుడివోనికోర్కిచే నుండుట సంకల్ప,
మొగి గుణస్తుతి నిద్రయుడిగి పొగడ,
విరహతాపంబున వెగడొందుటయె కార్శ్య,
మరుచి యేమిటిమీఁది యాశ లుడుగు,
టెందఱుండియు వారి నెఱుఁగమి నిర్లజ్జ
గమనంబు తనయిల్లుఁ గదలి చనుట,

గీ. వలపు తలకెక్కి మది తన వశము గాక
పరవశత్వంబుచే డిల్లఁబడుట మూర్ఛ,
పొందు లేకున్నఁ బ్రాణంబు పోవుననుట
మృతియు, నని దశావస్థలగతులు నొప్పు. (జ)64

క. చూచుట, తలఁచుట, కోరుట,
కాచుట, కృశ మౌట ,రుచులు గానమి, సిగ్గున్

ద్రోచుట, నడచుట, మూర్ఛా
ప్రాచుర్యము, మరణమనఁగఁ బదియు నవస్థల్. (జ)65

సీ. పట్టెకంకటి దూదిపఱుపు ముక్కలిపీఁట
యగరుధూపము వెలు వైనదివ్వె,
పూలు గంధము గంధవొడి పున్గు బరణియ
జాలవల్లిక వన్నెమేలుకట్టు,
తమ్మపడిగ పాన్పు తలగడ చిటిచాఁప
సానఱా యడపంపుసంచి గిండి,
గొడుగు పావలు గాజుగుడిగి సున్నపుఁ గ్రోవి
గంధపుఁజిప్ప బాగాలబరణి,

గీ. గిండిచెంబును చిరుతేరగిన్నె బోన (?)
నిలువుటద్దము వీణియ చిలుక సురఁటి
మిద్దెయిల్లును ముంజూరు మిగిలినట్టి
పంచటోవరి గల కేళిభవనమునను. (జ)66

సీ. పర్వతతరునదీపక్షినామంబుల
నే కన్నెఁ బిలిచెద రింటివారు?
పొడవు కొంచెము వక్రమును బొందునే కన్నె
....వక్రములు తొడలు?
పెదవియు నధికంబు పింగళమై గుంట
కన్నులు గల్గి యే కన్నె మెలఁగుఁ?
గలకంఠమును బాదకమలంబులును గడుఁ
గఠినంబులగుచునే కన్నెకమరు?

గీ. నిదురవోవంగ నవ్వుచు నిడుద యూర్పు
లడర నే కన్నె లేడుతు రశనవేళ?
మీసములు గల్గి చనుదోయిమీఁద రోమ
ములును గల్గును నే కన్నె బొసఁగ దదియు (జ)67

సీ. పొగకంపు గలుగక మిగులు వెచ్చన గాక
తెలివైననీటను జలకమాడి,
కరము పల్చన నున్నఁ గాక పిప్పియుఁ గాక
మృదువైనగంధంబు మేననలఁది,
గడితంబు జిలుఁగుగా కరవడు సైన(?)
పంచపై వలిపదుప్పటముఁ గట్టి,
చెమ్మ వల్వక వన్నె చెదరక వాసనఁ
గులుకుపువ్వులు దోఁపి కొప్పుముడిచి

గీ. మదనరతి కోవిదులు పీఠమర్దకాది
విటులు సల్లాపములు చేసి వేడ్కసేయ
మోహనాకారుఁడై మరుమూర్తి వోలెఁ
బల్లవుఁడు కేళిమందిరాభ్యంతరమున. (జ)68

సీ. వనరుహానన మనోవాక్కాయకర్మల
ధవుని దైవముఁగాఁగఁ దలఁపవలయుఁ,
బ్రత్యుత్తరములీక పనియేమి చెప్పినఁ
జెవిఁజేర్చి వేగంబె చేయవలయు,
నత్తమామలచోట నాప్తభృత్యులయెడ
మాయాప్రచారముల్మానవలయుఁ
బ్రతివాసరంబు శోభితవృత్తిచే నిల
యంబు గోమయముచే నలుకవలయు,

... ...
... ...
... ...
... ... (జ)69

సీ. వలిపపయ్యెదలోన నిలువక వలిగుబ్బ
చనుదోయి మెఱుఁగులు చౌకళింపఁ,
బగడంపువాతెఱపై నొకించుక డాఁగి
మొగమునఁ జిఱునవ్వు మొలకలెత్తఁ,
గొలుకుల నునుగెంపుఁ జిలికించి క్రొవ్వాఁడి
దిట్ట చూపులు దలచుట్టుఁ దిరుగ,
నునుగొప్పులోపల నునిచిన పువ్వుల
తావి పైకొని తుమ్మెదలను బిలువఁ,

గీ. దొడవులకు నెల్ల దొడవైనతొడవుతోడ
వలపులకు నెల్లఁ దనమేను వలపుఁ దెలుపఁ
బరఁగు కామిని తనవామపార్శ్వమునను
గదియఁగా వేడ్క లెంతయుఁ గడలుకొనఁగ. (జ)70

సీ. హేమవర్ణంబైన నిందీవరద్యుతి
యైనను దనుకాంతిఁ బూనవలయుఁ
జరణంబులును హస్తసరసిజంబులు గోళ్ళుఁ
గనుఁగొనలును నెఱ్ఱ గలుగవలయు,
సరసముల్ మృదువులై చక్రాబ్జము ల్చిహ్నా
కములైన వరపాద కరయుగములు,
సమము బింకమునైన చనుదోయి, నల్లనై
కడలొక్కకొలఁదైన కచభరంబు,

గీ. భోజనము నిద్రయును గొంచెమును మొగంబు
సుదరమును జాలఁ బలుచనై మృదులతనువు
నధికశీలంబుఁ గలకన్య యర్థ్వాఁగఁ
జాటి చెప్పిరి పరిణయ శాస్త్రవిదులు (జ)71

ఎఱ్ఱయ-కూచిరాజు. (సకలపురాణసారము.) (జ)

ఉ. నీరజనేత్ర, కృష్ణమృగనేత్ర,నవారుణ నేత్ర, దృష్టివ (?)
న్నీరదగాత్రు, వేదగణనిర్మలసూత్రుఁ బురాణభారత
స్ఫారకథాచరిత్రు ఘనపాపనికుంజలతాలవిత్రు దు
ష్పారతపస్సమాధి జితశత్రుఁ బరాశరపుత్త్రుఁ గొల్చెదన్. (జ)72

ఎఱ్ఱాప్రెగడ - పెదపాటి. (కుమారనైషధము.) (జ)

సీ. అడియాసలే కొల్పి యఱవీసమును నీక
యాడుచుండును చేతికందినట్ల,
మొనసి పద్దులఁ బ్రోఁకలను (?) వెంటబెట్టుక
మమ్మరించును తనయెమ్మెలెల్లఁ
గప్పువెట్టినపండ్లు గానరాఁ బల్కుచు
నెఱవుసొమ్ములుచూపి ముఱియునుఱక
యెన్ని లే వకట తా నీడేర్చినవి యిండ్లు
మాటికిఁ జెప్పుకో నేటి కనుచు,

గీ. రాగిపైఁ బూఁతపూసిన రవణములును
[1]నెఱయలచ్చరిపండ్లకట్టులును జమిరి

1. సరిగాలేదు.

నట్టిప్రాంతల చుట్టలు పెట్టిపెట్టి
తగిన వలదన్న మానక దాఁచఁబెట్టుఁ
జెప్ప రోఁతలువో వీనిసేఁతలెల్ల. (జ)73

సీ. అలరెడు ఱెప్పలల్లార్చినయందాఁక
నినిమిషకన్యఁ గా దనఁగ వశమె?
యమృతంబు చిలుక మాటాడినయందాఁకఁ
గనకంపుఁ బ్రతిమ గా దనఁగ వశమె?
నడుఁగక యడు గెత్తి నడచినయందాఁక
గొనబుపూఁదీగె గా దనఁగ వశమె?
కలికి తనూరేఖఁ గదిసి కన్గొను దాఁక
ఘన వనలక్ష్మి గా దనఁగ వశమె?

గీ. యువిద సఖిమీఁద వెడ వ్రాలియున్నదాఁక
నొనరు తొలుకారు మెఱుఁగు గా దనఁగ వశమె?
వెలఁదిగుణములు సఖులచే వినినదాఁక
నంగసంభవుమాయ గా దనఁగ వశమె? (జ) 74

చ. అలికులమెల్ల వేణియును హంసములెల్లను మందయానముల్
జలజములెల్ల నెమ్మొగము జక్కవలెల్లను జన్నుదోయి యా
పులినములెల్లఁ బెన్పిఱుఁదు పుష్పములెల్లను మేనివాసనల్
పొలఁతుక నాక్రమించుకొని పోయె నవన్నియు నన్నివంకలన్. (జ) 75

సీ. ఈశుచేఁ గాంచి సాహిత్యవిద్య ధరిత్రి
నిల్పినయట్టి పాణిని భజించి,
శ్లోకార్థమునఁ జంద్రజూటు మెప్పించి యి
ష్టార్థముల్గొన్న మల్హణు నుతించి,

గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచేఁ గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁ దలఁచి,
శతకంబుఁ జెప్పి భాస్కరుని మెచ్చఁగఁ జేసి
యురుదేహుఁడైన మయూరుఁ గొలిచి,

గీ. భవుని మెప్పించి కన్నులు పడసి తెచ్చి
వనితకిచ్చిన కాళిదాసునకు మ్రొక్కి
హరుని వినుతులచే బాసలాడఁజేసి
నట్టి ధట్టుని నన్నయభట్టుఁ బొగడి. (జ)76

క. ఉడురాజు కొలువు దీరిన
నుడుగణ పరివారసమితి నొఱపుగ ననుపన్
వడివచ్చు కటికవాఁడనఁ
బొడచూపెన్ వేగుఁజుక్క పురుహూతు దెసన్. (జ)77

చ. కలసి యొకళ్లొకళ్లు కసుగందని వేడ్కలఁ జూచువేళ ఱె
ప్పలు మఱువయ్యెనే నవియ పాయుట, తత్సుఖపారవశ్యులై
పలుకకయుండుటే యలిగి పైకొనకుండుట, యంతె కాని తొ
య్యలియు విభుండుఁబాయుటయు నల్గుట నాఁగ నెఱుంగరెన్నఁడున్.
(జ)78

క. కురువింద వజ్రమయ గో
పురకాంతులవలనఁ బ్రొద్దుపోకలు రాకల్
పరికింప నరిది యయ్యును
సరసిజకైరవ వికాస సంపద దెలియున్. (జ)79

సీ. కొమరువెన్నెలమోసు నమలిప్రాణేశ్వరు
కొసఁగి యిం పొనరించు నొక చకోరి,

పరపువెన్నెల గుజ్జు బంతెనగూళ్లాడు
నోలి నెచ్చెలులతో నొక చకోరి,
పాటైనవెన్నెల తేట కేళాకూళి
నోలలాడుచు నుండు నొక చకోరి,
గట్టివెన్నెల చల్దిగాఁ గట్టి వల్లభు
నుదురాజుకడకంపు నొక చకోరి,
గీ. చేగవెన్నెలక్రొవ్వు భంజించి విందు
లొనరఁజేయును జుట్టాల కొక చకోరి
పండువెన్నెలపేస మేర్పఱిచి పతికి
నుబ్బుగా నిచ్చు వేకువ నొక చకోరి. (జ)80
సీ. తంగేడు జెముడుకుఁ దామరుమ్మెత్తకు
గన్నేరువేళ్లకుఁ గరకకాయ,
ముసిఁడికి శుంఠియుఁ బసుపు సున్నమునకుఁ
దెఱఁగొప్పఁ బొగడకుఁ దెల్ల యుప్పి
వట్టివేళ్లకుఁ బత్తి వావిలి కొడిసెకు
నేయి పాలకును వేన్నీళ్లు దలఁప
జీడికి సెనఁగ మించిన వసనాభికి
జిట్టివేళ్లను నల్లజీలకఱ్ఱ,
గీ. తైలశశులకు జిల్లెడుపూలనీళ్లు
పనసపంటికి నూనె యావడకు ముస్తి
మిరియ మరఁటికిఁ దెగడకు నరయఁదుమ్మ
లదరు వెలితుమ్మ నేలతంగెడుకు వైరి. (జ)81
సీ. తొలిదొలి గోసిన తోరంపుఁ గ్రొవ్విరు
లించువిల్తునకు మీఁదెత్తి మ్రొక్కి

పద్మపరాగంబుభసితంబు మంత్రించి
పువ్వారుఁబోఁడికిఁ బొట్టువెట్టి,
సంపంగితేకుల సర్పంబు లిఖియించి
రాజాస్యకరమున రక్ష గట్టి
నెఱిఁ బచ్చనివి యెఱ్ఱనివి యైన వౌనగూర్చి (?)
బడసి పుష్పంబుల బడిమి పోసి,

గీ. మదచకోరంపు మఱక నేమఱక ద్రిప్పి
పడఁతికిని దమ్మికప్పెర వెడలఁజేసి
చెలఁగి పూఁదేనియలఁ దేఁటిసిద్ధులకును
వెలఁది యెదుటను జూఱ గావించె నపుడు (జ)82

సీ. పులుసొఱ్ఱచేఁదు నుప్పును దీపు నొగరును
గణుతింపఁ భాగాధికములుగాక,
చిముడంగఁబాఱక చిక్కనై యిగురక
కాటువోవక మఱి కలఁతవడక
యుడికియు నుడుకక యుండి నిక్కమ్మక(?)
పసరువేయక పరిపాటిచెడక,
సంబారములతోడి సంబంధ మెడలక
పొగుపువాసన విరిపోటుగాక,

గీ. వింతలై జిహ్వకును రుచుల్విస్తరిల్లఁ
దగు పదార్థంబులెడనెడఁ దాము తామ
భోక్తలకు భోజనాసక్తిఁ బొడమఁ జేయ
నిండువేడుకఁ గూరలు వండనేర్తు. (జ)83

సీ. మన్మథదివ్యాగమమున కోంకారంబు
భూతేశు నౌదల పువ్వుదండ,
యల్పశృంగారరేఖార్గళకుంచిక
యధికతమో దంతికంకుశంబు,
విరహిణీజనమర్మవిచ్ఛేదకర్తరి
యంబర క్రోడదంష్ట్రాంకురంబు
తారకామౌ క్తికతతికి నంచితశుక్తి
దగు నంబునిధికి ముత్యాలజోగు,
గీ. మారుపట్టాభిషేకార్థవారికుంభి
చిత్తజుని కోటలగ్గ దంచెనపుగుండు
నాఁగ నానాఁటికభివృద్ధి నారుకొనిన
చంద్రుఁడుదయించెఁ గాంతి నిస్తంద్రుఁడగుచు. (జ)84

సీ. లావణ్యరేఖావిలాస లీలాకళా
శాసిత సూనశరాసనుండు,
కుంభినీవహనవిజృంభదో స్స్తంభ సం
భావితాశాంతదంతావళుండు
[1]దారాక్ష దానాంబుధౌత యాచకజాల
దుర్దమదుర్వ్యథాకర్దముండు,
నీహార సురవాహినీహార నారద
శారదనీరద స్వచ్ఛయశుఁడు,
గీ. వినుతిసేయంగఁ దనుజ దిగ్విజయలటహ
పటహ నిర్ఘణనిర్ఘాత పటలచటుల

---

1. ధారాక్త?

ఘోరనిర్ఘోషవినమిత కుమతవిమత
కులకరన్య స్తవిస్తృత నలుఁడు నలుఁడు (జ)85

సీ. విరిదమ్మి సురఁటుల విసరకే యెలనాఁగ!
యుష్ణాంశుచెలులవి యుడుకుచల్లు,
వెలఁదిముక్తాహారములు వైవకే సఖి!
యౌర్వాగ్ని తోఁబుట్టులవి యలంచు,
... ...

గీ. చెలఁగి పన్నీరు చల్లకే కలువకంటి!
రాహుదంష్ట్రలు సోఁకిన రాజుమేని
కసటుచేఁ బ్రోదియగునది కాదు మిగులఁ
గాన యవియెల్ల నబల! నీ గతికిఁ దెచ్చె. (జ)86

సీ. శాత్రవభుజగభుజంగమ శాత్రవ
శాత్రవ నృపబల సంగరముల,
రిపుపద్మవనపద్మ రిపురిపుప్రళయ ధా
త్రీనాథపురవర త్రిపురములను,
విద్విష్టగిరిగిరి విద్విష్టవిద్విష్ట
మండలాధీశ భూమండలముల,
వైరికైరవ వనకైరవ వనవైరి
వైరిభూపాల కాంతారములను,

ఆ.వె. బొంగడంపఁ ద్రుంపఁ బొగిమార్పఁ గాల్ప నౌ
ర్వానలుండు (?) వృషాంకబాణ
పటుతరానలుండు ప్రళయానలుండు ద
వానలుండు ధరణి నా నలుండు. (జ)87

సీ. శ్రీ బయల్పడకుండఁ జికురముల్దమకప్పుఁ
గుచచూచుకములకుఁ గొంత యిచ్చెఁ,
లేమి దోఁపకయుండ లెస్సఁగా నడిమికిఁ
గుచములు తమకల్మిఁ గొంత యిచ్చెఁ
దనువల్లికిని దృష్టి దాఁకకుండఁగ సాధు
దంతముల్ తమ కాంతిఁ గొంత యిచ్చెఁ,
(?) దరబసిరింతలై దాఁటకుండఁగఁ దమ
యలసత చూడ్కుల కంఘ్రులిచ్చె,

గీ. నంగకము లొక్కమై నున్న సాంగములను (?)
కలిమిలేములు దమలోన సలకరించె
నరయఁ బుత్రోత్సవమున కాయత్తపడనొ
యనఁగ సతిమేన గర్భచిహ్నములు దోఁచె (జ) 88

సీ. శ్రీ సిద్ధిరస్తు శాసితవైరిమండల!
విజయోఽస్తు భువనైకవీరవర్య!
అభ్యుదయోఽస్తు సాహసబలసామగ్ర్య!
కల్యాణమస్తు నిష్కలుషహృదయ!
శుభమస్తు కారుణ్యవిభవసముజ్జ్వల!
బ్రహ్మాయురస్తు భూపాలతిలక!
అభివృద్ధిరస్తు మహౌదార్యభూషణ!
చిరకీర్తిరస్తు భాసురగణాఢ్య!

గీ. తుష్టిరస్తు నిజాంకనిర్ధూతకలుష!
పుష్టిరస్తు జగత్త్రయీపూతచరిత!
భద్రమస్తు మహీభారభరణ! నీకు
నధికతేజోఽస్తు తే నిషధాధిరాజ! (జ)89

ఎఱ్ఱాప్రెగడ - పెద్దపాటి. (మల్హణచరిత్ర) (జ)

సీ. కువలయ కమలాభినవమనోజ్ఞంబయ్యుఁ
బంకజీవన పరిప్లవము గాక,
ఘనసారపున్నాగ కమనీయమయ్యును
గితవదుష్కళి (?) సంయుతము గాక
సాధుదాన ప్రౌఢి యూధపంబయ్యును
విశ్రుత ఖర సమన్వితము గాక,
రాజితోత్తమ జాతిరత్నాంకితంబయ్యు
శృంగారవిట విదూషితము గాక,

గీ. వర సరోవరచయమును వనచయంబు
నృపచయంబును దివ్యమంటపచయంబు
నెలమిఁ దనుఁబోలె ననఁ బొగడ్తలు వహించె
భువనసారంబు కల్యాణపురవరంబు. (జ)90

చ. గములగు పద్మరాగములఁ గ్రమ్మమరీచులు చౌకళింపఁగా
గమలవనంబులెన్నఁడు వికాసము గుందవు వజ్రమౌక్తికా
సమరుచి చంద్రికం గుముదసంఘములుం గసుగందకుండునాఁ
గొమరగు దివ్యరత్నమయ గోపురవైభవమెన్న నేటికిన్. (జ)91

సీ. పగడపుఁగంబాల పచ్చటోవరియును
నపరంజి కాళంజి యలఁరుబాన్పు,
బంగారుసకినెల పట్టెమంచంబును
వజ్రపునునుజాల వల్లికయును
గుంకుమతలగడ ల్గొజ్జంగిపూఁదెరల్
దరమైన చంద్రకాంతంపుగిండి,

చౌసీతిరతముల సవరనిమేల్కట్టు
దీపించు మాణిక్య దీపకళిక,
గీ. పొసఁగఁ గర్పూరవేది కప్పురపుసురఁటి
నిలువుటద్దంబు రతనంపు నెత్తపలుక
తళుకుదంతపు బాగాలు కలికిచిలుక
గలిగి యొప్పారు చవికెలోపలికి నెపుడు. (జ)92

కసవరాజు - తేళ్ళపూఁడి. (కళావతీశతకము) (ఇ)

క. ఆ కంజానన యుపరతి
కాకాశము వడఁకెఁదారలటునిటు పడియెన్
బోకైన (గి)రులు గదలెను
భీకరమగు తమము చంద్రబింబముఁ గప్పెన్. (జ)93

చ. గురు కుచకుంభముల్గదలఁ గ్రుమ్మడి వీడఁగ రాలఁగ్రొవ్విరుల్
కర మణికంకణక్వణన కాచనగధ్వను(?) లుల్లసిల్లఁగా
భరతపుఁబట్ట కైవడిని బాదికిఁ జేరెడి వెల్చెలాగునన్ (?)
బరిపరి రీతులం జెలఁగు భంగులు మెత్తుఁగదే కళావతీ! (ఆం) 94

చ. ప్రకటితలీలఁ గీ లెదలి పాపటముత్తెపుఁ జేరు మోముపైఁ
దకపికలాడఁ గ్రక్కదలు దంతపుఁ గమ్మలకాంతి మొత్తమై
వికచ కపోలభాగముల వెన్నెల గాయుచునుండ నీవు నన్
... ... లాగులు మెత్తుఁగదే కళావతీ! (ఇ) 95

కేతన - మూలఘటిక. (ఆంధ్రభాషాభూషణము) (జ)

ఉ. మెచ్చుఁడు మెచ్చవచ్చునెడ, మెచ్చకుఁ డిచ్చకు మెచ్చు రానిచో,
మెచ్చియు మెచ్చు ద్రింగకుఁడు, మెచ్చక మెచ్చితిమంచుఁ గ్రుచ్చులై

మెచ్చుకుఁ, డిచ్చు మెచ్చు గని మెచ్చుఁడు, మెచ్చొకమానమైనచో
మెచ్చియు మెచ్చకుండకయు మెచ్చుఁడు, సత్కవులార! మ్రొక్కెదన్[1]
(జ)96

కేతన ప్రెగడ - భాస్కరుని. (కాదంబరి.) (ఇ)

శా. గంధర్వాత్మజ రాజుఁ జూచెఁ బతియుం గాదంబరిం జూచెఁ ద
ర్పాంధీభూతమనస్కుఁడై మరుఁడు విల్లందెన్ బ్రసూనోల్లస
ద్గంధంబొప్పఁగ నెక్కువెట్టి గుణనాదంబాని పుష్పాస్త్రముల్
సంధించెన్ దెగఁబాపి యేయఁ దొడఁగెన్ సవ్యాపసవ్యంబుగన్. (జ)97

సీ. దీని లోపలఁ గొన్నిదినములుండిన నుష్ణ
కరుఁడైన నట శీతకరుఁడు గాఁడెఁ?
దీని లోఁతెఱిఁగినఁ దా నంబురాశిలోఁ
గాదని జలశాయి గాఁపురాఁడె?
దీని తీయనినీరు దివిజులు త్రావి చూ
చినఁ దమయమృతంబు చేఁదు నారె?
దీని తోయమ్ములఁ దీర్థమాడిన నెంత
పాపాత్ములును మోక్షపదవిఁ గనరె?

ఆ.వె. యనుచుఁ గొలనినీటి యతిశీతలత్వంబుఁ
బఱపు పెంపుఁ దీపుఁ బావనతయు
మనుజనాయకుండు గొనియాడి పడివాగె
త్రాట హయముఁ దిగిచి తఱియఁజొచ్చె. (ఇ) 98

1. ఈ పద్యము ముద్రితమగు నాంధ్రభాషాభూషణమునఁ గానరాదు. తాళపత్ర ప్రతులందును గానరాలేదు.

కేతన - (కువలయాశ్వచరిత్ర) (ఆం)

ఉ. కోటతనర్పు చూడ్కుల కగోచరమయ్యెను తేరు మీఁదఁ బ
ల్మాటును నేఁగుచోటఁ దగులం బడమిన్ రవిమండలంబు నీ
పాటిదయన్‌తలంపునకుఁ బట్టగుచున్నదిగాక దీనికిం
బాటి యనంగ గుజ్జనఁగఁ బట్టులె యయ్యుదయాస్తశైలముల్. (ఆం)99

కొండయ - బొడ్డపాటి. (చాటువు) (జ)

సీ. కదఁగి యెక్కడనైనఁ గదలని యరదంబు
నరదంబుపై నిల్చినట్టి విల్లు,
వింటికిఁ గాఁపుగా విహరించు చక్రముల్
చక్రములను బ్రొద్దుజరపు శరము,
శరమునఁ బొడమిన చక్కనిసారథి
సారథిమొగమునఁ జాఁగు హరులు,
హరులసామర్థ్యంబు నరసిన శింజిని
శింజినిఁ దరిత్రాడు సేయు బలముఁ,

గీ. బొందువడఁ జేసి దైత్యులపురములేసి
యఖిలజగములు రక్షించునట్టి జోద
వనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్ను ననుదినంబు
నంగభవభంగ! తిరుకాళహస్తిలింగ! జ)100

సీ. తొమ్మిదితునుకల నెమ్మిఁ గూర్చినతేరు
సరిజోకఁ గూడని చక్రయుగము,
నొకముఖంబున గద్ప నోపనిసారథి
రూపింపరాని వారువపు సమితి,

బెడిదంపు దెగలకుఁ బెలుచైన విలుకమ్మి
గాలిచేఁ బ్రొద్దులు గడపు నారి,
పదివంకలై చాయఁ బాఱనిబాణంబు
పడిబత్తెములులేని భటగణంబుఁ.

గీ. బొందువడఁ జేసి దైత్యుల పురములేసి
యఖిలజగములు రక్షించునట్టి జోద
వనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్ను ననుదినంబు
నంగభవభంగ! తిరుకాళహస్తిలింగ! (జ)101

సీ. దేహంబు మిక్కిలి తిరమైన రథముగా
ఘననేత్రయుగము చక్రములు గాఁగ,
నూర్పులశ్వంబులై యొప్పారుచుండఁగఁ(?)
దొరయు పళ్చెరము సూతుండు గాఁగ,
సర్వాంగ మతిఘోర సాయకంబది గాఁగ
సొరిదిఁ గుంతలములు జోడు గాఁగ
దలమైనవిహరణస్థలము కార్ముకము గా
నలువైన హారంబు నారి గాఁగ,

గీ. నన్నియును నీ మహత్త్వంబ యగుటఁజేసి
లీలఁద్రిపురంబులేసి గెల్చితివి గాక!
నీకు నొరులు సహాయులై నిలువఁగలరె?
యంగభవభంగ! తిరుకాళహస్తిలింగ! (జ)102

కొమ్మయ - నిశ్శంకుని. (వీరమాహేశ్వరము) (ఆం.)

సీ. ఎనిమిదిరూపంబులేకమై కనుపట్టి
దీపించు నెవ్వాని దివ్యమూర్తి?

గణుతింపఁ దగు దేవగణముల యాఁకలి
వెసఁదీర్చు నెవ్వాని నొసలికన్ను?
రాజసంబునఁ జొరరానిచోటులు సొచ్చి
వడి మేయు నెవ్వాని వాహనంబు?
నాణెమై యఱువదినాల్గు పీఠములందు
రాణించు నెవ్వాని రాణివాస?

గీ. మదిఁ గనుంగొనఁ బాయ రానట్టి మోహ
మిచ్చ నొదవించు నెవ్వాని యిల్లు విల్లు?
బెరయు నెవ్వానిపలుకులు బేసి యగుచు?
నెందు నెవ్వాని సేవింతురెల్లసురులు? (అం)103

సీ. కడిఁదియుద్ధంబులఁ గదిసి యాఁకలి దీఱ
మించుఁజూపుల నారగించువాఁడు,
గడియసేపైన నొక్కెడ నూరకుండక
త్రిభువనంబుల సంచరించువాఁడు,
నూఱుతంత్రులవీణె నూతనంబగు క్రియా
హేవాకమొప్ప వాయించువాఁడు
గోర్లుదాఁటించి నిర్నిమిత్తంబు (?)
వీఁకునఁ బోరు గావించువాఁడు,

గీ. మునివరేణ్యుఁడు పద్మగర్భునికి నింపు
కొనలు సాఁగంగఁ బుట్టిన కొడుకుఁగుఱ్ఱ
చనియె శర్వాణిఁ గొలువంగఁ దనువిలాస
శారదాంబుద వర్ణుండు నారదుండు. (అం)104

మహాస్రగ్ధర.

కని రా బ్రహ్మాచ్యుతాదు ల్ఘనకనకలతాగ్రంథిసంబంధి జూటా
వనిఖేలద్బాలచంద్ర స్వయముపచయ కృద్వర్ణనీయ ప్రభా సం
జనిభాస్వత్ఫాలభాగస్థలసితభసితస్థాపక శ్రీసమగ్రా
నన పద్మున్ బుణ్యసద్మున్ జరణనతవిపన్నాశు నా నందికేశున్.
(ఆం)105

సీ. కమలజాండంబులు కందుకంబులు సేసి
యొండొండc దాటింప నోపువారు,
విలయవహ్నులcబట్టి వెసదండలుగ గ్రుచ్చి
యురమున ధరియింప నోపువారు,
తివిరి సంహారభైరవునైనc బొరివోవ
నొక మాత్ర ససిమాల్ప నోపువారు,
కాలచక్ర క్రియాఘటనంబుc ద్రిప్పి యొం
డొకలాగు గావింప నోపువారు,

గీ. ప్రమథవీరులు వివిధరూపములతోడ
హసన లను ఘనతాపనాద్య లఘుగతులు (?)
వెలయc గోటానకోటులు కొలిచి వచ్చి
రతcడు హరుc గొల్వ నేతెంచు నవసరమున. (ఆం)106

సీ. కఱకుc జీcకటుల మూcకలు నుగ్గునూచగా
నుఱిచి నూఱక త్రాగు నెఱతనంబు
పొట్టేటిరాయని బొళయంబుc గదలించి
వాహ్యాళిc గదలెడు వైభవంబు,
క్రతుభాగములు దెచ్చి కైతప్పు గాకుండ
వేల్పులకందిచ్చు వెరవుసొంపు

మూఁడుమూర్తులు దాల్చి మురువుతో జన్నంపు
వేదిపైఁ గొలువుండు విభ్రమంబు,

ఆ.వె. నీకుఁ జెల్లు నొరుల నీతోడిసాటికిఁ
బేరుగ్రుచ్చి యెన్నలేరు జగతి
వశమె నిన్నుఁ బొగడ స్వాహావధూ కుచా
భ్యున్నతప్రకాశ! యో హుతాశ! (అం)107

సీ. కల్పాంతవార్ధి మోఁకాలిబంటిగ నే య
తీశ్వరుఁ డొంటిమైఁ దిరిగినాఁడు?
వటపత్రవీథి నెక్కటి యున్న బాలు నే
తాపసాధిపుఁడు ముద్దాడినాఁడు?
తనపేర నే తపోధనమౌళి సుస్థిర
స్థితిఁ బురాణంబు సంధించినాఁడు?
హరుని మెప్పించి సంహారకాలుని జయో
న్మాద మే మునిరాజు మాన్చినాఁడు?

గీ. కనియె నటువంటి సంయమీంద్రుని మహాత్ముఁ
దనయునిఁగ నమ్మృకండుని ధర్మపత్ని
సహజ శివభక్తిరతుని విశ్వప్రసిద్ధ
ననఘకీర్తి మార్కండేయుఁ డనెడువాని. (అం)108

సీ. జడివట్టుపడగలు, పడగలమీదిచోఁ
గదలెడికండ్లును, గండ్ల నడుపు
సూత్రించుజోడును, జోడుపైఁ జరియించు
బంట్లును, బంట్లకుఁ బాయ రాని

ధనువును, ధనువుతోఁ దగిలినయరదంబు,
నరదంబుక్రిందికి నరుగు నారి,
నారి నిద్రించుబాణము, బాణమొదవించు
సూతుండు, సూత సంజాత హరులు,

ఆ.వె. గాఁగ నద్భుతార్థకర పదార్థావళి
యుల్లసిల్ల నొప్పుచున్నదిపుడు
త్రిపురహరణ కరణదృఢదత్తధీర మ
నోరథంబు దేవ! నీరథంబు (ఆం)109

సీ. తల్లిదండ్రులతోడి తగు లొల్లకుండియుఁ
దల్లిదండ్రులతోడి తగులు వలచి,
కందర్పుమీఁది యక్కటికంబు సెల్లియుఁ
గందర్పుమీఁది యక్కటిక మొదవి,
సంసారకేళి ప్రసక్తిఁ బోఁదట్టియు
సంసారకేళి ప్రసక్తి గలిగి,
సగుణవిశేష యోజనముల్లఘించియు
సగుణవిశేష యోజనము మరఁగి,
గీ. సగము పురుషుండు కంజాక్షి సగము గాఁగ
నర్ధనారీశ్వరాకృతి ననువుపఱచి
హరుఁడు తల్లింగమధ్యంబునందు నుండి
హరివిరించుల కంతఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. (ఆం)110

సీ. దైతేయకాంతల తళుకుఁగెమ్మోవుల
వీటికాశ్రీలకు వీడుకోలు,
వేల్పుటిల్లాండ్రక్రొవ్విదపుఁ జన్నులమీఁది
యలువుఁబయ్యెదలకు నిలువనీడ,

విశ్వజగత్త్రయీ విజయలక్ష్మీగాథ
బిరుదోత్సవములకుఁ బెండ్లివిందు,
పరిపంథివాహినీ పరిచితపరిభవ
ప్రాప్తి సంకటముల పాయుత్రోవ,

గీ. సేసి యెయ్యది విలసిల్లుఁ జిత్రమహిమ?
నది ప్రయోగింప నెత్తె నయ్యచ్యుతుండు
విలయసమయ సముద్భూత విపులదహన
దారుణస్పర్శనంబు సుదర్శనంబు. (అం)111

ఉ. నన్నయభట్టుఁ గావ్యరచనావిధిఁ, దిక్కనసోమయాజి న
చ్ఛిన్న మహత్త్వ సంవిహితశేముషి, నెల్లయప్రెగ్గడన్ సము
త్పన్న నవప్రబంధరసభావన, నింపునఁ బ్రార్థనాంజలుల్
మున్నుగ నాత్మలోఁదలఁతు మువ్వుర మువ్వురఁబోలుపుణ్యులన్[1].
(అం)112

సీ. పులినంబుతొలుచూలు పుండరీకాక్షుని
యవతారభేదంబు కవులరాజు
బహుపురాణగ్రంథ భారతసంహితా
పరిగుంభనక్రియా పండితుండు,
కట్టివన్నియవాఁడు కౌరవాన్వయకర్త
శ్రుతులేర్పఱించిన సూత్రధారి,
సిద్ధనీవారముష్టింపచాధ్యక్షుండు
శుకునికూరిమితండ్రి సకలవేది.

1. నిశ్శంకుని కొమ్మయ శివలీలావిలాసములోనిది.

గీ. కాళికేయుండు యోజనగంధిపట్టి
తత్త్వనిర్ణేత ఘనతపోధర్మరాశి
నైమిశారణ్య మునిసభాభూమికెలమి
నేఁగె నొకనాఁడు వ్యాసమునీశ్వరుండు. (ఆం)113

సీ. పులుఁగురాయఁడు తమ్మికొలఁకుల చెలికాని
బండిబోయనితోడి పాలివాఁడు,
పన్నగస్త్రీలకు బాలిండ్ల పసుపాప
మగిడింప నోపిన మగలమగఁడు
దంభోళి కొకయాకతాఁకుఁ గానిక సేసి
యమృతంబుఁ దెచ్చిన యవఘళుండు
వినతముద్దులపట్టి వనధిచెంగట బోయ
పల్లె నాఁకలిగొన్న భవ్య బలుఁడు

గీ. పక్షములు దాల్చి వచ్చిన పసిఁడికొండ
యట్టు విలసిల్లు మేటి వాహనము గాఁగ
నడచె హతశేషదేవసైన్యములు దాను
నసురకులమర్దనుండు జనార్దనుండు. (ఆం)114

సీ. పైఁడిచాయలతోడి పక్షసంపుటముల
మెలఁగు తేజులతేరు గలుగునతని,
మొకరితుమ్మెదలకు మకరందరసధార
లొసఁగు పీఠమునఁ గూర్చుండునతని,
సత్కవీంద్రుల మానసములలో విహరించు
కొమరాలి కింపులు గులుకునతని
దిక్కులు నాల్గింట లెక్కదప్పక యొప్పు
నాననంబుల మాటలాడునతనిఁ

గీ. గనిరి యింద్రానలాంతక దనుజ వరుణ
పవన భవసఖేశాన పూర్వకము గాఁగ
నమరులందఱు మధుకైటభాసురేంద్ర
మదవిమర్దక నాభిపద్మజుని నజుని. (ఆం)115

సీ. ప్రణవ పీఠికనెక్కి భాసిల్లు నే దేవి
యామ్నాయహేమహర్మ్యాగ్రవీథిఁ?
జరియించు నే దేవి సహజారుణజ్యోతి
రానందమూర్తియై బ్రహ్మనాడి?
నే దేవి తవణిల్లు నిచ్ఛాక్రియాజ్ఞాన
శక్తిభేదమున విశ్వంబునిండి?
తోడునీడయుఁ బోలెఁ దులకించు నే దేవి
యెల్లకాలంబు విశ్వేశుఁగూడి?

గీ. యట్టి దేవి జగన్మాత యఖిలవంద్య
నిఖిల విద్యాకళేశ్వరి నిత్యమహిమ
నొకటియును శ్రీగళుని క్రేవ నుల్లసిల్లు
నలఘుకల్యాణ శుభగాత్రి యద్రిపుత్రి. (ఆం)116

గంగరాజు - చిరుమూరి. (కుశలవోపాఖ్యానము) (ఇ)

క. హరిదాసుని వనవాసునిఁ -
బరిచితపరమోపవాసు భాసురహాసున్
సురుచిర నిగమాభ్యాసున్ -
విరచిత కాశీనివాసు వేదవ్యాసున్. (ఆం)117

సీ. పదపద్మరజమునఁ బాషాణపుత్రికఁ
బూఁబోఁడిఁ జేసిన పుణ్యుఁడితఁడు,

బాలుఁడై హరధనుర్భంగంబు సీతకు
నుంకువ సేయు నిశ్శంకుఁడితఁడు,
మణిమయంబై యున్న మాయాకురంగంబుఁ
గడఁగి చంపిన వేఁటకాఁడితండు,
కట్టాణిముత్యంబు కైవడి మున్నీరు
బాణాగ్రమున నిల్పు ప్రౌఢుఁడితఁడు,

గీ. ప్రబలదశకంఠ పటుకంఠనిబిడవిపిన
దహన కీలాయమానదోర్దండచండ
చటులకోదండ నిర్ముక్తశరనికాయుఁ
డితఁడు గాకుత్స్థవంశాబ్ధి హిమకరుండు. (జ)118

గంగాధరుఁడు - కాకమాని. (బాలభారతము) (ఆం)

గీ. అట యుధిష్ఠిరుఁ డప్పంకజాక్షి తోడ
ధౌమ్యహితవహ్ని ధూమకందళితశిఖలు (?)
మగువఁ గూడిన రాయంచ మధుపశబల
నలినములఁ బోలెను బ్రదక్షిణంబు సేసె. (ఆం)119

ఉ. ఆంధ్రకవిత్వతత్త్వ సముదంచిత కీర్తినిఁ దిక్కయజ్వ నీ
రంధ్రతర ప్రభావనిధిఁ బ్రస్తుతి సేయుదు (?) నుల్ల స
త్కంధ్రగభీరమంజుతర గర్జిత విభ్రమభవ్యభంగి సై
రంధ్రికయైన చాటుమధురస్ఫుటబంధుర వాగ్విజృంభిగన్. (అం)120

శా. ఆ లజ్జావతి ధౌమ్యుపంపున శిఖివ్యాలోల కీలాలిపై
నోలి న్వేల్చిన లాజరాజి పవనప్రోద్ధూతవారాశి వీ
చీ లోలోత్థిత విద్రుమాటవి నధిక్షేపించు కట్టాణి ము
త్యాలో నాఁ గనుపట్టె నట్టియెడ నందద్రాజహంసంబుగాన్. (ఆం)121

క. ఇంద్రప్రస్థంబనుపురి
సాంద్రమహేంద్రాశ్మకాంతిసంతతులను ని
స్తంద్రంబై విలసిల్లెను
జంద్రాతప ధవళచంద్రశాలాయుతమై. (ఆం)122

గీ. ఇంద్రమణిజాలకములందుఁ జంద్రముఖుల
వాలుఁగన్నులు యమునయావర్తములను
మెలఁగి యాడెడువాలిక మీలనంగ
......కనుపట్టు నీ పట్టణంబునందు. (ఆం)123

సీ. కైవార మొనరింతు గంభీరసాహిత్య
ఘంటాపథోద్భాసుఁ గాళిదాసు,
వర్ణింతు నుద్వేలవాణీసుధాపూర
పాథోధి పరిమాణు భట్టబాణుఁ,
బ్రణుతింతు నుద్దండభాషాసమా క్షిప్త
హర బాహుకేయూరుఁడగు మయూరు,
సన్నుతిఁగావింతుఁ జాటుధారాప్రౌఢి
కోమలతాయత్తు సోమదత్తు,

గీ. భక్తినంజలి రచియింతుఁ బ్రవరసేన
భాస శివభద్ర భవభూతి భట్టహర్ష
భారవి మురారి హేరంబ చోరులకును
మఱియుఁ దక్కిన సుకవుల మదిఁ దలంతు. (ఆం)124

శా. క్రీడాలోలత దంతకోరకశిఖం గీలించి భూచక్రమున్
గ్రోడగ్రామణి మించి యెత్తి ఫణి లక్ష్ముద్రానుమోదంబునన్
జూడాభోగములెత్తి చూడఁగ దిశాశుండాల రాణ్మండలిన్
వ్రీడం బొందఁగఁ జేయు దంతిముఖు నిర్విఘ్నార్థమై కొల్చెదన్ (ఆం)125

శా. చంచత్కేళిసరస్తటీ మరకతచ్ఛాయాకదంబంబు గ్రొ
మ్మించుల్ సోఁకినఁ దమ్ము లిమ్ములను గిమ్మీరంబులై యుంట సం
ధించున్ వాసనఁ జంచరీకములు మందీభూత సందేహతన్
సంచారించుచు నల్లకల్వవిరులన్ ఝుంకార శంకారులై. (అం)126

శా. ధారాపాత విభాతి శీతకర కాంతస్ఫారగేహంబు లీ
యూరం జంద్రిక మీఁదఁ బర్వ నురువున్ (?) వ్యూఢాంబుధారాతతిన్
జేరున్ జాతకపంక్తి చిత్తములు రంజిల్లన్ మయూరంబులున్
సారస్యంబుల లాస్యము ల్మెఱయు నుత్సాహించి భూపాలకా! (అం)127

సీ. పురుహూతవిస్ఫూర్తి భూమండలంబెల్ల
భుజవిటంకంబునఁ బూనినాఁడు
గీర్వాణదుర్వారుఁ గేశిదానవుఁ గొట్టి
విజయలక్ష్మీయుక్తి వెలసినాఁడు,
లచ్చినెచ్చెలికాని లలితోరుపీఠికఁ
బొడమినపూఁబోఁడిఁ బొందినాఁడు
నవయుగద్వీప భూనాథ చూడారత్న
మిత్రశాసనలీల మెఱసినాఁడు.

గీ. విమలకీర్తిమందాకినీ వీచినికర
పూరపాతాళ మర్త్యవిబుధనివాసుఁ
డై కరంబొప్పు సోమాన్వయప్రభుండు
చారుకీర్తి పురూరవశ్చక్రవర్తి. (అం)128

శా. మత్తారాతి మహాంధకార పటలీ మార్తాండుఁ దుద్ధాటికా
దత్తోద్యత్తురగావళీఖురపుటోత్పన్న క్షమాధూళి కా
యత్తాంభోధి యయాతిఁ జెప్పఁదగు నుద్యద్వజ్రధారాప్రభా
జిత్తేజున్ సితకీర్తికైతకదళ శ్రీనూతనాంభోదమున్ (అం)129

గీ. వరుఁడు కెంగేల నక్కన్యచరణపుటము
సన్నెకంటిపై నిడ నొప్పె శత్రు యువతి
చూడమాణిక్యములమీఁదఁ గూడఁ జేయు
లీలఁ బ్రకటింపఁ బూనిన కేళి మెఱయ. (అం)130

క. శబ్దార్థరసవిశారదు
శాబ్దికమూర్ధన్యు శబ్దశాసనబిరుదున్
శబ్దాయమాన విస్ఫుర
దబ్దఘటారభటి నన్నపార్యునిఁ దలఁతున్. (అం)131

శా. శ్రీరామాయణ కావ్యకల్పన విరించిన్ వేదఘంటాపథో
ద్ధార ప్రౌఢమనీషి సర్గ మునిమార్తాండున్ దపఃకీర్తి ల
క్ష్మీరమ్యున్ భువనైకవంద్యుఁడగు వాల్మీకిం గవిగ్రామణిన్
ధారాళస్థిరభక్తియుక్తిఁ దలఁతున్ దత్త్వజ్ఞచూడామణిన్. (అం)132

శా. సంసారార్ణవపారగుం బరమహంసవ్రాతచూడా పదో
త్తంసంబున్ శ్రుతిసంకరోద్ధళన పాథఃక్షీర భేదక్రియా
హంసంబున్ జగదేకవంద్యు జలదశ్యాము న్మహాపాతక
ధ్వంసాభారతు భారతామృతనిధిన్ వ్యాసున్ బ్రశంసించెదన్. (అం)133

గణపయ - రాయసం. (సౌగంధికాహరణము) (అం)

శా. అంతంతం గబళింపఁగాఁ గడఁగెఁ బాలార్కున్ ఫలభ్రాంతి, వే
శంతోల్లంఘనకేళి దాఁటెను సరస్వంతున్, మహాదాన వా
క్రాంతారామ మహీరుహంబుల నుదగ్రక్రీడఁ ద్రుంచెన్ హనూ
మంతుండున్ గపియు న్నవిం గపులె సామాన్యాటవీచారముల్?(అం)134

గౌరనకవి - (నవగ్రహస్తవము) (జ)

ఉ. మ్రొక్కుల యిక్క కాంతిగల ముప్వురు వేల్పులమూర్తి చీఁకటిన్
మెక్కెడిమిత్తి పద్మములమేలు నవగ్రహరాజు మింటిపై
నెక్కెడుమానికంబు దినమేలిక సింహవిభుండు ముక్తి పెన్
జక్కెర యిందుమిత్రుఁడు ప్రసన్నత మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్(జ)135

చ. హరు తలపూ చకోరముల యామని పాల్కడలుబ్బుమందు శ్రీ
వరుని మఱంది తారకలవల్లభుఁ డిందిరతోడఁబుట్టు వం
బురుహముదాయ కల్పలతప్రోది యనంగుని మామ తేవిభుం
డరయఁగఁ గర్కటేశుఁడమృతాంశుఁడు మాకుఁబ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్.(జ)136

చంద్రమౌళి - (హరిశ్చంద్రకథ) (జ)

చ. అలసత టొంకు నాస్తికత యాయతచింత యయుక్తికారితా
కలనము దీర్ఘసూత్రము వికాసముఁ బొందమి దుర్వ్యయంబు పె
ల్లలుక నిరర్థకార్యరుచి యర్థమతచ్యుతి మంత్రహాని ప్రా
జ్ఞులవెలి శాంతసౌమ్యకృతిశూన్యత నా నివి రాజదోషముల్. (జ)137

చిక్కయ - చందలూరి (నాసికేతోపాఖ్యానము) (ఆం)

సీ. అమృతోపమానంబులగు నన్నములతోడ
బహువిధశాక సూపములతోడఁ,
బాయసాపూప జాంబాలికంబులతోడ
విమలహైయ్యంగవీనములతోడ,
షాడబంబులతో రసావళ్ళతోడను
ఘనశర్కరా పానకములతోడఁ,
గదళికాద్రాక్షాది మృదుఫలంబులతోడ
వడియాలతోడఁ బచ్చడులతోడఁ,

గీ. బ్రకటముగ దుగ్ధమథిత తక్రములతోడఁ
బ్రియము దళుకొత్త షడ్రసోపేతముగను
భాసురంబుగ నారగింపంగఁ జేసె
నా రఘుక్షోణివిభుఁడు బ్రాహ్మణులనెల్ల. (ఆం)138

సీ. ప్రాలేయకిరణబింబస్ఫూర్తిఁ దలఁపించు
విశదంపుఁ దనుకాంతి దిశలు ప్రాఁక,
జిగినిండఁ దొలఁకెడు చిగురుటాకులసొంపు
వాటించు ఘన జటాభరము మెఱయఁ,
గాంచనమౌంజీవికాసంబు గెడగూడి
చెలువు సూపుచు మృగాజినము దనరఁ,
గమనీయ కోమల కరపయోరుహమునఁ
బ్రకటితంబగు విపంచిక దలిర్ప,
గీ. హరికథాలాప శోభితమైన యట్టి
యాననమ్ము ప్రసన్నత నలరుచుండ
గగనముననుండి సమవర్తికడకు వచ్చె
నమర సంయమివరుఁడు విద్యాగురుండు. (ఆం)139

సీ. బహువిధ పరిమళ భరితోదకంబులఁ
జెలువంబు శోభిల్ల జలకమార్చి,
నిండారు పండువెన్నెల సోయగము నవ్వు
పసిఁడికమ్ములవెల్లపట్టుఁ గట్టి,
కబరిభారంబునఁ గన్నెచెంగలువలు
పసమీఱఁగొనలు దోఁపంగఁ జెరివి,
తీండ్రించు పసిఁడిదీధితులచే నమరెడు
నవరత్నమయ భూషణములు దొడిగి,

గీ. మృగమదము గుంకుమంబును మేళవించి
గంధసారంబు మైదీగెఁ గలయ నలఁది
శ్రీలు మెఱయంగఁ బరిణయోచితము గాఁగ
సఖులు కైసేసి తెచ్చిరి చంద్రముఖిని. (ఆం)140

సీ. రాజిత రత్నదర్పణ తోరణంబులఁ
గడుశోభితములైన కలువడముల,
మానిత కనక రంభాస్తంభ పంక్తుల
భాసురోజ్జ్వల పతాకాసమృద్ధి,
నిర్మలస్ఫురిత మాణిక్యకుంభంబుల
మెండైనచిత్రంపు మేలుకట్లఁ,
బ్రకటితనూత్న మౌక్తిక రంగవల్లుల
రమణీయపరిమళ ద్రవ్యసమితి,

గీ. దనరు నగరంబు నుత నిరంతరవిభూతి
నతిశయంబుగఁ దగ నలంకృతు లొనర్చి
బహుపదార్థంబులొడఁగూర్చి పరిణయమున
కాయితము సేసి రంత వా రనుపమముగ. (ఆం)141

సీ. లక్ష్మిఁ గొల్లాపురి లంక శాంకరి విశా
లాక్షిఁ గాశికను వింధ్యమున దుర్గఁ
గన్యఁ గన్యాకుబ్జఁ గామరూపంబునఁ
గామాక్షిఁ గాంచిని గామకోటి
మండలిఁ బుండ్రక మాణిక్య దక్ష వా
టమున నార్యావర్తకమునఁ ద్రిపుర,
జాలంధరంబున జ్వాల హేమచ్ఛత్ర
పురి మహాయోగ శ్రీగిరిని భ్రమర,

గీ. విరజవిరజహుంకృతిపీఠ(?) సింహ
ళమున నరసింహికను గాశ్మీరమున వాణి
నుజ్జయిని మహాకాళిని నున్నతముగఁ
జూచువారలు జముపురిఁ జూడరెందు. (ఆం)142

సీ. వర్ణిత ప్రాకార వప్రరత్న ప్రభా
వ్యూహకిమ్మీరిత వ్యోమతలము,
వివిధ వాదిత్ర భైరవరావపూరిత
ప్రవిమానతర దిశా భాగసమితి,
బహుళదంతావళ ప్రాలంబఘంటికా
టంకృతోల్లాసి ఘంటాపథంబు,
కమనీయ రూపరేఖాకళా విభ్రమ
ప్రకటితాబ్జాననా రత్నపేటి,

గీ. సహజ ధర్మార్థకామమోక్ష ప్రసిద్ధి
సన్నుతౌదార్య ఖేలనా జన్మభూమి
సకలసంపద్విలాస విస్తారహసిత
రాజరాజపురంబు వారణపురంబు. (ఆం)143

చౌడయ్య-గంగరాజు. (సాముద్రికశాస్త్రము) (జ)

క. ఉదరంబు దర్దురోదర
సదృశంబై జఘనమతి విశాలంబైనన్
సుదతీరత్నంబున క
భ్యుదయంబుగ ధరణి యేలు పుత్రుఁడు పుట్టున్. (జ)144

క. కడు నిడుదయుఁ గడుఁ గుఱుచయుఁ
గడు వలుదయుఁ గడుఁ గృశంబుఁ గడు నల్లనిదిన్

గడు నెఱ్ఱనిదగు మెయి గల
పడతిఁని గీడనిరి మునులు వరమునిచరితా! (జ)145

చౌడయ్య – గంగరాజు. (నందనచరిత్ర) (ఇ)

సీ. కురులు వ్రాయుటయును గొదమ తుమ్మెదలయ్యెఁ
గన్నులు వ్రాయంగఁ గలువలయ్యె,
నధరంబు వ్రాసిన మధుర బింబంబయ్యె
గళము వ్రాయుటయును గంబువయ్యె,
జనుగవ వ్రాసినఁ జక్రవాకములయ్యెఁ
జేతులు వ్రాసినఁ జివుళులయ్యె,
నడుము వ్రాయుటయును నవలతయై యొప్పెఁ
బొలుపారఁ గటి వ్రాయఁ బులినమయ్యెఁ.

గీ. దరుణితొడలు పాదతలములు వ్రాసినఁ
గరికరములు హల్లకములు నయ్యె
నేమి వ్రాయఁదలఁచి యేమి వ్రాసితి నని
మదనవిభ్రమమున మనుజవిభుఁడు. (జ)146

క. కులమున బలమునఁ జలమునఁ
నలవునఁ గార్యమున సదృశులగువారలతో
బలిమి యుడిగి సామముగాఁ
దలకొని చేయునది నీతి తత్త్వజ్ఞులకున్. (జ)147

గీ. దొడ్డముత్తియంబు తోరంపుఁబటికంబు
వెండిగుండు మొల్లవిరులచెండు
రసముగుళిక కప్పురంబునకరుడు నా
సొంపు మిగిలి వేగుఁజుక్క వొడిచె. (ఆం)148

సీ. బచ్చెనయొవరి బంధాలమేల్కట్టు
సకినల మంచంబు జమిళిపఱుపు,
నిలువుటద్దము హరినీలపు గద్దియ
పటికంపుగిండి పొంబట్టుసురఁటి,
పసిఁడిపావలు వెండిపడిగంబు ముత్యంపు
జాలవల్లిక కెంపుసానఱాయి,
పగడంపుదివియకంబము వజ్రముల తట్ట
మరకతమయమగు మధువుకుడుక,

ఆ.వె. గరిగె పోఁక యొత్తు బరణి సున్నపుఁ గ్రోవి
కప్పురంపుఁబెట్టె గాజుకోర
తనువు నునుపు గలుగుతడి యొత్తుమడుఁగులు
నాది యైనవాని నలవరించి. (ఆం)149

చ. ముదిమికి మందు వాక్కలిమి(?) ముంగలిజిహ్వా తపఃఫలంబు స
మ్మదమునివాస మింపుగని మారవికారముప్రోది కామినీ
వదనవిభూషణంబు జనవశ్యము హాస్యరసాబ్ధి లాస్య సం
పద యుదరస్థలంబు మధుపానసుఖంబు జగత్త్రయంబునన్.(ఆం)150

గీ. వికసితంబైన మోమున వెండికోరఁ
గదిసి మధువొక్క యెత్తున సుదతి కొనిన
మగువమొగ మచ్చునను శశిమండలంబు
చెలువముగఁ జేయఁ బెట్టింపఁ జేర్చినట్లు. (ఆం)151

ఉ. వెన్నెలరూపు కప్పురపువేలుపువజ్రపుబొమ్మలెల్లఁ దాఁ
బన్నిన నొప్పులెప్ప మనఁ బంకజమధ్యమునందుఁ బొల్చి క్రేఁ

గన్నుల బ్రహ్మఁ జూచి చిలుకం బలికించుచు నున్నవాణి యు
దృన్నవశబ్దభావ రసతత్త్వము మత్కృతికిచ్చు నెప్పుడున్. (?) (ఆం)152

శా. సారాచారవిచారు నుత్తమకులున్ సౌజన్యధన్యున్ కృపా
పారున్ శూరు వికారదూరు ననఘున్ గంభీరు ధీరున్ మహో
దారున్ భవ్యు సమస్తకార్యవిదు నాప్తప్రాప్తు సర్వేంగితా
కారజ్ఞున్ హితు మంత్రిఁ జేసి పతి సౌఖ్యంబందుచుండం దగున్. 153

తిక్కన - (విజయసేనము) (ఇ)

సీ. అరిమానసమ్ములు దరికొని యేర్చు నె
వ్వని యుజ్జ్వలాకార వైభవంబు?
బుధుల లజ్జానతిఁ బొందునట్లుగఁ జేయు
నెవ్వని పాండిత్య మెసక మెసఁగ?
నే వదాన్యులనైన నెవ్వని వితరణం
బులు వంది (జనుల) చాపల మొనర్చు?
వనితాజనముమానధనముఁగోల్పుచ్చు వి
చ్చలవిడి నెవ్వాని విలసనంబు ?

గీ. అట్టి విజయసేను నభిరామమూర్తి వి
ద్యానిరూఢమతి వదాన్యవరుఁడు
మధురవిభ్రమైకనిధి యను జగమెల్ల
నతఁడు చిత్రగుణసమగ్రుఁ డగుట. (జ)154

ఉ. అల్లనఁ దొండమెత్తి శివునౌదల యేటిజలంబు వుచ్చి సం
ఫుల్లతఁ బాదపీఠకము పొంతన యున్న సహస్రనేత్రుపైఁ
జల్లి శివార్చనాకమలసంహతిఁ బ్రోక్షణ సేయునట్లు శో
భిల్లు గజాననుండు మదభీప్సితసిద్ధికరుండు గావుతన్. (ఆం)155

శా. ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తుల నజేయుండై పరీక్షించినన్
దిత్సావ్యగ్రుఁడు గాక విగ్రహముచో దేశంబుఁ గాలంబు సం
పత్సామగ్ర్యముఁజూపి శక్యము దెసన్ బ్రారంభియై భూప్రజా
వాత్సల్యార్ద్రమనస్కుఁడైన (పతి) శశ్వచ్ఛ్రీసమేతుండగున్. (జ)156

క. కిసలయ కదళీబిస బిం
బ సుధాంశు ప్రాయవస్తుబహువిధ రూపో
ల్లసము మద ముడుప నజుఁడొక
యసమాకృతిఁదాల్చె ననఁగ నంగన యొప్పెన్. (జ)157

చ. కొనియెద మన్న బండరులు కోటుల కమ్ముదు; రమ్మఁబూని తె
చ్చిన సరకెంత పెద్దవెల చెప్పినఁ గొంద్రు తగంగ నిచ్చి న
చ్చిన వెలతీర్చి లక్ష్మి తమ చెప్పినయట్టుల చేయుసొంపు పే
ర్కొన గణుతింపరాదు.,పురికోమటులం బ్రణుతింప నొప్పదే? (జ)158

శా. గీర్వాణాచలసాను వాత్మరదనక్రీడాహతంబైన న
య్యుర్వీ రంధ్రమునం దనంత ఫణరత్నోద్యత్ప్రభ ల్పర్వి దృ
క్పర్వంబై పొదిగట్టి పేర్చిన మదిం గంజంబ యంచున్ కన
ద్గర్వోన్మీలితనేత్రుఁడై మెఱయు వేదండాననుం గొల్చెదన్. (అం)159

చ. తరుణుల వీఁగుఁజన్నుఁగవ తాఁకున మన్మథచక్రవాక బం
ధురగతి లీలఁ గామినుల తోరపుటూరుల ఘట్టనంబులన్
కరివరహస్త కాండపటుఘట్టనలన్ బరిఖా తరంగముల్
దిరుగడువద్దతీరములఁ దెట్టువుగట్టు సరోజరేణువుల్.[1] (జ)160

---

1. చూ. నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సీ. పద్మంబులును వప్రపద్మరాగ ప్రతి
బింబములును తగ బెరసి మెఱయఁ,
గల్లోలములును రంగన్మకరాయిత
తుండములును నటు తొట్రు పడఁగ,
బిసములు విహరణరససమాగత రసా
తల నాగశిశువులు చెలిమి సేయఁ,
జక్రయుగ్మంబులు జలకేళిలోల ని
తంబినీ స్తనములు తడఁబడంగ,

ఆ.వె. సొంపు మీఱినట్టి పెంపును గంభీర
తయును బరపు (బోవు) వేడ్కఁదగిలి జనులు
సంస్తుతింప నఖిల సన్నివేశస్థితి
నప్పురంబు పరిఖ యతిశయిల్లు. (జ)161

క. పరధన పరాంగనా జన
పరిహారము పరమ ధర్మపథమందురు స
త్పురుషులు మఱవక వీనిం
బరికింపుము వినకు మెపుడు పైశున్యంబుల్. (జ)162

సీ. మదనవశీకారమంత్ర దేవత దృష్టి
గోచరమూర్తిఁ గైకొనియె నొక్కొ?
సితకరబింబ నిస్సృత సుధాధార ని
తంబినీరూపంబుఁదాల్చె నొక్కొ?
విధికామినీ సృష్టివిజ్ఞాన పరసీమ
భాసుర తనులీలఁబడసె నొక్కొ?
శృంగార నవరస శ్రీవిలాసోన్నతి
సుందరాకారంబు నొందె నొక్కొ?

ఆ.వె. కాక యొక వధూటికడుపునఁబుట్టిన
భామకేల యిట్టి రామణీయ
కంబు గలుగు ననుచుఁ గన్నియపై మహీ
పాలసుతుఁడు దృష్టి పఱపె నర్థి. (జ)163

ఆ.వె. మహిమ చెడదు స్వామ్యమాత్య సుహృత్కోశ
రాష్ట్ర దుర్గ బలపరాయణులకు
నీవు నిదియు నెఱిఁగి కావింపు సప్తాంగ
సంగ్రహంబు నీతిశాస్త్ర నిపుణ! (జ)164

తిప్పరాజు - కుడిచెర్ల. (కాంచీమాహాత్మ్యము) (ఆం)

గీ. అరుణమణి దీప్తులంతంత నతిశయిల్ల
విమలశశికాంత రోచులు విస్తరిల్లఁ
గావ్యబుధగురుసంగతి గలిగి పురము
సూర్యసోమవీథులు కడు సొంపు మిగిలె. (ఆం)165

గీ. కనక భూధర శిఖరానుకారులగుచు
నా పురంబున నొప్పారు గోపురములు
సంతతాధ్వగమన పరిశ్రాంతులైన
చంద్రసూర్యుల విశ్రమస్థలములట్లు. (ఆం)166

మ. జ్వలదగ్ని ప్రథమానతేజుని భరద్వాజున్ వినిర్ధౌత వ
ల్కల భాస్వత్పరిధానుఁ బింగళజటాలంకారుఁ గృష్ణాజినో
జ్జ్వల సంవ్యానుఁ దపః కృశీకృతతనున్ శాంతాత్ము బ్రహ్మైక ని
శ్చలచిత్తున్ విజితేంద్రియున్ బ్రముదితస్వాంతున్ గృపావంతునిన్.
(ఆం)167

సీ. పద్మరాగ ప్రభా భాసుర పటల మ
కాల సంధ్యారాగ లీలఁ బెనుపఁ,
గాశ్మీర కనకనిర్గతదీప్తి యసమయ
బాలాతపస్ఫూర్తిఁ బరిఢవింప,
హరినీలరుచులు గస్తురిప్రోవులును ననా
రంభ నీలాభ్ర విభ్రమముఁ జేయ,
వజ్రమౌక్తిక హిమవాలుకాదీప్తులు
నిర్నిశాచంద్రిక నిర్వహింపఁ,

గీ. జతుర బహువర్ణ పట్టవస్త్ర ప్రభాతి
నిర్ఝలద జాల సముదీర్ణ నిర్జరేంద్ర
చాపలక్ష్మి రచింపఁ బ్రశస్త (దీప్తి)
(వి)తతి నొప్పారు నప్పురి విపణివీథి. (అం)168

సీ. మహనీయతర యాజమాన మంత్రంబులు
జపియించు ముఖచతుష్టయము దనరఁ,
బావన నవనీత పరిలేపనంబున
మెఱుఁగెక్కియున్న క్రుమ్మేను వెలుఁగ,
బహుచిత్ర మృదు సూక్ష్మపక్ష్మశోభితమైన
హరిణాజినోత్తరీయంబు మెఱయ,
శ్రీవత్సలాంఛన శ్రీమూర్తిచింతన
సంభృతానందబాష్పములు దొరుగ,

గీ. శారదాదేవి, సావిత్రి, శ్రద్ధ, తుష్టి,
మతియుఁ, గుశసూత్రకాంచిదామములు వెట్ట
నెమ్మిఁ గొలువంగ దర్భాసనమ్ముమీఁదఁ
జూడ నొప్పెఁ బితామహసోమయాజి. (ఆం)169

ఉ. సహ్యముఁగాంచె వాణి వనసైరిభ సామజ సింహ గండకా
సహ్యము సిద్ధసాధ్యసురచారణకిన్నర సన్మునీశ్వర
గ్రాహ్యము శృంగసంశ్రిత కిరాతవధూశ్రుతదివ్యయోషి దై
తిహ్యము నగ్రభూసుఖితతిగ్మమయూఖ రథౌపవాహ్యమున్. (ఆం) 170

తిమ్మయ - కుంటముక్కల. (శైవాచారసంగ్రహము) (ఆం)

సీ. కపిలవర్ణముగోవు కదునొప్పు నంద నా
జనియించెఁ దద్గర్భమున విభూతి,
నల్లనిమొదవు వర్ణనకెక్కు భద్ర నాఁ
దద్గర్భమున భసితంబు వుట్టె,
నెఱ్ఱనిధేనువు నేపారు సురభి నాఁ
గలిగె భస్మంబు తద్గర్భమునను,
పొగ(డ)చాయ గలయావు పొలుచు సుశీల నా
క్షారంబు గలిగెఁ దద్గర్భసరణిఁ

గీ. జిత్రతరవర్ణరుచులు ప్రసిద్ధిఁ దాల్చు
గిడ్డి సుమనోభిధాన మంగీకరించుఁ
బ్రభవ మొందెఁ దదీయగర్భమున రక్ష
పంచ ముఖముల నిట్లుద్భవించె భూతి. (ఆం)171

త్రిపురాంతకుఁడు - రావిపాటి. (అంబికాశతకము) (ఇ)

ఉ. ఆదిమశక్తి యీ తరుణి యాద్యకుటుంబిని యీ కుమారి ము
త్తైదువ యీ తలోదరి చిదాత్మక యీ సతి విశ్వమాత యీ
పైదలి సర్వలోకగురుభామిని యీ చపలాక్షి యంచు బ్ర
హ్మాదులు వచ్చి నిచ్చలు హిమాద్రికి నిన్నెఱిఁగింతురంబికా! (ఆం)172

ఉ. కూడెదు వెంద్రుకల్ నిడుదకూఁకటఁద్రోవుగ బొడ్డుపై వళుల్
జాడగఁ దోఁపఁ గ్రొమ్మొలకచన్నులు మించు దలిర్ప సిగ్గునన్
జూడఁగ నేరముల్ మెఱుఁగుఁ జూపులనీన హిమాద్రి యింట నీ
వాడుట శూలికిన్ మనము వాడుటగాదె తలంప నంబికా! (ఆం)173

ఉ. భారతివై సరోజభవుపాల వసించి రమావధూటివై
నీరజనాభుఁజెంది ధరణీధరనందనవై మహేశ్వరుం
గోరి వరించితమ్మ! నినుఁగొల్వక యూరక యేల కల్గు సం
సారసుఖంబు లీ మనుజసంతతికిం దలపోయ నంబికా! (జ)174

త్రిపురాంతకుఁడు – (ఉదాహరణము) (ఇ)

ఉ. పాములు హారముల్ నెలయుఁ బాపటసేసయు నేఱు మల్లికా
దామము తోలు దువ్వలువు దట్టపుబూదియుఁ జందనంబు మై
సామునఁ జాల నందముగ సన్నిధి సేసిన జాడఁగంటి నే
నా మదిలోఁ గుమారగిరినాథుని శైలసుతాసనాథునిన్. (ఇ)175

త్రిపురాంతకుఁడు – (తారావళి) (జ)

మ. అమితధ్వాంత తమాలవల్లిలవనవ్యాపారపారీణ దా
త్రమొ సౌగంధిక షండకుట్మల కుటీరాజీసముద్ఘాటన
క్రమనిర్వాహధురీణకుంచికయొ నాఁగం బెంపున న్నీ కళా
రమణీయత్వము చూడ నొప్పెసఁగుఁ జంద్రా! రోహిణీవల్లభా! (జ)176

మ. చరమక్ష్మాధర చారుసింహముఖదంష్ట్రాకోటియో నాఁగ నం
బరశార్దూలనఖంబు నాఁగఁ దిమిరేభప్రస్ఫురద్గర్వ సం
హరణక్రూరతరాంకుశంబనఁగ నుద్యల్లీల మీ రేఖ ని
త్యరుచిన్ బొల్పఁగఁ బెంపగున్ విదియచంద్రా! రోహిణీవల్లభా! (జ)177

మ. పొలకయ్యంబులఁగల్గు ముద్దుటలుకన్ బుష్పాయుధారాతి మ్రొ
క్కులఁ దీర్పన్ దలమీఁదఁ గాన నగు నీ క్రుమ్మేను పుణ్యాంగనా
తిలకంబైన భవానిపాదనఖపంక్తిం జెంద డెందంబులోఁ
దలఁతా చుక్కలతోడి మక్కువలు చంద్రా! రోహిణీవల్లభా! (జ) 178

మ. రతినాథుండను మాయజోగి చదలం ద్రైలోక్యవశ్యాంజనం
బతియత్నంబునఁ గూర్చి మౌక్తిక మయంబైయున్న పాత్రంబునన్
మతకంబేర్పడఁ బెట్టి దాఁచెనన నీ మధ్యంబునన్ మచ్చ సం
తతమున్ గన్నులపండువై వెలయుఁ జంద్రా! రోహిణీవల్లభా! (జ)179

దుగ్గన - దగ్గుఁబల్లి. (నాసికేతోపాఖ్యానము) (జ)

సీ. పాండ్య కేకయ చోళ బర్బర పాంచాల
బంగాళ లాట నేపాళ గౌళ,
గాంధార సౌవీర కాంభోజ కాశ్మీర
హేహయాభీర బాహ్లిక విదేహ,
మగధ మద్ర విదర్భ మాళవ కేరళా
శ్మంతక కుంతల మత్స్యవత్స,
కరహాట వరహాట కర్ణాట శకలాట
కుకుర కోసల కాశ కురు కరూశ,

గీ. సుహ్మ సౌరాష్ట్ర ఘూర్జరశూరసేన
చేది సింధు యుగంధర చేకితాన
యవన బహుధాన మలయాల కాంగ వంగ
తెంకణాంధ్ర కళింగాది దేశములకు. (జ)180

దుగ్గన - దగ్గుఁబల్లి. (శివకాంచీమాహాత్మ్యము) (ఆం)

సీ. క్షోణీ నభంబులు సూత్రించిన ట్లింద్ర
చాపంబు చాపమై సంఘటింప,
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలించుగర్జలు
సింహనాదస్ఫూర్తిఁ జేయుచుండ,
సౌదామనీ దామజాలము ల్దిక్కుల
స్వప్రతాపానలజ్వాలలుగను,
నాహార్యహరణోద్యదశనిసంఘంబులు
దివ్యాస్త్రవితతులై తేజరిల్ల,

గీ. నాశుశరవృష్టిశరవృష్టి నఖిలలోక
బాధకోద్గ్రీష్మ భీష్మ శుంభత్ప్రతాప
మార్చె నర్జునాయిత శిఖండ్యధికబద్ధ(?)
నాఖ్యవర్షర్తు నారాయణాఖ్యమూర్తి. (ఆం)181

సీ. బంధూక మెఱమించెఁ బరపయ్యె గేదంగి
కడిమి పుష్పితమయ్యె గ్రంథి పూచె,
నర్జునం బలరారె నరవిందములు కేరె
భూస్థలి నేఱులు పుక్కిలించె,
గండూపదము లుబ్బెఁ గలఁగె హంసచయంబు
నటియించెఁ గప్పలు నమిలి చెలఁగెఁ
జాతకంబులు మించె సాగరం బెడయించె
హరిగోపములతోడ నాడె లేళ్ళు,

గీ. మత్తభృంగంబులకుఁ దేనె రిత్తయయ్యె
గండుఁగోయిల కూఁతలు గట్టుకొనియె

చూలుకొన స్వాతి చూటిఁబొదువ(?)
విష్ణునకు నిద్రపోయెడువేళయయ్యె. (ఆం) 182

దేచిరాజు -రాపరది. (గ్రంథమేదో?) (ఆం)

మ. ఘనవప్రోపరిభాగకేతుకషణన్ గంజారిబింబంబు కం
దిన దంచున్ బురి ముగ్ధభామినులు ప్రీతిన్‌గందు వోఁ దోమఁ జం
దన మర్థింగొని లీల నీలరుచిమత్కాంతోరుహర్మ్యంబు లె
క్కిన నంభోద తటిల్లతా వితతిమాడ్కిం బొల్తు రుద్యద్గతిన్. (ఆం) 183

దేవరాజభట్టు-(హరిశ్చంద్రకథ.) (ఆం)

ఉ. అంబుధు లాలవాలము దిగంతము లాకులు కూర్మశేష వ
ర్ష్మంబులు కందమూలములు చక్రపుఁగొండలు కోట నాఁగ హ
ర్షంబున విష్ణువిగ్రహకుజంబునఁజుట్టి పెనంగి మిన్ను పు
ష్పంబుగ నబ్జజాండ మను పండును బండు ధరిత్రి వల్లియై.(ఆం)184

చ. సురనిచయంబు ద్రోచి నహుషుండటు లేలక యున్న రాక్షసు
ల్వరుసల వచ్చి చూఱకొని వాసవు వెట్టికిఁబట్టకున్న శ
ర్వరిఁ గనుమూయఁ గన్నఁ ద్రిదివంబను నాఁడి నల్పజీవమై
యరుగక భూమి నున్న నమరావతి యీడగు నయ్యయోధ్యకున్.(ఆం)185

నరసింహభట్టు - ఆమదూరి. (షోడశరాజచరిత్ర) (జ)

శా. జంఘాలప్రతిభాను లార్షకవితాసంఘాతు లాశుక్రియా
సంఘస్రష్టలు సంఘశఃకలశజుల్ సాహిత్యసర్వంకషుల్
సంఘర్షార్హులు కాక కాకవులు లక్ష్యంబే హలిగ్రామఘూ
ణంఘున్యైకశరణ్యబల్బజ(?)నిబంధల్ మత్కటాక్షేక్షకున్(?) (జ)186

నాగనాథుఁడు - పశుపతి. (శ్రీవిష్ణుపురాణము) (ఆం)

ఉ. మాసరమయ్యె నంత మధుమాసము పాంథవిలాసినీ జన
త్రాసము పుష్పబాణ నవరాజ్యవిలాసము వల్లరీ వధూ
హాసము మత్తకోకిల సమంచిత పంచమనాద మంజిమ
వ్యాసము జీవలోకహృదయంగమ సౌఖ్యవికాస మెంతయున్. (ఆం)187

నన్నిచోడఁడు - (కళావిలాసము) (జ)

క. తలపోయఁగ రుచులాఱును
గలుగును వాతంబుఁ గ్రిమియుఁ గఫముం జెడు నాఁ
కలి పుట్టు దగయుఁ జెడుఁ ద
మ్ములము పదార్థంబు రాగమూలము ధరణిన్. (జ)188

చ. తొడవులు పెట్టి సంభ్రమముతోఁ దిలకించు మడుంగు గట్టుఁ బై
పడఁ దడవోప దింపెఱిఁగి పట్టను నేర్పులు గట్టిపెట్టుఁ బ
ల్కెడునెడఁ దొట్రుపాటొదవుఁ గింకకుఁ జెంగిలు, మేన్ సెమర్పఁగాఁ
జిడిముడిఁ బొందుఁ గాంత పతిఁ జేరినఁ గూరిమి గల్గె నేనియున్.
(జ)189

సీ. పృథులవిశ్వంభరా రథమున కెదురుగాఁ
బూన్పించె నెవ్వాఁడు పువ్వుఁదేరు?
కాంచనాచల కార్ముకమునకు సాటిగాఁ
జేపట్టె నెవ్వాఁడు చెఱకువిల్లు?
నవిహతపాశుపతాస్త్రమ్మునకు వాఁడి
మిగిలించె నెవ్వాఁడు చిగురుఁదూపు?
నతులితామర దానవాది బలంబుల
గెలిపించె నెవ్వఁడయ్యళిబలంబు?

గీ. నట్టి జగజెట్టి మన్మథుం డఖిలలోక
ములకు వెఱగొంగ జీవులమూలకంద
మతనియిలు సొచ్చి వెడలని యతఁడుఁగలఁడె?
యతని యమ్ములనుఁబడకున్న యతఁడుఁ గలఁడె? (జ)190

క. శ్రీమంతుఁడు గుణవంతుఁడు
ధీమంతుఁడు రూపయుతుఁడు ధీరుండు కళా
ధాముండును గావలయును
దా మహిఁగాముండు కామతంత్రవివేకీ! (జ) 191

పద్మకవి - (జినేంద్రపురాణము) (ఆం)

సీ. హరినిలయంబును హరినిలయంబును
విషధరాఢ్యంబును విషధరాఢ్య,
మప్సరోమయమును నప్సరోమయమును
వనవిలాసమును బావనవిలాస,
మున్నతకరిశృంగ మున్నతకరిశృంగ
మిందుకాంతస్రవ మిందుకాంత,
మురుకలనకులంబు నురుకలనకులంబు
నంశుకాంతద్యోతి తాంశుకాంత,

గీ. మొనర నవశతసాహస్రయోజ నోన్న
తమును బదివేలు యోజనా లమరువలము
గలిగి కనకాద్రి కిన్నూటఁగలిగి తనరి
ప్రథితమై యొప్పు మందరపర్వతంబు. (ఆం) 192

పెద్దిరాజు - పొన్నాడ. (ప్రద్యుమ్నచరిత్ర) (ఇ)

సీ. అమృతంబులోనికందంతయుఁ బోఁదోమి
కొని పూర్ణచంద్రుండు దనరెనేని,
విధుమండలంబున విధిచేత దశవంబు (?)
గని పూవుఁదూపులు గ్రాలెనేని
శృంగార రస సరసీజాతులైన కో
మలమృణాళంబులు పొలిచెనేని
పసిఁడికుంభములకుఁ బ్రభవించి మించు జ
క్కవకవ బోదలు గలిగెనేని,

గీ. మెలఁత నెమ్మోము చెన్నున మించవచ్చుఁ
బొలఁతిచూడ్కుల పొలపంబుఁ బోలవచ్చు
నింతి మృదుబాహువుల దొరయింపవచ్చుఁ
జెలువ చనుఁగవ జిగి సరిసేయవచ్చు. (జ)193

శా. అవ్యాయామపురారు లక్షుభిత పారావారు లక్షీణ పు
ణ్యవ్యాపారసురేంద్రు లగ్రహణచంద్రాదిత్యు లస్థావర
ప్రవ్యక్తామరభూరుహంబు లచతుర్భావానన బ్రహ్మలా
దివ్యద్వారవతీపురిం గలుగు ధాత్రీపాలు రెల్లప్పుడున్. (జ)194

చ. ఇతవులయందు నెల్ల తన మేపును సొంపును మవ్వమున్ జిర
స్థితిఁ జెలువొందనోచి మరుసేనలకున్ బెనుప్రాపుగా సమా
తతముగఁ బెక్కు నిల్కడలు దాల్చిన మాధవలక్ష్మియో యనన్
సతతము నొప్పెఁ జూడఁ బురనందనసుందర పాదపావలుల్. (జ)195

చ. ఇలకు నుపేంద్రుతోఁ దగిలి యీశుఁడు వేల్పులపిండు వెండిగు
బ్బలికిని బైఁడికొండకును బాలెము నిచ్చలుఁజేయు చంద్రసూ
ర్యుల నిలఁదెచ్చిరో యనఁగ నొప్పగు నప్పురిహేమరత్న మం
డలిఁ దగి నాగభోగపరిణాహము లయ్యెడి దేవగేహముల్. (జ)196

సీ. కమనీయ చిత్రసంగత గతిక్రమముల
దిగ్గజాదులనడ ధిక్కరించి,
లాలిత గంభీర లఘుతర ప్లుతముల
హరిణసంఘంబుల నపహసించి,
సవ్యాపసవ్య సంచరణమహోద్ధతిఁ
బంచాననక్రీడఁ బాహుసతిచి,
మహితనిరాయాసమధ్యాజవంబుల
ననిలప్రయాణంబు నతకరించి,

గీ. సముచితాన్వర్థ పూర్ణవేగములచేతఁ
గెరలి వచ్చి తలంపులఁగిక్కురించి
హేతిమాడ్కి నుప్పరముల నెసక మెసఁగి
పంచధారలు గల హయపంక్తు లడరు. (జ)197

మ. కలయంగాడ్పునఁ దూలి పుప్పొడి దివిం గప్పందు మారుండు వే
డ్కల నారామరమావసంతులఁ గడంకం బెండ్లి సేయించుచో
వెలయంబట్టిన యుల్లభంబుపగిదిన్ వేమాఱుఁ దద్భూమిపైఁ
జెలువొందింపుచు రాలుఁ బుష్పవితతుల్ చేకొన్న ప్రాలో యనన్. (జ)198

క. కోటలతుద మకరప్రభ
దీటుకొనం బర్వి పరులదృష్టికి నొప్పున్
బాటించి మేయ దివి రవి
ఘోటకముల కజుఁడు పసురుకొలిపిన భంగిన్. (జ) 199

సీ. గజయాన మెలఁగిన గతియైనఁ బైపడి
గద్దించి తర్కించి కలఁక నొందు,
మానిని యల్గినమాడ్కిఁదోఁచినఁ దేర్ప
నుంకించి భావించి యుమ్మలించుఁ,
జపలాక్షి కెమ్మోవిఁ జవిగొన్న యట్లైనఁ
జెమరించి చర్చించి చిన్నవోవు,
మదవతి కౌఁగిలి గదిసిన యట్లైనఁ
బులకించి తేఱి సంచలత నొందుఁ,

గీ. దన్ను నొఱసినఁగోర్కులు తగులుగొలుపు
నోలిఁ దనలోన నన్నరపాలసుతుఁడు
మానమూఁటాడ గాంభీర్యమహిమ సడల
లజ్జ గడివోవ ధైర్యంబు లావు డిగఁగ. (జ)200

క. ద్విజ శుశ్రూషా పరవశు
లజనిత పరివాదు లభినవాకృతులు (?) మహా
సుజనచరిత్రులు ధీరులు
భుజవిక్రమ ధనులు ఘనులు పురిశూద్రజనుల్. (జ) 201

సీ. నెలఁతుక చూడ్కి వెన్నెల గాసినఁ గుమారు
వీక్షణాంభోనిధి వెల్లివిరియఁ,
బతి చూడ్కి తామరల్ పరువంబు నొందఁ దొ
య్యలి చూపుటలులు చిట్టాడుచుండ,
సుదతి చూపమృతంపు సోనయై కురిసిన
వరుదృష్టి యనిమిషత్వమునఁ బొంద,
నధిపు దృష్టి ప్రవాహంబు పెల్లడరిన
నింతిదృఙ్మీనంబు లీఁతలాడ,

గీ. వరుసఁ గౌతుక కల్లోలవలన మొలయ
రాగ మకరంద మత్తత ప్రజ్వరిల్ల
సంచిత ధ్యాన మను ప్రకాశము తలిర్పఁ
జిఱుత సిగ్గనువలలోనఁ జిక్కువడక. (జ)202

సీ. పరువంపువిరులపైఁ బొరసి యొండొకవనం
బుల సౌరభంబులఁ బొరపుసేయుఁ,
బక్కువాసినపువ్వుఁబదువుతోఁ జెరలాడి
యిలకు వేద్యంకంబు లలవరించుఁ,
గ్రొవ్విరులను దిరుగుడువడి పుప్పొడిఁ
దలిరాకులకు వింత చెలువొనర్పుఁ,
దనుపారఁ గొలఁకులఁ దగ నాడి వనకేళి
జనులపైఁ బులకలఁ జాదుకొల్పుఁ,

గీ. గేరి మకరందములఁ దొలఁకించి మించి
మొనసి లేఁదీగెలకుఁ జిఱు ముసురు గురియ
నప్పురారామముల నెల్ల నలసగతుల
మలసి సొంపారు నింపారు మారుతంబు. (జ)203

క. పుర గోపురశిఖరంబులఁ
గర మరుదై పద్మరాగ కలశములమరున్
జరమాచరమాద్రులపై
సరిఁ బున్నమఁ దోఁచు సూర్యచంద్రులభంగిన్. (ఇ)204

సీ. బహువర్ణరత్న ప్రభాతతి దివికి నొ
ప్పఁగ వసంత శ్రీవిభాతి గాఁగ,

నగ్రస్థితాంగనాస్యామోదములు దివ్య
సరిదబ్జములకు వాసనలు గాఁగ,
రమ్యస్థలములు నిర్జరులచూడ్కికిఁ గొమ
రౌ (?) గదా కరముల లాగు గాఁగ,
రజతకుట్టిమకాంతి రాజరోచుల కెదు
రరుగు చుట్టపుఁబిండు వరుస గాఁగ,

గీ. సరస లీలావిలాస విస్ఫురణ గలుగు
రమణరమణులచే నిప్డు గొమరు మిగిలి
పొడవు సొబగును గలిగి యప్పురమునందు
భర్మనిర్మితహర్మ్యము ల్పేర్మి నడరు. (జ)205

మ. బహువస్తు క్రయవిక్రయ క్రియలు సంపత్ప్రాప్తికై కాకయున్
విహితాచారములైన చందముల వర్ణింపంగ నింతంత నా
మహిలో రాదని చెప్ప నొప్పుదురు ధీమంతుల్ కుబేరాధికుల్
మహిమోదాహరణంబు లప్పురము కోమట్లెల్ల లక్ష్మీస్థితిన్ (జ)206

సీ. బ్రాఁతియే యిఁకఁగల్గు లేఁతవెన్నెల నిగ్గు
లుగ్గువెట్టెద నీకు నూరకుండు,
మునుపుగా నీకిత్తు ముదురువెన్నెల సోఁగు
సంతసంబున నుండు జాలిమాని,
వేగిరింపకు నీకు వెలఁదివెన్నెలక్రొవ్వు
గుడిపింతుఁ జిన్నారి కడుపునిండ,
నిట్టి ముచ్చట వాయ నీఁదింతుఁ బండు వె
న్నెలవెల్లిఁ బలుమాఱు నిన్నుఁజేరి,

గీ. కూయకుండు మీరు సంతుష్టిఁ గూరినపుడు
శీతలంబగు వెన్నెల చిగురుఁబాన్పు
నందు నిడి నిద్రపుచ్చెద ననుచు నాద
రించె బిడ్డల నొక చకోరీపురంధ్రి[1]. (జ)207

సీ. మించినగతులు సాధించి యింద్రునికి మా
ర్కొని యున్న కాల్గలకొండలనఁగఁ,
చేతనత్వంబులు చేకొని రవికిఁ గొ
మ్ములు చూపుచీఁకటి మొనలనంగఁ,
జే కల్గి యలుల కనేకదానములిడ
మేలఁగు తమాల భూమిజములనఁగఁ,
జిత్ర కుధా స్తరాస్తీర్ణులై (?) గాడ్పుతో
మోహరించిన కారు మొగుళులనఁగ,

గీ. నెల్లచందంబులను గడు నెసక మెసఁగి
పొగడు నెగడును బడసి యప్పురిఁ జరించుఁ
దమ్ముఁ జూచిన సిరియుఁ బుణ్యంబు నొసఁగఁ
దావలంబైన భద్ర దంతావళములు. (జ)208

గీ. రత్నగర్భ గర్భరత్నంబు లవ్వీట
నర్థిఁ బుట్టుచుఁ గొనియాడ మరగి
వీథి వీథి నెపుడు విలసిల్లు నా నాప
ణముల వివిధ రత్నసమితి వెలుఁగు. (జ)209

గీ. రాయుచున్న ఘనపయోధరములు గలిగి
నడుము లొక కొంత బయలయి బెడఁగు మిగిలి

1. ఫణిధవుమాధవుని ప్రద్యుమ్నవిజయము లోనిది.

చూడ నొప్పారు రేఖలసొంపు మెఱసి
కోటకొమ్మ లమరు వీటికొమ్మలట్లు. (ఆం)210

చ. లలిత లతాంతపల్లవశలాటు ఫలాంకిత భూజరాజి సం
కుల బహుచిత్ర వర్ణపటకూటకుటీపటలంబుగా లతా
మిళిత విలాసులై చెలువుమీఱుఁ బురీవనముల్ జగజ్జయా
కలిత రమాభిరామ నవకామ మహాశిబిరంబులో యనన్. (జ)211

శా. లీలం గాముని నోమఁ బోవునెడఁ గేళీనందనం బెంతయున్
జాలన్ వాసనకెక్కు, నొండొరువు లోజం బల్కుచోఁ జిల్క పిం
డాలో నాల్కలతొక్కుఁ దక్కుఁ, జని నీరాడంగ నంభోజినీ
రోలంబంబులు చొక్కు, వీటి సతులన్ రూపింప సామాన్యమే? (జ)212

సీ. వలరాజు వోసిన విలునాఱువోలె బం
ధురములగు చెఱకుఁదోఁటలకును,
నలువచేఁ బెరిఁగి దీనుల కీగియును లేని
కల్పకంబులు వోని క్రముకములును,
మాధవుండేదిన మవ్వపుఁబొరల యే
డ్తెఱ నివ్వటిలునాకుఁదీగెలకును,
పర్జన్యసత్కృతిఁ బసిఁడి పండెడు చేల
నంగఁ బేర్చిన రాజనంబులకును,

గీ. దెట్టుపలు గట్టి నీటితోఁ దేలిపాఱు
తమ్మిపుప్పొళ్ళఁ బ్రోదులైతనరుచుండు
ననిన నవ్వీటిచెఱువుల యతిశయంబుఁ
బుడమిలో నింక నేమని పొగడవచ్చు? (జ)213

ఉ. శీలములీల, లంగములుచేకొని క్రాలెదు వేదముల్, కలా
జాలము మన్కిపట్లు. యతిసజ్జనసంపదతిట్ట, లర్థి పూ
జా లలిత ప్రభావములు, ...
వేలుపుఁబిండుపండువులు, వీట ధరామరు లుత్తమస్థితిన్. (జ)214

పెమ్మన - భావన. (అనిరుద్ధచరిత్రము.) (ఇ)

గీ. అన్ని దినములు నీ భంగి నఖిలలోక
సమ్మదావహమై మహోత్సవము జరుగ
నుత్తమ క్షత్రవిహిత శాస్త్రోక్తసరణి
శాంతవిఘ్నమై పెండిలి సంపతిల్లె. (ఆం)215

గీ. అభినవములైన ముక్తాఫలాక్షతములు
హస్తపంకేరుహముల నిండారఁబట్టి
జాణజగజెట్టియగు పంచబాణుపట్టి
చేరి నించె నుషాదేవి శిరముమీఁద. (ఆం)216

క. అభిషేకోత్సవ లీలా
విభవానంతరమునందు వెన్నుని మనుమం
డభినవవిలేపనాంబర
విభూషణ స్రక్కలాప విభ్రాజితుఁడై. (ఆం)217

సీ. అర్జునప్రీతియు నర్జునఖ్యాతియు
నిగిడింప మగిడింప నేర్పుగలిగి,
యక్రూరచరితంబు నక్రూరదురితంబు
భూషింప దూషింపఁ బొందెఱింగి,
కుబ్జావలేపంబుఁ గుబ్జావరూపంబు
ధరియింప విరియింప వెరవు గలిగి,

గోపాలచయమును గోపాలభయమును
బాలింపఁ దూలింపఁ జాలి వారి,

గీ. వారి కెదిరిన రిపువీరవరుల నమర
మానినీ హారనాయకమణులఁ జేయఁ
బటుపరాక్రమకేళి సంపదలఁబొలిచెఁ
దరమె వర్ణింపఁ గృష్ణాభిధానవిధులు? (ఆం)218

చ. అసమవసంత నీల జలజాకృతిఁ గైకొని యొప్పె నెంతయు
న్విస్ఫుమర హెూమధూమములు నిర్భర లీలమెయిన్ హవిశ్శమీ
కిసలయ లాజసౌరభ వికీర్ణసమస్తదిశా ముఖంబులై
కుసుమశరాసనాత్మజునకున్ రజనీచర రాజపుత్రికిన్. (ఆం)219

క. ఆంగిరస భార్గవులునుం
జెంగట మంత్రంబు సెప్ప శ్రీపతి మనుమం
డంగన గళమునఁ గట్టెను
మంగళసూత్రంబు సర్వమంగళ యెదురన్. (ఆం)220

క. ఆ సాయ మా ప్రభాతము
వాసరయామినులు హృదయవర్ధిత రాగ
వ్యాసంగంబునఁ దరుణియు
రాసుతుఁడు భజించి రెల్ల రతిసౌఖ్యంబుల్. (ఆం)221

గీ. ఇగముచే నంబరంబెల్ల నిముురుకొనఁగ
నుష్ణకరుఁడును గరము లొయ్యొయ్యఁ జాఁచి
తాను ననలాశఁ జరియింపఁ బూనె ననిన
నెంత యనవచ్చు నింక హేమంతమహిమ?[1] (ఆం)222

1. పోతరాజు భైరవుని శ్రీరంగమాహాత్మ్యము లోనిది.

సీ. ఇరులు దర్పము మానఁ దిరముగా మంత్రించి
జగముపై నడరిన జడ నడంచి,
జలజాతగృహముల తలుపులొయ్యనఁ బుచ్చి
మెలపుమైఁ దేఁటుల మేలు కొలిపి,
సొంపున మెఱుఁగారు చుక్కలఁ బోఁజాగి
పేర్చుకైరవముల బింకమడఁచి,
రజనికిఁ బతియైన రాజుమై కందించి
చక్రవాకముల కుత్సవమునొసఁగి,
గీ. దెసల కెసకంపుఁదెలువులు దీటుకొలిపి
సకలజంతు ప్రమోద సంజనకలీల
దనదు రుచిరారుణాంశులు వినుతి కెక్క
నుదయ ధరణీధరము మీఁద నొప్పె నినుఁడు. (ఆం)223

సీ. ఉచ్చైశ్శ్రవంబును, సురుమద సురభి క
పోలపాళీవిలోలాళికలర
వాన్వితమై వాలునభ్రశుండాలంబు
వాహనంబులు, వీరవైరి భీష
ణాంశుల మించు నూఱంచుల కైదువు,
కొమరారు పరివార మమరగణము,
పట్టంపుదేవియుఁ బౌలోమి, యీ గతి
నెల్లభోగములకు నెల్ల యగుచు,

గీ. విలసదమరీ కరాంభోజ వీజ్యమాన
చామరానిలసంచార చలితచారు
చికురభారుఁడై చూడఁగఁ జెలువు మిగిలె
వేయుఁగన్నుల నింద్రుఁ డీ విభుఁడు తరుణి! (ఆం)224

సీ. ఉదయార్కరుచిఁబోర నొలిచికొన్నట్టి మ
వ్వమునఁ జెంగావి గోవణము మెఱయ,
వెన్నెల జడిగొన్న విద్యుల్లతలమాడ్కి
యజ్ఞోపవీతంబు లఱుతఁ బొలయ,
ననుకైన కుసుమఁబెట్టిన పల్లవంబుల
చాయ సన్నపుగుజ్జుజడలు గ్రాలఁ,
గందువోఁ జదలేటఁగడిగిన శశిరీతి
నెడకేల ముత్తెంపు గొడుగు దనర,

గీ. జగతిఁ దనుకాంతి యసమయచంద్రికా వి
భాతిఁ బ్రసరింప దివినుండి పార్థివేంద్రు
కొలువునకు వచ్చె సభయెల్ల నెలమిఁ జూడ
నారదుఁడు సర్వలోక విహారశీలి. (అం)225

సీ. ఉప్పరం బెగయంగ నొదవిన వెరవున
సడిసన్న రోహణ శైలమనఁగ,
వినతాసుతాకృతి వినువీథి వర్తిల్లు
బాలభానుప్రభా పటలమనఁగఁ,
జైతన్యసంపదాస్పదభాతి దివిఁ బర్వు
శాతమన్యవచాప భూతి యనఁగ,
జడధినుండక మింటఁ జరియించుటకుమూర్తి
పొలుపు దాల్చినరత్న పుంజమనఁగ,

గీ. వివిధ మండన భవవిభావిభవ జటిల
నిఖిలదిక్చక్రవాళుఁడై నిరుపమాన
జవసముల్లాస గగన సంచారగరిమ
చెలువు నెలవయ్యె నప్పు దప్పులుఁగు ఱేడు. (జ)226

సీ. కమనీయ వప్రసంకలిత నానారత్న
ధామకిమ్మీరిత వ్యోమతలము,
సౌధాగ్ర విహరణాసక్తబింబాధరా
విజిత ఖేచరవధూ విభ్రమంబు,
లీలావనీ పుష్పలోలాలి కలనాద
రచిత మన్మథ ధనుర్జ్యారవంబు,
పరిఖాంబు పరివర్తకర విడంబితవార్ధి
సంచారి జీమూత సంచయంబు,
గీ. మహిత వితరణ నృపతికుమారతిలక
హసిత గీర్వాణసర్వంసహారుహంబు
విపుల సౌభాగ్య పుష్పలావీ విలాస
కలితరథ్యాంతరము ద్వారకాపురంబు. (ఆం)227

సీ. కరిముఖుండు లిఖించెఁ గల్యాణలేఖలు
కనకపట్టికల లోకములకెల్ల,
వివిధ శిల్పానల్ప విన్యాస రచనల
వేది శృంగారించె విశ్వకర్మ,
కైసేసి యప్సరఃకాంతాజనంబును
బెరిమెతో నేతెంచెఁ బేరఁటంబు,
పంచమహాశబ్దభరితమై విలసిల్లె
నంకురార్పణ మహోద్యమవిభూతి,

గీ. భార్గవుఁడు దానవాన్వయ ప్రథమగురుఁడు
కాలసంసిద్ధికై నిల్పె గడియ (కొడుపు)
(శాస్త్రసరణిని) దేవతాసంయమీంద్రు
లాచరించిరి పుణ్యాహవాచనంబు. (ఆం)228

చ. కలమవన ప్రతానములు గాచుటకై చనుదెంచి యింపులం
జిలికెడు మంజురీతి విలసిల్లఁగ నార్చుచు ముద్దుఁ బల్కులన్
జిలుకులఁ దోలి పైఁ జెమరుచెందఁ గొలంకుల కేఁగి చిల్కలం
జిలుకల నాడుచుండుదురు చెన్నుగఁ బామర బాలికాజనుల్. (ఇ)229

క. కల్పిత మణి ఘృణిరచనా
కల్పమగు వివాహవేదికా మధ్యమునన్
గల్పోక్త విధానంబున
వేల్పించిరి యదుకుమారు వేల్పుం దపసుల్. (ఆం)230

ఉ. కాంతనితాంత రత్నపరికల్పిత శిల్పములన్ ద్రికాలమున్
వింత తెఱంగులన్ దనరి విష్ణుపదోల్లిఖ వైజయంతికా
సంతతు లుల్లసిల్ల సిరిచామ యహర్నిశమున్ వెలుంగ న
త్యంతముఁ జూడ నొప్పుఁగను నప్పురిలోని గృహప్రతానముల్. (ఆం)231

చ. కుల కుధరాపహాసి పురగోపుర శేఖరరత్న దర్పణం
బుల వలరాచపోఁడుములు పోలఁగఁ జూచి తలంపు ప్రాణ నా
థుల దెసఁగూర్చి యత్తఱిన తోడి వయస్యలు చూడ సిగ్గునన్
జెలువెసలారఁగ న్గురులఁ జిక్కులు దీర్తురు సిద్ధకామినుల్.(ఆం) 232

సీ. కుసుమంబుఁబోలి పొల్పెసఁగు పొక్కిలి డిగ్గఁ
గుఱుపట్టుపుట్టంబు నెఱికఁ గట్టి,
కమనీయ నవరత్నఖచితమై యొప్పు ప
సిండిపీఠమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి,
గన్నెరాకుశరంబు కరపల్లవమునకు
రక్షాప్రయోజనార్థముగ నిచ్చి,
దీవించి కాశ్మీర తిలకమధ్యంబునఁ
బుణ్యాక్షతలఁ జిట్టి బొట్టమర్చి,

గీ. భాగ్యసౌభాగ్యవతియైన భామ యొర్తు
చన్నుఁగవ భారమునఁ గౌను జలదరింపఁ
దివిచి కొనగోరఁ దోఁచి బిందువు విదిర్చి
బాణతనయకు నంటె సంపంగినూనె. (ఆం)233

సీ. కుసుమకోదండుండు గుణవంతుఁడగుటెల్ల
యళులార! మీ ప్రాపు కలిమిఁ గాదె!
మరునియెక్కుడుపెంపు మహిమీఁదఁ జెప్పుట
కీరంబులార! మీ పేరఁగాదె!
సంకల్పజన్ముండు సప్రాణుఁడగుటెల్ల
మలయానిలంబ! నీ మహిమఁగాదె!
మీనకేతనుకీర్తి మిన్నందుకొనుటెల్ల
శీతమయూఖ! నీ చెలిమిఁగాదె?
గీ. బాలఁ గారింపఁదగదని పలుకఁదగదె!
యేడుగడయును మీర కాలెంత ద్రవ్వ
మాకుఁ బుష్పాస్త్రుఁ? డంచు ననేకగతుల
మధుప శుక మందపవమాన విధులఁదలఁచి. (జ) 234

శా. క్షామక్షామముఁ గీకటప్రకటవక్షః పీఠమున్ బాండు ర
క్షా మిశ్రావయవంబునైన వికటాకారంబుతో నవ్వుకై
చాముండాకర తాళకుక్షివలయస్థానంబుగా నుజ్ఝిత
హ్రీముద్రంబుగఁ బేరణీవిధము నర్తించెన్ మహాభృంగియున్.(ఆం) 235

ఉ. ఖంజననేత్ర చన్నుగవఁ కంజముఁ బొంగఁగ ధీర మేఖలా
శింజిత కంకణక్వణన జృంభణమొప్పఁగఁ గౌను నిక్కఁగా
వ్యంజిత బాహుమూలముగ హర్షము లజ్జఁ దిరస్కరింపఁగా
నంజలి యెత్తి నించె విభునౌదల నిర్మల మౌక్తికాక్షతల్. (ఆం) 236

గీ. గురులపంపున వక్షోజభరము గదలఁ,
జెలువు వీక్షించి యొక్కింత సిగ్గువడుచుఁ
గంకణంబుల ఝణఝణత్కార మెసఁగ
నతివ లాజలు వోసె సప్తార్చియందు. (ఆం)237

సీ. ఘనపక్ష విక్షేప జనితవాతాహతిఁ
బర్వతశ్రేణులు పాదు గదల,
విపులాస్య కర్ణికావిర్భూతదీప్తుల
వలయాద్రి యవ్వల వెలుకఁ బాఱ,
శతకోటి శతచండజవభవారవముల
శరధులు ఘూర్ణిల్లి బరలు గడవ,
వితతాద్భుతాపాది విభ్రమోత్థిత కాంతి
దెసలహెూమద్యుతి దీటుకొనఁగ,

గీ. సిద్ధ చారణ గణనుతశ్రీఁ దనర్చి
మింటఁ బరఁగు ఱెక్కలతోడి మేరువనఁగ
వచ్చెఁ దన రాక కఖిలంబుఁ బిచ్చలింపఁ
బక్షి దేవుండు పుండరీకాక్షుకడకు. (ఆం)238

సీ. చంద్రమండలములే జలజాతములు గాక
కాకున్న నలులేల కాఁపులుండు?
నెలదమ్మితూఁడులే యలరుఁదీగెలు గాక
కాకున్న నీ కోరకములు గలవె?
క్రొక్కారుమెఱుఁగులే కుసుమాస్త్రములు గాక
కాకున్న నీవిండ్లు గలగ వచటఁ,
గనకకుంభంబులే ఘనచక్రములు గాక
కాకున్నఁ దరగలఁ గదియనేల?

గీ. ననుచు వదనాలకములు బాహానఖములుఁ
బొలయుచూపులుఁ బొమలుఁ జన్నులును వళులుఁ
జూచి జనములుఁ దమ్ము సంస్తుతులు సేయ
వఱలుదురు దత్పురంబున వారసతులు. (ఆం)239

ఉ. చీటికిమాటికిన్ మొగుపుఁజేతులు మౌళి ఘటించి మ్రొక్కెదన్
హాటకగర్భుబోటికి మహాకవి కాంక్షిత కల్పకాటవీ
వాటికిఁ దారకాహృదయ వల్లభమంజులపుష్పమంజరీ
జూటికి వల్లకీస్ఫురిత శుద్ధవరాటికి వాగ్వధూటికిన్. (ఆం)240

చ. చెలువములొప్ప రాజనపుఁజేలకుఁ గావలియున్న కాఁపుఁ గూఁ
తుల నిడువాలుఁగన్నులును దోరపుఁజన్నులుఁ జూచి ధైర్యము
ల్చలపలనైన మందగతులన్ జనుచుందుదు రంగజాస్త్రముల్
దలముగఁ దాఁక నధ్వగులు దన్నగరాంతిక మార్గభూములన్. (ఇ) 241

మ. జలనైర్మల్యవిధాయి వింధ్యగిరి శిక్షాకేళిసంశీలుఁ డి
ల్వల దైత్యావరజన్మగర్వదళనావంధ్య క్షుధాభీలుఁ డు
జ్జ్వల తేజోనిధి కల్పితాయత పిపాసారిక్తవారాశి మం
జుల హేలాగతిఁ దోఁచెఁ గుంభజుఁ దురుస్తోత్రైకపాత్రోన్నతిన్. (ఆం)242

చ. తగులము పెక్కువం బురి సుధాధవళోన్నత హర్మ్యరేఖలన్
మగలునుఁ దారు మచ్చరపుమచ్చికమై వలరాచవేడ్కలన్
సొగియువధూజనంబుల తనూతనుఘర్మములార్చు నిచ్చలున్
గగన తరంగిణీ కమలగంధసుగంధ మరుద్విహారముల్. (ఆం)243

చ. తలిరులు దోఁచె నేతరుల దట్టములై? నన లే ధరారుహం
బులఁ దలసూపె మున్ను? వలిమొగ్గల నొప్పెదు నేయనోకహం
బులు? నవగుచ్ఛరాజి నగము ల్విలసిల్లెడు నెవ్వి? యన్నియున్
గలుగుట నే మహీజములు గన్నులపండువులయ్యె? నామనిన్. (ఆం)244

మ. తెర యెత్తించిరి దేవదానవగురు ల్దీక్షాకళాకోవిదుల్
తరుణీరాజతనూభవాంతరమునన్ దట్టంపుఁ గౌశేయమున్
తెర యెత్తించెను వారలిద్దఱ మనోదేశంబులన్ గాముఁడున్
సరి నన్యోన్యముఖేందుమండల దిదృక్షాకౌతుకాంభోనిధిన్. (ఆం) 245

సీ. తెలుపుల దాయ జారులకుఁ గట్టనియిల్లు
బలితంపుఁజోరుల బ్రదుకుఁదెరువు,
నలుపుల మొదలు రే నెలఁతకస్తురిపూఁత
యఖిలంబుఁగప్పెడు నరిదిముసుఁగు,
గుణములమీఁదటి గణనవిజ్ఞానంబు
మఱుఁగు సందియముల మనికిపట్టు,
కౌశికంబులచూపు క్రవ్యాదవితతి మ
న్నియము జక్కవదొల భయముప్రోఁక,

గీ. యనఁగఁ గలవస్తువుల నెల్లఁ దనమయంబ
కాఁగఁ జేయుచు దెసలు నాకసము నిండ
సకలజనులకు మతుల విస్మయములడర
నంధకార మంతంతకు నగ్గలించె. (ఆం)246

శా. ధన్యంబై పితృదేవతానివహ ముద్యత్ప్రీతి నర్తింపఁ బ
ర్జన్యాచార్యుఁడు భార్గవుండు శ్రుతిమంత్రంబుల్ పఠింపంగఁ బ్రా
ధాన్యంబొప్పఁగ శైలరాజసుత యత్యాసక్తి వీక్షింపఁగాఁ
గన్యాదానమొనర్చెఁ బాణుఁడనురాగస్ఫూర్తిఁ బ్రాద్యుమ్నికిన్ (ఆం)247

ఉ. ధన్యవిభూతి శోభితుఁడు దామరసేక్షణుఁడొత్తె నూర్జిత
ధ్వన్యతులోగ్రతా దళిత దానవసైన్యము ధూతభూత చై
తన్యముఁ దోషితేంద్రముఖ దైవతసంస్తుతిమాన్యము న్నదీ
జాన్యుదరాంతర స్థగిత సన్నుతజన్యముఁ బాంచజన్యమున్. (ఆం)248

సీ. ధూర్జటి కోపాగ్ని ధూళిగాఁ గ్రాఁగిన
నాఁ డేల నీ యమ్ము వాఁడి లేదు?
వాఁడికోఱల రాహు వడిఁ దోలి కఱచిన
నాఁ డేల నీ రశ్మి వేఁడి లేదు?
శాపంబు శ్రీరామభూపాలుఁడిచ్చిన
నాఁ డేల కూయవో పోఁడిగాను?
చనుపకముల కర్గి కనుకని డుల్లిన
నాఁ డేల మ్రోయరో? నేఁడు మీరు

గీ. మగువఁ బాయు టెఱిఁగి మగఁటిమి వాటించి
యేయఁ గాయఁ గూయ మ్రోయ నగునె?
మదన! చంద్ర! పికమ! కొదమతుమ్మెదలార!
నాఁడు నాఁడు నాఁడు నాఁడు లేరె? (జ)249

సీ. నిర్భర వాంఛాఘనీభూత మానస
భంగీకృతా దయాలింగనంబు,
సురచిర నఖరాగ్రపరిరంభితాల కం
బాస్వాద్యమానాధరామృతంబు,
బాహ్యక్రియా సార్ద్రభావనాళీకంబు
వితత మృదూరూరువేష్టనంబు,
వర్ధిత మధురోక్తి వాచాలవదనంబు
ఘర్మాంబుకణగణాకలితగండ,

గీ. మతి తరంగిత నిశ్వాస మాత్తపులక
మరుణితాక్రాంత లోచనాంబురుహ యుగళ
మగు మనోహరఖేలనం బతిశయిల్లఁ
దనరెఁ గామినీకామకదంబకంబు. (ఞం)250

సీ. పడఁతికన్నుల యొప్పుఁ దడవుచో నది యెంత
వెలిదమ్మితేకుల విలసనంబు?
పొలఁతినెన్నడ పెంపు పొగడుచో నది యెంత
కలహంసముల యానగౌరవంబు?
ఉవిద నెన్నడుముతో నుపమింప నది యెంత
కొఱనెల నెలకొన్న నెఱసుకలిమి?
వనిత యూర్పులతావి కెనపోల్ప నది యెంత
యరవిరులందలి సురభిమహిమ?

గీ. లలనకరివంక బొమలయొప్పులు గణించు
చోట నది యెంత వెడవింటి సోయగంబు?
కాంత తనుకాంతి నరసేయ నెంతమాత్ర
వాలు మెఱుఁగుల సౌభాగ్యవైభవంబు? (అం)251

సీ. పల్లవాధరతోడఁ బలుకులయింపుల(?)
నరయంగఁ బికము పోల్పనుట పికము
నలినాక్షి వేనలి చెలువుతో సరిసేయఁ
బురులెంత పురినెమ్మి పురులపొలుపు?
తనుమధ్య నడుముతో నెనవచ్చు ననిచూడ
బయలగు నఖిలంబు బయలుకలిమి,
సుదతి దంతద్యుతి సొబగు వర్ణించుచో
రుచులె మౌక్తికముల రుచులు దడవ?

గీ. ననిన నభినవరామణీయకము మహిమ
యిజ్జగంబునఁ బ్రతిలేమి యేమి సెప్ప,
గరుడఖచరోరగామరకన్యలందు
నయ్యుషాకన్య నుపమింప నబల గలదె? (అం)252

చ. ప్రమదవనాంతరంబుల విభాకమనీయములై యశోకము
లమిగొనె నెల్లచోటఁ బ్రియులన్ గృతక ప్రణయాపరాధ వి
భ్రమముల నల్గఁ జేసి వెడవాసినపాంథులమీఁది కోప భా
రమున రతీశుకన్నుఁగవ రాలిన నిప్పులప్రోఁకలో యనన్. (ఆం)253

గీ. ప్రియముఁగూర్చి ముత్తైదువ పేరఁటాలు
నలువపట్టంపుదేవి లేనగవు నగుచు
నగసుతాపద్మ లీక్షింప బిగియ ముడిచె
దంపతుల యుత్తరీయ వస్త్రముల తుదలు. (ఆం)254

గీ. పూని తిమిరారు లందఱు పొడిచిరేని
పంకమగ్న రత్నంబులభాతి నిందు
మినుకు మినుకని యంతన పొనుఁగు వడరె
యనఁబటు ధ్వాంత జృంభణ మగ్గలించె. (ఆం)255

గీ. పొదలి యొండొండ దివియును భువియు దెసలుఁ
బొదివికొనియెడి చీఁకటి ప్రోవువలన
మిక్కుటంబుగఁ గాటుక గ్రుక్కినట్టి
కరవటంబన జగదండ ఖండమమరె. (ఆం)256

చ. పొలుపు వహించి పెన్నురువు ప్రోఁకగతిన్ హరిదంతభాగముల్
గలయఁగఁ బర్వు మంచున దళంబుగ శైత్యముఁ దాల్చు క్రొత్త త
మ్ముల చెలికాని నిందుఁడని ముద్దొలుకంగఁ దదీయదీప్తు లు
య్యలలుగఁ దూఁగుఁ బ్రీతి యెసలారఁ జకోర కిశోరసంఘముల్.(ఆం)257

చ. భువిఁదనివోక వెండియు నభోనదిపొందునకై కళింద సం
భవ బహువేణికావిభవబంధురతన్ దివియందుఁ బర్వె నా
నవిరళ లీల నొప్పెసఁగు నప్పురివప్రనిబద్ధశాతమ
న్యవమణిజాయమాన సముదగ్రతరాగ్రిమ దీప్తిపూరముల్. (ఆం)258

సీ. మకరంద రసపానమత్తాలినీ గాన
మంజులోద్యాన నికుంజములను,
కలనినాద గభీర కాదంబసంచార
సముదీర్ణ కాసార సైకతములఁ
జందనామృత చంద్రచంద్రశేఖరచంద్ర
సదృశశోభాసాంద్ర సౌధములను,
కమలాప్త హిమభాను కాంతశిలాభాను
మహితలీలాసాను మంతములను,

గీ. వినుతలావణ్యసంపద కనుగుణంబు
ప్రకటసామ్రాజ్యవిభవంబునకు ఫలంబు
నగు మనోజఖేలనమున నతిశయిల్లె
భోజనందనయును దానుఁ బుష్పశరుఁడు. (ఆం)259

సీ. మత్తాలిసంగీత మాధుర్యములతోడి
కుసుమగుచ్ఛంబులు కోసి కోసి
సంపుల్లమాధవీసదన వాటికలందుఁ
జిలుకల పెండిండ్లు చేసి చేసి,
కమనీయకమలినీ ఘనసైకతంబుల
నంచలఁ బట్టంగఁ బొంచి పొంచి
సహకార వరతరుచ్ఛాయా తలంబుల
మేనులఁ జెమరార మెలఁగి మెలఁగి

గీ. దర్పకునియాజ్ఞఁ దలమోచి తమక తమక
తమకముల నోలముల కల్లఁ దారి తారి
మఱియు బహువిధసంచార మహిమలమర
నుల్లసిల్లిరి లీలామహోత్సవముల, (ఆం)260

గీ. మందవాఃకణ పరితాపమథితహృదయ
పాంథలోకమై తన విజృంభణము దనర
శిశిరసంపద భువనలక్ష్మీ దుకూల
కల్పితోపకుంఠనభాతిఁ గానఁబడియె. (ఆం)261

క. మధుపర్కము సేయించిరి
మధురిపు మనుమనికి సర్వమంగళ యెదురన్
విధివిహితంబగు పథమున
నధిగతపరమార్థులగు సురాసుర మంత్రుల్. (ఆం)262

చ. మరు తురగాలయంబులన మన్మథు నమ్ములయిండ్లు నాఁగ శం
బరరిపునాట్యశాలలనఁ బంచశిలీముఖు నాతపత్ర మం
దిరములు నాఁగఁ జారుశుకదీప్తలతాంతమరుచ్చటల్ లతా
సురుచిరపల్లవ ప్రతతి సొంపెసగుం బురితోఁట లెప్పుడున్. (ఆం)263

సీ. రక్షోవధూవృత్తవక్షోజపరిలిప్త
కుంకుమ క్షోభంబు క్రొవ్వుడించి,
శక్రారిమదవతీవక్రాలకాభోగ
ఘనతమఃపరభాగ గరిమనడఁచి,
క్రవ్యాదయౌవనీ గ్రైవేయమణిహార
కహ్లారదీప్తుల గర్వమడఁచి,
దైవతా హితవీరతరుణీ సముల్లాస
దరహాసచంద్రికా దర్పమడఁచి,
గీ. చటులసంవర్త పరివర్త చండకిరణ
శతశతాఖిల పరిదీప్త సారఘోర
దర్శనంబగునట్టి సుదర్శనంబు
గలుగ నీ కసాధ్యంబులు గలవె కృష్ణ! (ఆం)264

మ. లలనల్ పాడఁగఁ గౌఁగిలింపఁగ సముల్లాసంబునం దాఁపఁ బైఁ
గలయం బుక్కిటికల్లు నింపఁ దిలకక్ష్మాజాతకాండంబుఁ గ్రో
వు లశోకంబులుఁ గేసర క్షితిరుహవ్యూహంబుఁ దోడ్తోఁ గడున్
దిలకించెన్ బులకించె నవ్వె నలరెన్ దీపించె నుద్యానముల్ (ఆం)265

సీ. వనరుహామోదిని చనుదోయిప్రాపున
నలేపనములు వాసనకు నెక్కఁ,
బూఁబోఁణి నెఱివేణిపొందు సంధిల్లుట
నలరులు సౌమనస్యంబుఁ దాల్ప,
నంగనారత్నంబు నపఘనద్యుతుల సౌ
వర్ణమండనములు వన్నె కెక్క,
ధవళాంశుముఖిమేనితళుకు గ్రొమ్మించుల
వెలిపట్టుగుణరాజి నెలవుకొనఁగఁ,

గీ. జెలువ మసలారఁ బూసి వేడ్కలు జనింప
ముడిచి బెడఁగుగఁ దొడిగి సొంపడరఁ గట్టి
గట్టినేర్పులు దళుకొత్తఁ గంబుకంఠి
కాచరించిరి శృంగార మాత్మసఖులు. (ఆం)266

సీ. వరుణుండు కానిక పురుహూతునకుఁ దెచ్చి
ప్రోవిడ్డ నవరత్నపుంజ మనఁగ,
నుదయాద్రితటములో నున్నాళమై మున్ను
వికసించు రక్తారవింద మనఁగఁ ,
గాశ్మీర రసపూర కమనీయమగు శచీ
సఖిచేతి కల్యాణచషక మనఁగఁ,
బ్రాచి కందుకకేళిపరత మింటికి వైవఁ
బొల్పారు మందారపుష్ప మనఁగ,

గీ. నదరు కెంజాయ మండలం బతిశయిల్ల
నఖిలభూసురదత్త సంధ్యార్ఘ్యతోయ
దళితమందేహుఁడై జగంబులు వెలుంగ
భానుఁ డుదయించె దేదీప్యమానుఁడగుచు (ఆం)267

సీ. వరుణుని శృంగారవనములోఁ బొగడొందు
పగడంపుఁదీగల ప్రాఁకనంగఁ,
జరమభూధరముపై సురగాలి నెగయింపఁ
దోతెంచు జేగురు ధూళి యనఁగ,
నస్తాంబురాశిలో నంతకంతకుఁ గ్రాలు
బాడబానల శిఖాపటల మనఁగ,
నిసురాక కపరదిగ్వనిత యెత్తించిన
రత్నతోరణ విభారాజి యనఁగ,
గీ. విరియ నుంకించుచెందొవ విరులయందు
వఱలు తేకుల కాంతికి వన్నె వెట్టి
రమణ రమణీజనానురాగముల తోడ
నిగిడి యెఱసంజ పడుమట నివ్వటిల్లె. (ఇ)268

గీ. వారుణీస్పర్శమున నాదు వాఁడి దఱిగె
సకలతీర్థనిదాన మీ జలనిధాన
మే నొనర్చెదఁ బావన స్నానమనుచు
మునుఁగుగతిఁ బశ్చిమాంబుధి మునిఁగె నినుఁడు. (ఇ)269

శా. విఘ్నధ్వాంత నిరాసవాసరపతిన్ వేదండరాజాననున్
విఘ్నాధీశ్వరునిన్ గపోలఫలకావిర్భూత దానచ్ఛటా
నిఘ్నాళిన్ నిరుపాధికాధిక కృపానిత్యోదయోపఘ్నుఁ గ్రొం
చఘ్ను జ్యేష్ఠు భజింతుఁ గావ్యరచనా చాతుర్యసంసిద్ధికై. (ఆం)270

సీ. వికచారవింద దీర్ఘికల వినోదించి
తని గమ్మతావుల ననఁగి పెనఁగుఁ,
గుసుమిత నవలతావిసరంబుఁ గదలించి
వలిదేనియల సోనఁ దలముగొల్పు,
సహకారపాదపచ్ఛాయలకై యేఁగి
శశికాంతవేదుల సంచరించు,
సురతకేళీశ్రాంతి సొగియుముద్దియలపైఁ
జిట్టాడితనువులఁ జెమట లార్చుఁ,

గీ. జంచరీకంబురీతిఁ బర్జన్యభాతి
విరహపరితాపహరుమాడ్కి సురఁటిపోల్కి
నప్పురంబున సకలజనానుమోద
కరణదక్షుండు దక్షిణగంధవహుఁడు. (ఆం)271

గీ. వెలయువెన్నెల నిఖిలంబు వెల్లివొడిచి
తనిసి చనుచోట నుడువీథిఁ దవిలియున్న
నురువుబుగ్గలు దోడ్తోన విరియుపగిదిఁ
దరతరంబ తారకములు విరియఁ దొడఁగె. (ఆం)272

ఉ. "వేగుచు వచ్చెఁ బాసె నిదె వెన్నెల యిన్నెలవింక నుండఁగా
వేగునె మాకు నీ క్షణమ వేఁడివెలుం గుదయించు" నంచు ను
ద్వేగమునం దదీయ పదవీపరివర్తన ముజ్జగింప వే
వేగమునం దొలంగుగతి విచ్చె నుడువ్రజ మంబరంబునన్. (ఆం)273

---

1. శ్రీనాథుని భీమఖండములోనిది - (3-144)

ఉ. వేలుపుగిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గల్పకుజంబుఁ దోడ రా
లాలితపాదనూపుర ఝుళంఝుళనాదము లుల్లసిల్లఁ బై
చేలచెఱంగు దూలఁగ విశృంఖలవృత్తిఁ జరించుచుండు నీ
లాలక యన్నపూర్ణ యమృతాన్నము వెట్టుచుఁ బంక్తిపంక్తులన్. [1](ఆం)274

శా. సీమాంతంబున ద్వారకానగరమున్ జేరన్ దటాకోత్త రా
రామశ్రేణి సమన్వితంబులగుచున్ రాజిల్లి రాజన్య స
స్యామోదం బిరుకారునుం గలుగు భాండాగారవాటీ మహా
గ్రామవ్రాతము నిచ్చెఁ గన్యకు హరిద్రాచూర్ణసంపత్తికిన్. (ఆం)275

సీ. సుందరీయౌవనస్ఫురితోష్ణ కుచకుంభ
పరిరంభలీలలఁ బరఁగకున్న,
బింబాధరాననా తాంబూలరస సుధా
స్వాద ఖేలనముల జరుగకున్న,
సీమంతినీజన స్నిగ్ధోరుయుగళ సం
కలితపేషణములఁ గ్రాలకున్న,
రాజాననానేక రతికళావిర్భూత
సుఖవిజృంభణముల సొగియకున్న,

గీ. మఱి శరణ్యంబు గలుగునే మనుజతతికి?
ననఁగ హేమంతసంపద కంతటికినిఁ
దాన యగుచుఁ గుబేరదిక్తటమునందు
... ... (ఆం)276

శా. సేవాయాతవధూమనోజ్ఞకలకాంచీ కింకిణీ కంకణా
రావంబున్ సముదగ్రవాద్యపటలీరావంబులున్ గూడి భూ
దేవస్తోత్రనినాదమేదురములై దిక్కూలముల్ నిండఁగా
దేవాగారములొప్పు నప్పురములో దివ్యప్రభావోన్నతిన్. (ఆం)277

సీ. హంసతూలిక శయ్య లలరుఁబొత్తుతలాడ
శశికాంతమణి శిలావిశదధరణి,
తాంబూలపేటి యద్దము రాజకీరంబు
పన్నీరుచెంబులు పసిఁడిగిండి,
విరులచింద్రికె(?) రుద్రవీణామతల్లిక
వింజామరము వట్టివేళ్లసురఁటి,
గిలుకలపాగాలు క్రీడాసరోజంబు
కాళంజి ముత్యాలమేలుకట్టు,

గీ. చతురశీతిబంధసంయుత ప్రతిసీర
యగరుధూపపాత్ర యాదియైన
కామదీపన ప్రకాశవస్తువులతో
నందనమైన కేళిమందిరమున. (ఆం)278

పేరయ - బొడ్డపాటి. (అనంతమహత్త్వము) (జ)

సీ. తన యనురాగాభ్యుదయ మూర్తి పద్మినీ
సతికిని ముఖవికాసంబొనర్పఁ,
దన దుర్నిరీక్ష ప్రతాపవైఖరి యరి
తమముల గిరిగుహాంతములఁ దార్పఁ,
దన కరవిదళిత దానధారాశక్తి
కలయలోకులకు నాకండ్లు దీర్పఁ,
దనదు మిన్నందిన ఘనతరైశ్వర్యంబు
నకు విబుధాళి సన్నుతులొనర్పఁ

గీ. దేజరిల్లెడు రా జన దినదినంబు
మూఁడు మూర్తుల జనులచే మ్రొక్కుఁగొనెడు
పద్మినీవల్లభుని నాదుపాలివేల్పు
భక్తసులభునిఁ గొల్తు హృత్పద్మ మలర. (జ) 279

పేరయ - బొడ్డపాటి. (చాటువు) (జ)

సీ. కాంతులఁ జూపట్టు కండ్లమరించిన
తిరమైన విపులపుఁదేరునందు,
విద్యలప్రోఁకయౌ వృద్ధసారథి నిల్పి
యతఁడు శిక్షించు హయములఁ బన్ని,
తన్నివాసుల మించుతిన్నని ప్రావిల్లు
చొక్కుఁబై నారిని నెక్కువెట్టి, (?)
గరితోడఁగూడ నాకసపుసూటిని బాగు
నెమ్మేనుఁ బసనిచ్చు నమ్ముఁ దొడిగి,

గీ. యమరభటులార్వ దైత్యపురములు గెడపి
విజయమొందిన జోద వీ విశ్వమునను
వేల్పులెవ్వరు నీ సాటి విజయవాటి
మల్లికార్జునలింగ! యుమాప్రసంగ! (జ) 280

సీ. ఖండఖండంబుగఁ గదిసిన తేరును
భంగంపుటిరుసు బొసంగఁ గూర్చి,
విజ్జోడుపడి నిచ్చ వినువీథిఁ దిరిగెడు
చక్రంబు లొనగూడ సంఘటించి,
తలకొన్న భీతిఁ గొందలపడ బహుముఖ
భ్రాంతసారథి నేరుపరిగ నిలిపి,
పలుకఁ బదక్రమంబుల నలుజాడలఁ
బోయెడిగుఱ్ఱముల్ పూనుకొలిపి,

గీ. కుంటివింటను బలువంక కోలఁ దొడిగి
విషమలక్ష్యంబు లే గతి వ్రేసితయ్య!
వేల్పులెవ్వరు నీ సాటి విజయవాటి
మల్లికార్జునలింగ! యుమాప్రసంగ! (జ) 281

సీ. బంట్లున్నపాలెంబు బలువిల్లుగాఁజేసి
నవమణివలయంబు నారిఁజేసి,
నుదుటి నెన్నడిమి కన్నును ములికిగాఁజేసి
దక్షిణాంగంబ యస్త్రంబుఁజేసి
చేకోరతలవాని జోక సారథిసేసి
తనమూర్తి యొకటి రథంబుసేసి,
కనుదోయిఁ జక్రయుగ్మముగ యోజనచేసి
సమత నూరుపుల నశ్వములఁజేసి

గీ. యన్నియును నీ యధీనంబులగుటఁజేసి
పురము లేసితి గాక నీ కొరులు తోడె?
వేల్పులెవ్వరు నీ సాటి విజయవాటి
మల్లికార్జునలింగ! యుమాప్రసంగ! (జ)282

పేరయ - బొద్దపాటి. (పద్మినీవల్లభము) (జ)

ఆ.వె. ఆ ప్రదోషయ...ములై యున్న సమయంపు
కంట వేఁటకాని కరము దిల్పె
సొగపుద్రోచెఁ గ్రుంకె నగు బ్రొద్దు పరసంధ్య
వెనుక నిరులు ముందు వెలుఁగు నగుట.(?) (జ)283

క. ఒక యెనిమిదడఁగె దిక్కుల
మకరంబున కొకటి యొడె మలహరుచే ము
న్నొకటుడిగె ధిక్కరింపఁగ
నిఁక నేలని మాఱుమలయు నేనుఁగులు పురిన్. (జ)284

సీ. కమలాకర స్ఫూర్తి కాసారములయందుఁ
దమయందుఁ గలుగంగఁ దనరుచుండు,

గంభీరజీవనక్రమ మగడ్తలయందుఁ
దమయందుఁ గలుగంగఁ దనరుచుండు,
ధారావిహార ముత్తమ తురంగములందుఁ
దమయందుఁ గలుగంగఁ దనరుచుండు
సుమనోవికాసంబు ప్రమదావనములందుఁ
దమయందుఁ గలుగంగఁ దనరుచుండు,

గీ. దానమహిమ సముత్తుంగ దంతులందు
దమకరంబులఁ గలుగంగఁ దనరుచుండు
సిరులసంతోషమున ముఖ్యశీలవృత్తి
రణజయౌదార్యములఁ బురి రాజకులము. (జ)285

సీ. గజముల నడలుఁ దత్కరములజిగులుఁ ద
త్కుంభగౌరవములుఁ గూర్చి కూర్చి,
జలజస్ఫుటములుఁ దచ్ఛదవిభ్రమములుఁ ద
త్కేసర సురభులు గిలిమి గిలిమి,
మరువిండ్లఁ దన్మౌర్వీమధుకర రుచులుఁ ద
దస్త్రంబుమొనలును నలమి యలమి,
గనకవేదులు నందుఁ గాంతినుగ్గులును ద
త్ప్రగితసన్మణులును దార్చి తార్చి,

గీ. గతులు నూరుకుచములు మొగములు నేత్ర
ములును దనుగంధములు బొమ లలకములును
చూపులు నితంబములును రుచులును దశన
ములును విధిసేసె నా నుంద్రు పురిచెలువలు (జ)286

ఉ. పాయక కన్నెనాథు తలఁబ్రాలిడఁ బూన్చిన యాణిముత్తెముల్
దోయిట పద్మరాగమణులో యన నించుక యెత్తి చూచుచోఁ
జాయల నింద్రనీలములచాయలుగాఁ బతిమౌళి మీఁదటన్
బోయఁగఁ బూవుమొగ్గలనఁ బొల్చె విచిత్రవిలాస వైఖరిన్. (జ)287

ఉ. సారసరః ప్రతీరవనసౌరభపుష్పరజోవిభూతి నొ
య్యారపుఁజొక్కు చల్లి మలయానిలుఁడన్ గడిదొంగ వేకువన్
జోరనగండ్లఁ గన్నములఁ జొచ్చియు దివ్వెలు దూల్చి భోగ భా
మారతితాంతఘర్మకణ మౌ క్తికపంక్తులు దార్చు నిచ్చలున్. (జ)288

పేరయ - బొడ్డపాటి. (మంగళగిరివిలాసము) (జ)

ఉ. హారతులిచ్చు వేయిన...సారికిరాయని గన్నతండ్రి కొ
య్యారి మెఱుంగుఁజూపులనె యారతులిచ్చె నొకర్తు తజ్ఝణా
త్కార కరద్వయీవలయకాంతులు గుత్తపుఁజన్నుదోయి తా
హారగళంచలన్నలుజాలతశ నెంతకురాయభాకాంతియై (?) (జ)289

పేరయ - బొడ్డపాటి. (శంకరవిజయము) (జ)

చ. అదరి సరోజరాగమణు లామిషఖండములంచుఁ గఱ్ఱు కు
ట్లొడికము సేయు వేడుకల నుజ్జ్వలసన్మణులేర్చి నిప్పులం
దిడియును భల్లుకవ్రజ నిరీక్షణముల్గని దివ్వెలంచుఁ దేఁ
దడవుదు రొయ్య మౌగ్ధ్యమునఁ దద్గిరిసీమఁ గిరాతబాలికల్.. (జ)290

ఉ. ఆమని టెంకిపట్లు మలయానిలు నిత్యవిహారసీమముల్
కామునిపాళెముల్ శుకపికంబులజీతపుటూళ్లు కామినీ
కాముక విశ్రమంబులకుఁగట్టని యోర్వకు (?) లా పురాంగనా
స్తోమమునందు నెందు నెలతోఁటలు శైలశిలోన్నతస్థితిన్. (జ) 291

గీ. తనకు బలము గలిగి తన మంత్రి మిత్రాప్త
బలము దనకుఁదోడుపడుట గలిగి
వైరిబలము దఱిగి వారి చుట్టములెల్ల
గ్రిందు వడినవేళ గెలువవచ్చు. (జ)292

చ. తనరుచిగానివేళ బెడిదంబగు వేఁడి నినుండు దోఁచినన్
గనుమొఱఁగుంట రాజునకుఁ గర్జమటం చెటయేనిఁజన్న య
ట్లనుచరులై వెలింగెడి గ్రహంబులుఁ దారలుఁదోడరాఁగ వే
గన చనె వెల్లవెల్లని మొగంబుకళంకమునన్ శశాంకుఁడున్. (జ)293

గీ. రాజురాకకుఁ దారహారములతోడి
యామినీపాత్ర నాడింప నేమి సమయ
నాటకుఁడు దోఁపుతెరవాఱినాఁడనంగ
సాంధ్యరాగము పశ్చిమాశను దనర్చె. (జ)294

సీ. సంజప్రొద్దున నాట సలుపు నంబరకేశు
తలయేటి జలకణ తతులనంగ,
రజనీవధూద్విజరాజుల పెండ్లి కే
ర్పఱచు ముత్తెపుఁ దలఁబ్రాలనంగ,
గాలవాణిజ్యుండు నీలాంబరస్థలి
స(రి) బ్రచరించు వజ్రములనంగ,
వేళాఖ్య పుష్పలావిక యిందుఁడను రాజు
నకు నేరిచిన ప్రసూనంబులనఁగఁ,

గీ. బాలవెల్లి మథించు తొల్కాలమునను
నమృతబిందువులు దరి మిన్నందెననఁగ
గగనమను కొల నలమిన తొగలనంగఁ
గలయఁ జుక్కలు తోఁచె నాకాశవీథి. (జ)295

మ. సమలావణ్యము వన్నె గూడి రసముల్ సంధించి శృంగార వే
షముతోఁ జొక్కపుఁజూపు నవ్వాలయ నిచ్ఛాతూలికన్ భావ చి
త్రముగాఁ బంచశరుండు రాగ రతిఁ జెంతంజూచుచున్ వ్రాసి ప్రా
ణము వాగీశ్వరువేఁడి నించె నన మేనాపుత్త్రి యొప్పెం గడున్. (జ)296

పేరయ్య - బొడ్డపాటి. (సూర్యశతకము) (జ)

శా. ఈఁగల్వోలె వ్రణంబులే వెదకుచు న్నీర్ష్యం బరున్ మెచ్చ కే
మూఁగల్వోలె నిరంతరాస్యులగుచున్ మూర్ఛించి తర్కించినన్
వీగఁ న్నేరని దుష్కవుల్ బ్రతుకనీ విక్రాంతులై వారినో
రాఁగం బోవఁగ నేల సత్కవులు సూర్యా! పద్మినీవల్లభా! (జ)297

పోతరాజు - (బేతాళపంచవింశతి) (ఆం)

చ. అరయఁగఁ బూర్వదిగ్వనితయందనురక్తుఁడు ముంద టిప్డు భా
స్కరుఁడిట వచ్చి నా దెసఁబ్రశాంతముతో ననురక్తుఁడయ్యె సు
స్థిర మిది యంచు నయ్యపరదిక్సతి రాగముఁబొందె నాఁగ వి
స్తరముగ నిండఁ బర్వె నెఱసంజ నభంబునఁ బశ్చిమంబునన్. (ఆం)298

క. ఇంటింటం జింతామణు
లింటింటం బరుసవేదు లింటింట నిధుల్
జంటగొని యుండు ధనపతి
యింటి క్రియన్ బురములోని యిండుల నెల్లన్. (ఆం)299

ఉ. ఇందుల నున్న నగ్నిభయమెందునుఁ గల్గదటంచు మున్ సురా
నందనమైన ఖాండవవనం బమరావతి వాసి వచ్చి పొ
ల్పొందఁగ మర్త్యలోకమున నుత్సవలీల వహించెనొక్కొ నా
నందవనంబులొప్పెఁ బురినాలుగుదిక్కుల నున్నతస్థితిన్. (ఆం)300

క. ధర మిన్నుదఱిఁగివైచిన
కరణిఁ దటాకంబు లెల్లకాలమునందున్
బరిపూర్ణములై యుండును
బురికి నవగ్రహభయంబు పొరయక యుండన్. (ఆం)301

క. పురివిభవముఁ జూడఁగ న
త్కరమున (?) జలదేవి పెక్కుకన్నులు వెలయన్
ధరియించినట్లు వికసిత
సరసిరుహాకరములొప్పు సౌరభలీలన్. (ఆం)302

సీ. ప్రజ్వరిల్లుచునున్న పసిఁడిశాఖల తోడ
వెలసిన వనముల చెలువుదానిఁ,
గరిమకరగ్రాహకచ్ఛపంబులతోడఁ
బరిపూర్ణజలముల పరిఘదాని,
మరకతవైడూర్యమాణిక్యములతోడఁ
హాటకమయమైన కోటదానిఁ,
గమనీయ కాంచన కలశాంగములతోడ
నమరిన దేవాలయములదానిఁ,

గీ. గనకఖచితమైన కంబంపుగట్లతో
వెండిమాడులిండ్లు వెలయుదాని
జనమహోత్సవ మనఁదనరిన యుజ్జయి
నీ పురంబు సొచ్చె నృపవరుండు. (ఆం)303

క. రవిఁ బొంది రాహుచేఁ బరి
భవములఁ బడ నోడి తద్గభస్తులు పురి ను
క్కివమునఁ జొచ్చిన విధమున
నవిరళరుచి వెలిఁగె దివియ లయ్యెయిండ్లన్. (ఆం)304

ఉ. వ్యాళవిభూషణాళియు దిగంబరమున్ గదయున్ త్రిశూలమున్
వ్రేలెడు కెంజడల్ గగనవీధికిఁజాఁగిన యుగ్రరూప మా
భీల చతుర్భుజంబులు నభేద్య కరాసియుఁ జంద్రఖండమున్
ఫాలవిలోచనంబుఁగల భైరవుఁగాంచె విభుండు ముందరన్.(ఆం) 305

క. సురధరము పెక్కురూపులు
ధరియించి పురంబులోనఁ దనరె ననంగా
స్ఫురిత నవరత్నకాంచన
భరితములై వివిధ దేవభవనములొప్పున్. (ఆం)306

పోలమరాజు – (పర్వతపురాణము) (జ)

చ. అరయఁగ లోకబాంధవుఁడనై భువనత్రయ కర్మసాక్షి నై
హరిహరపద్మసంభవమయాకృతినై మను నాకు వారుణీ
పరిచయదోషమబ్బెనని భానుఁడు తద్దురితోపశాంతికై
శరనిధిఁ గ్రుంకెనా నపరశైలతిరోహితుఁడయ్యె నయ్యెడన్. (జ)307

బసువయ – అంగర. (ఇందుమతీకల్యాణము) (జ)

మ. ఉదయస్తంభములోపలన్ వెడలి తా నుద్వృత్తమో దైత్యునిం
గుదియంబట్టి గభస్తిమన్నృహరి సక్రోధంబునన్ వాని దు
ర్మదగాత్రంబు కరంబులం దునుమ ధారాళాస్రపూరంబు కా
వి దివిం బర్వినకైవడిన్ గలయఁబర్వెన్ సాంధ్యరాగచ్ఛవుల్. (జ)308

ఉ. బీద శచీవిభుండు దితిబిడ్డ లవార్యులు వారు పల్మఱున్
బాధలఁబెట్టఁగాఁ జెఱలు వట్టఁగ నుండుట భారమంచు రం
భాది మరున్నివాస లసదప్సరసల్ చనుదెంచి వచ్చిరో
నా దరఫుల్లపద్మవదనల్ విహరించుదు రప్పురంబునన్. (జ)309

సీ. లాజవిమోక్షవేళా సముద్గత హోమ
ధూమవాసన మేనఁ దొంగలింప,
మృగనాభిమకరికా రేఖలై మృదుగండ
మండలి హోమధూమములు నిలువ,
హోమధూమశిఖాముఖోష్ణంబు చోఁకి పూ
ర్ణేందుబింబాననం బెఱ్ఱవార,
మాటికి హోమధూమంబుచే వెడలెడు
కన్నీటఁ గాటుక కరఁగి పాఱ,

గీ. గురుజనోక్త విధానానుకూల చాల (?)
నిజ వివాహవిలాసంబు నిర్వహించి
భోజుఁడప్పుడు వేడుక బుధకవి వి (?)
తానములతోడ నార్ద్రాక్షతములు సల్లె. (జ)310

సీ. శశిమండలముమీఁద సాంద్రచంద్రికవోలె
నునుమొగంబునఁ దెల్లఁదనము నిల్చెఁ
బసిఁడికుండలమీఁద బలభిన్మణులువోలె
వలిచన్నుముక్కుల నలుపు లొదవె,
నిఱుపేదమీఁది నిర్నిద్రసంపదవోలె
మధ్యభాగంబున మహిమఁదాల్చెఁ,
గదలిన లతమీఁది కమ్మపూవులువోలె
నలవనిమేన సొమ్ములు దొలంగెఁ,

గీ. దరుణి గమనంబు మిగుల మాంద్యమువహించె
వనజపత్రాక్షి కోర్కులు కొనలుసాఁగె
వనిత నేత్రాంతములు వసివాళ్ళువాడె
వనిత తనువల్లి శయ్యల వ్రాలఁగడఁగె. (జ)311

సీ. హేమసింహాసనంబెక్క నుద్యోగించు
మణికల్పితాస్థాన మంటపమున,
విసరించుకొనఁ జూచు వింజామరంబున
వైరి వీరవిలాసవతులచేత,
నాటింపఁ దలఁచు నానాద్వీపసంధుల
గెలుపుఁగంబంబులు వలసినన్ని,
దుష్టరాక్షసకోటిఁ దునుమ విచారించు
మఘవన్ముఖాఖిలామరులు వొగడ,

గీ. సంతసము జహ్నుకన్యాతటాంతరముల
నధ్వరంబులు గావింప నలవరించు
నెలఁత నిచ్చలు నిజగర్భనివస దర్భ
క ప్రభావపరిప్రాప్తి గౌరవమున. (జ)312

బసువయ్య - తులసి. (సావిత్రికథ) (జ)

ఉ. అన్నగరంబు హర్మ్యములయందు ఘటించిన పద్మరాగ ర
త్నోన్నత కాంతిమండలములొక్క మొగిన్ జదలేటఁ బర్వినన్
కిన్నరకాంత లాత్మఁ దలకింతురు జంబునదీప్రవాహ మి
ట్లెన్నఁడు వచ్చె నింగికని యెత్తినసంశయసంభ్రమమ్ములన్. (జ)313

మ. అరవిందప్రియవాది ఘోరతిమిరవ్యాళ వ్రజస్ఫూర్తికిన్
గరుడం డంచిత దిక్సతీకుచతటీకాశ్మీరపంకంబు పు
ష్కరభాగాటవిధాగ్రపల్లవిత మాకందంబు (?) మందప్రభల్
బెరయం దూర్పునఁ గుంటువేల్పు పొడసూపెన్ దీపదండాకృతిన్ (జ)314

క. ఆ పూర్ణశంఖపద్మ మ
హాపద్మాధిక ధనాఢ్యులై పుణ్యజన
వ్యాపారవృత్తి పెంపున
నా పౌలస్త్యున్ గణింప రప్పురివైశ్యుల్. (జ)315

చ. ఉరగవధూజనంబులు పయోధరసంభృత కుంకుమాంకముల్
గరcగ నిరంతరంబు నవగాహన మర్థినొనర్చు చుండcగా
నరుణరుచిం గనుంగొనcగ నందమగుం బరిఖాంబుతోయ మ
ప్పురి దన ఘోరవీరరసముం బ్రకటించుచు నున్నకైవడిన్. (జ) 316

సీ. కమలకోరకనికాయములcజిక్కిన తేcటి
గమిఁ బ్రోcత ప్రియు కూcతగాcదలంచు
వికసన్మనోజ్ఞహల్లకరాశిలోcదూఁటి
దావానలంబని తల్లడిల్లు,
హంసఖండితమృణాళాంకూరములు శశి
ప్రతిబింబితములని పరితపించుc,
గల్లోలఘట్టనోద్గత ఫేనపుంజంబు
ఘనమైన వెన్నెల యని కలంగు,

గీ. వెదకు నలుదిక్కులును జాల వెచ్చనూర్చు,
తలcకు బిసినీపలాశ మధ్యమునc బొరలు
జాలిc బడి తూలు దివసావసానవేళ
జడిసి ప్రాణేశుcబాసిన చక్రవాకి. (జ)317

చ. కరుణ దలిర్ప నిన్ గుటిలుcగా మదిc జూడక జూటకోటిలో
నిరుపమ లీలc జేర్చుకొని నెమ్మది నున్న పురారిc బాందు రు
గ్భరితశరీరుcజేసితివి కంతుని వైరముcబట్టి యక్కటా!
సరసిజవైరి! యీ విసపుజాతికిc బాంథ వధంబు పెద్దయే ?(జ)318

గీ. గగనలక్ష్మీవధూటికిc గలశవార్ధి
యెలమితోడ నుపాయనం బిచ్చినట్టి
క్రొత్తకట్టాణి ముంగఱ ముత్తెమనcగc
జూడ నొప్పారి వేగురుcజుక్క వొడిచె (జ)319

ఉ. గైరికమండనంబులు నఖర్వసమున్నత పాదపంక్తియున్
హారిమదాపరాశి యపహార్యసమంచిత సత్త్వరేఖయున్
ధారుణి మీకు మాకు విదితంబుగ సాటియె పొమ్మటంచు దు
ర్వారగతిన్ హసించు గిరివర్గముఁ దత్పురి వారణౌఘముల్. (జ)320

సీ. తన శాత హేతి మత్తవిరోధిశుద్ధాంత
దుర్ధాంతహృదయాగ్ని ధూమరేఖ,
తనకీర్తి హుతవహస్తంభశంభుకిరీటి
తక్షుల్లమల్లికా స్తబకపంక్తి,
తన నిరర్గళ దానధార పంకజ భవాం
డోదంచితావరణోదకంబు,
… … …
… … …
గీ. గాంగ విలసిల్లు సకలదిక్చక్రవాళ
భరితతేజోబృహద్భాను భానుదళిత
చండభానుండు సంతతాఖండ విభవ
శాలియగు నశ్వసేన భూపాలవరుఁడు. (జ)321

సీ. ధర్మభంగము విధూత్తంస వీరమునంద
ధర్మభంగము రణస్థలులయంద,
ఘనతమస్ఫూర్తియు (?) ర్యమునంద
ఘనతమస్ఫూర్తి యామినులయంద,
విక్రమోత్సేకంబు వీరయోధులయంద
విక్రమోత్సేకంబు విష్ణునంద,
బలగర్వహతి గోత్రకుల భంజనునియంద
బలగర్వహతి రా…(?)

గీ. (కా కిఁకే) చోట లేక నిష్కంటకంబు
గా మహీతల మేకచక్రముగ నేలె
రంతి దశరథ నాభాగ రఘు దిలీప
నయసమన్వితుఁ డశ్వసేనప్రభుండు. (జ)322

సీ. పటుచండతాండవోత్పతిత ధూర్జటి జటా
మకుటాగ్ర ఫణిఫణా మణియనంగ,
నికటవాతాఘాత నిర్భగ్నమగు పశ్చి
మాచల ధాతుశృంగాగ్రమనఁగ,
సంధ్యాప్రభిన్నరక్షఃకోటిపై వియ
చ్చరణుఁడేసిన సుదర్శనమనంగ,
ఘననిశాంబుధి జగంబను కలంబెడలక
యుండంగఁద్రోచిన గుండనంగఁ,

గీ. దేజమంతయు శిఖియందుఁ దిరముకొల్పి
కడఁకఁ దలలెత్తి పటుమాంసకలశ శంకఁ
బదరి జలచరపంక్తి పైపైఁబడంగఁ
బడియె నపరాంబురాశిలోఁ బద్మహితుఁడు. (జ)323

చ. పనివడి పాకశాసనునెపంబునఁ బంకజసంభవుండు నీ
తనువుఁ దొఱంగఁ జేసె నతిదారుణశాంభవ రోషవహ్నిచే,
మనమున నాఁటి యాగ్రహము మానక నీవును సంఘటించి తా
ఘనునిశిరంబుఁ ద్రుంచు తమకం; బితరుల్ తెలియంగ నేర్తురే. (జ)324

ఉ. పోకులఁ బోయి యన్యసతిఁ బొందినవాఁడు సదాకళంకి దో
షాకరుఁడుగ్రమూర్తి సముద్రవిషాగ్ని సహోదరుండు ప
ద్మైకవిరోధి సంతతజినాత్ముఁడు మాసరిగాఁడటంచు ను
త్సేకముతోడ రాజు నిరసింతురు రాజకుమారులప్పురిన్. (జ)325

సీ. బింబంబు హిమధామబింబంబు నడcగించు
మధురాధరానన మండలములు,
మించులc బసిcడిక్రొమ్మించులc దలcపించు
నతి మనోహర కటాక్షాంగరుచులు,
నగములc గృష్ణపన్నగములు నగుc గుచ
ద్వితయ రోమావళీవిభ్రమములు,
దమ్ములc దేటిమొత్తమ్ముల నిరసించు
నంఘ్రిద్వయీవినీలాలకములు,

గీ. కరము కేసరిc గేసరోత్కరముc దెగడు
మధ్యకోమలదంతాంశుమండనంబు
లౌర! నుతియింప నజునకునైన వశమె?
యప్పురంబున నొప్పారు నబ్జముఖుల. (జ)326

క. బీరమునc బొదలి సమర
ప్రారంభమె పెండ్లియనుచు బలవర్షమునన్
వైరులకు వెన్నుచూపని
శూరవ్రజ మప్పురమునc జూడcగ నొప్పున్. (జ)327

క. మందేహ దేహదహనా
మందక్షతజప్రవాహ మహనీయ నదీ
సందేహదాయి యగుచును
గ్రందున నెఱసంజమింటc గానcగ నయ్యెన్. (జ)328

ఉ. మాయపుcదుంటవిల్తువెడమాయల మానినులార! ప్రాణముల్
వోయెడునాcడునాcటికిcకc బోవిడుc డీ యలుకల్ నిజేశులన్
బాయకుcడీ యటంచుc బరిభాషలc జాటెడుభంగిc గొక్కొరో
కో యని కూcత వేసెc దొలికోడి పురాంతరగేహదేహళిన్. (జ)329

మ. లలితాహంకృతిచేత రాచిలుక తాళం బుగ్గడింపం గరాం
చల వాచాలవిపంచికారణనచంచద్గానముంగూడి యు
జ్జ్వలపాదాంబుజ రత్ననూపురచలద్వాక్యంబు సొంపొంద వా
గ్జలజాతాక్షి యొనర్చు నా హృదయరంగక్షోణి నృత్యక్రియన్.(జ)330

సీ. వదనాంబుజంబుపై వ్రాలిన మదభృంగ
జాలంబు లబల నీలాలకములు,
రదనముక్తాఫల ప్రకరంబుదాఁ(చిన)
(పవడంపునును) గ్రోవి పడఁతిమోవి,
యౌవనాంభః ప్రవాహములోనఁ దేలెడు
జక్కవ కవకాంత చన్నుదోయి,
నతనాభికూపసంగతయైన నవజల
ద్రోణి పల్లవపాణిరోమరాజి,

గీ. … … రామణికి నిడిన
కమ్మపూదండ లబ్జాక్షి కరయుగంబు
చరణపద్మముల్ ముట్టంగఁ జాలునట్టి
కరికరంబులు నిడువాలుఁగంటితొడలు. (జ)331

చ. విడిలిన మోవికెంపులును వ్రేఁకపుటూరుపు గాలిసొంపులు
న్బడలిన మేనియొప్పులును నానదొఅంగిన మాటతప్పులున్
సడలిన కొప్పుబాగులును జంకెనచూపులవింతలాగులున్
దడఁబడ నభ్యసించిరి ముదంబున నిద్దఱుఁ గామతంత్రముల్. (జ)332

సీ. సకలదిగ్దేశరాజన్యహారప్రభా
జాలంబు ఫేనపుంజంబు గాఁగఁ,
జంచల లోచనాజనకరాంచల చల
చ్చామరోత్కర మూర్మిచయము గాఁగ,

సముచిత రత్నాసనము లంతరాకీర్ణ
బహుళభూధర కదంబములు గాఁగఁ,
బరనృపాలార్పిత బాలాజనంబుల
మెఱుఁగుఁ జూపులు గండుమీలుగాఁగ,
గీ. వందిసంస్తుతు లుద్ధతధ్వనులు గాఁగ
జయ రమాకాంతకుద్భవస్థానమగుచు
నంచితాజ్ఞామహావేల నంబురాశి
మహిమఁ జెలువొందు నాస్థానమండపమున. (జ)333

సీ. సంతతిలేని సంసారంబు నిస్సార,
మొగి నర్భకులు లేని యొప్పు తప్పు,
కొడుకుతోఁగూడనికూడు కీడు, తనూజు
లెపుడు క్రీడింపని యిల్లు పొల్లు,
పుత్త్రరత్నము లేని భోగంబు రోగంబు,
తనయుఁగాననిదాని తగవు నగవు,
పిన్నబిడ్డలు లేని పెక్కువ తక్కువ,
సూను మైసోఁకని మేను మ్రాను,
గీ. కాన యెబ్బంగినైన సంతానలబ్ధి
కాననగు త్రోవఁ బరికించి కానవలయుఁ
గాని యూరకయున్కి యుక్తంబు కాదు
జగతి సంతతి లేకున్న జన్మహాని. (జ)334

సీ. సురవాహినీ హేమసరసిజంబులు గోయ
జనులర్థి నిడిన నిచ్చెన లనంగ,
నభ్రంబు పాథోధి యనుచు నేఁగఁగ నిల్చి
సాఁగిన శరదభ్రచయము లనఁగ,

జవభిన్న రవిరథాశ్వములు నిల్వఁగ నోలిఁ
బన్నిన పటికంపుఁ దిన్నె లనఁగ,
ఘనరత్న కుట్టిమోద్గత రసాతల శేష
ఫణిఫణాద్యుతి కలాపంబు లనఁగ,

గీ. భూమి కాంచిత నవమణిస్తోమ ధామ
మండలాఖండలాచ్ఛకోదండఖండ
పటల నర్తిత దేహళీబర్హికులము
లగుచు నప్పురి సౌధంబులతిశయిల్లె. (జ)335

సీ. సౌవీర మగధ కోసల భోసల పుళింద
లాట కేరళ మహాభోట చోట
సాముద్ర పౌండ్ర ఘూర్జర కుంత లావంతి
పాండ్య గాంధార నేపాళ గౌళ
కర్ణాట కుకురు కేకయ వత్స మత్స్యాంగ
బంగాళ సింధు కళింగ వంగ
కురు బాహ్లి కా(?) ది కొంకణ టెంకణ
సాళ్వ కాశ్మీర పాంచాళ చోళ

గీ. శక సుధేష్ణ త్రిగర్త దశార్ణ వార్ణ
కాల కాంభోజ దరద కంథాణ హూణ
సింహలోత్కళ బహుధాన శూరసేన
యవన మద్ర మరుద్ర దేశాంధ్రవిభులు. (జ)336

క. హరితురగము నరుణాంశుని
హరులుం గవగూడెనేని యగు సరి లేదా
సరి గావని యితర హయో
త్కరములనగు నప్పురమునఁ గల హరులెల్లన్. (జ)337

సీ. హరినీలరుచిరమధ్యప్రభాభోగంబు
నంభోధరశ్రేణి నపహసింప,
శశికాంతకుట్టిమచ్ఛాయాకలాపంబు
వరబలాకావైభవంబు నెఱప,
నంగనాచటులకటాక్షపాతంబులు
సౌదామనీవిలాసములఁ జేయ
నిబిడభేరీశంఖ నినద సంరంభంబు
ఘనగర్జితప్రౌఢిఁ గైకొనంగఁ,

గీ. గలహవిగళితసౌధాగ్రగతవధూటి
కా ప్రసూనాళి కరకాప్రకా స్తిఁ బెనుప
మహిమ నే ప్రొద్దు వర్షాగమంబు లేవ
దీపితంబయ్యె భోగవతీపురంబు. (జ)338

భాస్కరుఁడు - (?) (ఆం)

సీ. తొలిపల్కు మునికోలఁ దోఁచువారువములు
వారువములఁ గన్న సారథియును,
సారథిఁగన్న యస్త్రము నస్త్రమును మోచు
గరి గరితోడఁ దొడరెడు నారి,
నారిమీఁదటి తేరు తేరిమీఁదటి విల్లు
నా విల్లుపై పట్ల నరుగు రథము,
మెఱుఁగుఁజిప్పలజోడు మెయిజోడుపై గతుల్
గతులపై విజ్జోడుకండ్లు గండ్ల,

గీ. సరివెలుఁగుచున్న ములికియు సంఘటించి
విషమలక్ష్యము ల్సమదృష్టి విఱుగనేసి

జయము చేకొన్న విలుకాఱు చక్రవర్తి
కరుణ దళుకొత్త మనలను గాచుఁగాత. (అం)339

మల్లయ - నంది. (మదనసేనము) (జ)

గీ. అపుడు తానావసానంబునందు మధ్య
కీలితంబయి యొప్పెఁ గెంగేలు వలికి
నలియవు గదా యటంచు నా నడిమితీగ
నుపచరింపఁగ వచ్చినదో యనంగ. (జ)340

సీ. తళతళమను పతాకలతోడ రవికాంతిఁ
దలతలమనెడి రత్నములతోడఁ,
గనఁగన సొబ గధికంబైన పొడవుతోఁ
గనకనమను హేమకాంతితోడఁ,
గలకలఁ బల్కుచిల్కలతోడ గృహదీర్ఘి
కలఁగలహంస సంఘములతోడఁ,
బరిపరిగతి నాడుబర్హులతో నిజో
పరి పరిగతి మేఘపంక్తితోడఁ,

గీ. దముల విహరించు పారావతములతోడ
భ్రమదళివ్రాత సుమవితానములతోడఁ
బ్రమదవనవాసనలచేతఁ బ్రమద మొసఁగి
యెనయు నీ మేడతోఁ బ్రతి యెనయఁగలదె? (జ)341

సీ. పరిఫుల్లహల్లక ప్రభలు నిండినచోట
సాంధ్యరాగద్యుతి చౌకళింప,
వికచనీలోత్పల ప్రకరస్థలంబుల
గిఱిగొన్న చీఁకట్లు గ్రేళ్ళుదాఁట,

నిర్ణిద్ర కుముదవనీప్రదేశంబులఁ
దేటవెన్నెల పిల్ల తీపులాడ,
వికసిత కనకారవిందబృందంబులు
బెరయు నీరెండఁ బింపిళ్లుగూయఁ,
గీ. బగలు రేయును దమలోనఁ బగలుమాని
కలసిమెలసినబాగున గడలుకొల్పి
వివిధమహిమలఁ దనరు నా విమలసరసిఁ
జూచి నివ్వెఱపడి రాజసూనుఁ డపుడు. (జ)342

సీ. మెఱుఁగుశృంగములందు మెదలక యున్న వి
నీలమేఘంబులు నీరజాస్య!
వెన్నెలపులుఁగులు వేకువచంద్రుపైఁ
దేలుచున్నవి చూడు తియ్యఁబోఁడి!
మింట నాగడపలు మెల్లమెల్లన విచ్చి
కానరావయ్యె నో కలువకంటి!
పారిజాతపుఁదీగ బహువర్ణపుష్ప భా
రంబు మోవఁగలేదు కంబుకంఠి!
గీ. యనుచుఁ దమలోన గర్వోక్తు లాడుకొనుచుఁ
దనకు నుపచారములు సేయు ననుఁగుఁజెలులఁ
జూచి నవ్వుచు సహజన్య చూడ నొప్పెఁ
జారుదోహద లక్షణసహిత యగుచు. (జ)343

మల్లయ - నండూరి. (హరిదత్తోపాఖ్యానము) (జ)

చ. నవరుచిపల్లవస్థితిఁ దనర్చి లసత్సుమనస్సమృద్ధివై
భవమునఁ బొంది గంధబహుబంధురతం దగి యాశ్రిత ద్విజో
త్సవములఁ బొల్చి వారవనితామణిరీతిఁ ద్రివిష్టపంబు రే
వ వరగజంబుమాడ్కిఁ గ్రతువాటిగతిన్ బురితోఁట లొప్పుగున్. (జ)344

మల్లయ - మద్దికాయల. (రేవతీపరిణయము) (జ)

సీ. అమృతాంశుబింబంబు నవఘుళింపఁగఁ జాలు
తీయని పెదపెన తేనెపెరలు,
కలశాంబునిధి తరంగల పిల్లలనఁ జాలు
సాంద్రదీర్ఘవళక్ష చామరములు,
తారకంబుల యొప్పిదములు గాదనఁజాలు
వైణవమౌక్తిక వ్రాతములును,
పండువెన్నెలగుంజుఁ బరిహసింపఁగఁ జాలు
పరిపరిగతులయబ్బురపుజున్ను,

గీ. నాది యగు దివ్యవస్తుసంహతులు దెచ్చి
యవనమండలపతి కుపాయనములిచ్చి
విన్నపముచేసె నిట్లని వేడ్క దనదు
డెందమునఁ గందళింపఁ బుళిందవిభుఁడు. (జ)345-ఎ

మ. కటకండూయన మంతనంతఁ జలుపంగాఁ దామ్రపర్ణీ మదో
త్కట దానంబులు నిండి చెండుకొన కస్తుగ్రావకూటదృష
త్తటము ల్మెట్టఁగఁ జిర్కుబాఱె నవనీతంబుల్ వడింబాఱెనా
బుటకన్యాప్తుఁడు గ్రుంకెఁ బశ్చిమ మహాంభోరాశి పూరంబునన్?
(జ) 345-బి

చ. నిలయతమఃప్రతానము గణింప మఱుంగులుసొచ్చినట్టుగా
నలరు పిఱిందినీడలు రతాంతదుకూలపరిగ్రహ త్వరా
కలిత విలాసినీ నివహకౌతుక హేతువులై చెలంగ ను
జ్జ్వలరుచి మించె గేహముల సంపెఁగ మొగ్గలవంటి దీపముల్.
(జ) 346

మల్లుభట్టు - ఘటసాసి. (జలపాలిమహత్త్వము) (జ)

సీ. అత్రిమునీశ్వరుండడవి కేఁగినవేళ
హరిహరబ్రహ్మలు ధరకు వచ్చి,
యనసూయ వర్తనం బరయఁ దలంచి వా
రతిథులై యాహార మడగినంత,
యవుఁగాక యని వేగ నన్నపానాదులు
వడ్డింపఁ దలఁచుచో వారికోర్కి,
తప్పకుండఁ బతివ్రతాప్రభావంబున
నకలంక యగుచు బాలకులఁజేసి,

గీ. యంబరము లూడ్చి, సకల పదార్థములను
బాత్రములఁ బెట్టి ,తొంటి (రూప)ములొనర్ప
సంతతంబంది, తత్తదంశముల సుతుల
వరము లందె, నయ్యది పతివ్రతలమహిమ. (జ)347

సీ. కచధరకృష్ణమేఘంబులఁ బ్రభవించు
మెఱుఁగుఁ దీగలరీతి మేనులలర,
వదనేందు దరహాస వరశరచ్చంద్రిక
లక్షి చకోరంబు లనుభవింప,
నతుల సౌందర్యాబ్ధి కధర బింబద్యుతుల్
పవడంపుఁదీగెల బాగుమెఱయ,
జగము గెల్వఁగ దక్షనగరంబు దొనసేసి
మరుఁడు దాఁచిన దివ్య శరములనఁగ

గీ. సరసలీలావలోకన చతురగతుల
నప్సరస్త్రీసమూహంబు లభ్యసింపఁ

బద్మినీజాతిముఖ్యస్వభావములను
వన్నె మెఱయదు రప్పురివారసతులు. (జ)348

సీ. ధవళాంగుఁడగు శంభుదత్తగర్భముగాఁగ
వనితదేహము పాండు వర్ణమయ్యెఁ
బుత్త్రలాభానంద పూరితకుక్షియై
యఖిలభక్ష్యములందు నరుచియయ్యెఁ,
జెలులు వచ్చినఁ జూచి సిగ్గున నున్నట్లు
పలుక నోపక యుండె నలసవృత్తిఁ
దతి మరాళములకు గతినేర్పుకై వడి
నళినాక్షి మందయానము వహించె,
గీ. హేమకలశాగ్రములయందు నింద్రనీల
రత్నములరీతిఁ దత్కుచాగ్రంబులందు
నలుపు సొంపారి గర్భచిహ్నములు గలుగ
నతివ తల్లికి సంతోష మావహిల్లె. (జ)349

మాధవుఁడు - ఫణిధవు. (ప్రద్యుమ్నవిజయము) (జ)

గీ. అత్రిముని కంటి పసుబిడ్డఁ డాకసమున
నుడుగణము లాడకాడకు నొడ్డగిలిన
బాలభానుండు నలుగడఁ బర్వమీటు
వెండిగుండన నుదయించె వేగుఁజుక్క. (జ)350

చ. ఎడపక దివ్యవస్తువు లనేకములుండుటఁ జేసి యేమిటం
గడమ యిడంగరాని నిజగర్భభరంబున దేవతాపురిం
దొడరుట కప్పురంబు బిరుదుల్ గగనంబున కెత్తెనో యనన్
బొడవున నాడుచుండు నృపపుంగవ! మారుతవైజయంతికల్. (జ)351

సీ. గబ్బిబేడిస మీలు కన్నుల కెనవచ్చుఁ
బలుమాఱు నవి మిట్టి పడకయున్నఁ,
దొగలనెచ్చెలికాఁడు మొగమున కెనవచ్చు
నొకయింత మేనఁ గందుండకున్నఁ,
గ్రొవ్వున జక్కవల్ గుచముల కెనవచ్చుఁ
బ్రొద్దువోయినఁ బాసి పోకయున్న,
మెఱుఁగులు మెత్తనిమేనుల కెనవచ్చుఁ
దళతళఁ బొడకట్టి తలఁగకున్న,

గీ. ననుచు సరసులు వర్ణింప నవయవాతి
విభ్రమవిలాసవిస్ఫూర్తి వినుతి కెక్కి
గణన మీఱిన మానినీమణులు గలరు
... ... (జ) 352

గీ. గాఢతర కాంతికై మ్రింగుకాంక్ష నంత
రిక్షకాపాలికుఁడు సంతరించినట్టి
గొప్పయగు శుద్ధపారదఘుటిక యనఁగఁ
జొక్కమగు కాంతి వేగురుఁజుక్క దనరె. (జ)353

ఉ. చెంచెతగుబ్బచన్నుఁగవ శీఘ్రతరంబుగ నంతనంత వ
ర్తించిన యౌవనోపగమ జృంభణమెక్కిన నంతకంత శో
షించెను దానినెన్నడుము జీవితనాథుఁడు వానివిల్లునున్
జెంచులరాజులున్ సవతిచేడియపిండును బక్కణంబులన్. (జ)354

గీ. తొలుత ముంగిళ్ళఁ గర్పూరధూళిఁ దుడిచి
సహజచందనజలములఁ జాఁపి చల్లి
చారుగృహములఁ గమ్మకస్తూరి నలికి
ముగ్గు లిడుదురు పురసతుల్ ముత్తియముల. (జ)355

ఉ. దలదవదాత కంజదళ ధౌతకనత్కలధౌతమల్లికా
వలుల వికాసలీల శరవర్గమృణాళ మనోజ్ఞహార వ
ల్లుల రవణంబునన్ సకలలోక నుతోజ్జ్వల కందబృంద కం
దలములచాయఁ జంద్రకిరణంబులకుం దెలుపెక్కె నంతటన్.
(జ) 356

చ. నవకపుఁదెల్లముగ్గు జతనంబునఁ గూర్చి వియద్గృహంబునన్
దివురుచు రంగవల్లికలు దేవగణంబులు చూచి మెచ్చఁగా
సవరఁగ దీర్చి కాలమను జక్కులముద్దుఁడు వేడ్కతో దివా
యవనికఁ బాయఁదట్టె నన నంచితలీల వెలింగెఁ దామరల్. (జ)357

గీ. పట్టువడ కది చపలతఁ బాఱె మనసు
సూరిజననుత! రూపతి సుడిసె గాలి
యండగొనె నారి గట్టియై యాశుగంబు
లప్పురముగుబ్జముల వేగమరసి చూడ. (జ)358

ఉ. పొంకపుగుబ్బలం బునుఁగుఁబూఁతయుఁ దుమ్మెదకప్పుమేనులున్
జంకెనచూపులున్ జఘనసైకత సీమలఁ బారుటాకులున్
మంకెనచాయమోములును మానితహస్తధనుశ్శరంబులున్
కొంకక భిల్లకామినులకుం దగియుండుఁ బసిండిగుబ్బలిన్. (జ)359

ఉ. పోలఁగ నందులం గలుగు పుష్పసుగంధుల రూపవైభవ
శ్రీ లరయంగఁ గోరి యట చేరిన ఖేచరయక్షదైవత
స్త్రీలని సంశయింపఁగఁ బురీజను లద్భుతదర్శన ప్రియా
చాలన దూరతన్ నెఱయు సౌధహిరణ్మయసాలభంజికల్. (జ)360

గీ. మిక్కుటపుఁగాంతి వేగురుఁజుక్క వొడిచె
బారెఁడెక్కినయపుడు గన్పట్టియుండె

నినుఁడు నరుదెంచినను రాగ మెసఁగఁ బ్రాచి
మురువుగాఁ దాల్చు నాసికాభరణమనఁగ. (జ)361

క. మెత్తని బంగరు రవరవ
లొత్తెడు కరమూలరోచు లొలయంగను దా
రెత్తులు గట్టెడుమిషమునఁ
జిత్తిణితనమెల్ల బయలు సేయుదు రచటన్. (జ)362

ముత్తరాజు – నెల్లూరి. (పద్మావతీకల్యాణము) (జ)

క. నీ వెంతవేఁడుకొన్నను
గేవలపాతకుల కేల కృప వుట్టు మదిన్
దేవుఁడు 'నహి', గురువున్ 'నహి'
భావజచంద్రులకు వికచపద్మదళాక్షీ! (జ)363

ముద్దమరాజు – రెడ్డిపల్లె. (అష్టమహిషీకల్యాణము) (ఆం)

ఉ. రామకథాసుధారసము బ్రహ్మపయోంబుధి మున్గి యుండఁగా
నే మునివాక్యమందర మహీధరసన్మథనంబుచే సము
ద్ధామత సంగ్రహించి విబుధ ప్రకరంబునకిచ్చె నర్థిమై
నా మహితుం బ్రచేతసునియాత్మజుఁ గొల్చెద నాదిసత్కవిన్.(ఆం)364

శా. శ్రీవామాగృహలిప్తసన్మృగమదశ్రీఁ బొల్చి వక్షంబునన్
శ్రీవత్సంబు వెలుంగఁ గౌస్తుభము లక్ష్మీదీపమై యొప్పఁ ద
ద్దేవీ ఖేలనలోలచిత్తుఁడగు శ్రీదేవుండు కృష్ణుండు స
ద్భావంబొప్పఁ గృపావలోకనమునన్ బాలించుఁ ద్రైలోక్యమున్.
(ఆం) 365

ముమ్మయ - జైతరాజు. (విష్ణుకథానిధానము) (ఇ)

ఉ. అంగిటిగాల మాపదకు వ్యాధులకెల్ల బొజుంగు భీతికిన్
గొంగ దరిద్రవృత్తిముకుఁగొయ్య యఘంబుల వేఱు విత్తు దు
స్సంగతి వెన్నుసమ్మెట విషప్రకరంబులమిత్తి దేవ! నీ
మంగళ నామధేయము సమాశ్రిత భక్తివిధేయ మచ్యుతా! (ఆం)366

చ. అమృతమువంటితల్లి కమలాసనుపట్టపుదేవి వేద శా
స్త్రముల విహారభూమి కలప్రాణులకెల్లను పల్కుఁదోడు వి
శ్వమున సమస్తవిద్యల విశారద శారద నాదు వక్త్ర ప
ద్మమున వసించి మత్కృతిఁ జమత్కృతిఁ పట్టుగఁ జేయుఁగావుతన్.
(ఇ) 367

చ. అరుణజటాచయంబును దిగంబరభావము సాంద్రధూళి ధూ
సరిత శరీరమున్ వెఱపుచంద మెఱుంగమి యెల్లచోటులన్
దిరుగుచు నున్కియున్ గలిగి తెల్లము చేసె యశోదపట్టి దా
హరిహరు లేకమౌటఁ దనయం దతిశైశవవిభ్రమంబునన్. (జ) 368

క. అలకలును ముద్దుఁజెక్కులు
వలుఁదతొడలు మెడలు నడలు వలసినయెడలున్
చెలువుగఁ బుడుకుచు వెన్నుఁడు
వెలఁదులఁ జొక్కించి పుడుకువేఁదుఱుఁ గొలిపెన్. (ఆం)369

చ. అసదృశసర్వశాస్త్రనిచయంబుల క్రొవ్వు పురాణపంక్తిలో
మిసిమి సమస్తవేదముల మీఁగడ మంత్రచయంబులోని య
య్యసురు విశిష్టధర్మములయుక్కు తపంబులచేవ యంచు నిం
పెసఁగఁగఁ నీదు నామము మునీంద్రులు సెప్పుదు రర్థి నచ్యుతా!
(ఆం) 370

ఉ. ఆడఁగఁ గెంజడల్ దొలఁకి యాడఁగ జాహ్నవి దిక్కులెల్ల న
ల్లాడఁగ భూతధాత్రి యసియాడఁగ నాకము నాకసంబు నూఁ
టాడఁగ ముజ్జగంబుఁ గొనియాడఁగ నిచ్చట నీవు తాండవం
బాడఁగ గౌరి నిన్ సరసమాడఁగఁ జేరు నటా మహానటా! (ఇ) 371

శా. ఆడెన్ దాండవమార్భటిన్ బటహలీలాటోపవిస్ఫూర్జిత
క్రీడాడంబర ముల్లసిల్ల గరళగ్రీవుండు జూటాటవీ
క్రోడాఘాటకరోటికోటరకుటీకోటీలురత్సింధు వీ
చీ డోలాపటలీపరిస్ఫుటతర స్ఫీతధ్వని ప్రౌఢిమన్. (ఆం)372

సీ. ఆయు వగ్గలముగా నాశీర్వదించుచో
నే పుణ్యుఁబురుడింతు రెల్లవారు?
జనులకు నే మహాత్ముని పురాణము సర్వ
వర్ణాశ్రమాచారనిర్ణయంబు?
ఏ యయ్య చేసిన యీశ్వరస్తోత్రముల్
పఠియించినను మృత్యుభయము వాయు?
... ... వీర
శివలింగములఁ బ్రతిష్ఠించి నెగడె?

గీ. నట్టి లోకైకమాన్య మహానుభావు
సుతునిఁగా గాంచి వెలసిన సుకృతమయుని,
ఘను మృకండుమునీంద్రునిఁ గరివిభుండు
గనియెఁ దొలుమేనిసుకృతపాకమునఁ జేసి. (ఆం)373

సీ. ఆరఁగా బండిన యల్లొనేరెడుపండు
మెఱుఁగున మెఱుఁగారు మేనివాఁడు,
వెడవెడ విరిసినవిరిదమ్మి ఱేకులఁ
దెగడు కన్నులుగల మొగమువాఁడు,

మెండైన యేనికతుండంబు మెచ్చని
యిరుదోయి చేతులఁబరఁగువాఁడు,
తొమ్మిదిరూపుల తుమ్మెద వాయని
పువ్వుఁదామరగల బొడ్డువాఁడు,

గీ. కలిమిముద్దియ యురమునఁ గలుగువాఁడు
గడఁగి మున్నేటి సెలయైన యడుగువాఁడు
వన్నెగలపైఁడిచీరలవన్నెకాఁడు
నేడు నా చూడ్కిచుట్టమై నిలిచె ననుచు. (ఆం)374

శా. ఆహా కావ్యము! మేలుమే లనమి యన్యాయంబు వో శారదా
ద్రోహం బేటికిఁ గట్టుకో ననుచు సంతోషించు నట్లుండు న
య్యాహాదుల్ విని సత్కవీంద్రుఁ డితరుం డొచ్చెం బపేక్షించు సం
దేహించుం దనసొమ్ము పోయినగతిన్ దీనత్వముం బొందుచున్. (జ)375

సీ. ఉత్తుంగ కర్కశ వృత్తస్తనంబుల
నద్వైత భావన యతిశయిల్ల,
నత్యంత శూన్యతాయత్త మధ్యంబున
నాస్తిక తత్త్వంబు విస్తరిల్ల,
స్నిగ్ధారుణారుణ ముగ్ధాధరంబునఁ
బ్రాభాకరాపూర్వశోభ దొలఁక,
విటమనోవిదళనస్ఫుట కటాక్షంబు ల
భేదసిద్ధాంతంబు పెంపు మిగుల,

గీ. మేన వైశేషికప్రభ గానఁబడఁగ
నొప్పుదురు వారకామిను లిప్పురమునఁ
దలఁపఁ గేవలకామశాస్త్రంబె కాదు
నిఖిల శాస్త్రంబులును నిందు నెగడు ననఁగ. (ఆం)376

సీ. ఊఁకరల్ గొట్టక యుబ్బసం బందక
వెఱవక దేహంబు విఱుచుకొనక
నిదుచన వెట్టక నిద్దౌట ...
తరవాయి దప్పక తడవికొనక,
అక్షరాస్పష్టత యతిగీతనష్టత
కాకుండ నర్థంబు గానఁబడఁగ,
నయ్యైరసంబున కనురూపముగఁ బెక్కు
రాగముల్ ఫణితులు బాగువుట్టఁ
గీ. జెఱకుకొననుం ... వుదోఁప
కంతకంతకు వేడుక లతిశయిల్లఁ
జదువుకొన్నారు వీరల చదువుఁబోలఁ
జదువలేదని పొగడిరి సభికవరులు. (జ)377

శా. ఓ లక్ష్మీపతి! యో పురాణపురుషా! యో పుణ్యసంకీర్తనా!
యో లోకేశ్వర! యో గజేంద్రవరదా! యో ద్వారకావల్లభా!
యో లీలామనుజావతారనటనా! యో కృష్ణ! యో యచ్యుతా!
యోలిన్ నాదు మనస్సరోవరములో నోలాడవే యో హరీ! (అం)378

చ. కదలదు తేరు రథ్యములు గట్ట నశక్యము సూతుఁడంటి మా
ముదుసలి చక్రముల్ సరసమోపుఘటిల్లని వల్ల నారియున్
గుదిగొను నమ్ము శార్ఙ్గమునకుం బనుపడ్డదిగాన వింత పెం
పొదవఁ బుర త్రయంబునెటు లోర్చితి వో త్రిపురాంతకేశ్వరా! (అం)379

చ. కమలజకృష్ణశంకరులు కాంచననీలపటీరవర్ణు లా
గమ నగ చంద్రధారు లఘుకంసపురారులు హంసతార్క్ష్య గో
గమనులు జన్మపోషలయకారులు వాక్కమలాంబికేశ్వరుల్
శమకరుణావిభూతిగుణసక్తులు ప్రోతురు మమ్ము నెప్పుడున్. (జ) 380

సీ. కమలజుతమ్ముఁడు గౌమరుండుఁగూడి నీ
మూర్తియుఁ గీర్తియు మూదలింపఁ
జతురాస్యుచదువులు జననియుఁ గూడి నీ
యునికియు మనికియు నుపచరింప,
హరిశిరోమాల్యంబు వరధనుఃప్రభయు నీ
యడుగును మడుగును నంగవింప,
శివునిరథంబును జెవికుండలములు నీ
యునికియు మనికియు నుపచరింప,

గీ. ననుసరింపఁగ నేర్తు వీ వఖిలజగము
జగము లొగిఁ బ్రోవ నిల్చిన జగదధీశ!
ఈశ! వాణీశ! నిర్మలహృదయవాస!
వాసుదేవ! జగత్త్రయావాస! దేవ! (అం)381

సీ. కమ్మలు నటియించు గతులకుఁ గడుమెచ్చి
చెక్కులు చిఱునవ్వు సేసచల్ల,
బిగువుచనుంగవ బింకంబునకు మెచ్చి
లీలమైఁ జూపు నివ్వాళి సేయ,
జఘనంబు చేసిన శౌర్యంబునకు మెచ్చి
వేనలి తగఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియ,
నూరుకాండంబు నొయ్యారంబునకు మెచ్చి
మొలనూలు కైవార మెలమిఁ జేయఁ

గీ. జెమటఁ గరఁగినతిలకము సెదరఁ గురులు
గలఁగ వదనము విరిదమ్మిచెలువుఁ దెగడ
మదనసమ్మానమందలి మగతనమున
మెఱయు గోపాంగనల పొందు మెచ్చె శౌరి. (అం)382

మ. కరధక్కారవవాద్య మింపొదవ గంగాతుంగ రంగత్తరం
గ రవప్రస్ఫుటతాళసమ్మిళిత తత్కంజాతపుంజస్ఫుర
ద్వరపుష్పంధయ మంథరధ్వనులు గీతంబొప్పఁ దౌర్యత్రికం
బిరవై యుండఁగ నీదు తాండవ మహం బేపారు సర్వేశ్వరా!(ఆం) 383

ఉ. కాటుక చేతులున్ మొగము గాఁ బులుమాడుచుఁ దల్పవస్త్రముల్
చీటికిమాటికిం దరలి చిందఱవందఱచేసి యాడుచున్
మీట నదల్ప నేడ్చుచును మెత్తనిమాటల బుజ్జగించి ము
ద్దాటకుఁ జొచ్చినన్ నగుచు నట్లమరెన్ హరి శైశవంబునన్.(జ) 384

సీ. చనుఁగవఁ బయ్యెద జాఱంగ జాఱంగఁ
గరమూలమున నంటఁ గదిమి కదిమి,
వేనలి వెడవెడ వీడంగ వీడంగ
నెలమి మూఁపునఁజాల నిఱికి యిఱికి,
నుదుటిపై నలకలు సెదరంగఁ జెదరంగ
నల్లని మునిజేత నదిమి యదిమి,
పొడతెంచు చెమటలు పొదలంగఁ బొదలంగఁ
నదరు నూర్పులచేత నడఁచి యడఁచి,

గీ. చన్నులును జేతికలశంబు సరసమాడ
నవ్వు నమృతంబుఁ దమలోన నవ్వులాడ
సిగ్గు తమకంబు వినయంబుఁ జెంగలింప
వెలఁది యమృతంబు వడ్డించె విబుధతతికి. (జ)385

(గూఢచతుర్థి)

సీ. చూడ్కి మోమున నాభి సువిహార యోగ్యత
వలరాజుబావి జావళము సేసి,

యెలయింత బొమల మై మెలఁకువ మాటల
మరువింటి రసము లేఁబరము సేసి
కళలఁ దనుప్రభ గతి నటనంబున
శారదమెఱుఁగు గజంబు గెలిచి,
యెలమి నవ్వునఁ గుచముల నిటలంబున
మొలకవెన్నెలమొగ్గ ముంపు దింపి,

గీ. పలుక నేర్చిన రత్నంపుఁబ్రతిమలనఁగఁ
దిరుగ నేర్చిన వెన్నెల తీగలనఁగఁ
బొంద నేర్చిన పుత్తడి బొమ్మలనఁగ
నొప్పుదురు కామినీ మణు లప్పురమున. (ఇ)386

మ. జయనారాయణ! పుండరీకనయనా! శార్‌ఙ్గీ! జగన్నాయకా!
జయపీతాంబర! భక్తవత్సల! విరించిస్తోత్రపాత్రక్రియా!
జయజంభారివిరోధివిక్రమ కళాశ్లాఘావిఘాతక్రమా!
జయగోవింద! ముకుంద! మందరధరా! శౌరీ! మురారీ! హరీ!(అం)387

చ. తమకముతోడఁ దల్లియును దండ్రియు నొక్కట ముద్దువేఁడ సం
భ్రమమున వచ్చి తల్లి ముఖపద్మముఁ దండ్రి ముఖంబు లై దు వే
గమ తనయాఖుమోములను గైకొని ముద్దిడు మేటివేలుపుం
గొమరుఁడు నాదువాణికి నకుంఠితశబ్దములిచ్చుఁ గావుతన్. (ఇ?)388

సీ. తియ్యవెల్లువయను తెల్లదామరలోనఁ
గొమరారునిద్దంపుగ్రుద్ద (గుబ్బ?) యనఁగఁ,
గొదుకుఁజూడఁగ వచ్చి కదు నిరవైనను
నిలిచిన మంచుగుబ్బలి యనంగ,

ముక్కంటికొండకు నెక్కుడుగాఁగ వె
న్నుండు పాటించినకొండ యనఁగ,
నేఱులనెలఁత నిండెలమి (?) వేడుకకునై
పట్టిన ముత్తెపుబంతి యనఁగఁ,

గీ. బుడమిముద్దియ గంధంపుఁబూఁతతోడి
చన్నుఁగవఁనాగఁ జుక్కలసంగడీల
గనియొకో యనఁ దెలుపులగద్దె యగుచుఁ
దెల్లమిగ నొప్పు నత్తెల్లదీవిమీఁద. (ఆం)389

శా. ధాటీధూళియుఁ బోలెఁ బుష్పరజముల్ దట్టంబుగా నుల్లస
ద్ఘోటీకోటులమాడ్కిఁ జూతతరువుల్ గ్రొవ్వారఁ జంచచ్చల
త్పాటీరానిల లోలపల్లవము లుద్యత్ఖడ్గసంఘంబుగాఁ
బాటిల్లెన్ వనవాటిఁ జైత్రుఁడు జిత ప్రాలేయసంరంభుఁడై. (ఇ)390

సీ. నారాయణునకుఁ బ్రణామంబు గావింతు
నడుగుల కెరఁగుదు నచ్యుతునకుఁ,
గైటభారికి నమస్కారంబు వాటింతు
మ్రొక్కుసేయుదు నాదిమూలమునకు,
వందనంబొనరింతు వాసుదేవునకును
దండమొనర్తు గదాధరునకుఁ,
బ్రణతిసంపాదింతుఁ బరిపూర్ణమూర్తికి
నంజలి ఘటియింతు నఖిలపతికి,

గీ. ననుచు నానందభరితులై యమర దైత్య
ముని నరోరగముఖ్యులు వినతులగుచుఁ
గొలువ నొప్పుజగత్పతిఁ గొలుతు నిన్ను
నఖిలభూతాత్మ! యాదినారాయణాత్మ! (ఆం)391

ఉ. పూర్వకవీంద్రులం గొలుచుపూనికి నిప్పటివారిఁ గొల్తు ని
ర్గర్వత నిక్కవీంద్రులు పురాణకవీంద్రులకంటెఁ దక్కువే?
యుర్విని నేఁటివారగుట యొచ్చెమె? నేఁడును దామ్రపర్ణిలోఁ
బూర్వపుముత్తియంబులను బోలిన మౌక్తికరాజి లేదొకో? (జ)392

ఉ. భారవిఁ గాళిదాసు శివభద్రుని మాఘుని బాణు భామహుం
జోరు మయూరునిం దలఁచుచున్ మఱియుం గవులౌ విదగ్ధ లె
వ్వారలు వారినెల్ల ననవద్యుల నాద్యులఁ బ్రస్తుతింతు సం
సార సుఖైకసార విలసత్కవితా వర వైభవార్థినై. (ఆం)393

చ. మదమును మందెమేలమును మందటయుం దమకంబు వేడ్కయుం
గుదిగొనియున్న జవ్వనపుఁ గొమ్మలకాంక్ష యెఱింగి యెంతయున్
బ్రిదులని కౌఁగిలింతలను బింకపుఁ గ్రీడ నఖక్షతాదులన్
మదనగురుండనంగ సుఖమర్మములం దనిపెం బ్రవీణుఁడై. (ఆం) 394

సీ. మేరురోహణముఖ భూరిమహాశైల
కులజనకాయిత గోపురంబు,
సోమసూర్యాద్యనానా మహస్సముదయ
జననీభవద్వప్ర చక్రశతము,
అభ్రగంగాయమునాది ప్రవాహ సం
ఘాత ధాత్రీభూత కేతనంబు,
సౌదామనీశక్రచాపపురస్సర
ద్యుతిదేశికాయిత తోరణంబు,

గీ. నిఖిలపాతాళపాతాళ నిమ్నపరిఖ
మూర్ధ్వలోకోర్ధ్వలోకాయితోచ్చ సౌధ
మసదృశానేక శుభవిభవాస్పదంబు
పుణ్యసులభంబు వైకుంఠపురవరంబు. (ఆం)395

సీ. రాగంబులగు శుద్ధరాగ సాళగరాగ
సంకీర్ణరాగముల్ చక్కఁ దీర్చి,
స్త్రీ పు న్నపుంసక రూపంబులను వాని
వేళలు మైత్రియుఁ వెలయఁజూపి,
తాన ప్రపంచవిస్తారంబు చూపుచోఁ
గ్రొత్తతానంబులు గొసరి కొసరి,
స్వరమూర్ఛనా గ్రామజాతి శ్రుతుల లక్ష
ణములకు నపుడు లక్ష్యములుగ(?)

గీ. ......లింపు లొదవంగఁదగిన శుద్ధ
దేశమార్గములును రాణఁ దేటపడఁగ
సకలమోహన సంగీతచతురుఁడగుచు
వేణుగానంబుఁ ప్రకటించె విశ్వగురుఁడు. (జ)396

సీ. లస దురఃస్థలమునఁ బసనైన గళమున
విలసిత లీల శ్రీ నిలిపినారు,
చరణంబుపట్టున జడలలో చుట్టున
ననువొందఁగా గంగ నునిచినారు,
భవ్యగుణంబున దివ్యదేహంబున
నొఱపు మీఱఁగ భూతి మెఱసినారు,
తిరముగా మూఁపునఁ గరమొప్పురూపునఁ
బొలుపొందఁగా ధాత్రిఁ బూనినారు,

గీ. తెల్ల గల యిండ్ల నిలిచి వర్తిల్లినారు
ఇరువు రిరువుర భార్యల నేలినారు
పెక్కు మొగములకొడుకులఁ బెనిచినారు
హరిహరులు వీరు సర్వలోకాధిపతులు. (జ)397

(గూఢచతుర్థి)

సీ. వలపుల బొమల మై నిలుకడఁ గన్నులఁ
బుష్పచాపధ్వజ స్ఫూర్తిగలిగి,
కాంతి గంధంబునఁ గరములఁ దనువల్లిఁ
గనకపంకజదామ గరిమఁదాల్చి,
కురులను బొద్దునఁ బిఱుఁదునఁ గుచమున
ఘనసరసీచక్రగతి వహించి,
నేర్పున నగవున నిగ్గున మొగమున
శారదామృతభాను సమితినొంది,

గీ. కౌను నఖములసొబగును గల్గి చూపు
హరిమణి శ్రీసమానత నతిశయిల్లి
రూపశుభలక్షణమ్ముల నేపుమిగిలి
వెలఁదు లమరుదు రవ్వీట వేడ్క తోడ. (జ)398

చ. వలపెటువంటిదో ముసలివాఁడనవచ్చునె? యద్దిరయ్య! ప
ల్కుల జవరాలు దాఁ జదువులోన జపంబులలోనఁ బాయ ద
గ్గలముగ నెల్ల ప్రొద్దును మొగంబునఁ గట్టినయట్ల యుండు నీ
నలువకు నంచుఁ గాముకులు నవ్వవిధాత శుభంబు లీవుతన్. (ఇ)399

చ. వెడవెడఁ గౌఁగిలించుచును వేమఱుఁ జుంబనలీల మోవియుం
దొడుకుచు బుజ్జగించుచును దొంగలిచూపుల లోన సిగ్గుతో
సుడివడు భీతి వాపి మదిసోఁకునకున్ సొగియంగఁజేసి యే
ర్పడ రతిసౌఖ్యముల్ మరపె బాలలకుం గమలాక్షుఁడింపుగన్(అం) 400

చ. వెనుకకుఁ బోక యీయనక వేసటఁ బొందక పంక్తిపంక్తికిన్
బెనుపక కానమిన్ భ్రమసి బెగ్గిల కంతయు మున్న చూచుచున్
గనుఁగొని యక్షరాక్షరము కందువదప్పక యేకచిత్తుఁడై
యనుపమ భక్తితోఁ జదువు నాతని వాచకుఁడంద్రు భూవరా? (జ)401

సీ. శృంగారవిభుఁడని చెప్పంగ నేటికి
భావజుఁ గొడుకుఁగాఁ బడసె ననినఁ?
గారుణ్యనిధి యని గణుతింప నేటికి
సృష్టిరక్షణ నిత్యశీలుఁ డనినఁ?
బరమపావనుఁడని ప్రణుతింప నేటికి
గంగఁ బాదంబునఁ గాంచె ననినఁ?
ఘనవైభవుండని కొనియాడ నేటికిఁ
గలిమిముద్దియ కులకాంత యనిన?

గీ. విష్ణుఁడఁట యద్గ నేటికి విశ్వమూర్తి
యనఁగ? నచ్యుతుఁడఁట నిత్యుఁడనఁగ నేల ?
యని మునీంద్రులు గొనియాడ నతిశయిల్లు
నమ్మహాత్ముండు సర్వలోకాధికుండు. (జ)402

శా. శ్రీరామాస్పదమైన పేరురముపై శ్రీవత్సచిహ్నంబుఁ దా
నారూఢంబుగఁ దాల్చి శ్రీకిఁ దగుచిహ్నా ల్గల్గువాఁ డౌట సొం
పారం దెల్లమి సేయుదేవుఁడు కృపావ్యాసక్తుఁడై మామక
ప్రారంభంబు నిరంతరాయ శుభసాఫల్యంబుఁగాఁ జేయుతన్. (జ)403

శా. శ్రీనిత్యాశ్రయమై మహామధురిమ శ్రీపేర్మికిన్ సంతత
స్థానంబై యనపాయమై యనఘమై తాపఘ్నమై స్వచ్ఛమై
యా నారాయణుశుద్ధసత్త్వగుణ మీ యాకారముం దాల్చెనో
నా నొప్పారుఁ బయఃపయోధి నిఖిలానందైక సంధాయియై. (ఆం)404

శా. శ్వేతద్వీపము దుష్కృతాంధ తమసచ్ఛేదక్రియాదీప ము
ద్భూతాఖండ సుఖస్వరూప మమరస్తోమాద్భుతాటోప ము
త్ఖాతామర్త్యరిపు ప్రతాపము నతధ్వస్తోగ్రసంతాప మ
బ్జాతాక్ష ప్రియరూప మార్యహృదయప్రక్షేపమొప్పుం దగన్. (ఆం)405

క. సుతుఁడుఁ దటాకము దేవా
యతనము నల్లిల్లు నిధియు నారామము స
త్కృతియు ననుసంతతుల యం
దతిశయము ప్రబంధమెపుడు నక్షయమగుటన్. (జ)406

సీ. సూర్యునిఁబోలు కౌస్తుభముపైఁ బ్రాలంబ
మనియెడు పరివేష మతిశయిల్ల,
మేఘంబుసరియైన మేనిపైఁ బీతాంబ
ర ప్రభ యను తటిత్ప్రభలు మెఱయ,
నిండుఁజందురు నవ్వునెమ్మొగంబున సుప్ర
సన్నత యను సుధాసార మమర,
జలజంబుఁ దెగడెడు చరణంబునను దివ్య
దీర్ఘిక యను పూవుఁదేనె దొరఁగ,
గీ. హస్తముల శంఖచక్రగదాంబుజంబు
లమర ధర్మార్థకామమోక్షముల మాడ్కి
నఖిలలోకేశుఁ డాద్యుఁ డవ్యయుఁడమేయుఁ
దమ్మహాత్ముండు మెఱయు నారాయణుండు. (ఆం)407

చ. స్ఫురదురుకర్ణతాళమునఁ బుట్టినగాడ్పున విఘ్నవారిదో
త్కరములఁబాఱఁదోలి మదధారల విశ్వముఁ దొప్పదోఁచుచున్
గరివదనుండు దోడుపడుఁగాత! మహాగణనాథుఁ డర్థితోఁ
గరివదన స్తవంబు పని గైకొని సల్పిన నాకు సత్కృతిన్. (జ)408

రంగనాథుఁడు-(?) (ఇ)

చ. అదలని తేరు తేరునకు నాదరువై తగువిల్లు వింటికిం
గుదురగు నారి నారిపయిఁ గూన్కుశరంబు శరంబు బొద్దునం

బొదలినయంత యంతముఖముల్ నిజవాసములైన గుఱ్ఱముల్
చెదరక నీకు నెట్టిపని సేయునయా! గిరిజాధినాయకా! (జ)409

సీ. ఓజుచే ముట్టక యొగ్గానఁ బట్టక
చక్కఁగా దివిఁబాఱు చక్రములును,
లాయానఁ గట్టక లలి మేఁతవెట్టక
వర్ణహీనంబైన వారువములుఁ,
దవనవెట్టక జీవితము కాసుముట్టక
సత్త్వసంపదఁజూపు సారథియును,
కడచీలఁ దట్టక ఘనముగా మెట్టక
గంభీరసంపద గలుగునిరుసుఁ,

గీ. గలిగి తనరారు నరదంబుఁ గడఁక నెక్కి
త్రిపురవిజయంబుఁ జేకొన్న దేవదేవుఁ
డిందుశేఖరుఁ డానంద మందిరుండు
మనలఁ గరుణావిధేయుఁడై మనుచుఁ గాత! (ఆం)410

ఉ. గోశతపంచవార్ధులును గోయుగవార్ధులు గోత్రివార్ధులున్
గోశరవార్ధులున్ విదితగోశత (వార్ధులు) పంచవార్ధ లా
కేశవ తల్పపద్మభవకేకిపవాహనదానవేశ దే
వేశులకిచ్చునట్టి పరమేశ్వరుఁడీవుత మా కభీష్టముల్. (జ)411

రామయ్య - వాసిరాజు. (బృహన్నారదీయము) (ఆం)

శా. అంభోజాసన మానసాంబుజభవుం డధ్యాత్మవిద్యోన్న తా
రంభుం డిద్ధ తపోవిశేషశమిత ప్రస్ఫీత ఘోరాఘ సం
రంభుం డంచితశాంతిసంయుతుఁడు భారద్వాజమౌనీంద్రుఁ డు
జ్జృంభించెన్ వరసప్తసంయమిజనశ్రేణీ సముద్భాసియై. (ఆం)412

సీ. మల్లికానవసముత్ఫుల్లపాటల పుష్ప
వల్లరీసౌరభ్య వాసితంబు,
కాసారనీరజ వ్యాసక్త మధుకరీ
ఝుంకార ముఖరితాశాముఖంబు,
పద్మాప్త కిరణప్రభావలీ సంతప్య
మాన సర్వంసహామండలంబు,
దహనహేతిచ్ఛటాదందహ్యమాన దు
ర్గమఘోరకాంతార సముదయంబు,

గీ. చటులతర నిర్భరోష్ణ సంసక్తవాత
శోషితాశేష నిమ్నగాస్తోమ జంతు
సంచయంబును నగు ఘర్మసమయ మేచి
పర్వె నతిసాంద్రమగుచు దిగ్భాగములకు. (ఆం)413

సీ. విశ్వంభరాచక్ర విజయలక్ష్మీఘన
స్తన పరీరంభదోస్స్తంభ యుతుఁడు,
బాడబానలశిఖాభంగ భానుప్రభా
ద్యోతమాన ప్రతాపోజ్జ్వలుండు,
కుంభీనసాధీశ గురుపద్మసంభవ
స్ఫుట శేముషీకళా భూషణుండు,
సురసింధుశరదభ్రశుభ్రాభ్రకాదభ్ర
విభ్రమస్థిర యశో విశ్రుతుండు,

గీ. విపుల కోదండ నిర్ముక్తవిశిఖనివహ
దారుణోదగ్ర దహన దందహ్యమాన
సమదశాత్రవ రాజన్య చటులవిపిన
సముదయుండు భగీరథక్ష్మావరుండు. (ఆం)414

రామయ్య- ఆంధ్రకవి. (విష్ణుకాంచీమాహాత్మ్యము) (ఆం)

మ. అరుణస్ఫూర్తి సురేంద్రదిక్తటమహావ్యాప్తిన్ విజృంభింపఁగా
శిరసుల్వంచెఁ జకోరవర్గములు హెచ్చెం జక్రవాకంబు లా
తురతం గైరవపంక్తి దూలెఁ గడు సంతోషించెఁ బద్మంబు లొ
క్కరిచే టొక్కరిమేలు పొమ్మనుట నిక్కంబైన చందంబునన్. (ఆం)415

శా. ఇష్వాసక్రకచాదిసాధనపరాహీనప్రభాంగీకృతా
భిష్వంగద్యుమణిద్యుతిప్రకరుఁడై పీతాంబరాలంకృతున్
విష్వక్సేనునిఁ గౌస్తుభాభరణు నుర్వీశ్రీయుతుంగొల్చి యా
విష్వక్సేనుఁడు సంచరించు గణరాడ్విఖ్యాతుఁ డాచక్కటిన్. (ఆం)416

క. కాంచనబహువిధ రత్నా
భ్యంచితమై చిత్రరచనబంధురతరమై
మించి సురాసురముఖ్యులు
కాంచి నుతింపంగఁ గాంచి కాంచిం బోలెన్. (ఆం)417

సీ. గజకచ్ఛపంబు లె . . . .
రునికుక్షిలోనికిరాది (టి) (?) భిక్ష,
సకలలోకములు నే జవసత్త్వసంపన్ను
ఖురళికాయాత్రకు గోష్పదంబు,
బలభేదివజ్రమే యలఘు తెక్కలలోనఁ
జిక్కిపెంపే (cదిన) చిఱుతపుల్ల,
కద్రూతనూజవర్గంబు లే మహనీయు
నాగ్రహంబునకుఁ జొక్కాకుపదువు,

గీ. లతఁడు హరిఁ గొల్వ నచ్చోటి కరుగుదెంచె
శంఖచూడసుదక్షిణ క్షమపయోద

వాహనోద్గారతాఖీలసాహసైక
జనిత దాక్షిణ్యుఁడైనట్టి వినతపట్టి. (ఆం)418

సీ. తనుఁబట్టి విడువని తగవరి యితఁడంచు
మృడునకు నొకవంక మేలు సేసెఁ,
దనకుఁ బూర్వాశ్రితుఁడని సురాధ్యక్షుని
శతకోటిధన సమన్వితునిఁ జేసెఁ,
దనపాదములు నితాంతముఁ జేరి కొలువఁగ
రాజీవశత్రుని రాజుఁ జేసెఁ,
దనకు గుణంబుగాఁ దగిలియుండుట సూచి
యహికులాధిపుని భోగాఢ్యుఁ జేసె,

గీ. ననుచు మిన్నక కొనియాడినను నిజంబ
యగుచుఁ దనయందుఁ గాన్పించు ననుదినంబు
జగతి నొప్పారు నీ శైలచక్రవర్తి
యసమతరకీర్తి నిత్యకల్యాణమూర్తి. (ఆం)419

శా. ద్రాక్షాపాక నవీనవైఖరిఁ బ్రబంధస్తోమముల్ సెప్పి య
ధ్యక్షుండయ్యె మహాకవీంద్రులకు నాహా! యెట్టిపుణ్యాత్ముఁడో
సాక్షాద్భారతి గాక యీతఁడు మనుష్యవ్యక్తియే యంచు సం
లక్షింపం దగు కాళిదాసుఁ గృతిలీలావ్యాసుఁ గీర్తించెదన్. (ఆం)420

సీ. పడియలలోపలఁ బడి యలందురుఁ గాక
గండుమీనము లంబకముల సరియె?
పొదలు మాటుగ నేచి పొదలుట గనుఁగాక
యలరుగుత్తులు కుచావళుల సరియె?
గహనంబులోన నగహనమై చనుఁ గాక
చమరవాలములు కేశముల సరియె?

ఘనములయొద్ద నఘనములై మనుఁ గాక
తళుకులు మించుగాత్రముల సరియె?

గీ. కలువ లొండెను జక్రవాకంబు లొండెఁ
దేఁటు లొండెను బువ్వారుఁదీగె లొండెఁ
గాక యని ప్రస్తుతింప నా కాంచిలోన
సతులు విలసిల్లుదురు హేమలతలుఁ బోలె. (అం)421

చ. రసికత సోలిసోలి యనురాగరసంబునఁ దేలితేలి యా
కసములు మెట్టిమెట్టి తమకంబునఁ గాంతలఁ బట్టి పట్టి యా
దొసకులఁ జిక్కి చిక్కి కడుదూరముగాఁ జని తక్కితక్కి పై
కొసరెసఁగం జకోరికలు కోరిక లీరికలొత్త మత్తిలున్. (అం)422

సీ. రాలు కారాకులఁ గ్రాలుమాఁజాకులఁ
గలయ భూజములెల్లఁ గానరాఁగ,
సతులడెందంబుల నతులకుందంబుల
వికసనం బాత్మకు వ్రేఁగుగాఁగ,
బొలుచుదారకముల గెలుచు కోరకముల
విరవాదితీగెలు విఱ్ఱవీఁగఁ,
జంపకజాలంబు నింపక యోలంబు
గొని దవ్వులనె తేఁటికొలములాఁగ,
గీ. నెంతయును వింత యిది యన నంతనంత
సంతతాక్రాంత మదన నితాంతతాంత
కాంతకాంతాకదంబక స్వాంతములకు
సంతసము నింప వచ్చె వసంత మంత. (అం)423

సీ. శబ్దశాసనకావ్యసంఘట్టన క్రమా
నందిత బుధవర్య నన్నపార్య,

నుభయభాషా రచనోన్నిద్ర భద్ర వ
చోరాజిఁ దిక్కనసోమయాజి,
లక్ష్యలక్షణకళాలంకార సౌభాగ్య
సత్కావ్యవిన్యాసు శంభుదాసు,
ఛందోనిబంధన చాతురీధౌరేయ
వాగ్ధాము వేములవాడ భీము,

గీ. రసికజనపద్మ దిననాథు రంగనాథుఁ,
బ్రకటకృతికర్మనిస్తంద్రు భాస్కరేంద్రు
నమితరసభావు శ్రీత్రిపురారిదేవు
సూక్తితిమిధాము నాచనసోముఁ దలఁతు. (ఆం)424

సీ. శ్రుతులును నిర్జరస్థితులును మగిడింప
నిగిడింపఁ జాలు నీ నేర్పుకలిమి,
ధరణియు రిపుగర్వసరణియు ధరియింప
హరియింపఁ జాలు నీ యలవుకలిమి,
భ్రాత నర్మిలిఁగన్నమాతను బాలింప
లాలింపఁ జాలు నీ లావుకలిమి,
గేహిని రవిసుతావాహిని సాధింప
భేదింపఁ జాలు నీ పేర్మికలిమి,

గీ. జనులఁ బాతకజనులను జరుప నురుప
నలరు నీ నేర్పుకలిమి చిహ్నములు నీకు
మత్స్యకూర్మమహీధరమనుజసింహ
ఖర్వరామత్రయీ బుద్ధకల్కి గతులు. (ఆం)425

రామరాజు - ఎలుకుర్తి. (రామలింగశతకము) (జ)

సీ. గంగాప్రవాహంబు కన్నెగేదఁగిఱేకు
నమృతాంశురేఖ ముత్యాలసేస,
యురగేంద్రహారంబు కురువిందములపేరు
విసము కప్పురముతో వీడియంబు,
ప్రాంతకంకటికాలు పంకసంజాతంబు
జింకపిల్లయు రాచచిలుకబోద,
యిభచర్మచేలంబు నింద్రగోపపుఁబట్టు
భూతిపుంజము నవ్యపుష్పరజము,

గీ. హేమగోత్రకోదండంబు నిక్షుధనువు
గలుగునర్ధనారీశ్వరాకారమునను
భువనజాలంబుభక్తులఁ బ్రోవుమయ్య!
రాజహంసరథాంగ! శ్రీరామలింగ! (జ) 426

రామలింగయ్య - తెనాలి. (కందర్ప కేతువిలాసము) (జ)

ఉ. అక్కమలాక్షిఁ గన్గొనినయప్పటినుండియు నేమి చెప్ప నా
కెక్కడఁ జూచిన న్మదనుఁడెక్కడఁ జూచిన రోహిణీవిభుం
డెక్కడ జూచినం జిలుక లెక్కడఁ జూచినఁ గమ్మగాడ్పు లిం
కెక్కడ వెట్ట యోర్వఁగల నీ విరహానల తాపవేదనన్. (జ)427

ఉ. కామిని చంద్రుఁ జూచి మదిఁ గందు సరోరుహగంధి మంది రా
రామముఁ జూచి మ్రానుపడు రాజనిభానన సారెకున్ శుక
స్తోమముఁ జూచి యేఁకరును దొయ్యలి కోకిలఁ జూచి కంటఁ గెం
పౌ మదలీలఁదాల్చు మదనానల తాపవిషాదవేదనన్. (జ)428

సీ. తారామనోరంజనారంభ మే దొడ్డ
శిలలు ద్రవింపంగఁ జేయుననినఁ
జాకోరహర్షయోజనకేళి యే దొడ్డఁ
బేర్చి యంభోధు లుబ్బించు నవినఁ,
గుముదౌఘ తాపోపశమకృత్య మే దొడ్డ
సృష్టియంతయుఁ జల్లసేయుననిన,
వర నిశాకామినీ వాల్లభ్య మే దొడ్డ
వర్ణింప సత్కళాపూర్ణుఁడనినఁ,

గీ. దనకు సర్వజ్ఞ శేఖరత్వంబు గలుగ
హితసుధాహార వితరణం బేమిదొడ్డ
ననఁగ విలసిల్లె హరిదంత హస్తిదంత
కాంతి నిభకాంతిఁ జెలువారి కంజవైరి. (జ)429

ఉ. వారిజ! మీన! కోక!యళివర్గ! సితచ్ఛద! సల్లతావనీ!
మీ రుచిరాస్య మీ నయన మీ కుచ మీ యలకాలి మీ గతిన్
మీ రమణాంగి మత్ప్రియ నమేయగతిన్ విరహాతురాననన్
మీరును మీరు మీరు మఱి మీరును మీరును మీరుఁ గానరే? (జ)430

రామలింగయ్య - తెనాలి (హరిలీలావిలాసము) (జ)

శా. ఆ కరివేల్పుసామి చరణాబ్జములన్ జనియించినారు మం
దాకిని తోడునీడలయినారు నిజంబుగఁ గమ్మకట్టి దా
మై కమనీయకీర్తి మహిమాతిశయంబున మించినారు భ
ద్రాకృతు లద్రిధీరులు ప్రభాద్రుల మాద్రులు శూద్రు లప్పురిన్. (జ)431

ఉ. ఆల ఘృతంబు వేఁడియగునన్నము నుల్చిన ముద్దపప్పు క్రొం
దాలిపు కూర లప్పడము ద్రబ్బెడ చారులు పానకంబులున్

మేలిమిపిండివంటయును మీఁగడతోడి దధిప్రకాండమున్
నాలుగు మూఁడుతోయముల నంజులు గంజదళాక్షి పెట్టఁగన్. (జ)432

గీ. ఉడుపథం బనుములు దోసతొడిమ యూడఁ
దామరసబంధుఁడనుపండు తనకుఁ దానె
వికృతి గనుపింపఁ గనుపట్టు విత్తులనఁగఁ
దనరె నెఱసంజఁ గెంపగు తారకములు. (జ)433

ఉ. ఎంతయు రాజుతోడి పగ యే కొదవో? మధుపప్రసక్తి య
శ్రాంతముఁ గల్గుతమ్ములప్రచారము గాదని చూడ నోడి దే
శాంతర మేఁగె నాఁగ నపరాశఁ బతంగుఁడు దాఁగె నట్టి వృ
త్తాంత మెఱింగి సిగ్గొలసినట్టులు గందె సరోరుహంబులున్. (జ)434

ఉ. ఏటిమహానుభావుఁ డిహిహీ జమదగ్నితనూజుఁ డేడు ము
మ్మాటులఁ గాని శత్రుమదమర్దనదక్షుఁడు గాఁడు గోత్రమే
తూఁటుగఁ జేతఁ దల్లిమెడఁ ద్రుంచెఁగదా యని యీసడింతు రౌ
గాటపుపంతగాండ్రు కులగణ్యు లగణ్యులు పుణ్యు లప్పురిన్. (జ)435

ఉ. కాలధనంజయుండు తనుఁ గాచి దివాకరమత్స్య యంత్రమున్
గీలెడలించి సంధ్య యనుకృష్ణ నుదంచితరూపవిభ్రమ
శ్రీలలితాంగినిం దగ వరించి తమోమయధార్తరాష్ట్ర భూ
పాలక సేన నేయు సితభల్లములో యనఁ బర్వెఁ దారకల్. (జ)436

ఉ. చంగునఁ దాటు ధే యనిన సప్తసముద్రములైన వేగ వా
గెం గుదియింప నిల్చు నడుగెంటనె శస్త్రనిపాతధీరతన్
సంగరరంగవీథిఁ దమస్వామికి గెల్పు ఘటించునట్టి యు
త్తుంగ తురంగరత్నములు తొంటిహయాకృతి శార్ఙ్గి పుట్టువుల్. (జ)437

గీ. భానుశశిమండలంబుల లోనడంచి
యిరులు పెనువానఁ గురియుచు నేపు చూపు
రాత్రి వర్షర్తువునఁ బుట్టెఁ బ్రతిగృహా క
రములఁ బటుదీపవైదూర్యరత్న సమితి. (జ)438

చ. తెలతెలవాఱ నొయ్య నరుదెంచు నిశాంతరతాంతతాంత లౌ
చెలువలకింపుగా మెలఁగుఁ జెక్కులఁ గూరిన చూర్ణకుంత లా
వళి సరసంబుగా జడియు వాడినసెజ్జలమీఁది ప్రావిరుల్
దొలఁగఁగఁ జేయు నూడిగపుఁ దొయ్యలులంబలె వేగుఁదెమ్మెరల్.(జ)439

సీ. నీ రింకఁదొడఁగె వెన్నెల మానికం బుల
వేఁడిరాతూపుల విడిసె వహ్ని,
కలఁగె జీవంజీవముల నిండుమనములు
జక్కవపులుఁగుల జాలి వదలెఁ,
గనుమూసెఁ గుముదకానన విభా విభవంబు
శ్రీలక్ష్మి నిలిచె రాజీవపీఠి,
వాజువాఱఁగఁ జొచ్చె వరుణునిదిక్కున
నేర్పడి దీపించెఁ దూర్పువలను,

గీ. తార లుడివోయె వికసించెఁ దరుల విరులు
చంద్రికలు గందెఁ గొలఁకులు చాలఁ దేరె
దీపరుచి దాఁగెఁ దలసూపె రేపటెండ
చందురుఁడు వ్రాలెఁ బొడిచెఁ గంజాతహితుఁడు (జ)440

ఉ. పున్నమచందమామఁ బొరపుచ్చి సుధారసమొయ్యఁజిల్కుచున్
సన్నముగాఁగ నూరి ఘనసారమునం బ్రతిపాకమిచ్చి మీఁ
ద న్నెఱయంగ నల్కినవిధమ్మున వెన్నెల గాయ నప్పురిన్
సున్నపుమేడ లభ్రపద చుంబిశిరోగృహరాజి రాజిలున్ (జ)441

క. పురనిధిరక్షకునై ఫణి
పురము వెడలి వెట్టివెట్టి పొంగారు ఫణా
ధర పరివృఢుకరణి భయం
కరమగుఁ బ్రాకారపరిధి కడు నచ్చెరువై. (జ)442

సీ. మదభిన్నకటగళన్మౌక్తికంబులు తొట
తొట రాల మస్తవిధూననముల,
ఆనమత్కుతలంబులగు పదక్రమముల
ఘణఘణంకృతి నాభిఘంట లులియఁ
గీర్తిచంద్రికలయాకృతి దట్టమై దళ
దళఁ బర్వ దంతకుంతముల రుచులు.
పుష్కరపూత్కారముల నకాలపు వాన
కారు లెల్లెడఁ దము తార కురియఁ,
గీ. దమకుఁ బరవాహినులలోను దఱియఁ జొచ్చి
క్రీడలాడుట యుచితపుజాడ లనఁగఁ
బెరిఁగి సరయూజలంబుల సరసలీల
గ్రాలఁ జనుచుండు నప్పురి గంధకరులు. (జ)443

సీ. ముదురుఁజీఁకటిమన్నెమూఁకకుఁ గై జీత
మొసఁగు కుంతలముల యొప్పు వెలయుఁ,
బండు వెన్నెలరాజు బంటుగా నేలు చ
క్కని మొగంబుల నిక్కుఁ గని భజింప,
బసిఁడిగట్రేనిఁజేపట్టుకుంచము సేయు
జిగిమించు చన్నులబిగువు నిగుడ,
గబ్బియేనిక దొర గారాముగాఁగ మ
న్నించులేనడపుల నేర్పు మెఱయ.

గీ. నూరువులె గాదు? రంభ మైయొఱపుఁ దమ వ
శమ్ము గావింపఁ, బద నఖచయమె కాదు
విలసనముఁ దార పాటింప, వీటఁ బద్మ
పత్రనేత్రలు చాలఁ జూపట్టుచుంద్రు. (జ)444

చ. యుగములు వేయు వోవు నొకయుద్దరువుల్ గణుతించు నంతకే
యుగములు లక్ష చెల్లుఁ బొరి నున్నధనంబు మితింప నమ్మహా
యుగశతకోటు లేఁగు నితరోన్నతవస్తువులెన్నఁ గీస వె
ల్తిగ నలకాదినాథులుగదే పురిలో మను వైశ్యపుంగవుల్. (జ) 445

ఉ. రాసి సహస్రభాను ఫణరత్నములెల్లను బోవఁదన్నుచున్
వాసరభోగిఁ గాలఫణివైరి కడున్ వడి నొక్కి నక్కుగాఁ
జేసినఁ గ్రమ్ము తద్రుధిరశీకరపూరవిజృంభణం బనం
గా సముద్రగతం బొలిచెఁ గ్రమ్మి జపోపమసాంధ్యరాగముల్. (జ) 446

సీ. వలమానచంపకోత్పలమాలికాది సం
గ్రథనచాతురి నెఱ కవులఁ బోలి,
దళము గెలిచినసూత్రమున నూల్కొల్పు నే
ర్పున యోధవీరుల పొలుపుఁ దెలిపి,
ఖండితత్వమున రాగము గల పల్లవా
వలిఁగోయుటల వేశ్య వలపు నెఱపి,
పలుతావులరసి యెత్తులు పచరించు పెం
పున జూదరుల తేవ పొడమఁ జేసి,

గీ. తమ నిజాంగ మరీచులు తత్తదన్య
పుష్పములసావి నిక్కంపుఁబువ్వులమరు
పేరఁ బేర్కొనుపౌరులఁ గేరికేరి
నవ్వుదురు పుష్పలావికా నలినముఖులు. (జ)447

సీ. వినుతమాణిక్య వందనమాలికా కాండ
కల్పితరోహితాకారరేఖ,
జాలకాననిర్యదాలోల వాసనా
గరు ధూపపోషిత కంధరాళి,
చంద్రశాలాతిగర్జన్మృదంగధ్వాన
విరచిత పరిఘోష విభవలహరి,
సంభోగ సంరంభసమయవిచ్ఛిన్న ము
క్తాహార మణికృత కరకనికర,

గీ. మదనమదభార మంథర మత్తకాశి
నీ దృగంచలసంచితనిబిడ చంచ
లాలతాతల్లజయునై యిలావివిక్త
వర్ష యననొప్పుఁ గాకుత్థ్సవంశ్యనగరి. (జ)448

ఉ. వేదపురాణశాస్త్రములు వేదుకవిద్యలు, సర్వయజ్ఞ సం
పాదనశక్తి నిత్యనిరపాయవిధి ప్రతిపాలనంబు, దా
రాదిమ తత్త్వముం గనుట హస్తగతామలకంబుఁ గంట, ధా
త్రీ దివిజావతంసుల కరిందమ మన్పురిఁ గల్గువారికిన్. (జ)449

చ. సరళదలత్సరోరుహసారపరాగపరంపరా పరి
స్ఫురిత సువర్ణవర్ణమును బూరితదిఙ్ముఖహంసనాద మే
దురమునునై యగడ్త కనుదోయికిఁ బండువుసేయ బ్రోయుఁ ద
త్పుర వరలక్ష్మి యెప్పుడును బూనెడు కాంచనకాంచియో యనన్.(జ)450

చ. సరసులపొందు గల్దనఁగఁ జాలి బహూన్నతచారుశాఖలం
బెరిఁగి మహోద్విజావనమె పేర్మి నిజాయతిగాఁ దనర్చి ని
ర్భర జనతాపసంహరణపాత్రములయ్యు మహీజవాటికల్
పురివెలి నిల్చె మేటియు నపూజ్యుఁ డగున్ మధుపానుకూలతన్.(జ)451

వల్లభరాయఁడు- (వీథినాటకము) (జ)

సీ. చంద్రఖండములతో సరివచ్చు ననవచ్చు
విమలదంష్ట్రా ప్రరోహముల వానిఁ,
బవడంపుఁగొనలతోఁ బ్రతివచ్చు ననవచ్చు
కుటిలకోమల జటాచ్ఛటల వాని,
నింద్రనీలములతో నెనవచ్చు ననవచ్చు
కమనీయతర దేహకాంతి వాని,
నుడురాజరుచులతో నొఱవచ్చు ననవచ్చు
చంచన్మదాట్టహాసముల వాని,

ఉ. సిగ్గుమాలిన మొలవానిఁ జిఱుతవాని
నెల్లగాలంబు ములికినాఁడేలువాని
నర్థి మోపూర నవతారమైనవాని
భైరవునిఁ గొల్వ వచ్చిరి భక్తవరులు. (జ) 452

వీరయ్య - పిల్లలమఱ్ఱి. (పురుషార్థసుధానిధి) (ఆం)

సీ. కాశకర్పూరనీకాశఁగా భావింపఁ
గవితానిరూఢిఁ బ్రఖ్యాతి నెసఁగు,
యావకారుణదేహయష్టిఁ గాఁ జింతింప
మదకుంభియానల మరులుగొలుపు,
నీలజీమూతసన్నిభఁగా విలోకింప
సకలమాయాప్రపంచంబు నడచుఁ
గనకచంపకధామగౌరిఁగా శీలింప
నంహస్సమూహంబు సంహరించు,

గీ. శంభుదేవి విశాలాక్షి సదనుకంప
యోగిజనసేవ్య యోగపయోదశంప
శ్రీకర కటాక్షలేశరక్షిత నిలింప
ముజ్జగంబుల మొలపించుమూలదుంప. (ఆం)453

సీ. భర్గభట్టారకు పర్యాయమూర్తికి
షాణ్మాతురుని కూర్మిజనకునకును,
మేషరాజము నెక్కుమేటిరౌతున కమ
రాధీశు పొరుగు దిశాధిపతికి,
హరిణవాహనుని నెయ్యపుసంగడీనికి
సామిధేనీప్రియస్వాంతునకును,
యాయజూకులయిండ్ల యనుఁగుఁజుట్టమునకు
స్వాహాస్వధా ప్రాణవల్లభునకు,
గీ. దండములు వెట్టెదము మోడ్చెదము కరములు
సేవ యొనరించెదము మమ్ముఁ గావు ప్రోవు
యాగవేదికి విచ్చేయు మారగింపఁ
బ్రథమజన్ముల యింటికల్పద్రుమంబ. (ఆం)454

వీరయ్య – పోతరాజు (త్రిపురవిజయము) (ఆం)

సీ. కపిలజటాజూట గంగాసముత్తుంగ
వీచీఘటలు మిన్ను వీఁకఁ దాఁకఁ,
బ్రబలబాహార్గళ పరికంపితస్ఫార
ఢక్కాధ్వనిని దిశల్ పిక్కటిల్ల,
జ్వాలాకరాళ భీషణశారదస్థూల
శూలయుద్ధప్రభల్ సూర్యుఁ బొదువఁ

ప్రకటబంధుర దీర్ఘపటువజ్రనిష్ఠుర
పదఘట్టనము లుర్వి యదర నొదవ,

గీ. విమలశార్దూలచర్మాంచలములు దూల
మహితమండన ఫణిఫణామణులు గ్రాల
నసమ రౌద్రరసావేశ మావహింప
నారభటి భూరి తాండవంబాచరించె. (ఆం)455

సీ. తమ్ముల బెదరించు తళుకువెన్నెల పాప
గన్నెగేదఁగిఱేఁకు గారవింపఁ
బదినూఱుపడగలఁ బఱపైనపదకంబు
సవడిముత్తెపు బన్నసరముఁ బ్రోవ,
మిసమిసమన మించు భసితాంగరాగంబు
పరఁగుచందనచర్చఁ బరిఢవింప,
మెఱయుమువ్వన్నెల కఱలపుట్టముకొంగు
చెఱఁగుల నునుపట్టుచేలఁ బెనుప,

గీ. మించి తలమీఁద నురముపై మేనఁగట్టి
యీడుదోడుగ నుమతోడఁగూడి జగము
లెల్ల రక్షించు నిను భజియింతు మెపుడు
భయద దురితలతాదాత్ర! ఫాలనేత్ర! (ఆం)456

సీ. తల్లిదండ్రుల పొందు దప్పి యొండెడ నార్వు
రువిదల యెయ్యువ నెదిగినతఁడు,
కడువడి బలుగొండఁ గాఁడిపాఱినమేటి
ఘనసాయకము కేలఁ గ్రాలునతఁడు,

కమియారఁగాఁ బాఁపకవణంబుఁ దిని యాడు
　　　　తెక్కలతురగంబు నెక్కినతఁడు,
భోగిపాన్పున నిద్ర భోగించుదేవునిఁ
　　　　దఱమిన రక్కసు నుఱిచినతఁడు,

గీ. సవడిమోములఁ జతురత సమకొనంగ
జోడుమాటలు సరివడ నాడునతఁడు
దంతిముఖుకూర్మితమ్ముఁడై తనరునతఁడు
కదలె బలముల నడిపింపఁ గ్రౌంచవైరి. 457

సీ. శూలి కన్నులఁగెంపు చూపిన రౌద్రంబు
　　　　పొదల ముందటిదెసఁ బొడమినతని,
భువనభయంకరస్ఫూర్తి పెంపెసలార
　　　　శరభావతారతఁ బరఁగినతని,
జన్నంపుసిరి కొనసాఁగఁ జూచినతాతఁ
　　　　జేకొని తలవంపు చేసినతనిఁ
దళతళమని మించుదులకించు కైదువుల్
　　　　కరములు పదిరెంటఁ గలిగినతని,

గీ. సురలు నసురులుఁ బలుమఱుఁ జూచి బెదర
బిరుదుపెండెంబు డాకాలఁబెట్టినతని
భద్రకాళి మహాశక్తిఁ బరమభక్తిఁ
బాయకుండెడు శ్రీవీరభద్రుఁ దలఁతు. (ఆం)458

శేషనాథుఁడు - (పర్వతపురాణము) (జ)

ఉ. తత్తరపాటుతో నిరులు తద్దయు మాన్పఁగఁ జాలు కన్ను ను
వ్వెత్తున వేల్పుమూఁకలకు విందులు వెట్టెడుకన్ను దమ్మియున్

మొత్తమెలర్ప లచ్చికిని ముద్దుగఁబుట్టిన ముద్దుపట్టి మే
నెత్తిలఁజూచుకన్ను గల యిట్టిఁడివేలుపుఁగొల్తు నిచ్చలున్. (జ)459

శ్రీగిరన్న - చెనమల్లు (శ్రీరంగమాహాత్మ్యము) (ఆం)

క. కాలాగరుకుంకుమ స
మ్మేళనబాలాకుచాగ్రమేదుర పరి రం
భాలోల లీలచే హిమ
కాలముఁ గడపుదురు జనులు కౌతుకమతులై (ఆం)460

చ. తమము నుడుప్రజంబు భరితంబుగ నంతటఁ దూర్పుదిక్కునన్
హిమకరజన్మవేళ నుదయించినపాండిమ మించి పాఱెఁ బ
శ్చిమమున కభ్రలక్ష్మి కుచసీమఁ గురంగమదంబలంది హొ
రములిడి తా దుకూలమున రక్షగఁ బయ్యెద గప్పుచొప్పునన్.(ఆం)461

సీ. దీపించు నే వేల్పు దివ్యాంగకంబులఁ
గాళీకుచాంగరాగంబు భూతి?
కొమరొందు నే వేల్పు గురుజటాభరసీమ
నమృతాంశుఖండంబు నభ్రగంగ?
కడుమించు నే వేల్పు గాత్రవల్లికచుట్టు
వ్యాఘ్రచర్మము వారణాజినంబు ?
కరమొప్పు నే వేల్పు కంఠపీఠంబున
భుజగేంద్రహారంబు పునుకపేరు ?

గీ. అట్టి వేలుపు శంకరుండాదిమూర్తి
వేదవేదాంతవేద్యుండు విశ్వభర్త
వికసితోజ్జ్వల వదనారవిందుఁ డగుచు
నుచిత రీతిఁ బేరోలగం బున్నయంత. (ఆం)462

శా. సంతోషంబునఁబొంది యేలె విమలస్వాంతున్ మహాదానవ
ధ్వాంతవ్యూహవిదారణోజ్జ్వల వివస్వంతున్ యశఃపూరితా
శాంతున్ సాహసవంతు నిర్భర జయాయత్తైకవిశ్రాంతు ధీ
మంతున్ భర్మనగేంద్రకాంతుని హనూమంతున్ జవాత్యంతునిన్.(ఆం)463

శ్రీనాథుఁడు - (వల్లభాభ్యుదయము) (జ)

సీ. రజనీవధూకర్ణ రజతతాటంకంబు
వలరాజు ధవళోష్ణ వారణంబు,
ప్రోషితయువతి హృత్పుటభేదదాత్రంబు
బహుచకోర కుటుంబ పానపాత్ర,
మధుకైటభాసుర మథనుదాఁపటికన్ను
చక్రవాకంబుల చల్లచేఁపు,
దుగ్ధపాథోరాశి తొలుచూలిసంతతి
రోహిణీదేవితారుణ్యఫలము,
గీ. చంద్రకాంతశిలానునిలకృపీట (?)
నిర్జరాంధోవ్యథా మోక్షనియమవైద్యుఁ
దంధకారచ్ఛటా హలహలహరుండు
చంద్రుఁడొప్పారెఁ గాంతి నిస్తంద్రుఁడగుచు. (జ)464

శ్రీనాథుఁడు(?) (నైషధము) (ఆం)

సీ. మించి కన్నులఁ గోరగించు రాజాన్నంబు
లొలుప యించుకలేని యొలుపుఁబప్పు
అభినవసంతప్త హైయంగవీనంబుఁ
బరువంపు రుచినొప్పు పాయసములు,

నేతను మిరియాల నెనసిన కూరలు
ఖండశర్కరతోడఁ బిండివంట,
గ్రొజ్జుగాఁ గాఁచిన గోక్షీరపూరంబుఁ
బనస రంభా చూతఫలచయంబు,
గీ. ద్రాక్షపండులు ఖర్జూర మాక్షికములు
బహుసుగంధిరసావళు ల్పానకములు
పెక్కువిధముల పచ్చళ్ళు పెరుగు మజ్జి
గయును వడ్డించి రెంతయుఁ గ్రమముతోడ.[1] (ఆం)465

సర్వదేవుఁడు - (ఆదిపురాణము) (ఆం)

మ. సరసీజాతవిరాగకారి పురయోషావక్త్రహృద్యాతి సుం
దరకాంతిన్ దటిఁగించుఁ బో యని మదిం దర్కించి దోషాకరున్
బురముద్దండ కరంబులెత్తి చఱవం బొత్తైనయట్లొప్పు ను
ద్ధుర సౌధాగ్రనిబద్ధకేతువు మహాదోలాభిరామంబుగన్. (ఆం)466

క. హరినీలమణి విరాజిత
సురుచిర గోపురము దగిలి చూచి తమిస్రా
కరుఁడు విధుంతుదమండల
పరిశంకం జేసి పురముపైఁ జన నోడున్. (ఆం)467

సర్వదేవుఁడు - (విరాటము) (ఆం)

సీ. ఇక్షురసాబ్ధి నీరెట్టిదో యని మది
నూహించి యువ్విళులూరకుండ,
విరసంపుమదిమికిఁ బరిహరంబగు రసా
యనముమీఁదికిఁ జిత్త మరుగకుండ,

1. ఈ పద్యము నైషధమున గానరాదు.

దివిరి దేహమ్ము వేధించు సిద్ధరసంబు(?)
కందువ యచ్చోటి కందకుండ,
నాయువుఁ జిరతరస్థాయిగాఁ జేయు సు
ధారసంబున వేడ్క దగులకుండ,

గీ. నఖిలజనులకుఁ బంకేరుహాసనుండు
నేర్చి యన్నింటి రుచులొడఁగూర్చి తెచ్చి
సంచితంబులుగా సంగ్రహించె ననఁ గ
భరితజలములై పురసరోవరములొప్పు. (ఆం)468

సర్వన్న - మలయమారుతము. (షష్ఠస్కంధము) (జ)

సీ. పోడియావగనున్న వుదులు జక్కవలింక
నక్కట నెగసెగా శాడకున్నె,
సరిగామి నెంతయుఁ జఋలలోఁ బడనున్న
గిరులెల్ల నిఁకఁ బెచ్చు పెరుఁగకున్నె
పగిలి లోఁగరఁగెడు బంగారు కుండలు
తలకెక్కి యటమీఁదఁ జెలఁగ కున్నెఁ
గలఁగినమాలూర ఫలము లింకిట మీఁద
గిట్టితి దీవులఁ బెట్టకున్నె,

గీ. సదు...గ మైన నున్నతిఁ బాయవలసె
నక్కటా! మాకు నని యవి యాత్మఁగుంద
మునుపు చింతాంధకారంబు మొనసె ననఁగ
నలిన లోచన చనుమొనల్ నల్లనయ్యె. (?) (జ)469

సింగయ - ఏర్చూరి. (కువలయాశ్వచరిత్ర) (జ)

శా. ఆదిబ్రహ్మముఖాళి చాలక విహారార్థ ప్రయత్నంబుతో
వేదంబుల్ భువి ధర్మపోషణకునై విఖ్యాతిఁగాఁ బుట్టెనో
కాదే నిట్టి మహత్త్వ మన్యుల యెడం గానంబు నాఁ బొల్తు రా
భూదేవోత్తము లప్పురంబున మహాపుణ్యప్రభావంబులన్ (జ)470

క. గిటగిటనగు నెన్నడుములు
పుటపుటనగు చన్నుఁగవలుఁ బున్నమనెలతోఁ
జిటచిట లాడెడు మొగములుఁ
గటితటముల యొప్పు శబరకాంతల కొప్పున్. (జ)471

ఉ. గోపురగోపురప్రతిమగోపురముల్ చెలువొంద నప్పురిన్
మాపులు రేపులం గవలు మంజులగీత వినోదకృత్యముల్
చూపఁగఁ గిన్నరాదులవి చూచు నెపంబున వచ్చి నేర్తు రా
లాప విశేషనర్తన విలాసకలాపములన్ ముదంబునన్. (జ)472

ఉ. చల్లనిపండువెన్నెలల సౌధతలోన్నత హేమవేదులం
దల్లన వల్లభుల్ గదిసినట్టి సుధాకరుఁ జూచి ప్రాణముల్
జల్లన రాహువుందలఁచి సయ్యనఁ బాపుదు రంకసంగ తో
త్ఫుల్ల వధూముఖంబులను బొల్పగు కస్తురిపత్రభంగముల్. (జ)473

సీ. తన జన్మ మప్పులఁ దలమున్కలని రోసి
పులిన మీ పొంకంబు బొందెనొక్కొ?
పరికింపఁదన పట్టు తిరిగెడిపాటని
పెన్నిధిసుడి మూర్తి బెరసె నొక్కొ?
బ్రతు కెల్లగతి బట్టబయలాయె నని చూచి
గగన మీ పుట్టువుఁ గనియె నొక్కొ?

పనిలేక పాసెడి పాపంబుఁ దలపోసి
జక్కవ లీ రీతి కెక్కె నొక్కొ?

గీ. యనఁగ లలనజఘన మంబుజముఖినాభి
చామనడుము బాలచన్నుదోయి
మహిత రుచులఁ దెగడి మానవపతి కన్ను
దోయి పండువగుచు దొరసె నంత. (జ)474

సీ. తమ చూపు లొగిఁ బాంథతతులపైఁ బూనిన
భావజు కరవాల భాతులనఁగఁ,
దమ కురుల్ యువమృగేంద్రములకై తీర్చిన
మరు నసమానంపుటురు లనంగఁ
దమ హాసములు విటోత్కరమానములఁ బట్టు
వలరాజు పూవుల వలలనంగఁ,
దమ కాంతి పురుషులఁ దాపంబు నొందించు
రతిరాజు మోహన రసమనంగ,

గీ. జలజ కాహళకదళికా పులినగహన
కోకబిసశంఖచంద్రాళికులముఁ దెగడు
పాదజంఘోరుకటిమధ్యపటుకుచోరు
బాహుగళ వక్త్ర కచములపణ్యసతులు (జ)475

సీ. తిమిరమంతయుఁ బాసి దిక్కులు తెలివొందె
నమృతాంశువులు సెందె నభ్రవీథిఁ,
గువలయానందమై కోరిక లిగురొత్తె
విబుధులమదిలోన వెట్టలొదవె,

నక్తంచరశ్రేణి నయమెల్ల దిగజాఱెఁ
        జిత్తజోల్లాసంబు చెలువుమిగిలె,
దివ్యనీరంబులతేట లల్లనఁ బర్వె
        భువనాధిపతి వేడ్కఁ బొంగి పొరలె,

గీ. దీపికాజాలమెల్లఁ జిత్రించినట్టి
రమణఁ దోఁపంగ దృక్చకోరములు మెచ్చ
నమిత తేజోవిరాజమానాత్ముఁడైన
పుత్త్రచంద్రుఁడు జననంబు వొందునపుడు. (జ)476

క. నిరుపమ ధర్మస్థితిచే
వరపాతివ్రత్యనిరతి వైభవమున న
ప్పురిపుణ్యకాంత లమరిరి
గిరిదత్పురివాణులెల్లకీర్తితగతులన్. (?) (జ)477

శా. ప్రాచీనంబులు రత్నకాంతులు లసత్ప్రాకారముల్ హేమముల్
సూచింపన్ ఘనవేదికుట్టిమము లా శుభ్రాంశుకాంతంబులై
యే చోటన్ వరరత్నజాలములచే నింపొంది సొంపొందుచున్
వాచాగోచరమై గృహంబులమరున్ వస్తుప్రశస్తోన్నతిన్. (జ)478

ఉ. మీఱిన భద్రనాగములమీఁదికి దాఁటి తదీయకుంభముల్
చూఱలు వట్టి కేసరి కిశోరనఖావళినుండి రాలి సొం
పారిన మౌక్తికంబులు ప్రియంబున నేరి కిరాతబాలికల్
గీరనగింజలాడుదురు గేలిఁ దలిర్పఁగఁ బక్కణంబులన్. (జ)479

ఉ. వైరితమస్తమంబడఁగ వంశమహార్ణవముబ్బ బాంధవో
ద్ధార చకోరసంతతి ముదంబునఁ దేలఁగ నర్థివర్గ స
త్కైరవజాతమెల్లను వికాసముఁబొందఁగఁ బుత్త్రచంద్ర జ
న్మారవ చంద్రికానుభవ మబ్బిన చిత్తము మిన్నుముట్టదే? (జ)480

గీ. శేషఫణులకు మణులైనఁ జేరి యమ్మఁ
గోరి రత్నాకరంబైనఁ గుత్తగొనఁగఁ
జాలి వరవస్తు సంచయ సమితి నొనరి
పరఁగుదురు వైశ్యవర్యు లప్పట్టణమున. (జ)481

సిద్ధనప్రెగడ-(శాకుంతలము) (ఆం)

ఉ. నీరజమిత్రుతో బయలనిల్చి చలంబునఁ గిట్టి మైమయిం
బోరుట దుర్లభంబనుచు భూరితమఃపటలంబు లొక్కమై
సూరెలఁ గోటవట్టి పొడసూపఁగ నొక్కొ యెదిర్చె నాఁగఁ బ్రా
కార నిబద్ధనీలమణికాంతిఁ గనుంగొన నొప్పునెంతయున్. (ఆం)482

సూరయ్య - కంచిరాజు. (కన్నప్పచరిత) (జ)

ఉ. కారణ మేమి? రక్కసు నఖంబుల వ్రచ్చితి నాఁడు నీకుఁ బెం
పారఁ గుతార మబ్బదొ? పురారివిరించులు చేరి యేటికిం
గోరనఁ బోవుసేఁతలకు గొడ్డలి యన్నఁదొఱంగితో? వినం
గోరెద నన్న యిందిరకుఁ గోర్కులనిచ్చు ముకుందుఁ గొల్చెదన్. (జ) 483

ఉ. కొమ్మును దొండమున్ కఠినకుంభయుగంబును నయ్యుమా కపో
లమ్ముల చారుకాంతిఁ దొడలన్ వలిచన్నులఁ బోలెఁ, బుత్త్రకుం
డిమ్ములఁ దల్లిఁబోలి జనియించిన నంచితభాగ్యవంతుఁ డౌ
నమ్మ! యటంచు సిద్ధసతు లక్కునఁజేర్చు గజాస్యుఁగొల్చెదన్. (జ)484

మ. తమ సౌభాగ్యము లంగసంభవుని భద్రశ్రీల సేవింపఁగాఁ
దమ దృగ్జాలము లా లతాంతశరకుంతశ్రేణిఁ బాలింపఁగాఁ
దమ వృత్తస్తనభారముల్ మరునిచిత్తస్ఫూర్తి సూచింపఁగాఁ
దమకం బారఁగఁ జేరి చూచిరి పుళిందగ్రామణిన్ బ్రేముడిన్. (జ) 485

సీ. శ్రుతిసుధాక్ష్మాభక్తసురజననీవధూ
మల్లశంకరధర్మమహితబుద్ధిఁ,
గగకూర్మకిటినరమృగకుబ్జరామ రా
మానంత బుద్ధకల్క్యాహ్వయముల,
నముచిమందరకు దానవబలార్జునపంక్తి
ముఖముష్టిక స్త్రీవిముక్తఖలులఁ,
దత్పుచ్ఛకర్పరదంష్ట్రాగ్రనఖపద
పరశుబాణహలాంగఖురపుటములఁ,

ఆ.వె. జెరివి తాల్చి యెత్తి చీరి బంధించి ని
ర్జించి యేసి యేర్చి చెఱిచి మట్టఁ
గడఁగుచున్న శౌరి కరుణావిధేయుఁడై
మనలఁ గోర్కులిచ్చి మనుచుఁగాత [1] (జ)486

సూరయ్య - నూతనకవి. (ధనాభిరామము) (జ)

చ. ఇరువదియాఱు వీక్షణములెన్నఁగ నాలుగు వక్రచేష్ట లిం
పరుదుగ నేడు భ్రూనటన లర్వదినాలుగు దోర్విలాసముల్
సరసతఁ జూపి హంస వృష సామజ వాయస శుద్ధ సంగతుల్
పరువడి ముట్ట నిల్పె సితపంకజలోచన పాడుచుండఁగన్. (జ)487

సోమయ్య - దామరాజు. (భరతము) (జ)

ఉ. అంబరసీమఁ దారలు జటాటవి మల్లెవిరుల్ భుజాంతరా
ళంబున హారసంతతు లిలాస్థలిఁ బూవులవర్షముల్ ప్రసూ
నంబులు సత్కృతాంజలి ననం దగి మౌక్తికతుల్యమౌళి గం
గాంబుకణంబు లుట్టిపడ నాడెడుశంభుఁడు మిమ్ముఁ బ్రోవుతన్. (జ)488

---

1. ఆం.సా.ప.గ్రంథసంధాత ఈ పద్యమును 'భీమకవి దశావతారపద్య'మని పేర్కొనెను.

చ. అడుగుల్ ముప్పదియాఱిటన్ వెడలు పై హస్తత్రిషట్కంబుచే
నిడుపై యున్నతమై సమస్థలమునై నిర్మోకహస్తాంకమై
మృడ మిత్ర (?)పులందు వాకిలొకటై మించం గవాక్షంబు లిం
పడరన్ శాలను రాజు షడ్విధము నాట్యంబిట్టు సేయించుటన్ (జ)489

ఉ. నంది మృదంగరావము ఘన స్తనితంబని మ్రోల నున్న యా
స్కందుని వాహనంబగు శిఖండి యఖండితనృత్యమాడ భీ
తిం దన హస్తరంధ్రముగతిం జొరునాభరణాహిరాజి వో
వం దలయూచువిఘ్నపతి భాసురపూత్కృతి మమ్ముఁ బ్రోవుతన్.(జ)490

సీ. ప్రాకారములయందుఁ బటుగోపురంబుల
దామరమ్యద్వారసీమలందు,
విపణిగృహంబుల వెలయునాయుధ హస్త
భటులను హి(తము) గాఁ బ్రౌఢి నిల్పి,
రక్షితంబొనరించి రాజబింబ ద్యుతుల్
మించికాయుచు నున్న మంచివేళ,
మహిమ నాప్తసుబంధుమధ్యస్థలమునందుఁ
జెలఁగి రత్నాసనాసీనుఁడగుచు,

ఆ.వె. నర్తకీళిలాస్య నటనాగతులచేత
శాస్త్రసమ్మతముగ జనులకెల్ల
వేడ్క సూపి మఘవవిభవుఁడై కొలువుండ
వలయు విభుఁడు నిఖిలకలలు నెఱిఁగి. (జ)491

సీ. మొదలిపుష్పాంజలి ముదమునఁ గావించి
కరబాళిమొగబాళి సరవులెత్తి,

యురుపృథుబాళము లొగిఁబిల్లమురువును
హస్తప్రకణము లే ననువుచఱచి,
కడకట్టుశబ్దంబు కడఁగి దర్వును జిందు
బాగైన గీతప్రబంధములును,
కుండలి బహురూపదండలాస్యవిలాస
దేశిమార్గంబుల తెరువులెఱిఁగి,

గీ. నయము బిఱుసును, నరిగతుల్ కడిఁదిగాను
తిరువుమురువును నిలుకడ తిన్ననగుచు,
పాత్రఁ గొనిపించఁ గొనఁగను బ్రౌఢియైన
వాఁడె నటుఁడనఁబరఁగు నీ వసుధయందు. (జ)492

సోమయ - పెదపాటి. (అరుణాచలపురాణము) (జ)

సీ. అంగయుక్తంబుగా నామ్నాయములు నాల్గు
చదువంగ నేరని సద్ద్విజాతి,
బ్రాహ్మపాద్మాదిపురాణాగమేతిహా
సములెఱుంగని బ్రహ్మసంభవుండు,
భాట్టవైశేషిక ప్రాభాకరాది శా
స్త్రములాఱు చూడని ధరణిసురుఁడు,
స్వకులోచితములైన సప్తతంతువులెల్లఁ
బార మెయ్యింపని బాడబుండు,

గీ. కావ్యనాటక లసదలంకార ముఖ్య
విద్యలన్నియు నెఱుఁగని విప్రవరుఁడు
పంచయజ్ఞములును లేని బ్రాహ్మణుండు
వెదకిచూచినఁ బొడమండు వీటిలోన. (జ)493

క. తఱుముదు రంతకునైనను
వెఱచఱవఁగ భద్రకరుల విఱుతురు హరి ను
క్కఱఁబట్టి చట్ట లేరుదు
రుఱుకుదురు యుగాగ్నికైన నురుభటులందున్. (జ)494

ఉ. తారకజిచ్ఛిఖండి శివతాండవమాడ నతండు మర్దళో
దార రవంబు మేఘ నినదంబని చేరినఁజూచి నాసికా
ద్వారబిలంబు జన్నిదపు వ్యాళము చొచ్చినఁ దొండమెత్తి ఘీం
కారము సేసి నవ్వువెనకయ్య కృతీశ్వరు మన్చుఁగావుతన్. (జ)495

సీ. ప్రతిభావిలంఘిత భారతబహుకథా
ఘట్టు నన్నయభట్టుఁ గడు భజించి,
యుభయభాషాప్రౌఢిమోద్యన్మహా రాజ్య
భాజిఁ దిక్కనసోమయాజిఁబొగడి,
వాక్ప్రతోషిత దక్షవాటీ మహాస్థాన
భీము వేములవాడభీముఁ గొలిచి,
భావబంధ నిబంధ పరమేశబిరుద ప్ర
శర్మ నెఱ్ఱయశర్మ సన్నుతించి,

గీ. భారతీహారు భవదూరుఁ బ్రణుతి సేసి
సుకవి కులసోము నాచన సోమునెన్ని,
నవ్యకవితాసనాథు శ్రీనాథుఁదలఁచి
సరస సకలాంధ్రకవుల కంజలి యొనర్చి. (జ)496

ఉ. బంటుతనంబు వైభవము భాగ్యము తేజము చాలఁగల్గ ము
క్కంటిని దమ్మికంటి నధికంబగు భక్తి భజించి కేలిమైఁ

గంటకులం జయించి కలకాలము నర్థులకోర్కిపంటలై
పంటలుఁబాఁడియుంగలిగి పంటలు మీఱుదు రప్పురంబునన్.(జ)497

సీ. భ్రమరకావళికప్పు ప్రసవగుచ్ఛభ్రమ
ద్భ్రమరకావళికప్పు బాంధవింప,
కరములకెంపును గమనీయహల్లకో
త్కరములకెంపు సఖ్యంబు సేయ,
ముఖసౌరభములు నమోఘూతి ముక్తక
ముఖసౌరభంబులు మొనసి బెరయ,
హాసవిస్ఫూర్తులు నతులవర్ణ ప్రతి
హాస విస్ఫూర్తులు ననఁగి పెనఁగ,

గీ. సారములగు తమ్ముల విలాసములు చూపి
వరుసఁబువ్వులు జట్టికోవచ్చినట్టి
జనుల మనసులు మును తారు జట్టికొండ్రు
పుష్పలావీవధూటు లప్పురమునందు. (జ)498

ఉ. రాజులు విక్రమోగ్రమృగరాజులు విశ్రుతదివ్యకాంతి రే
రాజులు రూపరేఖ రతిరాజులు మానగుణంబునందు రా
రాజులు దానశక్తి ధనరాజులు వైభవభోగవృద్ధి స్వా
రాజులనంగ నొప్పుదురు రాజితతేజులు దత్పురంబునన్. (జ)499

చ. వలుఁదకుచంబులున్ బవడవాతెఱలున్ మెఱుఁగారుమేనులున్
బలుచని చెక్కుటద్దములుఁ బద్మపుమోములుఁ గంబుకంఠముల్
కలువలఁబోలుకన్నులు వికాసపునవ్వులుఁ జిల్కపల్కులున్
దలిరుల మించుపాదములుఁ దత్పురికాంతల కొప్పు నెంతయున్.(జ)500

సీ. విపణికోరో యన్న విబుధాచలంబైనఁ
దెమ్మనఁ దేని వైదేహికుండు,
పులిజున్నువలె నన్నఁ బొరుగిల్లు సూపక
యా క్షణంబున నీని యర్యవరుఁడు,
మహనీయకౌస్తుభ మాణిక్యమునకైన
వెలఁద్రెంచనేరని విద్వరుండు,
గురుతరహాటకకోటికిఁ బడగలు
కోటియెత్తని వణిక్కుంజరుండు,

గీ. మందునకునైన లేరు సమగ్రభోగ
భాగ్యసంక్రందనులు జగత్ప్రకట కీర్తు
లర్థి సంపత్ప్రదుల్ నిర్జితార్థపతులు
వర్ణితోదారు లప్పురివైశ్యులెల్ల. (జ)501

సీ. వ్యాసుని వాల్మీకి వరరుచి వామను
బాణు క్షేమేంద్రునిఁ బ్రవరసేనుఁ,
గర్ణామృతు మయూరుఁ గాలాంతకుఁ గళింగుఁ
గవిదైత్యు శివదాసుఁ గాళిదాసు,
భట్టార హరిచంద్రు భట్టనారాయణు
భట్టగోపాలుని భట్టబాణు,
భాసు భామహు సార్వభౌముని శివభద్రు
భారవి భవభూతి భర్తృహరిని,

గీ. రాజశేఖరుఁజోరుఁ మురారిఁగృష్ణ
మిశ్రు జయదేవు దండి సౌమిల్లు సోమ

చంద్రు దిఙ్నాగు విజయవిశాలదేవు
హర్షుఁ జిత్తపు శాతవాహను సుబంధు
మాఘు మల్హణు బిల్హణు మఱియుఁ గలుగు
ప్రథితగీర్వాణకవులనుఁ బ్రణతి సేసి. (జ)502

సోమయ - పెదపాటి (కేదారఖండము) (ఇ)

ఉ. కన్నియ రూపుఁగోరుఁ గనకంబులు గోరును దల్లి, బుద్ధిసం
పన్నతఁగోరుఁ దండ్రి, కులభవ్యతఁగోరును బంధుకోటి, ప
క్వాన్నఫలాదిభక్షణము లన్యులు గోరుదురిట్టు లిన్నియున్
బన్నుగ నొక్కచో నొదవె, భాగ్యము సేసితిఁ గన్య నిచ్చెదన్.[1](జ)503

సీ. కక్షకటిస్కంధకుక్షిఫాలాస్యంబు
లాఱు నున్నతము లయ్యర్భకునకు,
నాజానుబాహునాసాక్షులు దీర్ఘముల్
హ్రస్వముల్ పృష్ఠ మేహనగళంబు,
లంగుళీజత్రుకేశాగ్ర గుల్ఫములు సూ
క్ష్మము లధరోష్ఠ నఖర దృగంత
తాలుజిహ్వా కరతలరేఖ లెఱ్ఱన
స్వరనాభిసత్త్వముల్ సద్గభీర

గీ. ములు, సెమర్పవు మృదువు లంఘ్రులు, కరములు
కఠినములు శంఖచక్రాంక కలితములును,
నైదురేఖలు చెలువొందు నలికతలము,
లక్షణములింత యొప్పునే యక్షయములు. (ఆం)504

---

1. చూ. "కన్యావరయతే రూపం...."

సీ. కెంజాయ జడముడి కేశపాశంబును
బూపచందురుఁడును బూవుదండ,
యురగకుండలమును దరళతాటంకంబు
వనజాప్తుఁడగు కన్ను వాలుఁగన్ను,
ముదురుపున్కలపేరు ముత్యాలహారంబుఁ
గడుఁ గొంచెమగు చన్ను ఘనకుచంబుఁ,
బులితోలు దుప్పటి వెలిపట్టుచీరయుఁ
బాఁపపెండెంబును బసిఁడియందె,

గీ. మృదువుఁదెలుపును నగు భూతి మృగమదంబు
నింత యొప్పునె కుడివంక నెడమవంక
నిమ్మహాదైవమున కని యిచ్చ మెచ్చి,
యర్ధనారీశ్వరునిఁ గొల్చి రఖిలజనులు. (ఆం)505

సీ. చరియించువారికి సంకల్పసిద్ధిగా
నిర్మించె నెవ్వాఁడు నిజవనంబు?
సార్వకాలిక ఫలసస్యంబుఁ గల్పించి
వరముని శ్రేణి నెవ్వాఁడు ప్రోచెఁ?
జీఁకటి తప్పుసేసిన నెవ్వఁడొదవించె
నింద్రుని తనువెల్ల హేయముగను?
నుర్వీసురశ్రేణి కొరిమ లేకుండంగఁ
బలికె నెవ్వఁడు ప్రతాపంబు మెఱసి?

గీ. యట్టిశ్రీవీరశైవాగమాది వేది
యైన గౌతమసంయమి యాశ్రమంబు
పొంత నెంతయు నొప్పారి పొగడ నెగడు
ననఘమానస! శ్రీవైజయంతిపురము. (ఆం)506

మ. పదలాలిత్యము వర్గశుద్ధియును శబ్దస్థైర్యమున్ మంగళా
స్పద భావంబును రాజయోగ్యతయు దోషస్ఫూర్తిరాహిత్యమున్
సదలంకారవిశేషముం గలిగి విశ్వప్రాణసౌభాగ్య సం
పదమై తేజియ పోలి క్రాలవలదా! పద్యంబు హృద్యస్థితిన్[1] (జ)507

సీ. లలిఁగావ్యనాటకాలంకారములు చూచి
శబ్దప్రపంచంబు జాడఁదెలిసి,
వర్ణోద్భవ వ్యక్తివర్గగ్రహారి మి
త్రస్నిగ్ధరూక్షచింతనము లెఱిఁగి,
గణరూపదేవతాగ్రహమైత్రి నక్షత్ర
మాతృకాపూజాదిమార్గ మెఱిఁగి,
జల్లి విక్రియ కాకు పొల్లు వ్యర్థము ద్రాభ
విరసంబు గ్రామ్యోక్తి పరిహరించి,

గీ. కవిత సెప్పనఁదగుఁ గాక కవిసి నోరి
కొలఁదు లివ్వల నవ్వలఁ గూర్చి తెచ్చి
దిట్టకూళతనంబున వట్టిబిగిని
గావ్యమని చెప్ప మెత్తురే కవిజనములు. (జ)508

సీ. వనిత యూర్పులచేత వావిలి వికసించెఁ
బాటఁబ్రేంకణము లేఁబరువమయ్యె,
నాతుక చూచిన నలువొత్తెఁ దిలకంబు
గొమరారె మాటలఁ గొండగోఁగు,

1. నన్నిచోడని పద్యమునకనుకరణము

సతిముఖరక్తిచే సంపంగె సొంపెక్కె
నవ్విన సురపొన్న మవ్వమలరె,
నెలనాఁగ కౌఁగిట నిగురొత్తెఁ గురువకం
బంటినఁ జెలువొందె నాఁమ్రతరువు,

గీ. పొలఁతి పుక్కిటిమధువునఁ బొగడ వొలిచెఁ
గాంతపదసంగమున నశోకంబు విరిసెఁ
గాననములోన జాతి యొక్కటియె తక్క
భూజములుఁ దీగెలునుఁ బూచి పురువులయ్యె. (ఆం)509

సీ. వేదాదులగు మహావిద్యలన్నియుఁ గూడి
మూర్తిమంతంబులై మొనసి కొలువఁ,
గ్రతుమరీచ్యంగిరఃకణ్వాదిసంయముల్
పలుమాఱుఁ గనుసన్నఁ బనులు సేయఁ,
సురసిద్ధకిన్నరగరుడవిద్యాధర
యక్షాదు లంతంత నభినుతింప,
నారదవిశ్వసనత్కుమారాంగిర
శ్శతరుతు లుభయపార్శ్వముల మెఱయ,

గీ. భాషతోఁగూడి యానందభరితుఁడగుచు
సత్యలోకేశ్వరుండందు సంస్తుతింప
నిమ్మహాసృష్టి కెల్లను నితఁడు కర్త
చూడుమీ! బ్రహ్మలోకంబు సుభగమూర్తి! (ఆం)510

సీ. హరి యురస్థలిఁబోలెఁ గర మొప్పెఁ జూచితే
భాసురకమలాధి వాసమగుచుఁ,

త్రిదివంబుఁబోలె నొప్పిదమయ్యెఁ జూచితే
మకర కచ్ఛప మహా మహిమ గలిగి,
గగనంబువోలె నక్కజమయ్యెఁ జూచితే
రాజహంసస్ఫూర్తి రమణఁ గలిగి,
యాశాతటమువోలె నసలారెఁ జూచితే
బంధుర కుముదవిభ్రమము గలిగి,

గీ. యతిమనోహర మందమారుత విహార
లోల కల్లోలమాలికాందోళకేలి
కలితబహువిధ ఖగసముజ్జ్వలత గలిగి
యమరెఁ జూచితె యీ సరోజాకరంబు. (ఆం)511

సోమయ - పెదపాటి. (త్రిపురవిజయము) (ఆం)

సీ. భూరివిశ్వంభరాభూతంబు రథము, త
ద్రథమధ్యమునఁ బొల్చు ఱాయి విల్లు,
విల్లువెంబడిఁ దిర్గువెలుఁగులు చక్రముల్
చక్రారికులపతి చారు నారి,
నారిఁ బట్టఁగఁ బాఱు నాగరకపు గతి
గతిమీఁద విహరించు ఘన శరంబు,
శరము నాభిని గన్న శతవృద్ధు సారథి
సారథి మాటలు సైంధవములు,

ఆ.వె. గాఁగ నేఁగి వేగ గడఁకతోఁ బురములు
గెల్చి వచ్చి గెలుపు గిరిజతోడఁ
జెలఁగి చెలఁగి చెప్పి చెలువొందుశంభుండు
గాచుఁగాత! మనలఁ గరుణ తోడ. (ఆం)512

సోమయ – పెదపాటి. (శివజ్ఞానదీపిక) (జ)

సీ. కవగూడి నడక సాఁగని బండికండులు
దొమ్మిది తునుకల తొడుసు తేరు,
పెక్కుబ్రాహ్మణులచేఁ జిక్కినగుఱ్ఱమ్ము
చిలుకుట నఱిగిన చివుకు టిరుసు,
బహుముఖ విభ్రాంతి బడలిన సారథి
వినువీథి నఱమిన వీఁగు విల్లు,
పదిబ్రద్దలై యొద్దువాసిన బాణంబు
పొరలెత్తిపోయిన బోలు నారి,

గీ. పట్టఁబస లేదు సాధనప్రకరశక్తి
విషమశబ్దంబులైనట్టి విమతపురము
లెల్ల సాధించి గెల్చితి వేక హేల?
బాపు! త్రిపురాంతకేశ్వర! భక్తవరద! (జ)513

సీ. బవరాన సూతుఁడై పార్థున కాతండు
నచ్చినాఁ డీతండు మెచ్చినాఁడు,
చంచత్కృపాస్ఫూర్తిఁ బంచాస్త్రు నాతండు
పెంచినాఁ డీతండు నొంచినాఁడు,
శేషపన్నగరాజు సెజ్జగా నాతండు
వ్రాల్చినాఁ డీతండు దాల్చినాఁడు,
హాలాహలముఁ జూచి యల్లంత నాతండు
చెంగినాఁ డీతండు మ్రింగినాఁడు,

గీ. చక్రి యాతండు వసుమతీచక్రి యితఁడు
నవనపరుఁ డాతఁ డీతఁడు హరణపరుఁడు

విశ్వమయుఁ డాతఁ డీతండు విశ్వనాథుఁ
డనుచు హరిహరనాథుల నభినుతింతు.[1] (జ)514

క. సుకవులు పలుకఁగఁ గెళవులు
కుకవులు దా రఱతు రౌర! కొలఁకుల భ్రమర
ప్రకరము ఝుంకారింపఁగ
'బెకబెక' మనకేల మాను భేకము లవలన్. (జ) 515

సోముఁడు – (వసంతవిలాసము) (ఆం)

శా. ప్రాలేయప్రతిసీరసేనఁబఱపెన్ బైపై వసంతంబిలన్
గాలోన్మీలిత కోరకోదరపరాగ ప్రౌఢ కోపాగ్నియై
హాలాపాన విహారపౌరమహిళాహంకార దోస్సారమై
హేలాపల్లవ హేతిఖండిత మహాహేమంత సామంతమై. (జ)516

సోమేశ్వరుఁడు – పాలపర్తి. (?) (జ)

సీ. తలకమ్మికొండయు విలుకమ్మికొండయుఁ
గడయును నడుముగాఁగలుగు తేరు
సరసిజ ముకుళంబు సద్వాక్యసకలంబు
మాతయు నా లగు మాతలియును,
మిన్నులఁ జనువాఁడు కన్నుల వినువాఁడు
నంకపర్యంకంబులైన శరము,
చల్లనిపవనంబు నెల్లైనభువనంబు
మేపును మోపుగా మెలఁగు నారి,

1. నాచనసోముని ఉత్తరహరివంశమున నుండదగునా)?

ఆ.వె. కాఁక కోర్చువిల్లు గఱిగల గుఱ్ఱాలు
పగలు రేయుఁదిరుగు బండికండ్లు
గలుగఁ బుర జయంబుఁ గైకొన్న నినుఁగొల్తు
చిరశుభాంక! సోమశేఖరాంక! (జ)517

సీ. వింటిక్రిందటికొమ్ము వికలించి పెఱికిన
భూకాంతకును నాభి పొలుపు మిగిలె,
నమ్ముపుచ్చుకొనఁగ నమిత తరంగముల్
పాలసంద్రంబునఁ బ్రజ్వరిల్లె,
బండికండులు రెండు పండ్లిగిలించినఁ
గలువలు దామరల్ చెలిమి చేసె,
వాజులఁగొనివచ్చి వర రథంబునఁ బూన్పఁ
జిచ్చుకు నాఁకలి చిచ్చు వుట్టె,

గీ. నారి సంధింపఁ గశ్యపునారి వడఁకెఁ
గోల సంధింప లచ్చికి గోల పుట్టె
విల్లుఁదెగఁబాపి పురములు ద్రెళ్ళ నేసి
తరిది విలుకాఁడ వౌదు వో శరభలింగ! (జ)518

హరిభట్టు – (ఉత్తరనృసింహపురాణము) (జ)

సీ. మందారకుసుమంబుఁ జందురుండును గూడి
మౌళిభాగంబునఁ గీలుకొనఁగ,
ఫణిమండలంబును మణికుండలంబును
గండభాగంబునఁ గప్పుకొనఁగ,

వరచక్రశూలాబ్జ వరదహస్తములందుఁ
గంకణ భుజగ కంకణము లమరఁ,
గనకకౌశేయంబు గజరాజచర్మంబు
మునుకొని కటిభాగమున నటింపఁ,

గీ. దిమిరమును జంద్రికయు జోక నమరినట్లు
పుండరీకోత్పల ద్యుతు ల్పొదివినట్లు
నీలవజ్రంబు లొకచోట నిలిచినట్లు
హరిహరాకృతి త్రిభువనానందమయ్యె. (జ)519

(?) అన్నదానమహత్త్వము.

గీ. ఆదిమూర్తి మహాలక్ష్మి యప్పురంబు
సొచ్చి నిల్చిన వారాశి చూడ వచ్చి
కోట సొర రాక కూఁతుపైఁ గూర్మిఁ జుట్టు
పాఱియున్నటు లొప్పారి పరిఖ మెఱయు. (?)520

గీ. మహిత సన్మార్గ వర్తన మాన్యులనఁగఁ
బొలుచు నినరాజగురు కవిబుధులనైనఁ
దగులువడఁ జేయుపెంపునఁ దనరు వీటి
కొమ్మలకు సాటియై కోటకొమ్మలమరు. (?)521

(?) ఇంద్రసేనము. (ఆం)

చ. పుడిసిటిలోన డొంకి కడుఁబొల్పఱి యమ్మున నింకి చల్లినన్
గడపలఁ గానవచ్చి వెసఁగైకొని త్రచ్చిన రొల్లఁజొచ్చి య
జ్జడనిధి భంగపడ్డఁ గని స్రష్ట యపాయములేని వార్ధిఁగాఁ
గడఁగి యొనర్చె నోయన నగడ్త పొగడ్తల నొప్పు నప్పురిన్. (ఆం)522

(?) కామందకము. (జ)

క. అరుణుండు కిరణము(ల) సం
చరణంబుల వాయ కెపుడు చరియించుగతిన్
జరజనులచేత నృపతియు
నురుగతి జగమెల్ల నెఱిఁగి యుండఁగ వలయున్. (జ)523

(?) నీతిసారము.

సీ. ఒనరంగఁ గమలంబు నుపహారసంధియు
సంతానసంధియు సంగడంబుఁ,
జాల నుపన్యాససంధియు . . .
. . . సంధియు యోగసంధికమును,
బుష్పాంతరాదృష్ట పురుషనామకములు
నాదిష్టకంబును నాత్మమిషయు,
బంధురోసగ్రహసంధి పరిక్రియ
సంధియు నుచ్ఛిన్నసంధికంబు,

ఆ.వె. ననుపమ పరదూషణాంచిత స్కంధోప
నేయసంధులనఁగ నిశ్చితముగ
షోడశప్రకార సునిశితసంధి వి
ధానమెఱుఁగవలయు ధరణిపునకు. (?)524

శా. నానాశాస్త్రవిశారదుండు నయనానందాంగుడున్ సత్కుల
స్థాన శ్రేష్ఠుఁడు నిస్పృహుండు పరచిత్తజ్ఞుండు వాక్శుద్ధుఁడున్
శ్రీనిత్యుండును లోకమాన్యుఁడును నిశ్చింతుండునై యుండినన్
వానిన్ మానుగ రాజదూత యని చెప్పన్ వచ్చు నుర్వీస్థలిన్. (?)525

క. పతి కలిగి తానె పొలియును
బతి నలిగించు (టనుఁ) దనకె భంగము వచ్చున్
బతిమతమె కాని భటునకుఁ
బతితో నాగ్రహము చనదు బద్దెనరేంద్రా! (?)526

క. పతిచీరలట్టిచీరలు
పతితొడవుం బోలు తొడవుఁ బతిగతి వేష
స్థితియును సేవకులకుఁ దగ
దతి ధనయుతులైన ననుఁగులైనను సభలోన్. (?)527

సీ. బలుకాపు వాకిళ్ళఁ బగలు రేయును నిడి
కోటఁ బాళెముఁ దగుచోటఁబెట్టి,
కనుమట్లనెల్ల(?) కావలి నియమించి
నడిమి చావడిఁదగు నరుల నునిచిఁ,
నగరిచుట్టును జాలె నడిపించి క్రంతలఁ
దిరుగుచుఁ దగఁ దలవరుల నునిచి,
దిన(?) ...యఁ బాళెముల్ దృష్టి వెట్టుచుఁ గేల
దివియలు విడువక తిరుగఁజేసి,

ఆ.వె. దొరలు రాజులందు నరయుచు భటులందు
భేద మొదవకుండ నాదరించి
యుచితవృత్తిఁ గావకుండిన దుర్గంబు
నేలఁ గలఁడె భూమి నింద్రుఁడైన? (?) 528

(?) పంచతంత్రము. (జ)

గీ. అన్యదేశమెల్ల నాత్మదేశంబ కా
తలచువాఁడు నెపుడు తలఁకు లేక

రమణ సేఁత యెల్ల రాజ్యంబు సేతగాఁ
దలఁచువాఁడు ప్రియుఁడు ధరణిపునకు. (జ)529

చ. చెలువుగ దుష్కరంపుఁబని సేసియుఁ జేసితినాక, క్రూరతం
బలుమఱు వ్రేసినం గడవఁ బల్కిన నుల్లములోన నొండుగాఁ
దలఁపక, పల్కు చొప్పిదము తథ్యముగాఁ దగఁబల్కి మోసలన్
బిలువక వచ్చియున్నతఁడు భృత్యుఁడు రాజున కెన్ని భంగులన్. (జ)530

క. బలుకొఱఁడువోలె నెండకుఁ
జలికిని వానకును నోర్చి జనపతి నెవ్వం
డలవడఁ గొలుచును వానికి
వలనొప్పఁగ సిరులు దాన వచ్చి వసించున్. (జ)531

క. మానుగఁ బతి పనిచినఁ దన
చే నది గాదనక వేగ సేకొని యనలం
బైనఁ జొరవలయు నంబుధి
యైనను నీఁదంగవలయు నర్థిని భృత్యుల్. (జ)532

(?) పురాతనచరిత్రము (ఆం)

క. చీటికి మాటికి వెలువడి
హాటకమయ వప్రమెక్కి యహికన్యలు మి
న్నేట విహరింతురనినను
గోటపొడువుఁ బరిఖలోఁతుఁ గొలఁదియె పొగడన్. (ఆం)533

(?) రంగనాథశతకము (ఆం)

సీ. కురులు తుంపెసలాడఁ గ్రుమ్మడి యరవీడఁ
గుచకుంభ యుగళంబు గునిసియాడఁ

గటియుగంబు నటింపఁ గౌను కంపముఁబెంప
సరు లురంబున గల్లు చౌకళింపఁ
గనుజంకె లొఱపెక్కగగు రంగములు నిక్కఁ
గర్ణపత్రము లాటగతులకెక్కఁ,
గంకణంబులు మ్రోయఁ గలనాద మెసపోయ
రశనా కలాపంబు రట్టుసేయ,

ఆ.వె. నటునిరీతి వీరభటుని చందంబునఁ
గమ్మవిలుతు కీలుబొమ్మ కరణి
నుపరిభాగకేలి నొప్పెఁ దాఁ గావేరి
రంగవిభునిఁ గూడి రాజవదన. (ఆం)534

(?) 'రామా! రాజచూడామణీ' (ఆం)

శా. అజ్ఞాన ప్రబలాంధకార తరుణోద్యద్భాను తేజోనిధుల్
ప్రజ్ఞా పావనపుణ్యసద్గుణ పయః ప్రస్ఫీత భాగీరథుల్
విజ్ఞానోజ్జ్వల చంద్రికామృతకరుల్ వీక్షింపఁగా నొప్పు బ్ర
హ్మజ్ఞాను ల్భవదీయ సేవకులు రామా! రాజచూడామణీ! (ఆం)535

శా. కంథాధారులు చర్మధారణపరుల్ కాపాలికుల్ దుష్క్రియా
పాంథు ల్మిమ్ము భజింపనేరక వృథాపాషండులైనారు స
ద్గ్రంథార్థాప్రతిమానవాదనులు (?) సత్కావ్యప్రవీణుల్ మహా
మాంధాళుల్ భవదీయ సేవకులు రామా! రాజచూడామణీ!(ఆం)536

మ. కనకంబుల్ వెదచల్లు వా రభయముం గైకొంచు మేలందు వా
రనురాగంబునఁ గామినీమణులతో నానందముం బొందు వా
రనుకూలించిన పుత్త్ర పౌత్త్రతతులన్ హర్షించు వారెల్ల ము
న్మనసారన్ నినుఁగొల్చినారు రఘురామా! రాజచూడామణీ! (ఆం) 537

శా. చంకం గొల్లఁడు మేఁకపిల్లనిడి తచ్ఛాయాకృతుల్ నీటిలో
శంకం గన్గొని నూతఁబడ్డగతి శాస్త్రంబు ల్వితర్కించి హృ
త్పంకేజంబున నిన్నుఁ గానక మనస్తాపంబున న్మూఢులై
మంకుల్ గొందఱు గాథఁ దప్పుదురు రామా!రాజచూడామణీ!(అం)538

మ. తినదే చెట్టుల యాకు మేఁక, గుహఁగొందిన్ పాము నిద్రింపదే,
వనవాసంబునఁబక్షులున్ మృగములున్ వర్తింపవే, నీటిలో
మునుఁగం జూడవె మత్స్యకచ్ఛపములున్, మోక్షార్థులై ముక్తికిన్
మనసే మూలము నీదు భక్తికిని రామా! రాజచూడామణి! (అం)539

మ. పరమార్థజ్ఞుఁడు సర్వభూతచయమున్ బ్రహ్మస్వరూపంబుగాఁ,
బరకాంతామణిఁదల్లిగా నహితునిన్ బ్రాణోక్తబంధుండుగాఁ,
బరికించున్ సమలోష్టకాంచనమతిన్ భావింపఁడాత్మన్ జరా
మరణ క్లేశభయంబు నొంది రఘురామా! రాజచూడామణీ! (అం)540

మ. బుధధాత్రీజ వికాసముల్ గుణలతాభోగ ప్రియావాసముల్
మధురస్త్రీ సుఖహాసముల్ పికవచో మాధుర్య విన్యాసముల్
విధురప్రాయ తుషార భాసములు విద్విడ్భాతి సంత్రాసముల్
మధుమాసంబులు నీ విలాసములు రామా! రాజచూడామణీ! (అం)541

మ. రణరంగంబున వజ్రకాయమన సంరక్షించు సంసార దా
రుణ బేతాళభయంబు పాఱ నణఁచున్ రోగాగ్ని సంతాపమున్
క్షణమాత్రంబునఁ బాయఁజేయవె భవత్కల్యాణ నామావళుల్
మణిమంత్రౌషధసేవ పుణ్యులకు రామా! రాజచూడామణీ! (అం)542

గ్రంథనామము, కర్తనామము, తెలియరానివి.

---0000----

సీ. అఖిల లోకానందుఁడగు చంద్రుఁ డెందేనిఁ
గలిగె నుజ్జ్వలఫేనకంబు మాడ్కి,
నైరావతాది మహాకరు లెందేనిఁ
బ్రభవించె మకర శాబముల పగిదిఁ,
గమనీయ సురతరు సముదయం బెందేని
జనియించె శైవాలచయము భంగి,
భువనైకమాత మాధవుపత్ని యెందేనిఁ
బొడమె మాణిక్యంపు బొమ్మ పోల్కి,

గీ. నాది మత్స్యకూర్మములు విహారలీలఁ
దనరు నెందేనిఁ బ్రకృతిసత్త్వముల కరణి
నట్టి యంభోధి యొప్పారు నద్భుతైక
సార మహనీయ మహిమ కాధార మగుచు. (ఆం)543

మ. అతి మాధుర్యమనోజ్ఞ చూతఫల మాహారంబుగాఁ గల్గియున్
మతి గర్వింపక కోకిలంబు వలుకున్ మంజూక్తి, జంబాల దూ
షిత నీహారముఁగ్రోలి భేక మఱచున్ జృంభించి యాకర్ణ (న)
స్థితిఁ గారిన్యము దోఁపఁగా 'బెకబెక' స్ఫీతాకులారావముల్.(జ)544

మ. అనిలోద్ధూత పరాగరేఖలు సముద్యచ్చంచలా లీలఁగా,
ఘనమత్తాలి గభీరగానరవముల్ గర్జావిభూతిం దన
ర్ప, నమందంపు మరందబిందుతతి వర్షస్ఫూర్తి నొప్పారఁగాఁ
దనరెం గారుమొగిళ్ల, పెల్లున (ను) నుద్దండోత్పలవ్రాతముల్.(జ)545

గీ. అమరనాయకు కొలువుకూటమున యందుఁ
గరము విలసిల్లు వెలిపట్టుఁ దెరయపోలెఁ
జెలువమై తూర్పుదిక్కునఁ దెలుపు దోఁచెఁ
బ్రజలకెల్లను గన్నులపండువగుచు. (ఆం)546

గీ. అమరు లమృతాబ్ధి లోపలి యమృతరసము
వెండిచేరులఁ బటికంపుఁగుండఁగట్టి
చేఁదుకొనియెదరో నాఁగ శీతరోచి
మెల్లమెల్లన రుచులతో మిన్ను ప్రాఁకె.[1] (ఆం)547

ఉ. అరయక మున్ను పుష్పవతియైన లతాసతిముట్టి యంబుజా
కరముల నీళ్లులాడి మఱిఁగ్రమ్మఱ ముట్టెదమొక్కొ యన్వెఱం
బొరిఁ బురవీథులం దెరలఁబోవక మెల్లనఁ బోవునట్టివై
పరిమళ శైత్యమాంద్య సులభంబుగఁ బల్మఱు వీచుఁ దెమ్మెరల్.(ఆం)548

శా. ఆనందాశ్రుల నగ్నినిల్చె నొకొ నా నల్లాడు దృగ్దీధితుల్
మానం బుష్పమధుప్రసంగము కడున్ మత్తిల్లెనాఁ గ్రుమ్మదుల్
జానై క్రాలఁగ మంథరస్థితి నిజేచ్ఛన్ షోడశావస్థలున్
బూనం బొందఁగఁ దద్దయొప్పి రరుణాంభోజాక్షు లున్మత్తలై. (ఆం)549

ఉ. ఆరయ జీవనంబమృత, మల్లుఁడు దేవర, సొమ్ములన్నియున్
సారపురత్నముల్, కొడుకు చంద్రుఁడు, కూఁతురు లక్ష్మి, యాలు భా
గీరథి, తా సముద్రుఁడని కీర్తన సేయుదు రెల్లవారు నా
క్షీరపయోధి, నన్యులకుఁజెల్లునె యిట్లు సమస్తభాగ్యముల్. (ఆం)550

---

1. మెఱుఁగు మెఱుతోన యల్లన మిన్నుప్రాఁకె. (పాఠాం)
చూ. పారిజాతాపహరణము (2-40)

శా. ఆ రాజాస్యలు గాంచి రయ్యెడ సముద్యల్లోల కల్లోల సం
చారోద్ధూత నవీనఫేన దరహాసస్ఫారమున్ నిర్జరా
హార శ్రీకరవారిపూరము ఖగవ్యాపార విస్తారమున్
బారావార గభీర మున్నత మహాపారంబుఁ గాసారమున్. (ఆం)551

చ. ఇరవున గోపురాగ్రముల నెత్తిన కేతనవాత పూరణో
త్కరము వియన్నదీజలము గ్రాయుచు వాతహతిం దదంబు శీ
కరములఁ జల్లుటన్ జలదకాలముగాఁ గొనియాడు నెప్పుడున్
బురిని నెముల్ ప్రమోదగతి భూరిహిరణ్మయ హర్మ్యవేదులన్.(ఆం) 552

ఉ. ఈఁకలు నల్లనైనవని యెంచి విశాల రసాలశాఖ యు
త్సేకముతోడ నెక్కి వికసించి ఫలంబులు నీవు మేయుచున్
గోకిల రీతినుందు ననుకొన్నను నంటివి కాక పాపపుం
గాకమ! నీకు నమ్మధురగానము గల్గునే యెన్ని వళ్కినన్! (జ)553

గీ. ఉదయరాగ మించించుక యుజ్జగించి
నిండుచంద్రుండు కన్నులపండువయ్యె
ధావనానంతర స్నిగ్ధ దాక్షిణాత్య
రాజశుద్ధాంత దంతవజ్రముల కాంతి.[1] (ఆం)554

ఉ. ఏచి తలిర్చి గొప్పలగు నెఱ్ఱనిపూవులతోడి బూరుగున్
రాచిలు కర్థిఁజేరి మధురంపు ఫలంబుల నాస సేసినన్
జూచి నిరాశయై చనిన చొప్పుగు నల్పుల నాశ్రయించినన్
... ... (జ) 555

1. చూ. భీమఖండము (2-43)

గీ. కడలుఁజేతు లార్చుచు ఫేనఘనత రాట్ట
హాస రుచితోఁ బ్రవాళజటాలివిచ్చి
యౌర్వశిఖి ఫాలలోచన మనఁగ సింధు
వమరుఁ దాండవ మాడెడు హరునిఁ బోలి[1]. (?)556

సీ. కదళికా కాండయుగ్మము మీఁద నెట్టొకో
నిద్దంపుఁబులినంబు నెలవుకొనియె,
జలజాకరంబులో మొలచి యే గతి నొక్కొ
తోఁతెంచె మవ్వంపు ధూమరేఖ?
బయలుపై నే మాడ్కిఁబదిలమైనది యొక్కొ
కొమరారు నవహేమ కుంభయుగళి?
మొలకచందురుమీఁద నిలిచి యే క్రియనొక్కొ
బలసి క్రాలెడు నోలి నలఁతియిరులు?

గీ. జగతి నరు దనఁదొడలును జఘనతలము
నాభియును నారు నడుముఁజన్గవయు నుదురు
నలకములయొప్పు వర్ణింప నలవియగునె
రాజబింబాస్య చెలువంబు రాజతనయ! (ఆం)557

మ. కనియెన్ దుర్గమ సానురింఖణ తురంగగ్రావణా నూరువున్
దిననాథద్యుతి పుంజభంజనల సద్దీప్తిచ్ఛటాచారువున్
కనదభ్రంకషతుంగశృంగ విహరద్గాయన్మరుద్భీరువున్
దనుజారిస్థితి భద్రదారువును దద్వృందారువున్ (?) మేరువున్.[2](ఆం)558

1. ప్రథమముద్రణమున నీ తుది రెండుపంక్తులందు చుక్కలున్నవి.
2. ఎఱ్ఱనరచన (హరివంశము?)

మహాస్రగ్ధర. కని రుగ్రగ్రాహనక్రగ్రహణ ఘుమఘుమాకార కల్లోల డోలాం
చన బద్ధాందోళకేళీ సరభసఫణభృచ్చారుజూటాగ్ర జాగ్ర
ద్ఘన రత్నోదంచదత్యుత్కటకుటిల మయూఖచ్ఛటాటోప మిథ్యా
జనితౌర్వారంభ శుంభత్సలిల నివహ నిస్తంద్రు రత్నాకరేంద్రున్[1]. (ఆం)559

గీ. కన్నుఁగవఁ గాటుకయు బోటికచ్ఛడంబు
భూతి రుద్రాక్షమాల త్రిపుండ్రకములు
ధవళదంతవాటికాస్థాపుటములు
నంగవికృతియు సజ్జాతిభృంగిరిటికి. (ఆం)560

చ. కమలిని యించుకేని యెసఁగం గనుమూయదు లోన నవ్వెడిం
గుముదిని రాగపల్లవిత కోమలశీతలధాముఁ డంబరాం
తముఁ గబళింపఁ జొచ్చెనని తాను నవాంగనవోలె సిగ్గునన్
శమితము సేసె నల్లన నిశాసతి ప్రొద్దను గేహదీపమున్. (ఆం)561

చ. కలఁగిన పూఁతయున్ నుదుటికస్తురినంటిన కుంతలంబులున్
బలసినయూర్పులున్ గలిగి పాన్పుఁ గరంబున నూఁది మూఁపు నం
దలక భరంబు పూని గనయం బొకచే నమరన్ రతాంత వే
ళల శయనంబు దిగ్గసతులన్ వనజాక్షుండుఁ పొందె వెండియున్. (ఆం)562

సీ. కలకంఠ మదకీర కలకల ధ్వనులతో
బెడఁగుగా నెలవీరు విడిసె మరుఁడు,
మరుధనుర్జ్యావల్లి మొరపంబుగతి లతా
మంటపంబుల నించె మధురరవము,

1. నాచన సోముని ఉత్తరహరివంశము పోల్కి.

మధుపరవోల్లసన్మంజరీమకరంద
సురభిగంధంబులు నెరసె దిశల,
దిశలెల్లఁదానయై తిరిగె బంధు శ్రేణి
కంపింప దక్షిణగంధవహుఁడు,

గీ. వనములెల్లను గ్రొత్తజవ్వనముఁదాల్చె
దళితహేమంత గర్వమై వెలసె నెండ
సతుల హిందోళగానంబు లతిశయిల్లె
రాగకరమైన నవ వసంతాగమమున. (ఆం)563

గీ. 'కాంత! నీ మోముఁబోలమిఁ గందె నిందుఁ
డీసువాఁడని కినియకు మింక" ననుచు
బ్రార్థనము సేయుచున్ మ్రొక్కునట్టి యుడుగ
ణంబొకో నాఁగ సతిపాద నఖము లమరు. (ఆం)564

చ. కుసుమశరాళి బాసటము గొల్పిన కైవడిఁ దమ్మి ఱేకులం
గసిబిసి సేసి క్రాలు తెలిగన్నులఁ గజ్జల మిద్ద బ్రహ్మ న
ల్వేసఁగఁగ గండుమీల సృజియించుతఱిన్ ఋజులేఖ క్రొత్త య
భ్యసనపు నీలినూ ల్మడఁచినట్లు మృగాక్షికి నొప్పు నెంతయున్ (ఆం)565

సీ. కొండంత హేమకోదండంబు విలసద
హీనగుణంబున నెక్కు వెట్టి,
హరినీలమణి కాంతియగు నమ్ము శరధిపొం
దెడలించి వలచేత నేర్చిపట్టి,
స్వరముల సకిలించు వారువంబుల గుణా
ధార భూతంబగు తేరఁబూన్చి,

నలుదిక్కులును జూడ్కు లొలయంగ సకలంబుఁ
గను వాని సారథిగా నొనర్చి,

గీ. కడఁగి రథచక్రములు తన కన్నులట్ల
యేమఱక యేఁగఁద్రిపురంబులేర్చి సకల
లోకములు నెమ్మిఁ బ్రోచు పినాకపాణి
మనలఁ గరుణా విధేయుఁడై మనుచుఁగాత! (ఆం)566

మ. క్షయకాలంబున సీధుసాగర రసాస్వాదాతిరేకంబునన్
నయనాబ్జంబులు ఘూర్ణితంబులుగ సంధ్యాకాళరాత్రీ కర
ద్వయ తాళానుగతిం బ్రమోదమున మత్తల్లీ మహానృత్యముల్
ప్రియమొప్పారఁగఁజేయు భైరవుఁడు గల్పించున్ మహైశ్వర్యముల్[1] (ఆం)567

సీ. గండపాళికలును గన్నులుఁ దెలుపెక్కఁ
దోరంబులయ్యెఁ బెందొడలు నడుము,
గతియును దీపనస్థితియు మాంద్యముఁ దాల్చెఁ
బృథులత మించె నాభియును బిఱుదుఁ,
జను ముక్కులును నారుఁజాల నీలిమ నొప్పె
సన్నంబులయ్యె వాచవులుఁ దనువుఁ,
గోర్కులు నూర్పులుఁగొనలు సాగఁగఁ జొచ్చెఁ
దలసూపె నిదురయు నలసత యును,

ఆ.వె. సిగ్గు వదలెఁబుట్టెఁజిట్టుము లుప్పొంగె
వింతకాంతి యొకిలింత లడరె
నర్కవంశతిలకమైన కుశధ్వజు
నువిదకపుడు గర్భమొదవుటయును. (ఆం)568

1. చూ. కాశీఖండము (5-83)

గీ. గజ్జపరిద్రొక్కెఁజూపె భాగడవిధంబు
గీతమున కాడెఁ జేసె సంకీర్తనంబు
పాడె సూళాదిగీత ప్రబంధవితతి
భృంగి పంచాంగకంబైన పేరణమున. (అం)569

సీ. గొజ్జంగివిరులపైఁ గుప్పించుఁ గుప్పించి
కన్నె గేదఁగులపై గంతు గొనును,
వకుళగుచ్ఛములపై వర్తించు వర్తించి
పున్నాగతతులపైఁ బూన్కి నెఱపు,
గురువెందపొదలపైఁ గ్రుమ్మఱుఁ గ్రుమ్మఱి
విరవాదిలతలపై విశ్రమించు,
మల్లికావలులపై మసలాడు మసలాడి
సురపొన్నతరులపైఁ బొరలు వెట్టు,

గీ. ననుదినము నిట్లు పుష్పవాసనలఁ దేలి
యంగజా భంగరతులందు ననఁగి పెనఁగి
యలసిపడియున్న జనముల యలఁత మాన్చు
మలసి యప్పురిఁ బ్రాభాతమారుతంబు. (జ)570

మ. గ్రహయుక్తంబయి ఫేనతారకలచేఁ గన్పట్టి మందాకినీ
సహితంబై ధ్రువలక్ష్మిచే నమరుచున్ సర్వాతిరిక్తంబునై
బహుభూతంబులఁ దాన లోఁగొనుచు శబ్దస్థానమై యద్భుతా
వహమై విష్ణుపదత్వమేర్పడఁగ నవ్వారాశి యొప్పుం దగన్.(అం) 571

సీ. చందనం బలఁదిన సౌభాగ్యలీల మైఁ
బూసినకస్తూరి పూఁతతోడ,

వికలియై విరిసిన నఖరేఖ వ్రణముతో
వీఁగాడుకుచముల వ్రేఁగుతోడఁ,
జుంబించి విడిచిన బింబాధరంబుతో
మూలవదలు పుష్పమాలతోడ,
నన్నువనడుము దా నసియాడుచుండంగ
వదలిన గనయంబు నదిమికొనుచుఁ

ఆ.వె. దొడలు నడుగులుఁ దడఁబడఁ ద్రొక్కికొనుచును
దలుపుదెఱచి యొక్కతయు లతాంగి
సురతసుఖములెల్ల సుభగున కొప్పించి
మారుతార్థి యగుచు మగుడి వెడలె. (ఆం)572

ఉ. చుక్కల నెయ్యపుం దగవు సూచిన యామిని కూర్మి సూచినన్
జక్కన నాథు దీనతకుఁ జాలక మున్కడు నస్తమించె న
మ్మక్క! శిలావిశేషముగదా! శశియశ్మము నీలరోచి గా
దొక్కొ కలంక నొల్లనని యోర్చెఁ దదీయ వియోగదుఃఖమున్?(జ)573

గీ. తనరి రాగిల్లి ముక్తుఁడై తరతరంబ
నిర్మలత్వంబుఁ బొందుచు నీరజారి
పరమయోగియుఁ బోలె సత్పథమునందు
నడవఁగాఁజొచ్చెఁ గువలయానంద మెసఁగ. (ఆం)574

సీ. తమకు ముందఱ నింకఁ దలవంపు లౌనని
నాతి చన్ముక్కులు నల్లనయ్యెఁ,
దన యౌవనార్థ మింతటఁదీఱునో యని
పల్లవాధర మోము తెల్లవాఱెఁ,

దనయులు లేరని తరుణి రోసినమాడ్కి
నింతికెంతయు నోకి లింత లొదవెఁ,
దన వంశమెల్ల వర్ధనమొందు తెఱఁగునఁ
బొలఁతి నెన్నడుమంతఁబొదలఁదొడఁగె,

గీ. నడపు జడనయ్యె వెడనిద్ర దొడఁకఁజొచ్చె
దప్పి మోమునఁజాలఁగ నుప్పతిల్లె
జెలువ యొప్పారె నా గర్భచిహ్నలందుఁ
బేద పెన్నిధిఁ గాంచిన ప్రియము దోఁప. (ఆం)575

సీ. తస్కర శత్రుభూధవ సర్ప వృశ్చిక
శార్దూల భల్లుక సలిల పవన
వహ్ని నవగ్రహ వారణ విషరోగ
దివిజాంతకాసుర వరమహోఘ
శాకినీ బ్రహ్మరాక్షస భూత బేతాళ
కూశ్మాండధారిణి క్రూరశస్త్ర
దారిద్ర్య దుర్భిక్ష దారుణ దుస్స్వప్న
దుశ్శకునోత్పాత దుష్టమృత్యు

గీ. ఘోరసంసార భవ భయాపార దుఃఖ
సమితి నిర్జించి రక్షింపఁ జాలు నీదు
భవ్య పంచాక్షరీమంత్ర పఠనశక్తి
భానుశతకోటిసంకాశ! పాణికేశ! (ఆం)576

సీ. తిమిరభూతమునోఁకు దెలియ జగత్త్రయీ
లలన దాల్చిన రక్తతిలక మనఁగ,

సఖ్యంబునకు నిశాశబరి యిచ్చినఁ బ్రాచి
పాటించు గురివెంద బంతి యనఁగఁ,
దోయధి వెడగ్రుంకఁదోఁచు పురందర
కుంభినీ సింధూర కుంభ మనఁగఁ,
గులిశాయుధుని పెద్దకొలువునఁ జెన్నొంద
దీపించు మాణిక్య దీప మనఁగఁ,

గీ. గుముదినీ రాగ రససిద్ధగుటిక యనఁగఁ
గాము జనరంజనౌషధి కబళ మనఁగఁ
బొడుపుఁగెంపున బింబంబు పొలుపు మిగులఁ
జంద్రుఁ దుదయించెఁ గాంతి నిస్తంద్రుఁడగుచు. (ఆం)577

సీ. తుహిన ధాత్రీధరోత్తుంగ గాత్రస్ఫూర్తిఁ
బరిపూర్ణచంద్రికా ప్రభలు మాయఁ,
గఠినబంధుర తర స్కంధఘంటాధ్వని
నదిరి దిశావలి యెదురు మ్రోయఁ,
బవిచండనిష్ఠుర పటుపాదఖుర హతిఁ
బఱిపఱియై మహీభాగ మగల
వరభోగ భోగీంద్ర వాల వాతోద్ధతిఁ,
జెదరి ధారాధర శ్రేణు లవియ,

గీ. వర్ణితాయత శృంగతీవ్రక్షతములఁ
బెల్లుకొని పద్మజాండంబు బెల్లు లొలయఁ
జండగతి వచ్చు కైలాసశైల మనఁగ
నెసఁగు పడివాగెతో వృషభేంద్రుఁడమరె. (ఆం)578

చ. ద్విగుణసరోజమయ్యె సుదతీజన చారుముఖవ్రజంబుచేఁ
త్రిగుణిత మీనమయ్యె యువతీజన లోచనపంక్తిచేఁ జతు
ర్గుణిత కోకమయ్యె రుచిరప్రమదాననరాజిచే నదం
బగణిత షట్పదప్రకరమయ్యె సతీకుటిలాలకాలిచేన్. (ఆం)579

చ. నెఱఁకులయందుఁ గ్రిక్కిఱిసి నిండిన పొంపిరి నిక్కుపట్లు ద
గ్గఱుటయు నూరడించి తమకంబున నెవ్వరికన్న వేడ్కఁ ద
త్తఱ వెస మీచి పట్టుకొను తౌలము లొండొరుఁ జుట్టుముట్టి త
మ్మెఱుఁగని సంగమక్రియ మహీతలనాథుఁడు రాజపుత్రియున్.(ఆం)580

ఆ.వె. పదియుఁ బదియు నింకఁ బదియేను బదియేను
నిరువదేను నూటయిరువదేను
నూఱు నూఱు నూఱు నున్నూఱు నన్నూఱు
తలలవాఁడు నిన్ను ధన్యుఁ జేయు. (జ)581

చ. పరమవివేకసాగరుఁడు పంకజసంభవసంభవుండు ధూ
మరహిత వహ్నితుల్యుఁ డసమానతపోనిధి విష్ణుభక్తి త
త్పరుఁ డఘదూరుఁ డాద్యుఁడు కృపారసచిత్తుఁడు దివ్యబోధ సు
స్థిరుఁడగు నవ్వసిష్ఠుఁ డరుదెంచె దిలీపన్నపాలు పాలికిన్. (ఆం)582

చ. పలుకులయాస వాయపునెపంబిడి పల్కు సఖీజనంబుతోఁ
బలికినమాత్రఁ జూడ్కులకు బ్రాఁతిగ వెన్నెలఁ బుక్కిలించి న
ట్లలువుల వెళ్ళు గాంత దశనాంశువిభాతికి వజ్రదాడిమీ
ఫలనవబీజమౌక్తిక విభాతికి రాజనుమాట పూజయే? (ఆం)583

సీ. పలుకుల వెడలజ్జ వెలితి సేయుచు నొయ్యఁ
బలికించి చూడ్కికిఁ బట్టు కొలిపి,

చెంతకునెఱయని చెయ్వులఁ బయిలోట
సడలించి వేడ్కలఁ గడకుఁ దెచ్చి,
నెపమునఁజోఁకి పొఙ్మేదుకంపములు మాన్చి
డాసి వంచించి పొందాస పఱచి,
యుపగూహనములకు నొఱపిచ్చి పురికొల్పి
చుంబనంబులఁ జవి చూపి రేచి,

గీ. మూరి బోయిన మవ్వంపుఁ గూరి మెసఁగఁ
గాయ్వు దనకంటెఁ జెయ్వుల గడవఁగఱప
బాల నవసంగమంబున నోలలార్చె
రాజనందనుఁ డా రతిరాజు పోలె. (ఆం)584

సీ. పసిఁడిక్రొమ్మొగులులోఁ బ్రభవించి యచలిత
శ్రీ మించు చంచలరేఖయైన,
వరసుధారస సరోవరములో జనియించి
యనిశంబు నలరెడు వనజమైన
నిక్షురసాబ్ధిలో నెలసి మార్దవమున
నతిశయిల్లు ప్రవాళ లతికయైనఁ
బరిపూర్ణచంద్రబింబంబను కరసాన
నొరసిన నురువాఁడి శరములైన,

గీ. బోల్ప నొకకొంత పొసఁగినఁ బొసఁగుఁగాక
ముదిత నెమ్మేనిమెఱుఁగును మోముచెలువు
నధరమును గటాక్షముల సోయగమునందు
దొరయు నన నెందు నొండువస్తువులు గలవె? (ఆం)585

సీ. పాటించు నెయ్యది బహుళనిర్మల ధర్మ
గంభీరమగు మూర్తి గౌరవంబుఁ,
గావించు నెయ్యది కాంతిమై దిశలకు
వాడని చంద్రికా వైభవంబు,
గర్జించు నెయ్యది ఖణిలుఖణిల్లున
ఘోరదైతేయుల గుండె లడల,
మెచ్చించు నెయ్యది మీనకేతనవైరి
వాహ్యాళికావల్గు వల్గనముల,

గీ. నది రయంబున నవ్విభు నగ్రవీథి
నిర్భరారూఢి నొప్పఁ బ్రాదుర్భవించెఁ
బృథుల పదపాత నిర్ఘాత భీత పన్న
గేశ్వరంబైన శ్రీవృషభేశ్వరంబు. (ఆం)586

ఉ. పీడన తాడన గ్రహణభేదముల్ బహుబంధ బంధన
క్రీడల హాస్యలీలఁ గిలకించిత ముఖ్యవిలాసలక్ష్మికిన్
జాడలు దీయునేర్పుల రసంబుల భావములం బ్రగల్భుఁడై
ప్రోడలఁబొంది శ్రీవిభుఁడపూర్వసుఖంబులఁజొక్కఁజేయుచున్. (ఆం) 587

ఉ. పీనసరోగి నిన్నుఁ దిలపిష్ట సమానము చేసినంతనే
వాని వివేకహీనతకు వందురనేల కురంగనాభమా!
మానవతీ కపోలకుచమండల మండిత చిత్రపత్రికా
నూన వితానవాసనల నుండుట లోకము నిన్నెఱుంగదే! (జ)588

చ. పుర వన దౌత్య పానములు భూధరనాయక విప్రలంభముల్
శరధియుఁ బెండ్లి యుద్ధము విచారము యానము పుత్రసంభవం

బిరవుగఁ జంద్రసూర్యు లుదయించుటయున్ జలకేళియున్ ఋతుల్,
సురతముఁ జెప్పఁగావలయు సొంపుగ సత్కృతులందు నేర్పునన్ (అం)589

ఉ. ప్రేమముతోఁ జకోరశిశుబృందము ముక్కుల కెక్కకుండ జ్యో
త్స్నామృతధార వంచుటకునై యుడురాట్కలశీముఖంబునన్
యామవతీవిలాసవతి యడ్డమువెట్టిన హస్తమో యనం
గా మెఱసెన్ బరిస్ఫురిత కజ్జలదీధితి చిహ్నమయ్యెడన్. (జ)590

సీ. బడబానలంబను ఫాలేక్షణముచేత
నక్రాది ఫణిభూషణములచేతఁ,
బవడంబులనియెడు బహుజటావలిచేత
నాతత ఫేనవిభూతిచేతఁ
బ్రకటబుద్బుదచయస్ఫటిక దానంబుచే
శుక్తిఖండార్ధేందు శోభచేత,
భాసుర భంగ కపాలమాలికలచేఁ
గమనీయ మాధుర్య కలనచేతఁ,

గీ. దుహినకుధర సుతావాస మహిమచేతఁ
దనదు గంగాధరత్వంబు తథ్యమనఁగ
శౌరి కే ప్రొద్దు సంతోషకారి యగుచు
నొప్పు నొప్పులకుప్ప నా నప్పయోధి. (అం)591

ఉ. బాలముఖేందుబింబరుచి పద్మనిభానన యాన లీల నీ
లాలక చన్నుదోయి రుచిరాంగి మనోజ్ఞవిలాసహాసముల్
లోలకురంగలోచన విలోకనసంపద నెట్టువోల్చినన్
బోలినఁ బోలు నారతముఁ బోలఁగ నీ త్రయి నొండు గల్గునే?(అం)592

శా. బేటంబై ధృతి పల్లటిల్లఁదొడఁగెన్ బ్రేమంబువట్రిల్లె నా
రాటం బుజ్జనమయ్యె లజ్జ యెసఁగెన్ రాగంబు వాటిల్లెఁ బు
ల్లోటంబుత్కటమయ్యెఁ గంపములపై నుప్పొంగెఁ బ్రస్వేద మ
జ్జోటిం జెప్పఁగ విన్నమాత్రఁ బతికిన్ సూనాస్త్రుబేటంబునన్. (ఆం) 593

సీ. భసితంబు వేదోక్తపద నిరూఢంబగు
భసితంబు మునిజన ప్రాణపదము,
భసితంబు సర్వేశుభక్తి కాధారంబు
భసితంబు సకలశుభప్రదంబు,
భసితంబు దుర్మేఘ పటలానిలంబగు
భసితంబు లోకైకపావనంబు,
భసితంబు భవరోగ భంజనౌషధమగు
భసితంబు ప్రత్యక్ష భర్గమూర్తి,

గీ. భసిత మనవరతా శేషభయహరంబు
భసిత మసమసుజ్ఞాన వైభవకరంబు
భసిత మాభరణము యోగివిసరమునకు
భసిత మహిమ వర్ణింపఁగ బ్రహ్మతరమె? (ఆం)594

సీ. మొగమును మొగమును ముచ్చట లాడంగ
నగవును నగవును నవ్వియాడ,
మోవియు మోవియు ముద్దులు గురియంగఁ
జూపును జూపును దీపులాడ,
నొడలును నొడలును నొక్కటియై యుండఁ
బులకలు పులకలుఁ గలయఁబడగఁ

దొడలును దొడలును దొడరి పెనంగఁగ
నడుగులు నడుగులు నదిమి కొనఁగ

గీ. వరుసఁ దలయంపిఁజేతులు సరసమాడ,
నితరకరములు పైనొప్ప రతుల యెడల
సరస శయనించి పరిరంభసంభ్రమముల
వ్రేతలును దాను సుఖియించె విశ్వవిభుఁడు. (ఆం)595

సీ. రాజకదంబ విరాజితంబగుఁ గాని
కంటక పార్థివోత్కరము గాదు,
పద్మాలయాతిశోభన మనం జనుఁ గాని
కుముదోదయాతి సంకులము గాదు,
స్నిగ్ధసువర్ణ ప్రసిద్ధాత్మమగుఁ గాని
పరచిత్ర వర్ణసంకరము గాదు,
పరమౌషధి ప్రభాభాసురంబగుఁగాని
దుస్తృణద్యోత విద్రుతము గాదు,

గీ. వరకులంబును సత్సరోవరకులంబు
చెలువమగు హర్మ్యకులము సుక్షేత్రకులము
పోల నిన్నింటితో దానిఁ బోలియున్నఁ
బ్రస్తుతంబగు నోషధి ప్రస్థపురము.[1] (ఆం)596

ఉ. రాజితతేజుఁ డైన దినరాజు తిరోహితుఁడైన పిమ్మటన్
రాజుదయాద్రిపీఠము తిరంబుగ నెక్కెడు సందుకట్టునన్

1. నన్నిచోడని కుమారసంభవములోనిది. (7-127)

భ్రాజిత సత్పథంబులకు బాధయొనర్చుచు జారచోర సం
పూజితమై తమంబు గడుఁబొంగె నధర్మముతోటి జోటియై.(ఆం)597

ఉ. లేమికి లేఁత కౌను, ప్రతి లేమి కుదాహరణంబు రూపు, మా
ర్లేమికి మచ్చుచూడ్కులగు లేమివిలాసము వల్లిచిత్రముం
దామర తేకులుంగలకతంబునఁ బోల్పఁదలంచి లోకు లా
నామములెన్నవాతెఱవ నాలుక యాడునె మై వడంకదే. (ఆం) 598

క. లోకమువిరహులకును శశి
భీకరుఁ డగుటరుదె? సురలు పీఁకుకతినఁగా?
నాకాశపిండమై తిరి
గే కుటిలాత్మునకు నేడ కృప మదిఁ దలఁపన్. (జ)599

సీ. విటసేనపై దండువెడలిన వలఱేని
గొల్లెనపై హేమ కుంభ మనఁగఁ
గాముక ధృతివల్లికలు ద్రుంప నెత్తిన
శంబరాంతకుచేతి చక్ర మనఁగ
మరుఁడు పాంథశ్రేణి మానాటవులు గాల్పఁ
గూర్చిన నిప్పుల కుప్ప యనఁగ,
విరహిమృగంబుల వేఁటాడ మదనుండు
దెచ్చిన మోహన దీపమనఁగ,

ఆ.వె. వీఁకునునుపు గలిగి వృత్తమై యరుణమై
కాంతితోఁ జకోరగణము లుబ్బఁ
బొడుపుఁగొండ చక్కిఁబొడిచె రాకాచంద్ర
మండలంబు గగనమండనంబు. (ఆం)600

చ. విరహులకెల్ల సంధ్యపతి వేడుక జోతము సెప్పవచ్చుచో
నితరముతోడ నక్షతలు నించి తగన్ గరపంకజంబునన్
మురియుచుఁ బట్టునా మెఱుఁగుముత్తెపుఁజిప్పన నొప్పెఁ జూడ్కికిన్
శరనిధిపుత్రునిన్ విదియచంద్రునిఁ గంటిరె పశ్చిమంబునన్. (ఆం)601

సీ. విషమాస్త్రునకు వేఱ విందులు గలవెట్టు
పొలఁతుక నెలవంక బొమలు గాక,
యంగజునకు వేఱ యమ్ములు గలవెట్టు
తనుమధ్యలోల నేత్రములె కాక,
శంబరారికి వేఱ చక్రంబు గలదెట్టు
బింబోష్ఠి పృథుజఘనంబ కాక,
చిత్తజునకు వేఱ చిగురెల్లి గలదెట్టు
ధవళాక్షి యధర పల్లవమ కాక,

గీ. కాయజునకు వేఱ కవదొనల్ గలవెట్టు
తోయజాస్య పిన్న తొడల కాక
భావజునకు వేఱ పాశంబు గలదెట్టు
తరుణి కేల కాక ధరణినాథ! (ఆం)602

సీ. వెన్నెలపులుఁగుల వెన్నెలపులగంబు
చెఱకుసింగిణికాని చెలిమికాఁడు,
వేయికన్నులవాని వీటిపొత్తులమేఁత
జోడువాయనివారి చొక్కుమందు,
కలువచుట్టంబు చుక్కల కెల్ల మను(?) భ్రాఁతి
వేడుకకాంద్రచే వెన్నుతఱటు,
మబ్బుమూఁకలకెల్ల నబ్బాచి పెనువేల్పు
తలపూవు రేకొమ్మ వలపులాఁడు,

గీ. కలిమిముద్దియసైదోడు కడలిపట్టి
జక్కవలమిత్తి తామరచల్లఁజంపు[1]
దొంగలకు గొంగ యల ప్రొద్దుసంగడీఁడు
పొడిచెఁ బున్నమ రేఱేఁడు పొడుపుఁ గొండ. (ఆం)603

చ. వెలయుకళాఢ్యుఁడైనశశి వేడుకఁజేయురతోత్సవంబునన్,
లలితరుచి స్ఫురద్గగనలక్ష్మి మనోహర హారమౌక్తికం
బుల క్రియ నున్న తారకలు పూర్వసురాధిపు భాగ్యచిహ్నముల్
తొలఁగినమాడ్కి దృష్టిపథ దూరములయ్యెఁ గ్రమక్రమంబునన్. (జ)604

చ. వెలవెలఁబాఱె దీపములు వెన్నెల వెల్లువ డొంకఁబాఱె ను
త్పలములజోకలెల్ల దిగఁబాఱె రథాంగములించు వేడ్కలన్
గలగొనఁ బాఱెఁ దుమ్మెదలు కంజవనంబులు చేరఁబాఱెఁ దా
రలరుచి మాఁగువాఱె సురరాజదిగంతము తెల్లవాఱఁగన్. (ఆం) 605

చ. వెలవెలఁబాఱె దూర్పు నన విల్లు మనోభవుఁడెక్కు డించెఁ దా
రలపొది విప్పఁజొచ్చె ననుర్తకిఁ జెలంగె రథాంగదంపతుల్
జలజము లుల్లసిల్లె విలసద్గతి వీచెఁ బ్రభాతవాయువుల్
కలకల పల్కెఁ బక్షులు వికాసము కల్వలఁ బాసె నయ్యెడన్. (జ) 606

మ. సరి నుప్పొంగుచు వాహిను ల్బెరయఁగాఁ జక్రచ్ఛటాకుంత భీ
కరమై పోటును బాటునుం గలిగి సంగ్రామంబునుం బోలె నె
వ్వరికిం జొచ్చి మెలంగరాక ఘనసత్త్వ ప్రౌఢి శోభిల్లుచున్
ధరణీభృన్నికరంబు రాయ నమరెం దత్తత్ప్రదేశంబులన్. (ఆం)607

---

1. చల్లఁజంపులు జోగిజంగమంబులు. చూ. హరవిలాసము.

సీ. సురలోనఁ దన రూపుఁ జూచి యెప్పుడు పొత్తు
నకు వచ్చితే యని నవ్వువారు,
అన్నినట్లైన నిట్లాడుమా నీ వని
నీడకుఁగఱపుచు నాడువారుఁ,
జిలుకపలుకు విని యెలుఁగు సూపఁగ నేల
వలతేని రమ్మని పిలుచువారు,
ముఖసౌరభమునకు మొరయుతుమ్మెద మ్రోఁత
వించుఁ దోడన దాళగించువారు,

గీ. జాడ మునుకొని వెడమాట లాడువారుఁ
జేయి తాళంబులొందురు వ్రేయువారు
నైరి కాదంబరీపానహర్షమున మ
నంబు లలరంగ ముదితేందుబింబముఖులు (ఆం)608

గీ. హరిమందసమీరవిహారలీల
వెలయుపుప్పొళ్లలో నలినికర మదరఁ
బొలుచుకెందమ్మికొలఁకులు పుష్ప సాయ
క ప్రతాపానలంబుల గనులనంగ. (ఆం) 609

అనుబంధము - 1

సీ. శ్రీకర నవపుండరీక సంపదలకుఁ
గవయైన నేత్రయుగ్మంబుతోడ,
శంఖశార్ఙ్గస్ఫురచ్చక్రగదా శోభి
తములైన హస్తపద్మములతోడ,
సూర్జితమకుట కేయూరకౌస్తుభ చారు
రమణీయమణిభూషణములతోడఁ,

బదియాఱు వన్నెల పసమించుతళుకుల
వలనైన పసిఁడి దువ్వలువతోడ,

గీ. నిరతమును గూర్మి మీఱి పేరురమునందుఁ
గాఁపురంబున్న దుగ్ధాబ్ధి కన్యతోడ
శ్రీజగన్నాథుఁడెలమి నాశ్రిత నిధాన
మర్థిఁగల నాకుఁ బ్రత్యక్షమైనఁజూచి. 1

సీ. నీలాచలాగ్ర సన్నిహిత నిత్యనివాస!
వాసవార్చిత దివ్యవస్తునిరత!
రతగోపకన్యకా చతురతా తత్పర!
పరతత్త్వవాసనాప్రకటసార!
సారసోద్భవనుత! శయనపారావార!
వారణోద్ధర దయావరవిశేష!
శేషాహితల్ప! సుస్థిరసచ్చిదానంద!
నందవ్రజ స్ఫుటోన్నతవిహార!

గీ. హారకేయూర మకుటమంజీర విసర!
సరసభూషణ భూషితస్ఫారరుచిర!
చిరదయాలోల! రక్షణస్నేహవిజయ!
జయ జగన్నాథ! దేవతాసార్వభౌమ! 2

గీ. అనుచు వినుతించు నాదు నెమ్మనము సెలఁగ
ననఘుఁ డాద్యుండు పురుషోత్తమాఖ్యపురపు
శ్రీజగన్నాయకుండు సమాశ్రితనిధాన
మాదరంబున నిట్లని యానతిచ్చె. 3

ఉ. ఆరయ రామప్రెగ్గడ కులాగ్రణి గంగయమంత్రిజగ్గ! మా
పేరిటివాఁడ, వెప్పుడును బ్రేమ ఘనంబగు మాకు నీపయిన్,
గౌరవలీల నీవు సమకట్టిన మేలిమి కావ్యసార మిం
పారఁగ మత్సమర్పణము నన్వహకీర్తిగఁ జేయు నావుడున్. 4

వ. మనమునఁ బ్రమోదాయత్తుండనై యిట్లని వితర్కించితి. 5

చ. జననుతులౌ కవీశ్వరుల సత్కృతిసారము కావ్యసార వ
ర్ణనమని చేసి నీలగిరినాథునికర్పణసేయుటొప్పుఁ జ
క్కనిపదియాఱువన్నెకనకంబున వాసన కమ్మకస్తురిన్
గనదురు కాంతియున్, జెఱకునన్ ఫలమబ్బుట భాగ్యమేకదా! 6

వ. అని కృతనిశ్చయుండనై జగన్నాథదేవకరుణాసుధాసారంబునఁ గావ్యసారం
బొనరింపఁ బ్రారంభించి మదీయవంశావతారం బభివర్ణించెద. 7

సీ. తన ప్రభుత్వము దేవతాప్రభుత్వమున కం
 తయు నొప్పు వేయు నేత్రములవానిఁ,
దన లావుననె భూతధాత్రీతలంబెల్లఁ
 దలఁ బూనుకొను వేయుఁ దలల వానిఁ,
దన పేరుఁ దడవిన జనులపాపౌఘముల్
 మర్దించు వేయునామముల వానిఁ,
దన మూర్తి త్రిభువన తమస మౌలసనంగఁ
 దటిమెడు వేయుఁబాదముల వానిఁ,

గీ. దనదు కూరిమిసుతునిఁగాఁ గనిన వానిఁ
దరమె వర్ణింప సంతతోదారకీర్తి
ననుపమ జ్ఞానమూర్తి దయానువర్తి
భవ్యగుణఖనిఁ గశ్యపబ్రహ్మమౌని. 8

శా. ఆ మౌనీంద్రుశుభాన్వయప్రకట దుగ్ధాంభోధిశుభ్రాంశుఁ డౌ
రామప్రెగ్గడగంగరాజునకు విభ్రాజద్యశస్ఫూర్తి వ
ల్లామాత్యుండుదయించి కాంచె నురు భవ్యాకారులన్ బేర్మి రా
మామాత్యాగ్రణి గంగరాయని సముద్యద్బంధు మందారులన్. 9

వ. అందగ్రజుండు. 10

ఉ. దండెగు(?) పత్తిపాటిపురధాముఁడు వల్లన రామమంత్రి తా
నిండినవేడ్క నార రథినీపతి వీరమనున్ వివాహమై
కొండయ తిమ్మమంత్రిమణికోవిదులం గనియెం బ్రసూన కో
దండ జయంతతుల్య సముదంచిత రూపవిలాసవంతులన్. 11

వ. తదనుజుండు. 12

చ. శరనిధికన్యకామణిని శౌరి వరించిన సొంపునన్ మనో
హరగుణశాలి గంగసచివాగ్రణి సమ్మతిఁ బెండ్లియాడె నా
హరితపవిత్రగోత్రుడగుఁనబ్బురిలింగనకూర్మిపుత్త్రి సు
స్థిరగుణధాత్రిఁ జానమ నశేషశుభాంచితగాత్రి నుర్వరన్. 13

చ. సతతము సజ్జనార్ధిబుధసన్నుతులై విలసిల్లునట్టి దం
పతులకు నుద్భవించితిమి పంకజనాభకృపాసమృద్ధిచే
ధృతి నమరాద్రితుల్యులగు తిమ్మయవల్లయలున్ సమున్నత
స్థితిఁ గవిమిత్రబాంధవవిధేయుఁడ జగ్గనమంత్రివర్యుఁడన్. 14

వ. అందగ్రజుండు. 15

శా. భారద్వాజ నితాంతగోత్రుఁడని చెప్పన్మించు నాదాతెపల్
సూరామాత్యునిపుత్త్రి నమ్మనను సంశోభాంగి(?) నుద్వాహ మై
సారోదారుఁడు తిమ్మమంత్రి గనియెన్ సత్పుత్రునిన్ వేంగనన్
గారామొప్పఁగఁ గొండమంత్రిమణి నా గంగయ్యచానార్యులన్. 16

వ. తదనుజుండు. 17

గీ. లలి భరద్వాజగోత్రుఁ డౌ వెలఁగలేటి
కొండనామాత్యశేఖరు కూర్మిపుత్త్రి
వసుధ రామాంబఁ బెండ్లియై వల్లమంత్రి
మదనసమమూర్తి సింగనామాత్యుఁ గనియె. 18

సీ. శాశ్వతవిక్రమైశ్వర్య సంపదలందుఁ
గపికేతు, వృషకేతు, గరుడకేతు,
భుజబలకారుణ్య భూరిప్రతిజ్ఞల
బలరాము, రఘురాముఁ, బరశురాము,
సత్కార్యవితరణ సౌందర్యములయందుఁ
బాణుఁ, బన్నగబాణుఁ, బ్రసవబాణు,
ఘనతరమానసకాంతిపెన్నిధులందు
రారాజు, ద్విజరాజు, రాజరాజు,

గీ. సాటిసేయంగఁ దగుఁ జతుర్జలధి వేష్టి
తావనీచక్ర రాజసభాంతరముల
రమ్యతర భాగ్యగుణశాలి రామప్రెగడ
మంత్రిగంగయవల్లనామాత్యవరుని. 19

వ. తదనుసంభవుండు. 20

సీ. శ్రీపెదపాటిపురీ బాలగోపాల
కృష్ణప్రసాదిత శ్రీల వెలసి,
ఘనవైష్ణవమతజ్ఞ కందాళతిరుమలా
చార్యకృపాకటాక్షమున నలరి,
కావ్యలక్షణలక్ష్యగణితాదిసత్కళా
ప్రజ్ఞావిశేషవైభవము గలిగి,

రాజవిద్వత్సభా రసికబాంధవ మాన
నీయ ధర్మాచార నియతి మెఱసి,

గీ. మల్ల ప్రెగ్గడవీరనామాత్యపుత్రి
రామ నభిరామగుణధామ రామనామ
కామినీమణిఁ బెండ్లియై ఘనగృహస్థ
మహిమఁ జెలువొందుజగ్గనమంత్రివరుఁడ. 21

షష్ఠ్యంతములు

క. శ్రీరమణీ రమణునకును
నారదశుకజన సనక, నలినాసన హ్రృ
న్నీరజనిరతోపాసన
కారణపదకమల యుగళ కలితాకృతికిన్. 22

... ...

వ. ఏను విన్నవింపం బూనినప్రబంధరత్నాకరంబునకు వర్ణనాక్రమం బెట్టిదనిన నారాయణస్తుతియు, శంకరప్రభావంబును, త్రిపురవిజయాభి రామంబును, నర్ధనారీశ్వరంబును, హరిహరాత్మకంబును, బ్రహ్మస్తుతియుఁ ద్రిమూర్తిస్తుతియు, లక్ష్మీ గౌరీ సరస్వతీ ప్రభావంబును, నష్టదిక్పాల కాదిదేవతా ప్రార్థనంబును, వినాయక షణ్ముఖ మైలారగుణోత్కర్షయుఁ, జంద్రాదిత్యులప్రభావంబును, వైనతేయ శేష వ్యాసవాల్మీకసుకవి ప్రశంసయుఁ, గవిత్వలక్షణంబును, గుకవినిరసనంబును, మన్మథ విభ్రమంబును, బురవర్ణనయుఁ, బ్రాకారపరిఖాప్రాసాదధ్వజసాల భంజికా గోపురదేవాలయ గృహవిలసనంబును, బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్య శూద్రజాతివిస్తారంబును, విపణివిభ్రమంబును, బుష్పలావికాభిరామం బును, వారాంగనావర్ణనయుఁ, బామరభామినీచతురతయుఁ, జెంచెతల యొప్పును, బుణ్యాంగనాజనవిశేషంబును, నుద్యానవనసరోవరచయ

సుభగంబును, మలయమారుతంబును, గజాశ్వ పదాతివర్గవిలసితం బును, (1.ఆ.), నాయకోత్కర్షము, సభావర్ణనయు, నృత్తగీత వాద్య సాహిత్యసమంజసంబును, నాశీర్వాదంబును, నీరాజన విధానంబును, ఛప్పన్నదేశంబుల నామంబులును, రాజ్యపరిపాలనంబును, స్త్రీవర్ణనము, నవలోకంబులును, నన్యోన్యవీక్షణంబును, దశావస్థలును, స్త్రీ పురుషవిరహంబులును, విరహ భ్రాంతియు, శిశిరోపచారంబులును, సఖీవాక్యంబులును, మన్మథ చంద్రాది ప్రార్థనంబులును, దద్దూషణం బులును, వైవాహిక పతివ్రతాలక్షణంబులును, నభ్యంగవిధియును, సూపకారవిరాజితంబులును, విషనిర్విషవిశేషంబులును, భోజనమజ్జన తాంబూలాదులును, గేళీగృహంబులును, సురతప్రకారంబును, సుర తాంత్యశ్రమంబును, సంతానవాంఛయు, గర్భలక్షణంబును, బుత్త్రోదయంబును, బాలెంత లక్షణంబును, బాలక్రీడయు, శైశవంబును, యౌవనప్రాదుర్భావంబును, సాముద్రికంబును, (2 ఆ.), రాజనీతియు, సేవకనీతియు, లోకనీతియు, సుజన ప్రవర్తనంబును, గుజనవ్యాప్తియు, నన్యాపదేశంబులును, సూర్యాస్తమానంబును, సాంధ్యరాగంబును, సాయంకాలసమీరణంబును, దీపకళికావిధానంబును, విదియచందురుని చందంబునుఁ దారకావర్ణనంబును, జక్రవాకవియోగంబును, విటవిడంబన లక్షణశృంగారంబులును, విటలక్షణంబును వేశ్యా లక్షణంబును, గుటీ వేశ్యాచేష్టలును, వేశ్యామాతృప్రగల్భంబులును, భద్రదత్తకకూచిమారపాంచాల లక్షణంబులును, జిత్తినీ, హస్తినీ, శంఖినీ, పద్మినీ జాతిప్రకారంబును, బాలా యౌవనా ప్రౌఢాలోలా లక్షణంబులును, గూటప్రకారంబును, రతివిశేషంబును, రతివర్ణనంబును, గళాస్థాన విశేషంబులును, బ్రణయ కలహంబును, నందుఁ గూర్మి గలుగుటయు, నంధకారంబులును, నిశివిడంబంబును, జారసంచారలక్షణంబులును, చంద్రోదయంబును, జంద్రకిరణలాంఛన చంద్రికా విభ్రమంబులును, జకోరికా విభ్రమంబును, జకోరికా విహారంబును, వేగుజుక్క

పొడుచుటయును, గుక్కుటారవంబును, జంద్రతారకాస్త మానంబులును, బ్రత్యూషంబును, బ్రభాతమారుతంబును, నరుణోదయంబును, బ్రభాతరాగోదయంబును, (మూఁడవ యాశ్వాసము), మధ్యాహ్న సూర్యవిడంబంబును, గ్రీష్మ వర్షాశరద్హేమంతశిశిర వసంతర్తువర్ణంబు లును, వనవిహారంబులును,దశదోహదంబులును, నళికోకిలకీరహంస విరావసంచారలక్షణంబులును, జలకేళియు, వస్త్రాభరణ వర్ణనంబును, మధుపానసిద్ధపురుష ప్రభావంబును, యోగినీప్రభావంబును, ద్యూత లక్షణంబును, మృగయావినోదంబులును, మృగలక్షణంబులును, సముద్రవర్ణనంబును, దల్లంఘనవిధంబును, సేతుబంధంబును, నదీవర్ణనంబును, బుణ్యక్షేత్రప్రభావంబును, వ్రతమాహాత్మ్యంబును, గిరివర్ణనంబును, నారదాగస్త్యాది మహర్షిప్రభావంబులును, వైరాగ్యయోగతపో లక్షణంబులును, దపోవిఘ్నంబును, దేవతా ప్రత్యక్షంబును, దండయాత్రయు, శంఖభేరీ రవంబులును,గుణధ్వనియు, రథాస్త్రవేగంబులును, బాణపాతంబును, బ్రతిజ్ఞయు, వీరాలాపంబు లును, దూతవాక్యంబులును, హీనాధిక్యంబులును, రణ ప్రకారంబును, మల్లయుద్ధంబును, రణభయంబును, రణాంత్యంబును, లోభ దైన్యగుణంబులును, మనోవ్యథయు, ధనిక దారిద్ర్య క్షుధార్తిక లక్షణంబులును, రోదనంబును, శకునంబును, స్వప్నఫలంబును, దిగ్విజయంబును, ధర్మోపదేశంబును, శృంగారంబును, భావ విస్తారంబును, గీర్తియు, భూభరణంబును, గాంభీర్యధైర్యగుణంబులును, దానవిశేషంబు లును, ధాటీచాటుధారావిశేషంబులును, బరోక్షంబును, గల్పితకల్ప వల్లియుఁ, జక్రికా నాగ పుష్ప ఖడ్గ గోమూత్రికా మురజాదిబంధంబు లును, బాదగోపన పాదభ్రమక పంచవిధవృత్త చతుర్విధ గర్భకందవృత్త

పంచపాదవృత్తంబులును, నిరోష్ఠ్యంబును, ద్వ్యక్షరియును, నవరసోత్పత్తియు ననువర్ణనంబులుం గలుగఁ గవీంద్ర కావ్యనామంబులతో వివరించెద.

* * *

అనుబంధము - 2

పెదపాటి జగన్నాథకవి మాత్రమే యుదాహరించిన కవులు, కావ్యములు:

1. అప్పన్న - చారుచర్య; 2. ఎఱ్ఱయ (కూచిరాజు) - కొక్కోకము, సకల పురాణసారము; 3. ఎఱ్ఱాప్రెగడ (పెదపాటి) - కుమారనైషధము, మల్హణ చరిత్రము;* 4. కేతన (మూలఘటిక) - ఆంధ్రభాషాభూషణము, దశకుమార చరిత్రము; 5. కొండయ (బొడ్డపాటి) - చాటువు; 6. కొమ్మయ్య (నిశ్శంకుని) - శివలీలావిలాసము; 7. గౌరనకవి - నవగ్రహస్తవము; 8. చంద్రమౌళి- హరిశ్చంద్రకథ; 9. చౌడయ్య (గంగరాజు)-సాముద్రిక శాస్త్రము; 10.త్రిపురాంతకుఁడు (రావిపాటి) - తారావళి;* 11. తిమ్మయ్య (ముక్కు) పారిజాతాపహరణము; 12. దుగ్గన (దగ్గుఁబల్లి)-నాసికేతోపాఖ్యానము; 13.ధర్మయ (చరిగొండ) - చిత్రభారతము; 14. నరసింహభట్టు (ఆమదూరి) - షోడశ రాజచరిత్ర; 15. నన్నిచోడఁడు - కళావిలాసము, కుమారసంభవము;* 16. పెద్దన్న (విన్నకోట) - కావ్యాలంకారసంగ్రహము;* 17.పేరయ్య (బొడ్డపాటి) - అనంతమహత్త్వము, చాటువు, పద్మినీవల్లభము, మంగళగిరివిలాసము, శంకరవిజయము, సూర్యశతకము; 18. పోలమరాజు - పర్వతపురాణము; 19.బసువయ (అంగర) - ఇందుమతీ కల్యాణము; 20. బసువయ్య (తులసి) - సావిత్రికథ; 21. మల్లయ్య (నంది) - మదనసేనము; 22. మల్లయ (నంది) సింగయ (ఘంట) - ప్రబోధచంద్రోదయము;* 23. మల్లయ (నందూరి) హరిదత్తోపాఖ్యానము, 24. మల్లయ (ప్రౌఢకవి) - రుక్మాంగదము; 25. మల్లయ

(మద్దికాయల) - రేవతీపరిణయము; 26. మల్లయ (మాడయగారి) - రాజశేఖరచరిత్ర;* 27. మల్లుభట్టు (ఘటసాసి) - జలపాలి మహత్త్వము; 28.మాధవుఁడు (ఫణిదవు) - ప్రద్యుమ్న విజయము; 29. ముత్తరాజు (నెల్లూరి) పద్మావతీకల్యాణము; 30. రామరాజు (ఎలుకుర్తి)-రామలింగశతకము; 31.రామలింగయ్య (తెనాలి) - కందర్పకేతువిలాసము, హరిలీలావిలాసము; 32.వల్లభరాయఁడు - వీధినాటకము; 33. శేషనాథుఁడు-పర్వతపురాణము; 34.శ్రీనాథుఁడు - వల్లభాభ్యుదయము; 35. సర్వన్న (మలయమారుతము) - (షష్ఠస్కంధము);*36. సింగయ (ఏర్చూరి) కువలయాశ్వచరిత్ర, భాగవతము(షష్ఠస్కంధము) 37. సింగయ (మడికి)-వాసిష్ఠము);* 38. సూరయ్య (కంచిరాజు)- కన్నప్పచరిత; 39. సూరయ్య (నూతనకవి) ధనాభిరామము;* 40. సోమయ్య (దామరాజు) - భరతము; 41. సోమయ్య - (పెదపాటి) - అరుణాచలపురాణము, శివజ్ఞానదీపిక; 42. సోమేశ్వరుఁడు (పాలపర్తి)[1]; 43.హరిభట్టు ఉత్తరనృసింహపురాణము, కామందకము, నీతిసారము పంచతంత్రము.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్గ్రంథ సంధాతమాత్రమే యుదాహరించిన కవులు, కావ్యములు:

1. అథర్వణాచార్యులు - భారతము; 2. అనంతుఁడు-ఛందస్సు; 3.అన్నమరాజు (కానుకొలను)-అమరుకము; 4. అన్నమయ్య గారు (తాళ్ళపాక) - తిరువేంకటేశ్వరశతకము; 5. ఎఱ్ఱాప్రెగడ-హరివంశము;* 6. కేతన-కువలయాశ్వచరిత్ర; 7. కొమ్మయ (నిశ్శంకుని)-వీరమాహేశ్వరము; 8.గంగాధరుఁడు (కాకమాని)-బాలభారతము; 9. గణపయ (రాయసం)-

---

1. ఈ కవి యుదాహరించిన పద్య మే గ్రంథములోనిదో?

సౌగంధికాపరిణయము; 10. చిక్కయ (చందలూరి) నాసికేతోపాఖ్యానము; 11.తిప్పరాజు (కుడిచెర్ల)-కాంచీమాహాత్మ్యము; 12. తిమ్మయ (కుంటముక్కల)-శైవాచారసంగ్రహము; 13.దుగ్గన(దగ్గుఁబల్లి) శివకాంచీ మాహాత్మ్యము, 14.దేచిరాజు-రాపరిది; 15. దేవరాజభట్టు-హరిశ్చంద్రకథ; 16. నాగనాథుఁడు (పశుపతి)-శ్రీవిష్ణుపురాణము; 17. పద్మకవి-జినేంద్రపురాణము; 18. పెద్దన్న (అల్లసాని) -మనుచరిత్రము;* 19. పోతరాజు- బేతాళపంచవింశతి; 20. భీమన్న;[1] 21. మారన - మార్కండేయపురాణము;* 22. ముద్దమరాజు (రెడ్డిపల్లె) అష్టమహిషీ కల్యాణము; 23. రామయ్య (వాసిరాజు)- బృహన్నారదీయము; 24.రామయ్య (ఆంధ్రకవి) - విష్ణుకాంచీమాహాత్మ్యము; 25. వీరయ్య (పోతరాజు)- త్రిపుర విజయము; 26. వీరయ్య (పిల్లలమఱ్ఱి) - పురుషార్థసుధానిధి, శాకుంతలము;* 27. శ్రీ గిరన్న (చెనమల్లు)-శ్రీరంగమాహాత్మ్యము; 28.సర్వదేవుఁడు-ఆది పురాణము, విరాటపర్వము; 29. సిద్ధనప్రెగడ-శాకుంతలము; 30. సోమయ(పెదపాటి) - త్రిపురవిజయము; 31. సోముఁడు - వసంతవిలాసము, ఇంద్రసేనము, పురాతనచరిత్రము, రంగనాథశతకము.

ఇర్వురు నుదాహరించిన కవులు, కావ్యములు

1. అమరేశ్వరుఁడు-(చిమ్మపూఁడి-విక్రమసేనము. (11, 12, 13, 14, 15, 16, 17,19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62-ఆం.) (18, 26, 43, 44, 50, 54-జ) (22, 63-ఇ), 2 ఎఱ్ఱాప్రెగడ-నృసింహపురాణము* 3.

---

1. పద్యసంఖ్య 481 (నూతన సంఖ్య 486) జగన్నాథకవి కంచిరాజు సూరయ్యదిగా నుదహరించినాడు. "భీమకవి దశావతారపద్య" మని ఆం.సా.ప. గ్రంథసంధాత.

కసవరాజు (తేళ్లపూఁడి)-కళావతీశతకము. (93-ఆం.) చూ.పు. 21 ప. 93) (94-ఇ), 4. కేతనప్రెగడ (భాస్కరుని) - కాదంబరి. (96-జ) (97-ఇ), 5. గంగరాజు (చిరుమూరి) - కుశలవోపాఖ్యానము. (116-ఆం.) (117-జ.), 6 చౌడయ్య (గంగరాజు)-నందనచరిత్ర. (147, 148, 149, 150, 151-ఆం.) (145, 146-జ), 7. జక్కన (పేరమరాజు) -విక్రమార్కచరిత్ర*, 8.తిక్కన-విజయసేనము. (153, 157-ఆం.) (152, 154, 155, 156, 158, 159, 160-జ):- ఉత్తరరామాయణము, 9. త్రిపురాంతకుఁడు (రావిపాటి)-అంబికాశతకము. (168, 169-ఆం.) (170-జ) ఉదాహరణము (171-ఇ) 10. నన్నయ్య-భారతము;* 11. పెద్దిరాజు (పొన్నాద) - ప్రద్యుమ్న చరిత్ర. (206-ఆం.) (189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210.జ.) (200ఇ), 12. పెమ్మన (భావన)-అనిరుద్ధచరిత్ర. (211 మొదలు 221 వఱకు, 223, 224, 226-229, 231-236, 238-244, 246-262, 265-273-ఆం.) (222, 230, 245-జ.) (225, 237, 263, 264-ఇ.), 13. పోతరాజు (బమ్మెర) - భాగవతము;* 14. భాస్కరుఁడు - రామాయణము;*, 15. భైరవుఁడు (పోతరాజు) - శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము;* 17. ముమ్మయ (జైతరాజు) - విష్ణుకథానిధానము (365, 368, 369, 371, 372, 373, 375, 377, 377 (ఎ), 379, 380, 381, 385, 387, 388, 389, 391, 392, 393, 398, 402, 403, 405, -ఆం) (367, 374, 376, 378, 382, 383, 390, 394, 395, 396, 399, 400, 401, 404, 406,-జ). (366, 370, 384, 388, 397-ఇ.) 18. రంగనాథుఁడు (408-ఆం) (407, 409-జ), 19. వీరయ్య (పిల్లమట్టి) - శాకుంతలము;* 20. సింగయ (మడికి) - పద్మపురాణము;* 21 సోమయ (పెదపాటి) - కేదార ఖండము, (499, 500, 501, 504, 505, 506 ఆం.) (499, 502, 503, జ.), 22. సోముఁడు

(నాచిరాజు) – ఉత్తరహరివంశము;*, గ్రంథనామము కర్తృనామము తెలియరానివి. (524, 527–533, 535, 538 – 549, 551, 552 554 – 560, 562 – 567, 569, 571 – 578, 580 – 583, 585, 587 –597–ఆం.) (525, 526, 534, 536, 550, 553, 561, 568, 570, 579, 584, 586. జ).

* * *

---

* ఈ గుర్తు గల గ్రంథములన్నియు ముద్రితములు

ఆం. = ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషద్గ్రంథ సంధాతచే నుదాహృతములు.

జ. = జగన్నాథకవిచే ను దాహృతములు.

ఇ. = ఇర్వురచే నుదాహృతములు.

(అనుబంధము–2 న గల పద్యసంఖ్యలన్నియు ప్రథమముద్రణము ననుసరించినవే. – ప్రకాశకులు)

ప్రబంధరత్నావళి పద్యానుక్రమణిక*

(పద్యసంఖ్య)

అంగయుక్తంబుగా	493	అన్నగరంబు	313
అంగిటిగాలమాపదకు	366	అన్యదేశమెల్ల	529
అంగిరస భార్గవు	220	అనికృత నిశ్చయుడనై	అను 7
అంతతం గబళింప	134	అనిలోద్ధూత	545
అంద్రగజుండు	అను. 10	అన్నిదినంబులు	215
అంద్రగజుండు	అను. 15	అనుచువినుతించు	అను-3
అంబరసీమ	488	అపుడు తానావసానంబు	340
అంబుధులాలవాలము	184	అభినవములైన	216
అంభోజాసన	412	అభిషేకోత్సవలీల	217
అక్కమలాక్షి	427	అమరనాయకు	546
అఖిల లోకానందుడగు	543	అమరులమృతాబ్ధి	547
అజ్ఞాన ప్రబలాంధకార	535	అమితధ్వాంతత	176
అట యుధిష్ఠిరు	119	అమృతంబులోని	193
అదరి సరోజరాగ	290	అమృతమువంటి తల్లి	367
అడియాసలేకొల్పి	73	అమృతాంశుబింబము	345ఎ
అడుగుల్ ముప్పదియారు	489	అమృతోపమానంబు	138
అతిమాధుర్య	544	అరయకమున్ను	548
అత్రిమునికంటి	350	అరయఁగ బూర్వ	298
అత్రిమునీశ్వరుండు	347	అరయగలోకబాంధవుడ	307
అదలని తేరు	409	అరవిందప్రియవాది	314
అదె కైలాసము	11	అరిమానసంబులు	154

అరిసెలు	7
అరుణ జటాచయంబును	368
అరుణ పుష్పావలి	12
అరుణ మణిదీప్తు	165
అరుణస్ఫూర్తి	415
అరుణుండు కిరణము	523
అర్జున ప్రీతియు	218
అలకలుతేఁటి	13
అలకలును ముద్దు	369
అలరులపొన్పు	14
అలరెడురెప్ప	74
అలసత టొంకు	137
అల్లన దొంద	155
అలికలిత	15
అలికులమెల్ల	75
అవ్యాయామపురారు	194
అసదృశసర్వ	270
అసమవసంత	219
ఆంధ్రకవిత్వతత్వ	120
ఆ కంజానన	93
ఆ కరివేల్పుసామి	431
ఆడగఁగెంజెడల్	371
ఆడెన్‌దాండవ	372
ఆదిబ్రహ్మముఖాళి	470
ఆదిమశక్తి యీతరుణి	172
ఆదిమూర్తిమహాలక్ష్మి	520
ఆనందాశ్రులనగ్ని	549
ఆ ప్రదోష	283
ఆ పూర్ణ శంఖపద్మ	313
ఆమని టెంకి పట్లు	291
ఆ మౌనీంద్రు	అను 9
ఆయువగ్గలముగా	373
ఆరగ బండి	384
ఆరయజీవనంబమృత	550
అరయ రామ ప్రెగ్గడ	అను. 4
ఆ రాజాస్యలు	551
ఆలఘ్రుతంబువేడి	432
ఆ లజ్జావతి	121
ఆ సాయ మాప్రభాతము	221
ఆహా కావ్యము	375
ఇంటింటంజింతామణు	299
ఇంద్రప్రస్థంబను	122
ఇంద్రమణిజాలక	123
ఇందుల నున్న	300
ఇక్షురసాబ్ధినీరు	468
ఇగముచేనంబరంబెల్ల	222
ఇతవులయందు	195
ఇరవున గోపురాగ్రములు	552

ఇటీయు కుచంబుల	16	ఏచితలిర్చి గొప్ప	555
ఇట్టి పాపయి	17	ఏటి మహానుభావుడు	435
ఇరులు దర్పము	223	ఏను విన్నవింపన్	అను. 22
ఇరువదియారు వీక్షణము	487	ఏపునఁ జెలరేగి	18
ఇలకు నుపేంద్రుతో	196	ఒంట మోహమున	64
ఇష్వాసచక్రకచాది	416	ఒక యెనిమిదడఁగె	284
ఈకలు నల్లనైన	553	ఒనరంగఁ గమలంబు	524
ఈగల్వోలె	297	ఓజుచేముట్టక	410
ఈశుచేగాంచి	76	ఓ లక్ష్మీపతి!	378
ఉచ్చైశ్రవంబును	224	కంథాధారులు	536
ఉడుపథంబను	433	కక్షకటిస్కంధకు	504
ఉడురాజు కొలువు	77	కచధరకృష్ణ	348
ఉత్తుంగ కర్కశ	376	కటకండూయన	345 బి
ఉత్సాహ ప్రభు	156	కటివడకాడ	19
ఉదయరాగమించించుక	554	కఠినమై	8
ఉదయస్తంభము	308	కడగి ఎక్కడనైన	100
ఉదయార్కరుచి	225	కడలుజేతు	556
ఉదరంబు దర్దురోదర	144	కడిది యుద్ధంబుల	104
ఉప్పరంబెగయంగ	226	కడు నిడుదయు	145
ఉరగవధూజనంబులు	316	కదలదు తేరు	379
ఊకరల్ గొట్టక	377	కదళికాకాండ	557
ఎంతయురాజుతోడి	434	కనకంబుల్ వెదచల్లు	537
ఎడపక దివ్య	351	కనకభూధర	166
ఎనిమిది రూపంబు	103	కనియెన్ దుర్గమ	558

కని రా బ్రహ్మేచ్యుతా	105
కనిరుగ్రగ్రాహ	559
కన్నియ రూపుగోరు	503
కన్నుగవగాటుకయు	560
కపిలజటాజూట	455
కపిలవర్ణము గోవు	171
కమనీయ చిత్ర	197
కమనీయ వప్ర సంకలిత	227
కమల కోరక	317
కమలజ కృష్ణా	380
కమలజాండంబులు	106
కమలజు తమ్ముడు	381
కమలాకర స్ఫూర్తి	285
కమలిని యించుకేని	561
కమలినీకాంత	20
కమ్మలు నటియించు	382
కరధక్కారవ	383
కఱకుంజీకటుల	107
కరిముఖుండు	228
కరుణ దలిర్ప	318
కలకంఠమదకీర	563
కలిగిన పూతయున్	562
కలమవన	229
కలయంగ	21
కలయంగాడ్పున	198
కలసి యొకళ్ళొకళ్ళు	78
కల్పాంత వార్ధి	108
కల్పిత మణి	230
కవగూడి నడక	513
క్షయకాలంబున	567
కాంచన బహువిధ	417
కాంత నితాంత	231
కాంత! నీ మోము	564
కాంతులఁ జూపట్టు	280
కాటుక చేతులున్	384
కామిని చంద్రు జూచి	428
కారణమేమి	483
కాలధనంజయుండు	436
కాలాగరుకుంకుమ	460
కాశకర్పూర	453
క్రాలుఁ గన్నులు	25
క్షామక్షామము	235
కిసలయ కదళి	157
క్రీడాలోలత	125
కురులు తుంపెసలాడ	534
కురులు వ్రాయుటయు	146
కురువింద వజ్రమయ	79
కులకుధరాపహాసి	232

కులమున బలమున	147
కులశైలంబులలో	22
కువలయకమలా	90
కుసుమంబుబోలి	233
కుసుమకోదండుడు	234
కుసుమశరాళి	565
కూడెదు వెంద్రుకల్	173
కెంజాయ జడముడి	505
కేలి దెప్పము	23
కైవారమొనరింతు	124
కొండంతహేమకోదండంబు	566
కొనియెదమన్న	158
కొమరువెన్నెల	80
కొమ్మును దొండమున్	484
కొలదికి మీర	24
కోట తనర్పు	99
కోటలతుద మకర	199
క్షోణీనభంబులు	181
ఖంజన నేత్ర	236
ఖండ ఖండంబుగ	281
గంగాప్రవాహంబు	426
గండపాళికలును	568
గంధర్వాత్మజ	97
గజ కచ్ఛపంబు	418
గజముల నడలు	286
గజయాన మెలగి	200
గజ్జపరిద్రొక్కె	569
గగనలక్ష్మీ	319
గబ్బిబేడిసమీలు	352
గములగు పద్మా	91
గ్రహయుక్తంబై	571
గాఢతరకాంతికై	353
గిటగిటనగు నెన్నడుము	471
గీర్వాణాచలసాను	159
గురుకుచకుంభా	94
గురులపంపున	237
గైరిక మండనంబు	320
గొజ్జంగి విరులపై	570
గొనయము తమ్మి	26
గోపురగోపురప్రతిమ	472
గోశతపంచవార్ధు	411
ఘనపక్షవిక్షేప	238
ఘన వప్రోపరిభాగ	183
చంచత్కేళి	126
చందనంబలదిన	572
చంద్రఖండములతో	452
చంద్రమండములే	239
చరమక్ష్మాధరచారు	177

చరియించువానికి	506	తత్తరపాటుతో	459
చీటికిమాటికిన్	240	తదనుజుండు	అను. 12
చీటికిమాటికి వెలువడి	533	వ. తదనుజుండు	అను. 17
చెంచెతగుబ్బ	354	వ. తదనుసంభవుండు	అను. 20
చెలువములొప్ప	241	తనకు బలముకలిగి	292
చెలువుగదుష్కరంపు	530	తన జన్మమప్పుల	474
చంకంగొల్లడు	538	తన ప్రభుత్వము	అను. 8
చంగున దాటు	437	తన యనురాగాభ్యుదయ	279
చనవున రెండు	27	తనరి రాగిల్లి	574
చనుగవబయ్యెద	385	తన రుచిగానివేళ	293
చల్లని పండువెన్నెల	473	తన శాతహేతి	321
చుక్కల నెయ్యంపుదగవు	573	తనుబట్టివిడువని	419
చులుకన	5	తమకముతోడ	388
చూచుట తలచుట	65	తమకు ముందఱనింక	575
చూడ్కిమోమున	386	తమచూపులొగి	475
చూపులకట్టు	28	తమమునుదుప్రజంబు	461
జంఘాల ప్రతిభాను	186	తమసౌభాగ్యము	485
జడివట్టు పడగలు	109	తమ్ములబెదిరించు	456
జననుతులౌకవీశ్వరు	అను. 6	తరుణవయస్కుల	29
జయనారాయణ	387	తరుణుండగు	30
జలనైర్మల్య	242	తరుణుల వీగు	160
జ్వలదగ్ని ప్రథమాన	167	తఱుముదురంతకునైనను	494
తంగేడు జెముడుకు	81	తఱులువడి	31
తగులము పెక్కు	243	తలకమ్మికొండయు	517

తలపోయగ	188
తలిరులుదోచె	244
తల్లిదండ్రులతోడి	110
తల్లిదండ్రులపొందు	457
తళతళమను	341
తస్కరశత్రు	576
తారకజిచ్ఛిఖండి	495
తారామనోరంజన	429
తినదే చెట్టులయాకు	539
తిమిరభూతము	577
తిమిరమంతయుబాసి	479
తివిరిరాశికి	6
తియ్యవెల్లువమును	389
తుహినధాత్రీ	578
తృష్ణాతంతు	1
తెరయెత్తించిరి	245
తెలతెలవాఱ	439
తెలుపులదాయ	246
తొమ్మిది తునుకల	101
తొలిదొలిగోసిన	82
తొలిపల్కుముని	339
తొడవులు పెట్టి	189
తొలుత ముంగిళ్ళ	355
దండెగు ప్రత్తిపాటి	అను 11
దక్షిణపవనంబు	32
దలదవదాతకం	356
దళమైన చీకటి	33
దానానేకప	34
దీనిలోపల	98
దీపించు నే వేల్పు	462
దేహంబు మిక్కిలి	102
దైతేయకాంతల	111
దొడ్డముత్తియంబు	148
ద్రాక్షాపాకనవీన	420
ద్విగుణసరోజ	579
ద్విజశుశ్రూషా	201
ధన్యంబై పితృదేవతా	247
ధన్యవిభూతి	248
ధమ్మిల్లభారముల్	36
ధరణీశ ! లవణాబ్ధి	37
ధరమిన్నుదటిగి	301
ధరవియోగుల	35
ధర్మభంగము	322
ధవళాంగుడగు	349
ధాటీధూళియు	390
ధారాపాత	127
ధూర్జటికోపాగ్ని	249
నందిమృదంగరావము	490

నత నానావని	2	పడతి కన్నుల	251
నన్నయభట్టు	112	పడియలలోపల	421
నలువగురక్తి	38	పతి కలిగితానె	526
నవకపుఁదెల్లముగ్గు	357	పతిచీరలట్టి చీరలు	527
నవరుచిపల్లవ	344	పదలాలిత్యము	507
నానాశాస్త్రవిశారదుండు	525	పదపద్మరజమున	118
నారాయణునకు బ్రణామంబు	391	పద్మంబులును	161
నిరుపమధర్మస్థితి	477	పద్మరాగప్రభా	168
నిర్భరవాంఛా	250	పదియుఁబదియు	581
నిలయతమః ప్రతానము	346	పనివడిపాకశాసను	324
నీరజనేత్ర	72	పరధన పరాంగన	162
నీరనగ్ని	39	పరపై యొప్పె	42
నీరజమిత్రుతో	482	పరమ వివేక సాగరుడు	582
నీరింకదొడగె	440	పరమార్థజ్ఞుడు	540
నీలాచలాగ్ర	అను. 2	పరముడు కంధర	43
నీ వెంత వేడుకొన్నను	363	పరిణత ఫణిలతా	44
నూఱుక్రతువులు	40	పరిపుల్లహల్లక	342
నెఱకులయందు	580	పరువంపు విరులపై	203
నెఱవుగావిరియక	41	పర్వత తరునదీ	67
నెలతుక చూడ్కి	202	పలుకులయాస	583
పగడపుగంబాల	92	పలుకుల వెడలజ్జ	584
పటుచండతాండ	323	పలుచని చంద్రికా	45
పట్టువడకది	358	పల్లవాధరతోడ	252
పట్టెకంకటి	66	పసిడిక్రొమ్మొగులలో	585

పాండ్యకేకయచోళ 180
పాంథుల హృదయముల్ 46
పాటించునెయ్యది 586
పాములు హారముల్ 175
పాయక కన్నె 287
పీడనతాడన 587
పీనసరోగి 588
పుడిసిటిలోన 522
పున్నమ చందమామ 441
పురగోపుర 204
పురనిధిరక్షకునై 442
పురవనదౌత్యాపానములు 589
పురుహూతవిస్ఫూర్తి 128
పురి విభవము 302
పులినంబు తొలుచూఱ 103
పులుగు రాయడు 114
పులుసొల్లచేదు 83
పూని తిమిరారు 255
పూర్వకవీంద్రులన్ 392
పూవులప్రోవులై 47
పృథుల విశ్వంభరా 190
పొంకపుగుబ్బలన్ 539
పొగకంపు 68
పొడవుగనెల్ల 48
పొదలియొండొండ అను. 256
పొలకయ్యంబుల 179
పొలుపు వహించి 257
పోకులబోయి 325
పోడియావగనున్న 469
పోలగ నందులన్ 360
ప్రకటితలీలా 95
ప్రజ్వరిల్లుచు నున్న 303
ప్రణతాశేష 3
ప్రణవపీఠికనెక్కి 116
ప్రత్యగ్రరచనా 49
ప్రతిభావిలంఘిత 496
ప్రమదవనాంతరంబుల 253
ప్రాకారములందు 491
ప్రాచీనంబులురత్నకాంతులు 478
ప్రాణంబులెడల 50
ప్రాలేయకిరణ 139
ప్రాలేయప్రతిసీర 516
ప్రియము గూర్చి 254
ప్రేమముతో 590
బంటు తనంబు 497
బంట్లున్న పాలెంబు 282
బంధూక మెరమించె 182
బచ్చెన యొవరి 149

బడబానలంబను	591
బలిమిరాహు	51
బలుకాపువాకిళ్ళ	528
బలుకొాఁడువోలె	531
బవరాన సూతుడై	514
బహువర్ణరత్న	205
బహువస్తుక్రయ	206
బహువిధ పరిమళ	140
బాలముఖేందుబింబ	592
బింబంబు హిమధామ	326
బీదశచీవిభుండ	309
బీరమున బొదలి	327
బుధధాత్రీజ వికాస	541
బేటంబై ధృతి	593
భ్రాంతియే యింక	207
భట్ట నారాయణ	52
భర్గభట్టారకు	454
భసితంబు వేదోక్త	594
భానుశశిమండలంబుల	438
భారతివై సరోజ	174
భారద్వాజ	అను16
భారవి గాళిదాసు	393
భువిదనివోక	258
భూమినిండె	53
భూరివిశ్వంభరా	512
భ్రమరకావళి	498
మందవాఃకణ	261
మందారకుసుమంబు	519
మందేహదేహ	328
మకరందరస	259
మకరధ్వజుని	54
మత్తారాతి	129
మత్తాలి సంగీత	260
మదనవశీకారమంత్ర	163
మదభిన్నకటగళ	443
మదమును మందె	394
మదవతీ గండూష	55
మధుపర్కము	262
మనమునప్రమోద	అను 5
మన్మథ దివ్యాగమము	84
మరలగ బోదు	56
మరుతురగాలయంబు	263
మల్లికానవ	413
మహనీయతర	169
మహిత సన్మార్గ	521
మహిమ చెడదు	164
మానుగబతి	532
మాయపు దుంట	329

మాసరమయ్యో	187
మించి కన్నుల	465
మించినగతులు	208
మిక్కుటపు గాంతి	361
మీరిన భద్రనాగముల	479
ముత్తాకేకుజముల్	57
ముదిమికి మందు	150
ముదురుజీకటి	444
మెచ్చుదు మెచ్చవచ్చు	94
మెఱుగు శృంగము	343
మెత్తని బంగరు రనప	365
మేరు రోహణముఖ	395
మొగమును మొగమును	595
మొగములు విరి	58
మొదలి పుష్పాంజలి	492
మ్రొక్కుల యిక్క	135
యుగములువేయు	445
రజనీ వధూకర్ణ	464
రణరంగంబున	542
రతినాథుఁడను	179
రత్నగర్భ గర్భ	209
రవి బొంది రాహుచే	304
రసికత సోలిసోలి	422
రక్షోవధూ వృత్త	264
రాగంబులగు	396
రాజ కదంబ విరాజితం	596
రాజమండల	4
రాజిత తేజుడైన	597
రాజిత రత్నదర్పణ	141
రాజు రాకకు	294
రాజులు విక్రమోగ్ర	499
రామకథాసుధారసము	364
రాయుచున్న ఘన	210
రాలుకారాకుల	423
రాసి సహస్రభాను	446
లఘుకారి	9
లలనల్పొడగ	265
లలిఁగావ్యనాటకా	508
లలిత లతాంత పల్లవ	211
లలితాహంకృతిచేత	330
లలిభరద్వాజ	అను18
లసదురఃస్థలమున	397
లక్ష్మిగొల్లాపురి	142
లాజవిమోక్షవేళ	310
లావణ్య రేఖా	85
లీలంగాముని	212
లేమికి లేత కౌను	598
లోకము విరహులకును	599

వదన వికాస	10	వినుతమాణిక్య	448
వదనాంబుజంబుపై	331	విపణికోరోయన్న	501
వనరుహానన	69	విరహులకెల్ల సంధ్యపతి	601
వనరుహామోదిని	266	విరిదమ్మి సురటుల	86
వనిత యూర్పులచేత	509	విశ్వంభరాచక్ర	414
వరుడుకెంగేల	130	విషమాస్త్రునకు	602
వరుణుండు కానిక	267	వెడవెడగౌగిలించు	400
వరుణుని శృంగార	268	వెనుకకుఁబోక	401
వర్ణిత ప్రాకార	143	వెన్నెల పులుగుల	603
వలపుల బొమల	398	వెన్నెలరూపు	152
వలపెటువంటిదో	399	వెలయు కళాఢ్యుడైన	604
వలమాన చంపకోత్పల	447	వెలయు వెన్నెల	272
వలరాజు వోసిన	213	వెలువెలబారె దూర్పు	606
వలిప పయ్యెదలోన	70	వెలువెలబాతె	605
వలుద కుచంబులున్	500	వేగుచు వచ్చె	273
వామనానేకపము	59	వేదపురాణ శాస్త్రములు	449
వారిజ! మీన!	430	వేదాదులగు మహావిద్యలన్ని	510
వారుణీ స్పర్శమున	269	వేలుపుగిడ్డియుం	274
వింటిక్రిందటి కొమ్ము	518	వైరితమస్తమంబడగ	480
వికచారవింద	271	వ్యాసుని వాల్మీకి	502
వికసితంబైన	151	వ్యాళవిభూషణాళియు	305
విఘ్నుధ్వాంత	270	శబ్దశాసన కావ్య	424
విటసేనపై దండు	600	శబ్దార్థరస	131
విడిలిన మోవి	332	శరనిధికన్య	అను 13

శశిమండలముమీద	311
శాత్రవభుజగ	87
శాశ్వత విక్రమైశ్వర్య	అను. 19
శీలము లీల	214
శూలికన్నులగెంపు	458
శృంగారవిభుడని	402
శేష ఫణులకు	481
శ్రీకర నవ పుండరీక	అను 1
శ్రీ నిత్యాశ్రయమై	404
శ్రీపెదపాటి పురీ	అను 21
శ్రీ బయల్పడకుండ	88
శ్రీమంతుడు గుణవంతుడు	191
శ్రీ రమణీరమణునకు	అను 22
శ్రీరామాయణకావ్య	132
శ్రీరామాస్పదమైన	403
శ్రీవామాగృహలిప్త	365
శ్రీ సిద్ధిరస్తు	89
శ్రుతిసుధాక్ష్మాభక్త	486
శ్రుతులును నిర్జర	425
శ్వేతద్వీపము	405
సంజ ప్రొద్దున	295
సంతతిలేని సంసారంబు	384
సంతోషంబున బొంది	463
సంసారార్ణవ	133
సకలదిగ్దేశ	333
సతతము సజ్జనార్థి	అను 14
సతులుచల్లుబోరాడుచు	60
సమలావణ్యము	296
సరళదలత్సరోరుహ	450
సరసీజాత విరాగ	466
సరసులపొందు	451
సరినుప్పొంగుచు	607
సహ్యాముగాంచె	170
సారధి శతవృద్ధు	61
సారసరః ప్రతీరవన	288
సారాచారవిచారు	153
సీమాంతంబున	275
సుందరీయౌవన	276
సుకవులు పలుకగ	515
సుతుడుంచటాకము	406
సుదతులు డస్సిన	62
సురధరముపెక్కు	306
సురనిచయంబు	185
సురలోన దనరూపు	608
సురవాహినీహేమ	335
సూర్యునిబోలు	407
సేవాయాతవధూ	277
సౌవీర మగధ కోసల	336

స్ఫురదురు కర్ణ	408	హరినీల రుచిర	338
హంసతూలిక శయ్య	278	హరిమందసమీర	609
హరగిరి సురగిరి	63	హరియురస్థలి	511
హరితురగము	337	హరుతలపు	136
హరిదాసుని	117	హారతులిచ్చు వేయిన	289
హరినిలయంబును	192	హేమవర్ణంబైన	71
హరినీలమణి విరాజిత	467	హేమసింహాసనంబెక్క	312

* * *